DR. A. W. CHASE'S

Kidney - Liver Pills

Діяльність печінки, нирок і кишок є так стисло злучена, що нарушенє одного з тих орґанів так скоро дотикає другі, що такий лік як Дра Chase's Kidney - Liver Pills (Нирково - Печінкові Піґулки) зі спеціяльним і полученим діланєм на ті орґани є помічні при дуже ріжнородних симптомах. Вони у ніякім понятю не є загальним ліком, але є феномально успішними у лїченю усіх недомагань, що повстають з притупленого вялого діланя печінки, нирок і кишок і через те приносять полекшу і лічать: — Запір, Нестравність, Біль голови, Нечисту кров, Почуте змученя, Притупленя печінки, Недугу печінки, Жовтачку, Недугу нирок, Осади в мочі, Біль в хребті, Недомаганя міхура, Водну пухлину, Болї по боках і членах тіла, Ревматизм, Постріл.

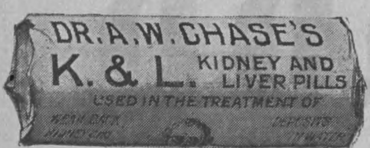

Одна піґулка як доза. — 25ц. за пуделко.

DR. CHASE'S OINTMENT. (МАСТЬ).

Є неоціненою там, де подибує ся сверблєнє скіри або болячку яка не хоче гоїти ся.

Сверблєнє. Сверблячка по голеню. Сверблячка степова. Прищі і Вугри. Пашінє і подражненє скіри. Поранені ноги і пальці у ніг. Міхури від обмороженя і відмороженя. Опареня і попеченя. Болячі або попукані груди. Посїкані руки і лице. Болячі і запалені повіки. Старі рани і рани від лежаня. Сверблячку властиву жінкам.

Дра A. W. Chase's Ointment (масть) є рішучо помічною на кождий рід сверблячки, кровою текучі висуваючі ся ґемороїди і фістулу.

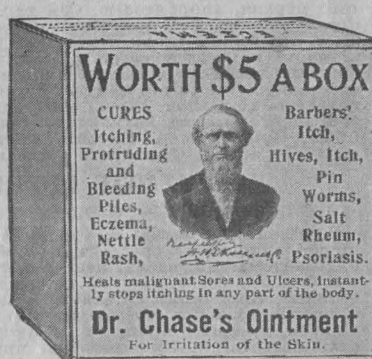

Фамілійної Величини Фляшка 60 ц.

DR. CHASE'S SYRUP OF LINSEED AND OF TURPENTINE. (СИРУП З ЛЬНЯНОГО НАСІНЯ І ТЕРПЕНТИНИ).

Через своє успокоююче і гояче ділáнє приносить полекшу в запаленю, усуває кашель і спричиняє як найбільшу полекшу в: — Кашлях і перестуді, Крупі, Бронхіяльнім катарі, Дихавиці, Коклюшові і усіх недомаганях горла і легких.

Фляшка 35 і 75 центів.

Дра Chase's Медицини продають ся в: —

Home Remedies Sales

850 Main Street **Winnipeg, Man.**

1708 Rose Street — Regina, Sask.

10226—101st Street — Edmonton, Alta.

Народний Ілюстрований Календар

Канадийского Фармера

на звичайний рік

1922.

Ціна 40 центів.

НАКЛАДОМ: КАНАДИЙСКОГО ФАРМЕРА
120-122 KING STREET WINNIPEG, MAN.

Календарик

на

1922

рік.

СІЧЕНЬ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

ЛЮТИЙ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

МАРТ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ЦЬВІТЕНЬ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

МАЙ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

ЧЕР…

Н.	П.	В.
4	5	6
11	12	13
18	19	20
25	26	27

ЛИПЕНЬ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

СЕРПЕНЬ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

ВЕРЕ…

Н.	П.	В.
3	4	5
10	11	12
17	18	19
24	25	26

ЖОВТЕНЬ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

ПАДОЛИСТ

Н.	П.	В.	С.	Ч.	П.	С.
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

ГРУ…

Н.	П.	В.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
3	4	5	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

РІК 1922

Свята і Пости в 1922 Році.

(Після звичайного календара, або т. з. нового стилю).

СВЯТА.

Мясниць в 1922 р. 6 тижнів і 2 дни.
Неділя Мясопустна 19 лютого.
Неділя Сиропустна (сирове пущенє) 26 лютого.
Великдень 16 цвітня; римо-католицький Великдень разом з українським.
Вознесеніє 25 мая.
Зелені Свята (Сошествія св. Духа) 4 червня.

ПОСТИ.

1. В Навечеріє Богоявленя (Другий, або Щедрий Святий Вечер).
2. Великий Піст — від 27 лютого до Великодня.
3. Петрівка від понеділка 12 червня до свята Петра і Павла — 4 неділи і 2 дні.
4. Спасівка.
5. Усікновенє Глави св. Івана.
6. На Воздвиженє Чесного Хреста.
7. Пилипівка від 28 листопада до Різдва Христового.
8. Середи і пятниці кождого тижня кромі загальниць.

ЗАГАЛЬНИЦІ.

Церква не вимагає посту: —

1. Від Різдва до Святого Вечера перед Йорданом.
2. Межи неділею Митара 5 лютого і неділею Блудного сина 12 лютого.
3. Від Великодня до Провідної (Томиної) неділі.
4. Тиждень по Зелених Святах (до Неділі Всіх Святих).

ЧАСИ ПОВЗДЕРЖАНЯ.

Весіля з музикою і гучні забави забороняє Церква в такі часи: —

1. В усі середи і пятниці.
2. Від початку Пилипівки до Богоявленя.
3. Від понеділка Сиропустного до неділї Томиної (до Провідної Неділї).
4. В Петрівку і Спасівку.
5. В День Усікновеня голови Івана Хрестителя.
6. В день Воздвиженя Чесного Хреста.

ЗАТЬМІНЯ У 1922 РОЦІ.

У 1922 році буде лиш два затьміня сонця.

1. Перстеневе затьмінє сонця буде мати місце 28 марта, 1922 р. Його не буде видко в Канаді анї в Злучених Державах, з винятком Фльориди. Буде воно видне в Бразилії, північній Африці, Египті і північній Арабії.
2. Цілковите затьмінє сонця буде мати місце 20 вересня, 1922; воно не буде видне в Північній і Полудневій Америці. Буде його видко в Абисинії, на Індійськім Океанї, Суматрі, в західній і середущій Австралії, (в Квінсленд і Брисбейн).

ПОРИ РОКУ У 1922 РОЦІ.

Сонце вступає в знак барана, — весна розпочинає ся 21 марта о 4-ій годинї рано (в Манїтобі).

Сонце вступає в знак рака, — літо розпочинає ся 21 червня о 11-ій годинї вечером.

Сонце вступає в знак ваги — осінь розпочинає ся 23 вересня о 2 годинї пополудни.

Сонце вступає в знак козорога — зима розпочинає ся 22 грудня, о 9-ій годинї рано. (В північно-західних провінціях числить ся о одну годину скорше, в Бритійській Колюмбії о 2 години скорше).

ЧИСЛЕНЯ ЛІТ.

Григорянський Календар, се той календар, якого тут і в західній Европі уживаєсь загально.

Юліянський календар, се календар, я-

кого уживає наша церква. В нім місяці і число днів в місяцях такі самі, як і в Григорянськім, однакож Новий Рік Юлїянський припадає пізнійше — бо тогди, коли в Григорянськім численю вже 14-го січня. Подібно кождий 1-ий день кождого місяця в церковнім календари припадає — там 14, тут доперва 1-го.

Переступні роки є ті, яких число дасть ся подїлити через 4 і нїчого не лишає ся (не лишає ся дробів). Рік 1922-ий не дасть ся через 4 рівно подїлити, отже є роком звичайним, а найблизшим подїльним через 4 роком буде 1924 рік — він буде переступним.

Се правило вповнї прикладаєсь до церковного календара однакож в Григорянськім календари є остілько ріжницї, що в лїтах, котрі мають лише сотки (1800, 1900, 2000), мусять ті сотки (18, 19, 20) подїлитись без решти через 4, тогди будуть вони переступними. Колиж не подїлять ся, то переступними не будуть.

Греки числять лїта від Сотвореня Світа (византийська доба). Вона означує сотворенє світа на 1-го вересня (5,509 лїт перед Христом, отже теперішний наш 1922 рік є там 7431-им роком і зачав ся він 1-го вересня сторого стилю.

Жиди числять лїта від сотвореня світа і їх Новий Рік зачинаєсь в тій порі року, що і грецький, хоч не точно того самого дня. В осени 1922 року зачинаєсь в них 5683 рік.

Турки і взагалї люди магометанської віри числять лїта від вандрівки Магомета з Мекки до Медини. Їх Новий рік припадає в падолистї і в осени 1922-го року зачнесь їх 1341-ий рік.

Січень — МАЄ 31 ДНІВ. — January

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні.	СВЯТА: ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СВЯТА: РИМО-КАТОЛИЦЬКІ
1	19	**Н**	**Груд. 1921.** св. О.	**Н. РІК 1922.**
2	20	П	**Ігнатія Бог.**	**Макарія папи**
3	21	В	Юліянни муч.	Ґеновефи Д.
4	22	С	Анастазії муч.	Тима
5	23	Ч	10 муч. М. і пр.	Емілії і Тел.
6	24	П	Нав. Р. Хр., Ев.	**Трох Королів**
7	25	С	**Рожд. Христове**	Валентія
8	26	**Н**	**Соб. Пр. Б. Йос.**	Северина мч.
9	27	П	**Н. перед Просв.**	Юліяна мч.
10	28	В	Муч. в Никомид.	Маркіяни вд.
11	29	С	Муч. діти в Виф.	Гіґінія
12	30	Ч	Анизії муч.	Гонорати д.
13	31	П	Мелянії римл.	Ілярія пап.
14	1	С	**Н. РІК 1922.**	Фелікса з Н.
15	2	**Н**	**Н. перед Порсв.**	Мавритія
16	3	П	Мелахії пророк.	Маркелія папи
17	4	В	Собор 70 апост.	Антонія пуст.
18	5	С	Нав. Богоявленія	Priски
19	6	Ч	**Богоявленє.**	Генрика і Ф.
20	7	П	Соб. св. Івана Кр.	Фабіяна і С.
21	8	С	Ґеорґія, Ем. Дом.	Аґнішки діви
22	9	**Н**	Полієв. і Евстр.	Вінкентія мч.
23	10	П	Григорія і Дем.	Обр. Пр. Д. М.
24	11	В	Теодозія пр.	Тимотея ап.
25	12	С	Татіяни	Павла
26	13	Ч	Ерміла і Страт.	Полікарпа еп.
27	14	П	Симеона	Івана Хризос.
28	15	С	Павла Тив. пр.	Кароля Вел.
29	16	**Н**	Покл. ок. Петра	Францішка С.
30	17	П	Антонія преп.	Мартина
31	18	В	Атаназія і Кир.	Петра з Нолі

Місце на записки

Лютий — МАЄ 28 ДНІВ. — February

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні	СВЯТА	
			ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	РИМО-КАТОЛИЦЬКІ
1	19	С	**Січень.** Макарія	Ігнатія еп.
2	20	Ч	Евтимія Вел.	**Марії Громп.**
3	21	П	Максима і Неоф.	Блажея еп.
4	22	С	Тимотея апост.	Вероніки дів.
5	23	**Н**	Климента	Агафії дів.
6	24	П	**Ксенії препод.**	Дороти
7	25	В	Григорія Богосл.	Ромуальда еп.
8	26	С	Ксенофонта	Івана з М.
9	27	Ч	Пер. м. Івана Зол.	Апольонії
10	28	П	Пр. Ефрема Сир.	Схолястики
11	29	С	Пер. м. Ігнатія Б.	Лукія еп.
12	30	**Н**	**Трех Святителів**	Евлялії
13	31	П	**Кирила і Івана**	Катерини
14	1	В	**Лютий.** Трифона	Валентія муч.
15	2	С	**Стріт. Господнє**	Фавстина
16	3	Ч	Симеона і Анни	Юліянни
17	4	П	Ізидора препод.	Алек. і Конст.
18	5	С	Агафії муч.	Симеона
19	6	**Н**	**Нед. мяс. В. с. см.**	Конрада
20	7	П	Партенія і Луки	Леона пап.
21	8	В	Теодора Стратит.	Елеонори
22	9	С	Никифора	Петра Кат.
23	10	Ч	Харлампія і Пор.	Ромаан
24	11	П	Власія св. муч.	Гавриіла
25	12	С	Мелетія і Антон.	Матеа ап.
26	13	**Н**	**Нед. Сир. М. пр.**	Вальбурґа
27	14	П	Авксент і Кир.	Александра
28	15	В	Онисима і Паф.	Леандра

Місце на записки

Март — МАЄ 31 ДНІВ. — March

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні.	СВЯТА: ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СВЯТА: РИМО-КАТОЛИЦЬКІ
1	16	С	**Лютий.** Вал. Пав.	Альбіна
2	17	Ч	Теодора Тирона	Симиліція
3	18	П	Льва папи рим.	Кунеґунди
4	19	С	Архіп. і Максима	Казимира
5	20	**Н**	**1. Н. Пос. Льва еп.**	Фридриха
6	21	П	Евстахія і Тим.	Колати дів.
7	22	В	Петра і Атаназія	Томи з Акв.
8	23	С	Полікарпа	Івана Бож.
9	24	Ч	Обр. гол. Івана	Францішки
10	25	П	Тарасія арх. К.	40 муч.
11	26	С	Порфирія	Констант. В.
12	27	**Н**	**2. Н. Пос. Проко.**	Григорія
13	28	П	Власія пост.	Розини
14	1	В	**Март.** Евдокії	Матильди
15	2	С	Теодора еп. свмч.	Клементина
16	3	Ч	Зенона і Евтроп.	Киріяка
17	4	П	Герасима і Пав.	Ґертруди
18	5	С	Конона муч.	Едварда
19	6	**Н**	**3. Н. Пос. 42 муч.**	Йосифа обр.
20	7	П	Василія і Ефре.	Йоохіма
21	8	В	Теофілякта преп.	Бенедикта
22	9	С	40 муч. в Севастії	Октавіяна
23	10	Ч	Кондрата і Кип.	Віктора
24	11	П	Софронія п. Ер.	Ґвриїла
25	12	С	Теофанаісп. пр.	**Благовіщен**
26	13	**Н**	Пер. мощ. Никити	Теодора
27	14	П	**Бенедикта**	Сикста папи
28	15	В	Агафія і 6 муч.	Руперта
29	16	С	Савина	Кирила
30	17	Ч	Алексея чол. Б.	Квірина
31	18	П	Кирила арх. Ер.	Корнилія

Місце на записки

Квітень — МАЄ 30 ДНІВ. — April

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні.	СВЯТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СВЯТА РИМО-КАТОЛИЦЬКІ
1	19	С	**Март.** Хризанта	Гуґона еп.
2	20	**Н**	**5. Н. пос. О. у С.**	Франца
3	21	П	Якова преп.	Рихарда
4	22	В	Василія і Ісаака	Ізидора еп.
5	23	С	Нікона і учен.	Вінкентія
6	24	Ч	Захарії	Келестина
7	25	П	**Благов. Пр. Бог.**	Епіфанія еп.
8	26	С	Собор Арх. Гав.	Дионізія еп.
9	27	**Н**	**Нед. цвіт. Матр.**	Марії Кл.
10	28	П	Іляріона преп.	Езекіїла
11	29	В	Марка і Кирила	Леона пап.
12	30	С	Івана ліств.	Юліяна пап.
13	31	Ч	Іпатія преп.	Юстини
14	1	П	**Цьвітень.** Марії	Тибурція муч.
15	2	С	Тита пр. і Амор.	Анастазії
16	3	**Н**	**Воскр. Христове**	Великдень
17	4	П	**Світ. Попеділок**	Рудольфа
18	5	В	**Світ. Второк.**	Апольонії
19	6	С	Евтихія арх.	Юрія
20	7	Ч	Георгія еп.	Віктора
21	8	П	Ірідіона ап.	Анзельма
22	9	С	Евпсихія муч.	Кая і Сотера
23	10	**Н**	**2. Н. по Вос. Т.**	Войтіха
24	11	П	Антини свм.	Георгія муч.
25	12	В	Василія еп.	Марка еван.
26	13	С	Артемона свмуч.	Клита і Марц.
27	14	Ч	Мартина пап. р.	Анастазії
28	15	П	Аристарха	Віталія
29	16	С	Агафії і Ірини	Петра муч.
30	17	**Н**	**3. Н. по Воскр.**	Катарини

Місце на записки

Май — МАЄ 31 ДНІВ. — May

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні	СВЯТА Греко-католицькі	СВЯТА Римо-католицькі
1	18	П	**Цвітень. Івана**	Филипа
2	19	В	Івана старопе.	Атаназія і Зиґ.
3	20	С	Теодора і Анас.	Обр. св. Кр.
4	21	Ч	Ануарія і п. свм.	Фльоріяна
5	22	П	Теодора Сикеота	Пія пап. р.
6	23	С	Георгія велмуч.	Івана в Олію
7	24	**Н**	**4. Н. по В.** о роз.	Доміцелі
8	25	П	Марка ап. і ев.	Станіслава е.
9	26	В	Василія свщмуч.	Григорія
10	27	С	Симеона свмуч.	Ізидора
11	28	Ч	Максима і Язона	Беатрикси
12	29	П	9 муч. в Кизиці	Панкратія
13	30	С	Якова ап.	Серватія
14	1	**Н**	**5. Н. по В.** о Сам.	Боніфатія
15	2	П	Бориса і Гліба	Софії
16	3	В	Теодозія печер.	Івана Непом.
17	4	С	Пелагії препмуч.	Пасхаліса
18	5	Ч	Ірини муч.	Фелікса
19	6	П	Йова і Варвара	Келестина
20	7	С	Память св. Крест.	Бернарда
21	8	**Н**	**6. Н. по В.** о сліп.	Константина
22	9	П	Ісаії П. м. св. Н.	Софії
23	10	В	Симеона Зилота	Дезидерія
24	11	С	Мокія свмуч.	Йоанни
25	12	Ч	**Возн. Господне**	**Вознесеніе**
26	13	П	Глікерії і Алекс.	Филипа
27	14	С	Ізидора муч.	Івана пап. р.
28	15	**Н**	**7. Н. по В.** св. От.	Вільгельма
29	16	П	Теодора осьв.	Максиміліяна
30	17	В	Андроіка ап.	Фердинанда
31	18	С	Теодота Анкир.	Анелі

Місце на записки

Червень — МАЄ 30 ДНІВ. — June

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні	СВЯТА: ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СВЯТА: РИМО-КАТОЛИЦЬКІ
1	19	Ч	**Май.** Патрикія	Граціяна
2	20	П	Талалея муч.	Еразма муч.
3	21	С	Константина і Ел.	Кльотильди
4	22	**Н**	**50-тн. Зелені Св.**	**Зелені Свята**
5	23	П	**Пон. св. Духа**	Боніфатія
6	24	В	Симеона	Норберта
7	25	С	3. Обр. гл. Ів. Кр.	Роберта
8	26	Ч	Карпа ап.	Медарда
9	27	П	Терапонта св. муч.	Феліціяна
10	28	С	Никити преп.	Марґарети
11	29	**Н**	**1. Н. по С. Вс. Св.**	Варнави
12	30	П	Ісаакія далмат.	Онуфрія
13	31	В	Єремія і Єрмея	Антонія з П.
14	1	С	**Червень.** Юстина	Василія
15	2	Ч	Никифора патр.	**Боже Тіло**
16	3	П	Лукіяна муч.	Франца
17	4	С	Митрофана патр.	Адольфа
18	5	**Н**	**2. Н. по С. Пр. Є.**	Марка
19	6	П	Висаріона пр.	Ґервазія
20	7	В	Теодота еп.	Сильверія
21	8	С	Теодора муч.	Альойза
22	9	Ч	Кирила архиеп.	Павліна еп.
23	10	П	Тимотея свмуч.	Зенона
24	11	С	Вартол. і Вар. ап.	Івана Крест.
25	12	**Н**	Онуфрія пустин.	Проспера
26	13	П	Акилини муч.	Івана і Павла
27	14	В	Єлисея і Методія	Володислава
28	15	С	Амоса прор.	Льва пап.
29	16	Ч	Тихона еп. чудт.	**Петра і Павла**
30	17	П	Пр. Єв. Мануїла	Емілії

Місце на записки

Липень — МАЄ 31 ДНІВ. — July

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні.	СВЯТА: ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	СВЯТА: РИМО-КАТОЛИЦЬКІ
1	18	С	**Червень.** Леонтія	Теобальда
2	19	**Н**	Юди і Зосима	П. Пр. Д. Марії
3	20	П	Методія св. муч.	Геліодора
4	21	В	Юліяна Парсий	Флавіяна і У.
5	22	С	Євсевія еписк.	Івана і Павла
6	23	Ч	Агрипіни муч.	Домініки
7	24	П	**Рож. св. Івана Кр.**	Івана з Д.
8	25	С	Февронії препмуч.	Елисавети
9	26	**Н**	Давида сол. пр.	Кирила еп.
10	27	П	Самсона стрн.	Амалії
11	28	В	Пер. м. Кира і Ів.	Пія і Пелягії
12	29	С	**Петра і Павла**	Івана і Еп.
13	30	Ч	Собор 12 апостолів	Марґарети д.
14	1	П	**Липень.** Кос. і Д.	Бонавентури
15	2	С	Пол. Ризи П. Бог	Розіслане ап.
16	3	**Н**	Якинта і Анатол.	Пр. Д. Марії
17	4	П	Андрея і Марти	Алексея
18	5	В	Кирила і Методія	Симеона і Фр.
19	6	С	Атаназія Атонск.	Вінкентія з П.
20	7	Ч	Томи і Акакія	Ілії прор.
21	8	П	Прокопія велмуч.	Пракседи
22	9	С	Панкратія свщ.	Марії Магд.
23	10	**Н**	Антонія печерс.	Аполінарія
24	11	П	Євфимії і Ольги	Христини д.
25	12	В	Прокла і Ілярія	Якова ап.
26	13	С	Соб. Арх. Михаїла	Усп. св. Анни
27	14	Ч	Якили і Онисима	Пантелеймона
28	15	П	Володимира Вел.	Інокентія
29	16	С	Антиноґена свмч.	Марти д.
30	17	**Н**	Марини велмуч.	Альдони
31	18	П	Якинта і Емілія.	Ігнатія з Л.

Місце на записки

Серпень МАЄ 31 ДНІВ. August

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні	СВЯТА Греко-католицькі	СВЯТА Римо-католицькі
1	19	В	**Липень.** Макрини	Петра в оков.
2	20	С	Ілії прор.	Альфонса
3	21	Ч	Симеона і Івана	Знайд. св. Ст.
4	22	П	Марії Магдалини	Домініка
5	23	С	Трофима і Теоф.	Пр. Д. М. Сн.
6	24	**Н**	Бориса і Глїба	Преоб. Госп.
7	25	П	**Успеніє св. Анни**	Каєтана
8	26	В	**Єрмолая свмуч.**	Кіріяка і пр.
9	27	С	Пантелеймона	Романа
10	28	Ч	Прохора і Ник.	Лаврентія муч.
11	29	П	Калиника муч.	Сузанни муч.
12	30	С	Сили і Силуана	Кляри дів.
13	31	**Н**	Євдокима	Іполіта
14	1	П	**Серпень.** П. Ч. Кр.	Евсевія
15	2	В	Пер. мощ. Стеф.	**Усп. П. Діви**
16	3	С	Ісаака, Далмата	Роха
17	4	Ч	Сімох мол. в Єф.	Ліберата
18	5	П	Евсиґнія муч.	Елени
19	6	С	**Преобр. Господне**	Беніґни і Юл.
20	7	**Н**	Дометія прпдбм.	Бернарда
21	8	П	Еміліяна еп.	Іванни
22	9	В	Матія ап.	Тимотея
23	10	С	Лаврентія арх.	Филипа
24	11	Ч	Євпла і Клявдії	Вартоломея
25	12	П	Фотія і Аникити	Людвіка
26	13	С	Максима ісп.	Зефірина і Р.
27	14	**Н**	Михея прор.	Йосифа К.
28	15	П	Успеніє Пр. Бог.	Авґустина
29	16	В	Пер. неру. Об. Г.	Ус. гол. Ів. К.
30	17	С	Мирона	Рожи з Ліми
31	18	Ч	Фльора і Лавра	Раймунда муч.

Місце на записки

Вересень — МАЄ 30 ДНІВ — September

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні.	СВЯТА: Греко-католицькі	СВЯТА: Римо-католицькі
1	19	П	**Серпень.** Андрея	Іди, Еґідія
2	20	С	Самуїла прор.	Стефана к. у.
3	21	**Н**	Тадея ап. і Васил.	Броніслава
4	22	П	Аґатоніка муч.	Розалії
5	23	В	Лупа, Іринса	Вікторини
6	24	С	Євтихія свмуч.	Захарії
7	25	Ч	Вартоломея і Т.	Реґіни муч.
8	26	П	Андріяна і Нат.	**Рож. П. Д. М.**
9	27	С	Пімена преп.	Северина і Ґ.
10	28	**Н**	Августина і Мой.	Николая
11	29	П	Усік. гл. Ів. Кр.	Прота і Якова
12	30	В	Александра і Па.	Ґвідона
13	31	С	Пол. п. Пр. Д. М.	Товії
14	1	Ч	**Вересень.** Симеона	Возв. Ч. Кр.
15	2	П	Маманта і Івана	Нікодима муч.
16	3	С	Антима і Теокт.	Корнилія муч.
17	4	**Н**	Вавили і Мойсея	Знак. Франц.
18	5	П	Захарії і Елис.	Томи і Йосифа
19	6	В	Чудо Арх. Михаїла	Януарія еп.
20	7	С	Созонта і Макар.	Евстахія
21	8	Ч	**Рож. Пр. Д. Мар.**	Матея еван.
22	9	П	Йоакима і Анни	Томи з Вілян
23	10	С	Монодори, М. Н.	Теклі дів.
24	11	**Н**	Теодори алекс.	Волод. і Руп.
25	12	П	Автонапа свмуч.	Клеоф. муч.
26	13	В	Корнилія	Кипріяна
27	14	С	**Возд. Ч. Хреста**	Косми і Дам.
28	15	Ч	Никити влкмуч.	Вячеслава муч.
29	16	П	Євфимій влкмуч.	**Михаїла Арх.**
30	17	С	Софії, В. Н. Л.	Ероніма діяк.

Місце на записки

Жовтень МАЄ 31 ДНІВ. October

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні	СВЯТА	
			ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	РИМО-КАТОЛИЦЬКІ
1	18	Н	**Вересень.** Євмен.	Реміґія
2	19	П	Трофима і Сав.	Ангела Хор.
3	20	В	Евстахія	Кандида муч.
4	21	С	Кондрата ап.	Франц. з Ас.
5	22	Ч	Фоки і Йони	Флявії
6	23	П	Зачатіє св. Івана	Брунона муч.
7	24	С	Теклї первомуч.	Юстини д.
8	25	Н	Евфрозини преп.	Бриґіди
9	26	П	Івана Богослова	Дионізія
10	27	В	Калистрата муч.	Франца Борґ.
11	28	С	Харитона	Плакіда муч.
12	29	Ч	Киріяка і Теоф.	Максиміліяна
13	30	П	Григорія свмуч.	Едварда кор.
14	1	С	**Жовтень.** П. Д. М.	Калікста
15	2	Н	Кипріяна і Юст.	Ядвиги і Тер.
16	3	П	Дионізія св. муч.	Ґаля і Флора
17	4	В	Єротея свщмуч.	Марґарити
18	5	С	Харитини муч.	Луки еван.
19	6	Ч	Томи ап.	Петра з Ал.
20	7	П	Серґія і Вакха муч.	Капра і Ірини
21	8	С	Пеляґії і Тайсії	Уршулї муч.
22	9	Н	Якова ап.	Кордулї муч.
23	10	П	Евлампія і Ев.	Івана Капіст.
24	11	В	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
25	12	С	Прова і Андрон.	Хризанта
26	13	Ч	Карпа ап.	Евариста п.
27	14	П	Назарія і Парас.	Сабіни
28	15	С	Євтимія і Лукіян.	Симеона і Ю.
29	16	Н	Льонґіна сот.	Наркиза
30	17	П	Озії і Андрея	Альфонса
31	18	В	Луки ап. і еван.	Маркелія

Місце на записки

Падолист МАЄ 30 ДНІВ. November

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні.	СВЯТА	
			ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ	РИМО-КАТОЛИЦЬКІ
1	19	С	**Жовтень.** Йоіла	**Всїх Сьвятих**
2	20	Ч	Артемія влмуч.	**День Задушн.**
3	21	П	Іляріона преп.	Губерта еп.
4	22	С	Аверкія еписк.	Кароля Бор.
5	23	**Н**	Якова апост.	Захарія і Ел.
6	24	П	Арети муч.	Леонарда В.
7	25	В	Маркіяна і Март.	Ґеркуляна
8	26	С	**Димитрія велмуч.**	Северина
9	27	Ч	Нестора муч.	Теодора
10	28	П	Параскевії і Тер.	Андрея з Ав.
11	29	С	Анастазії римл.	Мартина еп.
12	30	**Н**	Зиновія і Зиновії	Мартина п. р.
13	31	П	Стахія і Амилія	Дидака
14	1	В	**Падолист.** К. і Д.	Йосафата еп.
15	2	С	Акиндина муч.	Леопольда
16	3	Ч	Акепсини і Айт.	Едмунда еп.
17	4	П	Йоанікія і Нікан.	Григорія і С.
18	5	С	Галактіона і Еп.	Романа і Од.
19	6	**Н**	Павла Арх. Кон.	Елисавети к.
20	7	П	Ерона і Лазаря	Фелікса
21	8	В	**Михаїла Арх.**	Вовед. П. Д. М.
22	9	С	Онисифора муч.	Цецилії
23	10	Ч	Ераста і Олимпа	Климента п р.
24	11	П	Мини, Віктора	Івана від Кр.
25	12	С	Йосафата свщмуч.	Камерини д.
26	13	**Н**	Івана Златоустого	Петра, Конр.
27	14	П	Филипа апост.	Валеріяна
28	15	В	Гурія і Самсона	Руфина
29	16	С	Матея ап. і св.	Сатурніна
30	17	Ч	Григорія чудотв.	Андрея ап.

Місце на записки

Грудень — МАЄ 31 ДНІВ. — December

Нов. ст.	Ст. ст.	Дні	СВЯТА Греко-Католицькі	СВЯТА Римо-Католицькі
1	18	П	**Падолист.** П. і Р.	Елїґія
2	19	С	Авдія і Варлаама	Бабіяни д.
3	20	**Н**	Прокла і Григор.	Франц. Ксав.
4	21	П	Вовед. П. Д. М.	Варвари муч.
5	22	В	Филимона, Кик.	Сави еп.
6	23	С	Амфілохія і Григ.	Николая
7	24	Ч	Катерини влмуч.	Амброзія еп.
8	25	П	Климента і Петра	**Н. З. П. Д. М.**
9	26	С	Алипія Столп.	Валерії і Лео.
10	27	**Н**	Якова і Палядія	Пр. Д. М. Л.
11	28	П	Стефана муч.	Дамазія
12	29	В	Парамона, Філум.	Александра
13	30	С	Андрея апост.	Кукії і Отил.
14	1	Ч	**Грудень.** Наума	Спірідіона
15	2	П	Авакума прор.	Евзевія еп.
16	3	С	Софрона прор.	Аделайди д.
17	4	**Н**	Варвари влмуч.	Лазаря і Ол.
18	5	П	Сави освящ.	Ґраціяна
19	6	В	**Николая чудот.**	Фавста муч.
20	7	С	Амброзія преп.	Теофіля
21	8	Ч	Патапія преп.	Томи апост.
22	9	П	**Н. Зач. П. Д. М.**	Зенона
23	10	С	Міни і Ермоґена	Вікторії дів.
24	11	**Н**	Даниїла Столпи	Адама і Еви
25	12	П	Спірідіона	**Рожд. Іс. Хр.**
26	13	В	Евстратія і Евге.	**Стефана пер.**
27	14	С	Тирса і Филимона	Івана еван.
28	15	Ч	Елевтерія свмуч.	Дітий уб. в В.
29	16	П	Аґґея пророка	Томи еп.
30	17	С	Даниїла прор.	Давида кор.
31	18	**Н**	Севастіяна муч.	Сильвестра п.

Місце на записки

ЗАПАЛЕНЭ СЛІПОІ КИШКИ

Запалене сліпої кишки проявляє ся у кождій хвилї, навіть у осіб позірно здорових. Звичайно однак попереджує його недомаганє жолудкове або запір. Дуже богато осіб іде щоденно на сторону, однак їх столець не є ПОВНИЙ і богато давної, зіпсутої матерії полишає ся в орґанїзмі, фермунтуючи і викликує недомаганє. Часто находить ся лиш вузкий прохід через середину кишок підчас коли їх стїни є покриті давною, твердою матерією, яка чіпає ся кишок і часто затроює орґанїзм місяцями, спричиняючи, що чуєте ся через цїлий час умученими і на пів "хорими." Навіть єсли ваші кишки прочищують ся щоденно по троха, се не є вистарчаючим. Столець мусить бути ЦЇЛКОВИТИЙ повне перечищенє усеї нагромадженої, троячої зіпсутої матерії.

Запалене сліпої кишки є кишковим зараженєм, що доходить аж до сліпої кишки, якому можна в той самий спосіб запобічи, як запобігає ся болеви (запаленю) горла. Коли ви хорі на біль горла, ви нераз можете запобічи розширеню ся недомаганя, через ужитє антисептичного обливаня, або полоканя для знищеня заразків і средства на розвільненє для усуненя трутин з тїла. Для запобіженя запаленю сліпої кишки потреба дуже поєдинчого лїченя. Однак замість антисептичного полоканя горла, конечним єВНУТРІШНЕ перечищенє і цїлковите переполоканє кишкової системи.

Внутрішне Антисептичне Перечищенє

У продажі не предкладає ся публиці нїякого иншого препарату, який відзначавби ся ПОДВІЙНИМ дїланєм, внутрішним антисептичним і ВПОВНЇ перечищуючим орґанїзм. Такий препарат, звісний як ADLER-I-KA, дїлає у слїдуючий спосіб:

Нищить шкідливі зародки і бакцилї грубої кишки у кишках проводах, та в той спосіб запобігає запаленю сліпої кишки і иншим недугам, що саме звідси беруть свій початок.

Се є НАЙСОВЕРШЕННЇЙШИЙ перечищувач орґанїзму, який колибудь находив ся у продажі, що дїлає на ОБА ряди кишок, горішний і долїшний, та усуває з'ужиту матерію, яка місяцями затроювала орґанїзм і яку нїчо иншого не в силї прогнати. Він усуває усї ґази, та в той спосіб запобігає натискови на серце і инші орґани. Попросту подив викликуючим є велика скількість троячої матерії, яку ADLER-I-KA усуває з відживляючого проводу — матерії про яку ви не думали, що находить ся у вашім орґанїзмі. Спробуйте сего средства по природним стільци а побачите о скільки БІЛЬШЕ усунуло ся з'ужитої матерії, яка затроювала ваш орґанїзм. При легких недомаганях, як приміром принагідний запір, квас в жолудку, ґази в жолудку і болї голови одна столова ложка ADLER-I-KA всегда приносить полекшу. — ADLER-I-KA є сталою несподїванкою для осіб, що уживали лише звичайних лїків на жолудок і кишки, по причинї свого скоро, приятного і ПОВНОГО дїланя.

ЗАЯВИ ЛЇКАРІВ.

"Я уживав ADLER-I-KA у моїй практицї і переконав ся, що нема нічого перевисшаючого її." (Підпис) Dr W. A. Line.

"Підчас моеї 50-лїтної практики не найшов я нїчого, щоби перевисшало ADLER-I-KA." (Підпис) Dr. James Weaver.

"Я записував ADLER-I-KA у всїх кишкових недугах. При деяких потреба лишь одної дози." (Підпис) Dr. F. M. Prettyman.

"По ужитю ADLER-I-KA чую ся лучше, як через 20 лїт. Не маю слів, щоби висказати яку ЗАСТРАШАЮЧУ СКІЛЬКІСТЬ нечистоти усунено з мого орґанїзму. (Підпис) J. E. Puckett.

"Завдяцї ADLER-I-KA могу спати тепер цїлу ніч, щось такого, що неможливим було у мене в протягу многих лїт." (Підпис) E. Noblett.

ADLER-I-KA продають усюди перворядні аптики.

ҐАЗ В ЖОЛУДКУ

Коли хочете бути вільними від ґазу в жолудку або кишках, заживайте ADLER-I-KA. Звісне порожне гризуче почуте в жолудку зникне, боязливе і первове почутє і скоре битє серця уступлять, і ви будете могли глубше віддихнути, що так часто унеможливлювало перте ґазу на жолудок і легки. Ваші рамена, ноги і пальцї не будуть холодні і деревіти, позаяк ADLER-I-KA запобіжить тому, щоби ґаз перешкаджав круженю крови. Звісне почутє оспалости по їдженю у скорім часї зникне і ви будете чути ся здібними до дальшої працї. Ваш вздутий жолудок скоротить ся на цалї, позаяк ADLER-I-KA усуне ВЕСЬ ґаз з вашого орґанїзму. Адлеріку продають усї аптики.

ЦЇНА ЗА ФЛЯШКУ $1.50.

До набутя в:—

Home Remedies Sale

850 MAIN STREET, WINNIPEG, MAN.

1708 Rose Street, Regina, Sask.
10226—101st Street, Edmonton, Alta.

ПОЧТОВІ ПРИПИСИ.

Понизше подані всі конечні почтові закони з усіми найновійшими постановами і змінами.

ДОМАШНА ПОЧТА.

Домашна почта — се почта в границях тутешної держави. Ділить ся вона на чотири головні кляси і так: —

1. ДО ПЕРШОЇ КЛЯСИ належать листи, почтові картки, судові завізваня, рахункові поквітованя і все, що тілько написане рукою, або на ручній машині.

Оплата за листи виносить 3 центи за першу унцію (16-ту часть фунта), а 2 центи за кожду дальшу унцію.

Оплата листів в місті: — 2 ц., за першу, а 1 ц., дальші унції.

Неоплачений лист може бути доручений за подвійною оплатою відбираючого.

Оплата за почтові картки 2 ц.

На почті можна купити картки з написию "Кенада Пост Кард", однакож можна висилати і приватні (свої) картки, коли не грубші, як урядові й обєм їх не більший, ніж 6X3⅝ або не менший як 3X2¼ цаля.

Картка, на якій нічого не писано, посилаєсь за оплатою 1 цента.

Картка в каверті числить ся за лист.

2. ДО ДРУГОЇ КЛЯСИ належать: — часописі, журнали і всякі періодичні виданя (періодичні, — які виходять правильно в означенім наперед часї), які висилає видавництво предплатникам. Щоби могли висилати після оплати сеї кляси, видавництво мусить постаратись о позволенє. Коли видавництво такого позволеня не має, то платить за 2 унції 1 цент.

Коли хтось приватно пересилає часопись до когобудь в Канаді, Стейтах, або Мексику, то платить 1 цент за 4 унції.

3. ДО ТРЕТОЇ КЛЯСИ належать: — рисунки плянів, фотоґрафії, рукописи і друге. Оплата: — 1 цент за кождих 2 унції. Пакунок сеї кляси не може важити більше, як 5 фунтів (одна книжка може важити 10 ф.) і не може мати більше, як 20 цалів довжини, 12 ширини і 12 грубости (20X12X12). Однакож пакунок може бути 42 ц., довгий, коли довжина і обем не виносить 6 стіп (фітів).

ПАКУНКОВА ПЕРЕСИЛКА (ПАРСЕЛ ПОСТ).

4. ДО ЧЕТВЕРТОЇ КЛЯСИ належить ПАКУНКОВА ПЕРЕСИЛКА і нею можна пересилати господарські і фабричні продукти, всякі товари: — сукно, полотно, убранє, шкільні прибори і все, що входить в Трету Клясу.

Не можна через почту висилати легко запальних і вибухових матеріялів (за се чекає остра кара), алькоголю, листів і взагалї того, що може ушкодити людий, або другі пакунки.

Оплата що до сеї пересилки для ріжних провінцій така: —

КВЕБЕК.

Де Посилаєсь.	Кілько Фунтів.										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кругом 20 миль	0.05	0.06	0.07	0.08	0.10	0.12	0.14	0.16	0.18	0.20	0.22
Поза 20 милями в границях Квебеку	.10	.15	.20	.25	.30	.35	.40	.45	.50	.55	.60
До Онтеріо і Приморських околиць	.10	.17	.24	.31	.38	.45	.52	.59	.66	.73	.80
До Манітоби	.12	.21	.30	.39	.48	.57	.66	.75	.84	.93	1.02
До Саскачевану	.12	.24	.36	.47	.58	.69	.80	.91	1.02	1.13	1.24
До Альберти, Бр. Колюмбії і Юкону ...	.12	.24	.36	.48	.60	.72	.84	.96	1.08	1.20	1.32

ОНТЕРІО.

Де Посилаєсь.	Кілько Фунтів.										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
20 миль кругом почти наданя*)	0.05	0.06	0.07	0.08	0.10	0.12	0.14	0.16	0.18	0.20	0.22
Поза 20 милями в границях Онтеріо	.10	.15	.20	.25	.30	.35	.40	.45	.50	.55	.60
До Манїтоби	.10	.17	.24	.31	.38	.45	.52	.59	.66	.73	.80
До Саскачевану і Приморських провінцій	.12	.21	.30	.39	.48	.57	.66	.75	.84	.93	1.02
До Алберти	.12	.24	.36	.47	.58	.69	.80	.91	1.02	1.13	1.24
До Брітіш Колюмбії і Юкону	.12	.24	.36	.48	.60	.72	.84	.96	1.08	1.20	1.32

МАНЇТОБА.

Де Посилаєсь.	Кілько Фунтів.										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кругом 20 миль	0.05	0.06	0.07	0.08	0.10	0.12	0.14	0.16	0.18	0.20	0.22
Поза 20 милями в Манїтобі	.10	.15	.20	.25	.30	.35	.40	.45	.50	.55	.60
До Онтеріо і Саскачевану	.10	.17	.24	.31	.38	.45	.52	.59	.66	.73	.80
До Алберти і Квебеку	.12	.21	.30	.39	.48	.57	.66	.75	.84	.93	1.02
До Бр. Колюмбії і Приморських провінцій	.12	.24	.36	.47	.58	.69	.80	.91	1.02	1.13	1.24
До Юкону	.12	.24	.36	.48	.60	.72	.84	.96	1.08	1.20	1.32

САСКАЧЕВАН.

Де Посилаєсь.	Кілько Фунтів.										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кругом 20 миль	0.05	0.06	0.07	0.08	0.10	0.12	0.14	0.16	0.18	0.20	0.22
Поза 20 милями в Саскачевані	.10	.15	.20	.25	.30	.35	.40	.45	.50	.55	.60
До Манїтоби і Алберти	.10	.17	.24	.31	.38	.45	.52	.59	.66	.73	.80
До Онтеріо і Бр. Колюмбії	.12	.21	.30	.39	.48	.57	.66	.75	.84	.93	1.02
До Квебеку і Юкону .	.12	.24	.36	.47	.58	.69	.80	.91	1.02	1.13	1.24
До Приморських провінцій	.12	.24	.36	.48	.60	.72	.84	.96	1.08	1.20	1.32

---

*) 20 миль береть ся загально, кругом почти, з якої висилаєсь, хочби тих 20 миль зачіпали і другу провінцію. Се відносить ся до всїх провінцій. Перший рядок цифр се фунти, все инше — оплата.

АЛБЕРТА.

Де Посилаєсь. Кілько Фунтів.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кругом 20 миль	0.05	0.06	0.07	0.08	0.10	0.12	0.14	0.16	0.18	0.20	0.22
Поза 20 милями в Алберті	.10	.15	.20	.25	.30	.35	.40	.45	.50	.55	.60
До Саскачевану і Бр. Колюмбії	.10	.17	.24	.31	.38	.45	.52	.59	.66	.73	.80
До Манїтоби і Юкону	.12	.21	.30	.39	.48	.57	.66	.75	.84	.93	1.02
До Онтеріо	.12	.24	.36	.47	.58	.69	.80	.91	1.02	1.13	1.24
До Квебеку і Приморських провінцій ...	.12	.24	.36	.48	.60	.72	.84	.96	1.08	1.20	1.32

БРІТІШ КОЛЮМБІЯ.

Де Посилаєсь. Кілько Фунтів.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кругом 20 миль	0.05	0.06	0.07	0.08	0.10	0.12	0.14	0.16	0.18	0.20	0.22
Поза 20 милями в Бр. Колюмбії	.10	.15	.20	.25	.30	.35	.40	.45	.50	.55	.60
До Алберти і Юкону	.10	.17	.24	.31	.38	.45	.52	.59	.66	.73	.80
До Саскачевану	.12	.21	.30	.39	.48	.57	.66	.75	.84	.93	1.02
До Манїтоби	.12	.24	.36	.47	.58	.69	.80	.91	1.02	1.13	1.24
До Онтеріо, Квебеку і Приморських пров.	.12	.24	.36	.48	.60	.72	.84	.96	1.08	1.20	1.32

ОПАКОВАНЄ.

Плини мусять бути добре опаковані, щоби видержали удари при ладованю і виладовуваню. Плини в фляшках обвити добре ватою, щоби в випадку розбитя, вата плин витягнула. Такі річи найлїпше запакувати в деревляну пачку.

Скло треба так опакувати, щоби почтова служби була безпечна при ладованю і т. п.

Річий, що скоро псують ся, не вільно почтою посилати.

Пакунок, який посилаєсь через Пакункову Почту (Парсел Пост) не може важити більше, як 11 фунтів і бути більшим, як 30 цалів довжини, 12 ширини і 12 височини (36Х12Х12). Однакож довжина може бути 42 цалї, коли довжина й обєм не виносить 6 фітів.

ПАКУНКОВА АСЕКУРАЦІЯ.

Асекурація пакунка числить ся після вартости пакунка, і так: —

Низше 5 дол., виносить 3 центи.
Висше 5 до 25 дол., 6 центів.
Висше 25 до 50 дол., 12 центів.
Висше 50 до 100 лод., 30 центів.

Асекурованих пакунків не кидаєсь до скринки, але доручуєсь почтовому урядникови, який дає посвідку.

Коли асекурований пакунок затратив ся, треба з посвідкою зголоситись о відшкодованє, але треба се зробити перед упливом 6 місяців від часу висилки.

РЕҐІСТРАЦІЯ (РЕКОМЕНДАЦІЯ).

Всї річи, які почтою пересилаєсь (крім Пакункової Почти) можна реґіструвати і се коштує окремо 10 центів.

За реґістровані річи дістаєсь посвідку від урядника, який відбирає пакунок. Коли реґістрована посилка затратить ся, то треба з посвідкою (Рецепісом) зголоситись на почту і зажадати Потверджeня, що посилка доручена (Екналеджмент Ресіт), за який платить ся 20 центів. Відшкодованє не може перевисшати 25 дол.

ОКРЕМЕ ДОРУЧЕНЄ — ЕКСПРЕС.

Експресові листи (Спешел Деливері) можна висилати лише до тих містів, де листоноші доручують почту. Оплата такого листа, крім звичайної виносить 20 центів.

Колиб "окремим дорученєм" посилати пакунок, то оплата за него така, як за лист: 3 ц., за першу, а 2 за кожду другу унцію; колиж в місци, то 2 за першу, а 1 за дальші унції, з додатком 20 ц.

БЕЗПЛАТНА ПОЧТА.

Листи можна посилати без оплати до: Ґенерального ґубернатора, його секретара, або до міністрів і всіх державних департаментів в Отаві, як також до послів підчас сесії (нарад) і до сенату.

ЗАГАЛЬНІ УВАГИ.

Посилки надані в Канаді, Стейтах, Новій Фунляндії, Мексику і Анґлії, лежать на послїдній почтї 15 днів. Коли не доручить ся, завертаєсь їх до висилаючого, коли є зворотна адреса, колиж такої нема, то до т. з. "Дед летер Офісу". На заверненій посилцї є подана причина заверненя. За звернену посилку Ттетої Кляси та Пакункової Почти, посилаючий платить при відборі тільки, кількo за нову пересилку.

Посилки з инших країв лежать оден місяць на послїдній почтї і відсилають ся або до посилаючого, коли є адреса, або до "Дед Летер Офісу".

Листи звернені через недостаточну адресу, треба ще раз оплачувати, коли адресу поправить ся і висилаєть ся.

Марки витятої з почтової картки не можна на посилку наліплювати.

Вартні річи треба асекурувати, або реґіструвати. Гроші посилати через "Мoні Ордер" (Грошевий Переказ), або "Постал Нот".

ПОЧТА ДО ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Оплата за листи і почтові картки до Стейтів така, як в Канаді, однакож лист мусить бути оплачений бодай трома центами.

Оплата за часописи і журнали: — 1 цент за кожді 4 унції.

Книжки, фотоґрафії, мапи, заграничні часописи і взагалї друки: — 1 цент за кождих 2 унції. Вага 4 фунти і 6 унцій; обєм 18X18X18 цалів. Пакунок може бути 30 цалів довгий, але не грубший над 4 цалї.

Пакунковою Почтою висилаєсь все, крім того, що належить до 1, 2 і 3 кляси. Оплата: — 1 цент кожда унція. Пакунок не може бути тяжший, як 4 фунти і 6 унцій і не більший, як 30X12X12 цалів. Довжина може бути 42 цалї, коли довжина й обєм не виносять 6 фітів.

Тілько одні листи до Злучених Держав можуть бути запечатані. Все можна реґіструвати. Відшкодованє за страчену реґістровану пересилку виносить не більше, як $9.65. Коли страта вийшла поза людською контролею, тогди нема відшкодованя.

ЗАҐРАНИЧНА ПОЧТА.

Оплата за листи до заграничних країв: 10 центів за першу, а 5 ц., за кожду слїдуючу унцію. (Се однакож не відносить ся до Великої Британії, її кольоній, Злучених Держав і Мексика).

Почтові картки: 6 ц., одна (крім висше зазначеинх країв:).

Листи до Великої Британії і її кольоній: — 4 ц., перша, а 3 ц., кожда дальша унція.

Почтові картки до Великої Британії, її кольоній, Злучених Держав і Мексика: — 2 центи.

ЧАСОПИСИ І ЖУРНАЛИ: — Часописи і журнали видавані в Канаді, до Великої Британії, Злучених Держав і Мексика: — 1 ц., за 4 унції. — До всіх инших країв 2 ц., за кожді 2 унції.

ИНШІ ДРУКИ: — Книжки, катальоґи, фотоґрафії, мапи, образи і т. п., до всіх заграничних держав (крім Злучених Держав і Мексика) 2 ц., за кожді 2 унції.

ПАКУНОК не може важити над 4 фунти і 6 унцій і бути більшим, як 18X18X18 цалів. Однакож може мати 30 цалів, коли не грубший над 4 цалї.

ПАКУНКОВІ ПЕРЕСИЛКИ можуть бути: — на Україну, до Росії, Польщі, Румунії і Болгарії, за листовою оплатою — 10 ц., перша унція, а 5 ц., кожда слїдуюча і треба реґіструвати. До Росії, Валикої Британії і др. заграничних країв можна посилати Пакунковою Почтою (Парсел Пост).

РЕҐІСТРОВАНЄ (Рекомендованє): — Всі посилки за границю можна реґіструвати (крім "Парсел Пост"), що виносить 10 ц. Відшкодованє за страту посилки до заграниці виносить $9.65; а коли страта вийшла не з людської вини, тогди нема відшкодованя.

ПОСИЛКА ГРОШИЙ.

Гроші в Канаді висилаєсь через Почтові (Грошеві) Перекази (Моні Ордер), або Почтові Ноти (Постал Нотс).

Оплата за пересиланє гроший в Канаді через "Моні Ордер": —

До 10 дол. — 7 центів; 10 до 30 — 12 ц.; 30 до 50 — 17 ц.; 50 до 60 — 22 ц.; 60 до 100 дол. — 25 ц.

До всіх заграничних країв (крім Злучених Держав): —

До 5 дол. — 7 центів; 5 до 10 — 12 ц.; 10 до 20 дол. — 22 центи і так дальше, додаючи до кождої десятки 10 центів. За 100 дол., платить ся $1.02.

Оплата за пересилку гроший до Злучених Держав зміняєсь майже що тижня.

Через "ПОСТАЛ НОТИ" висилаєсь тілько в Канаді і оплата виносить: —

За пересланє 20, 25, 30 і 40 центів платить ся 2 центи.

За пересланє 50 ц., і аж до 3 долярів платить ся 3 центи.

За 4 і 5 дол., платить ся 4 центи.

За 10 дол., платить ся 5 центів.

При посилцї гроший через "МОНІ ОРДЕР" білу картку вкладаєсь в лист і висилаєсь, бо се якраз Грошевий Переказ. Другу, кольорову картку затримуєсь, як посвідку.

При посилцї через "ПОСТАЛ НОТ" в першій горішній рубрицї, де надруковано: — "Постместер ет" .... треба написати почту, на яку посилаєсь. В другій, де надруковано: — "Пей ту" .... написати імя і назвиско того, кому посилаєсь гроші. А в долїшній рубрицї на правій сторонї написати своє імя і назвиско. Опісля "Постал Нот" в листї вислати, а собі затримати посвідку.

На "Постал Нот" можна налїпити марків до 9 центів, коли треба післати кілька центів більше і почта за марки дасть також гроші. Колиб "Постал Нот" згубив ся, то почта видає новий "Постал Нот" (дуплїкат), отже гроші не пропадуть.

ЩАДНИЧА КАСА.

До Щадничої Каси не можна в однім році більше вложити, як 1,500 дол., а загальна сума для одного вкладчика (депозитора) не може виносити більше, як 5,000 дол.

Почта числить 3% (3 процент), однакож вкладкову книжку треба кождого року посилати до Отави.

НАГЛЇ ЗМІНИ.

Хто читає сї правила, мусить також памятати, що в неоднім заходять наглї зміни і тому треба завсїгди запитати на почтї, чи не зайшла яка зміна.

Дотогож почтові зносини з деякими европейськими державами ще не привернені, отже деякі почтові справи ще не рішені.

Законні розпоряджeня і приписи всякого рода — ревідовані до 1920 року.

Вписуваня на домівства (гомстед).

Вся незамешкала, розпарцельована ріля в Манїтобі, Саскачеванї та Альбертї — з виїмкою секцій: 8 і 26 і 11 та 28, котрі зарезервовано, стоять для вписового втягнення всїх гомстедів отвореними.

Кожда особа що є одинокою головою родини, і кождий мужчина, що осягнув 18 рік житя, може предложити властям доказ, що він з початком Великої Війни (1. серпня 1914) і від тоді безперестанно є британїйським горожанином, — або горожанином будькотрої провінції, що стоїть в зв'язі з Британїєю, — або що він був горожанином одного з невтральних країв, є уповноважнений внести прохання о вписове на гомстед аж до висоти 160 акрів (чверть секції) за заплату $10. як належитість.

Вдові, що є матірю неповнолїтних дїтий, яких мусить вдержувати, дозволяєть ся як одинокій голові родини, вписати ся на гомстед.

Прохання о запис мусить кождий, що бажає гомстеду, зробити самий; він повинен зробити єго або у краєвій аґентурі того дистрикту, де знаходить ся та земля, або в канцелярії підурядника, котрий має повне право, заключувати торговельні справи.

Осторога для неповнолїтних.

Домініяльний аґент краєвий може одну чверть секції задержувати для неповнолїтного, що має 17 років, доки той не осягне 18. року житя; робить ся це під такими услів'ями:

1) Його батько (або мама, коли батька вже не має) мусить жити на своїй посїлости (гомстед) або на свойому хуторі (фармі), що належить йому самому, занимає не менше як 80 акрів, лежить не дальше як в обсягу 9 миль тої чверть секції, яку бажаєть ся забрати в посїлість.

2) Батько (або мама) мусить явити ся з сином особисто перед аґентом, або підаґентом, і зробити заприсягле заявлення яке у порядку перепроваджуєть ся — подаючи точно дату уродженя сина та ім'я і помешканя родичів. Коли це зізнаня зробить ся як слїд — тоді може аґент ту чверть секції застерігти.

3) Як час застереження включає місяцї червень та липень тодї маєть ся у протягу цих двох місяців з'орати пять акрів застереженої рілї. Коли сього не зробить ся — застереження можуть відібрати.

4) Запис має відбути ся у бігу одного місяця, коли лише той, що ставить прохання, осягнув 18. рік житя.

Другий гомстед.

Першенство на другий гомстед ограничуєть ся на тих, котрі вже на перших своїх гомстедах ще перед 2. червнем 1889 р. сповнили свої обовязки і то так, що одержали свій патент (титул посїлости) або мали право на те.

Обовязки.

Кождий властитель такої посїлости мусить у протягу шістьох місяців, після дня записки в свойому імени, взяти дану землю під управу, бо в противному разї його вписання анулюєть ся.

Властитель мусить при поданні прохання о титул посїлости доказати, що він мав той гомстед три роки у посїлости для виключно свойого вжитку і користи, та що він найменше шість місяців в кождому з тих трьох років, починаючи з днем принятя, мешкав на гомстедї, що він збудував там дім для помешкання, що він кождого року управляв достаточний кусень тої землї та що він є брітійським горожанином.

Постійне мешкання властителя гомстеду на фармі за великій не менше як 80 акрів, що належить йому самому, і котра не є більше віддалена як девять миль від гомстеду; а постійне мешкання на фармі, котра є власністю і замешкана виключно батьком (або матір'ю, коли батько не живе), вважаєть ся так як би то було мешкання на самому гомстедї.

Доповнення.

Нові розпорядження відносно гомстедів мають на бачности слїдуюче: —

Коли звідомлення інспектора у справах гомстедів виказує, що певна чверть секції не має достаточно рілї під управу, чого потрібно щоби одержати патент по сїлости для управи, дістає властитель гомстеду позволення на місце орання і сіяння випасати худобу.

Коли одержить ся позволення, мусить ся як вже подано прохання о патент, виказати, що коли гомстед звичайний, в першому роцї властитель мав не менше як п'ятеро штук худоби, в другому роцї не менше як десятеро, а до того дня, коли він домагаєть ся патенту, не меньше як шіснайцятеро штук худоби.

"Пре-емшин".

Хтось, що замешкує гомстед, а права на те ще не осягнув анї не одержав титулу посїлости, може сусїдну, або лише шляхом переділену, чверть секції, коли та ще вільна як "пре-емшин" за заплату належитістю десяти долярів переписати на своє ім'я. Услів'я такі: Сповнення услів'я, що до гомстеду і осягнення титулу посїлости гомстеду. Замешкування гомстеду або "пре-емшин" що найменше шість місяців річно в кождому з шістьох років по датї приняття гомстеду. Оброблювання пятьдесяти акрів рілї на гомстедї або "пре-емшин" в додатку до з'обовязаннів, що тичуть ся гомстеду. Платня трьох долярів за акер "пре-емшин" і третю часть належитої суми три роки по датї заплати належитости за "пре-емшин", а (решту) останок в пятьох річних однакових платнях разом з відсотками пятьох процентів. Той, що записуєть ся о "пре-емшин", має однакові права до землї, де він набув право первокупна, як і властитель гомстеду на своїй посїлости.

Доповнення.

Нові розпорядження відносно гомстедів мають на бачности слїдуюче:

В справі "пре-емшин" мусить властитель доказати, коли він подає о патент, що він свій гомстед ще посїдає і що він на своїй землї в протягу четвертого або пятого року сповняючи свої обовязки мав в посїлости двайцять штук худоби а по упливі пятьох років до часу, коли то він подав о патент, найменше двайцять і четверо штук товару.

Гомстеди на купно.

Хтонебудь, що взяв гомстед, або здобув на те титул посїлости, а з причини браку вільної землї, не міг взяти "пре-емшин" і не має права на здобуття вільного гомстеду, може, коли одержить ти-

тул посїлости гомстеду, або по сповнені обовязків, чверть секції, яка ще вольною, набути як гомстед на купно. Вписові видатки виносять таксамо 10 долярів, а услівя мають бути такі, що той, що вписуєть ся, мусить мешкати на гомстеді найменше по шість місяців кождого з трох років, числячи від дня вписового; має обробити 50 акрів землї і збудувати хату, не шанту як за 300 долярів, а за гомстед платить по три доляри за кождий акер і то в слїдуючий спосіб: Третину цілої ціни в день купна, а решту в двох рівних ратах з чиншом пятьох процентів. Лежить цей гомстед на купно не дальше як девять миль від гомстеду того що вписуєть ся, то вистарчає мешкати на самому гомстеді. Властитель гомстеду може взяти лише один гомстед на купно.

Такі гомстеди на купно можуть набути ся в певних дистріктах і то в "тавншипах", які правительством на те призначуєть ся в слїдуючому зложенні: "тавншип" 1. до 44. включаючи, з границею на заході західної лїнії від ренджі 21, 4. полуденника (мерідіяну) ,а на сході до залїзної дороги Мініаполіс, Сент Павл і Саулт Сент Марі залїзниці від точки, де залїзна дорога перехрещує інтернаціональну границю аж до точки де припирає Сіпіярська Дорога, потім з західною границею, яка біжить повздовж Сіпіяр-у, аж доки ця залїзниця не перетинає 3. полуденника, потім лїнією третого полуденника аж до північної лїнії тавншип-у 24, потім з'заходу по північній лїнії тавншипу 24 аж до Полуднево - Саскачеванської Ріки, опісля здовж горі рікою аж до північної межі тавншипу 39, відтак на захід здовж цьою лїнією аж до Північно Саскачеванської Ріки, звідси з'горі цьою рікою аж до північної межі 44. тавншипу.

Доповнення.

Нові розпорядження відносно гомстедів мають на бачности слїдуюче:

Коли стараєть ся о патент на гомстед на купно, — мусить ся доказати, що підчас цїлого першого року мав самий властитель найменше пятеро штук худоби, в другому роцї не менше як десятеро а по упливі другого року, аж до поставлення внеску о патент, не менше як шіснайцятеро штук худоби. Нові розпорядження, що тичуть ся гомстеду зазначують слїдуюче:

Вияснення слова "худоба".

Вираз "худоба" включає товар'я та (рогову худобу), значить корови, бугаї та телята; конї, кобили і лошата; а також вівцї і свинї.

Коли держить ся вівцї або свинї — то числить ся все по 10 овець або свиней, або 10 овець і свиний за одного коня, бугая або корову.

Худобу мусить ся тримати на своїй землї.

Всю худобу маєть ся тримати на "гомстеді", "пре-емшин" або на гомстеді — на — купно, або лїтом на пасовиску або зимою на годівлї.

Забудовання.

Для всьої худоби, котрого небудь року її не держалоб ся, повинно ся збудувати будинок, який мусить ся держати в доброму станї для худоби, котрої чоловік є властителем.

В разі коли маєте звичайний гомстед мусить ся збудувати будинок на ньому, а коли "пре-емшин" то також на нїй або на сусїдньому гомстеді, а коли гомстед — на — купно то на вільному гомстеді коли законом приписані розпорядженні сповнено.

Річні Заяви.

Записаний або, вразї він помер, його законний уповноважнений, мусить точно по упливі кождого року подати міністрові формальну присягу ,котра точно заявляє, що він держав худобу на своїй посїлости, кілько штук у протягу уплилому часу в нього було, і що та вся худоба була його власністю.

Загорода.

Цїла чверть секції повинна бути обгороджена добрим плотом, що відповідає міністеріяльним розпорядженням.

Інспекція перед патентом.

Патенту не виставляєть ся для жадного гомстеду; пре-емшин або гомстеду — на — купно, на яких держить ся худобу, замість щоби їх засїяти, доки передше інспектор в справах гомстедів не пішле до міністерства звіт, який подає, що відповідно розпорядженням держало ся відповідне число худоби.

Відносно до приняття, які вже відбули ся можна дати позволення на держання худоби, як інспектор в справах гомстедів повідомляє, що земля абсолютно не подаєть ся на управу рідлї.

Оскілько гомстеди приходять під розвагу — остають ся приписи для зменшення потрібної землї під рідлю в випадках, де земля тяжко ореть ся, з причини корчів, каміння або порострїскуваної поверхнї, все-ж припускаєть ся що поселенець сповняє пропорціонально о стільки працї, як би то він посїдав звичайну посїлість на канадійських степах (преріях).

Можуть лучати ся також випадки, де управляєть ся дуже маленький кусок землї і то з незначним доходом. Коли звідом

лення інспектора вказує, що бажана земля не надаєть ся під ріллю і що дотична людина докаже, що він з'орав о стільки кілька лише можливо було і що він держав число худоби, яке стоїть в пропорціональному відношенні до тої землї, яку не можна орати; всеж таки поселенцї не можуть ожидати, що худоба є сповненням обов'язку а частиною сповнення обовязків і бажана земля не надаєть ся під ріллю.

Мешкання на "пре-емшин".

Коли одержить ся патент на гомстед мешканням в сусїдстві — має властитель "пре-емшин" бути з'обовязаним що шість місяців в трьох роках мешкати на тій землї ,як перед тим приписано, по 6 місяців в 6 роках.

Це мешкання мусить ся відбути на "пре-емшин" або на сусїдному гомстедї.

Одержання пре-емшии — патенту без дальшого обовязку мешкання.

Коли властитель гомстеду і пре-емшин вносить доказ, що він сповнив всї услів'я до одержання патенту, він має право одержати на преемшин патент, як він зложив цїну за купно і всї проценти, як і такі маєть ся платити, і як він в спосіб актами вимаганий внесе доказ, що він сповнив всї услівя аж до дня коли він платить грошї, і що він управляв цїлі 50 акрів, яких в сполуцї з приняттям на пре-емшин домагалося, або що виповнив всї приписи відносно держання худоби.

Услівя держання худоби на "пре-емшен" о яку подаєть ся патент без дальших з'обовязаннїв мешкання.

Властитель "пре-емшин" є тодї уповноважнений на одержання патенту, коли він виплатив суму належитости цїлковито і коли він вніс доказ, що він на такому гомстедї або преемшин, або на обох, держав худобу в числї що найменше:

1. Пять штук підчас сповнення обовязків в першому роцї на такому гомстедї і пре-емшин;
2. Десять штук підчас цїлого другого року.
3. Двайцять штук по упливі другого року і то до часу його подання о патент, і
4. що він сповнив всї инші з'обовязання і приписи аж до часу подання на одержання патенту.

Платня за "пре-емшин".

Плачення за пре-емшин ратами по три доляри за акер відбувають ся в слїдуючий спосіб.

Третя часть цїлої суми цїни купна мусить по упливі трьох років, почавши від дати поквітовання за належитість преемшин-у, заплатити ся; останок цїни куп на має відбувати ся в пятьох поочередно слїдуючих роках ратами.

Плачення, яке не відбудеть ся в час назначеного терміну — має візвати ся з наложенням пяти проецнтів.

Услівя, під якими плачені відсотки можуть бути зтягнені в головну суму.

Хтобудь, що заплатив проценти за цїлу суму купна, або частину купна за "пре емшин" в протягу перших трьох років по датї заквітовання за належности за пре-емшин, або чинши за частинні заплачення для якого небуть часу перед терміном заплачення може одержати зачислено в той спосіб плачену суму як частинне заплачення суми купна.

Нема жадного звороту.

Особи, що заплатили цїлковито відсотки і половину суму, мають з тої належитости, яку заплатили як відсотки або якусь частину з нього вважати за пропащу: їм не звернеть ся всього.

Заплачення на гомстед—на—купно.

Плачення за гомстед-на-купно відбуваєть ся цїною трьох долярів за кождий акер в такий спосіб:

Третю часть платить ся у день приняття, а останок в пятьох слїдуючих річних ратах. Кожда виплата, що не відбуваєть ся в призначений день, маєть від цьої дати а ждо часу, коли її вплачуєть ся, потягнути за собою відотки в висотї пятьох процентів.

Коли дотична особа бажає, може свій гомстед — на — купно цїлковито заплатити і одержати патент коли лише сповнить другі приписані обовязки.

Важкі точки.

Головно звертаєть ся увагу на слїдуючі точки:

1. Коли одержить ся патент н агомстед можна також зараз одержати патент на "пре-емшин", як заплатить ся цїлковито за землю і докажеть ся, що всї обовязки сповнено.
2. Властителї пре-емшину не потрібують платити відсотків скорше нїм не проминуть три роки від часу приняття (запису).
3. Тепер не смієть ся зачисляти відсотків за якубудь частинну виплату в злуцї з "пре-емшин" або гомстеду — на — купно аж доки ця частинна виплата не перейде.

Щоби оминати всяких похибок, треба собі затямити, що коли заплатимо цїлковито головну суму, а також і відсотки, що звороту не може ся дозволити.

4. З певними ограниченнями можна держати худобу замість ріллї.

Старі розпорядження відносно гомстедів.

Як довго не торкаєть ся старих розпорядженнїв відносно гомстедів новими, остають ся тамті в силї.

Втрата гомстеду.

Властитель гомстеду, що не покоряєть ся 'зобовязанням супроти цього закону, виставляє себе тим способом на небезпеченьство; йому можуть гомстед відібрати і віддати другому.

Як одержати титул посїлости?

Коли чоловік йшов стежкою свойої повинности то може по трьох роках вдати ся до місцевих аґентів, підаґентів або інспектора в справах гомстедів, щоби осягнути титул посїлости. Шість місяців перед цим стараннєм повинен поселенець вдати ся до комісаря домінїяльної землї в Отаві, щоби його в сїй справі повідомити.

Завадровуючі одержують в еміґраційному уряді в Віннїпеґу, як також в урярї домінїяльної землї Манїтоби, Саскачевану і Альберти, повідомлення де можна дістати гомстед.

Подїл землї.

Подїл землї у Західної Канадї перепроваджено у формі шахівницї — потягнувши лїнії з півночі на полудне, а зі сходу на захід. Така лїнія з півночі на південь зветь ся рендж, а зі сходу на захід така лїнія називаєть ся тавншип; але тавншипом називають також кусень землї положений межи такими лїніями. Такий тавншип поділений знова на 36 секцій, з котрих кожда занимає одну квадратову милю або 640 акрів. Секції впорядковані як вказує слїдуюча табличка:

31	32	33	34	35	36
30	School-29 Sect.	28	27	H. B. 26 Co.	25
19	20	21	22	23	24
18	17	16	15	14	13
7	H. B. 8 Co.	9	10	School-11 Sect	12
6	5	4	3	2	1

Секції 8 і 26 належуть Гудсонбейської Компанії; 11 і 29 шкільні фарми. Прочі секції з нерівними числами підпадають під простори залїзничних доріг, а ті з паристими нумерами належуть до правительства.

Вільне дерево для поселенців Канади.

Кождий справдїшний поселенець Канади, що самий не має дерева на фармі, може дістати для свого ужитку позволення (перміт) рубати дров на правительственній землї, на сухі чвертки.

Властитель гомстеду, що самий не має на своїй фармі дров, одержує, коли о те просить, позволення слїдуючу скількість будівельного дерева зрубати для власного ужитку: 3000 рівних стіп будівляного дерева, не грубшого як на 12 цалів на найгрубшому кінцї; що до сухого дерева, то дозволяєть ся якубудь грубість; дальше 400 кроків кізлів, а 200 слупків на огорожу; цї можуть бути по 7 стіп довгі, а не грубші як на 5 цалів на тонкому кінцї. Позволення виставляє "Кровн Тімбер Аґент" або земельний уряд за належитітсть 25 центів.

Жадні дрова не сьміеть ся давати як за плату за пилення; вони мають бути з'ужиті лише на гомстедї того, що одержав на них позволення. Поселенець на нерозпарцельованій землї може ту саму скількість дров зрубати на підставі, що він заявляє охоту вписати ся, щоби одержати землю, коли її лише поміряєть ся.

Властитель гомстеду не сміє продавати дерево, що рубаєть ся на його гомстедї, другим поселенцям для їх власної користи — з виїмком коли ті заплатять належитість по 25 центів за 1000 стіп дошкової міри. Ті належности можеть ся завернути, як виставить ся патент на ту землю. Всеж він може кождого року дістати позволення на рубання дров і продавання його пятьдесяти кордів дров на свойому гомстедї.

Поселенцї і особи що живуть у містах, містечках і селах, можуть що року одержати таке позволення без застереження, щоби зрубати 100 кордів дров на продаж.

Спекулянтам і перекупцям не даєть ся жадного позволеня. Коли властитель гомстеду продає дерево не своїй фармі другим приватним особам для власної користи, нїм він одержав титул посїлости, підпадає грошевій карі невищій як 100 долярів або шістьмісячній тюрмі і губить заразом всякі права зглядом своїї землї.

Хто без позволення бере з правительственного лїса дрова, підлягає грошевій карі в сумі трьох долярів за кожде зрубане дерево.

Зазначення границь.

Коли властитель землї хоче означити

звичайну межу, то мусить писемно о тім повідомити всї інтересуючі особи опісля по одному місяцї може він спровадити землеміра до затверджeня межі, а всї учасники поносять свою частку коштів. Жадного плота, що стоїть на межі, не сьмієть ся без згоди сусїда забрати. Коли ставить хтось на межі пліт, то сусїд, як того земля припирає до даної межі, поносить також частину коштів. Щоби вдержати такий пліт у порядку — лежить в обовязку обох сусїдів. Граничного плота що заключає також землю сусїда, не сміється забрати, як вже 12 місяців перед тим не повідомило ся сусїда на письмі, у спорах за межі полагоджують такі справи три суддї, яких вибираєть ся; вони рішають своєю більшістю. Поняття "законний фенс" установляєть ся побічним законом муніціпалів.

Шкільні розпоряджeня.

В Манїтобі може рада кождого муніціпалу перемінити части поединчих муніціпалів, де немає шкіл, на шкільні дистрікти. Такий шкільний округ не сміє занимати більше як двайцять квадратових миль (виключаючи публичні дороги) і мусить мати найменше десятеро з'обовязаних ходити до школи дїтей. Для кождого провінціяльного шкільного дистрікту вибірають ті що платять податки трьох тростісів, котрі мають надзирати над школою, вибудувавши її та придбавши для нього учителя; мають глядїти над управою, установляти податкові рати і т. д. Провінціональне правительство дозволяє 65 долярів піврічно кожньому учителеві такого офіціяльного дистрікту, — коли учитель був попередних шість місяців занятий при учителюваню. Муніціпальна управа має видати для кождого шкільного дистрікту двайцять долярів що місяця, в якому відбувала ся в тій школї наука.

Усї публичні школи мають бути чисто безконфесіональні і не сьміють там відбувати ся жадні инші релїґійні виклади, крім тих, на які дозволяє тростіс і шкільна управа. Шкільний вік обсягає дїтей від 5 — 16 років; але до школи можуть також ходити аж до 21. року житя, як лише місця є досить. Шкільні сьвята, з виїмкою суботи, є всї леґальними сьвятами.

Де в провініцональній школї ходить на науку 25 католицьких дїтей, там дозволяєть ся тримати католицького учителя; а в містї тодї коли є 40 католицьких дїтей. Всїх учителїв для публичної школи мусить шкільна управа переезамінувати.

В Альбертї і в Саскачеванї є протестантські і католицькі школи; того-ж шкільна управа складаєть ся з двох католицьких а з двох протестантських урядовців. Три люди, що платять податок, можуть подати прохання о отворення шкільного дистрікту. Шкільний дистрікт не сміє занимати більше як 25 квадратових миль (виключивши офіціяльні дороги) і мусить на тому дистрикті мешкати що найменше чотирі люди, що платять податок і найменше 12 дїтей у віцї від 5 до 16 років. Коли такий шкільний дістрікт вже сформовано, вибирають люди, що платять податок, на публичному зібраню трьох тростисів, котрі мають управляти школою, постарати учителя, та назначити податкові рати і т. д. Шкільний будинок нового дистрікту не сміє коштувати більше як 500 долярів, яку суму можна вижичити, доки не наплинуть податки.

Коли вже у зорґанїзованому дистріктї меншість оплачуючих податок людей (чи протестантських чи католицьких), бажає окремої школи, то на те даєть ся позволення, коли є потрібне число оплачуючих податок людей і з'обовязаним до школи ходити дїтей. Тодї мають оплачуючі податок люде платити податок лише за свою сепаратну школу.

Наука релїґії має бути безконфесійною і ограничуєть ся на послїдну пів години дня, як тростиси розпоряджують.

Підмога з сторони правительства для публичних шкіл не переходить суму 70 процентів учительської платнї Спеціяльне позволення на домагання шкільної управи можна зробити для котрої небудь школи, однаково, чи вона з'орґанїзована після закона чи нї; жерелом стає в такому разї звичайний доходовий фонд провінції.

Шкільний податок провінції не сміє бути висшим як 12 мілсів понад доляр. Усї учителї публичних шкіл мусять бути питані властями і виказати ся сьвідоцтвом здібности.

Закон працї.

Манїтоба. Властителї, що посїдають посїлости на 200 долярів самого податку, є з'обовязані на один день працї на дорогах, ті що посїдають на пятьсот долярів — на два дн., а за кождих дальших пятьсот долярів, або частину з них, все на один день більше. Праця на шляхах має відбувати ся в границях трьох миль округи землї властителя і то в часї почінаючи від 1. мая до 1. серпня; в разї рада муніціпалу не дасть іншого розпорядження. Хто до першого жовтня не сповнить свойого обовязку, стає покараний грошевою сумою в висотї 150 долярів за кождий провинений день. Муніціпальна рада може замінити обовязок працї на податок, який в такому разї не

сміє бути вищим як один доляр пятьдесять центів за день. Де стягаєть ся податок там мусить ся вжити того лише на направу доріг.

В Саскачевані та Альберті називають по анґлійськи цей закон доріжних робіт "Local Improvement Ordinance", який врадив північно західний сойм ще в 1903 році, а який увійшов в силу з днем 1. січня 1904 року.

Відносно цього розпорядження може радник кабінету (Ґовернор ін Ковнсіл) установляє: 1) доріжні дистрікти (Local Improvement Districts): вони можуть занимати найменше 108, а не більше як 216 квадратових миль. Також має замешкувати цей простір найменше один мешканець на дві квадратові милї. 2) Має означувати границї дистрикту і вибирати їх нумера. 3) Настановляти число доріжних радників.

На прохання мешканців певного обсягу землї може лейтнант-ґовернор створити дистрікт згаданої величини, але в такому разї може на три квадратові милї припадати лише один мешканець. Прохання (петиция) мусить ся зробити в формі приписаній міністром публичних робіт і повинна приближно подати число мешканців у певному дистрікті. Коли в протягу одного місяця не було жадного спротивлення що до створенного нового дистрікту — то може рада кабінету створити новий дистрікт.

Кождим доріжним дистріктом управляє рада, яку творить не більше як шість а не менше як три члени, з котрих по одному вибірають всї повіти дистрікту, які кабінет вже засдалегіть має на бачности.

На члена ради в справах доріг може кождий бути вибраний, коли лише осягнув 21. рік життя і оплачує податок за землю, яку посїдає в тому дистрікті. Коли вибраний член ради не мешкає в дитрікті, не сміє мати жадної вимоги що до мильового за те що брав участь у засїданях ради за дорогу, яка лежить поза дистріктом.

Вибраними до ради або спосібними зіставати ся в радї не може ніхто, що бере участь в використуванню контракту заключеного з радою або що був караний тюрмою до трьох лїт або більше, або що має відсидїти ще свою кару. За те посесії, купна землї, всякі угоди дотикаючі купна землї або продажи, або позичок чи контрактів, котрі заключила якась інкорпоруюча компанїя для своєї власної користи, або контракт доторкаючий ся розголошення ґазетного, — не мають вважати ся за річі, які можуть когобудь виключити з права бути вибраним до угоди в справах доріг.

Уряд члена або предсїдателя ради в справах доріг тратить силу:

1. Коли він був нездібним або є нездібним.

2. Коли він не брав участи більше як три посередні рази на засїданні ради.

3. Коли засуд суддів одібрав йому уряд.

Член або предсїдатель можуть йому заявити свій виступ з ради в справах доріг, заявляючи це на письмі секретареві такої ради; зложення такого уряду входить в силу з днем, коли секретар ради одержав ту писемну заяву виступу.

Коли мешканції повіту відтягають ся і спізнять ся дати свій голос на кандидата до згаданої ради — то рада кабінету може вибрати одного; вона має також право призначити урядника на кілька повітів і запорадити їх платню з скарбів доріжного дистрікту.

Проти вибрання якогобудь члена або предсїдателя можна внести протест зложивши 25 долярів, але не пізнїйше як місяць по виборах, коли такий член після розпорядження не мав права бути вибраним.

Дійсність не може заявити незначним вибір певних членів, котрі брали участь у важних заключенях ради.

Вибраним може бути кождий, що має в дистрикті свою власну землю і платить податок.

При зложеню уряду з сторони якогось члена ради в справах доріг треба розпорядити новий вибір.

Члени такої ради мають, — підчас першого засїдання після свойого вибору, котре має найпізнїйще два місяцї після того відбути ся — одного з межи себе вибрати за предсїдателя.

Рада в справах доріг має право настановляти плачених урядників. Такого рода уряди не сміють сповняти члени ради в справах доріг з виїмкою секретаря-скарбника.

Секретар - скарбник повинен перед 15. маєм кождого року предложити лїсту по датку.

Для перепровадження розпорядження відносно до нищення бурянів може уряд в справах доріг назначити спецїяльного урядника.

В спільних справах повинні такі ради кількох дистріктів сходити ся на спільні наради.

Рада в справах доріг може наложувати податок, який може виносити оден і чверть а найвище пять центів. Закон податковий ухвалюєть ся заключенням ради.

Проти наложення податку можна внести скаргу у мирного судді, якого рішення є рішаючим. Плачення податку може бути з сторони ради в справах доріг від населення вимушене. Они мають також право першентсва перед всїма іншима виманнями супроти краю.

Від оподаткована увільняють ся:

1. Індіянські резерви.
2. До два акри землї, які знаходять при офіціяльній або сепаратній школї.
3. Аж до одного акра в посіданні церкви, або одного будинку, що належить до церкви.
4. Аж до пятьдесять акрів, які уживаєть ся на цминтар.

Рада у справі доріг має право установляти надгороди за працю на шляхах. Плату даєть ся за 10 годинний день праці і не вищу як у сусідному дистриктї і в жадному разї (без дозволу міністра для публичних робіт) не більше як 2 доляри денно за роботу, а чотири доляри за робітника — фіру. Така платня не відносить ся до людей, що працюють як надзирателї, формани або при будові мостів чи при водопроводах.

Закони дотичні польованя (ловів.)

(З тої причини що закони про польованє зміняють ся в трьох степових провінціях дуже часто, припоручаєть ся всїм мисливцям (ловцям) перед початком часу ловів постарати собі з департаменту рільництва у Віннїпеґу, Ріджайнї або Едмонтонї закони ловів (game laws). Такі закони роздає повисше згаданий департамент на жадання за дармо. Їх можна також набути у сторожів дичини (game guardians), які знаходять ся у поєдинчих дистріктах. (Не знання законну не боронить перед карою).

Манїтоба.

Заборонено: В неділї, на власностях інших чужих осіб, а також між заходом а сходом сонця. Не можна нищити дичини уживаючи трійла та отруйних субстанцій наркотки, світла, канкану, зашморка, (аркану) сітей, батерий, експльодуючих матерій, автоматичних крісів та скорострілів.

Заборонено: польовати, стріляти, або вбивати дикі качки, гуси, та іншу водяну птицю з електричних бовтів, скороплавних кораблїв та з ґазелїнової барки, або лапати в цьому законї згадану птицю, коли вона знаходить ся на піску або на мілких островах, яких окружає вода біловодних озер провінції.

Заборонено польовати на якубудь в цьому законї згадану дичину без позволу на лови. Цей позвіл мусить бути в руках мисливця вже першого дня ловецького сезону. Мисливець мусить такий документ носити з собою і на жадання виказати його.

Домагаєть ся, щоби завше носити підчас польованя білу шапку, плащ або свитер, або якубудь одежину білої краски. Кождий хто не придержуєть ся цього припису має заплатити кару не менше як десять долярів, а не більше як пятьдесять.

Заборонено лишати де будь штуку дикого звіряти; розсилати в межах провінції які небудь в цьому законі згадані звірята або части їх не наліпивши на пакунок засилаючий купон; з провінції замовляти або посилати такі звірята чи їх части без позволу за що платить ся слїдуючі належности: за кожду штуку муса ,оленя або карібу пять долярів; за кожду серну два доляри; за кожді роги оленя або муса або карбіу пять долярів; за кожди роги серни два доляри; за козу якого будь роду 10 центів. (Жадну голову або шкіру з голови не смієть ся експортувати невипхано чи не виправлено.)

Заборонено комусь предложувати на продаж або держати в холодному місцї без позволення і без віддачі дуплікату того позволення шефові сторожі дичини (game guardian) слїдуючу дичину: полеві курочки, лїсові кури, вазани, бекаси, бігунції піскові, дощеві свистуни, перепелиці, глухани (тетери), ґотки, гуси, качки, лебеді і т. д., оленї, серни, антільопи, муси, вапіти, рени та карібоу; дикі качки котрої будь пори року продавати, кукупувати, міняти або гандлювати; яйця користних птиць вибирати або нищити їх гнїзда; при тім вживані байдяки будуть знищені або продані, приймати голови названих звірів або птахи до випихання без певного доказу їх властителя, що набув їх правною дорогою; пускати вільно псів або полювати в сторонах де переховуєть ся серни.

Заборонено: щоби мешканець полював, ловив, убивав, ранив чи як будь ушкоджував звірята в рунах (куницю, мінка, рибака, пижмового щура і т. д.) без дозволу (належитість 50 центів); щоби немешканець провінції, що мешкає в доминії убивав, ловив, полював, ранив одно з вище названих звірят без позволу (належитість 25 центів); належитість для чужинців 100 долярів.

Мешканець або немешканець, що має позвіл віддати, виповнити і заприсягти надаючи число кілько він звірят кождого ґатунку знищив; це має зробити ся перед або на першого червня.

Кождий що має пас на польовання мусить поступати після припису, бо інак-

ше підляже він карі і позбуде ся права одержати новий пас.

Заборонено: для купця купувати кожі, або руна вище згаданих звіряток від чоловіка який наловив їх капканом, міняти або торгувати без позволення (належитости 50 долярів). Кождий неосілий купець мусить своє позволення приписово виповнити на першого або перед першим липнем і віддати в такий самий спосіб як той що лапав капканом.

Заборонено: розсилати кожі поза сезоном (особа, в якої знайдеть ся такі кожі, мусить доказати дату коли вбито ті звірятка); заказанн нищити криївки бобра і пижмового щура, в котрому би то не було часї; для незамешканого в провінції полювати без посьвідки (належитість 50 долярів); британські горожани, що живуть у анґлїйському престорі, платять 15 долярів, (посьвідку треба на жадання виказати); для незамешканого у границях провінції висилати без позволу якунебудь з згаданих пташок або дичи, або їх частей (належитість за муса, оленя, карібу 5 долярів, за серну 2 доляри, дикі качки доляра, інший дикий дріб не можна висилати); товаришити не замешканому, що не має паса на польовання; польовати дикий дріб без паса — (належить один доляр); вишколювати псів без позволеня треба подати. (Належитість для замешканих 10 долярів, а для незамешканих 15 долярів); тримати дикі качки в посїданю три місяці по скінченю ловецького сезону а инший дикий дріб 45 днів по закінченю дикого сезону; носити оружжа; пускати псів, щоби бігали вільно в резервових просторах дичини в якому небудь часї року; Ніхто не сміє в резервових місцях убити жадного звірятка. (Грошева кара 25—200 долярів.)

Жадних птиць, комахоїдів, користних птиць і т. д. не смієть ся вбивати нї ловити, нї вибирати їх яєць нї нищити їх гнїзда.

Заборонено: в слїдуючих одинайцяти застережених місцевостях полювати на всяку дич: Riding Mountain, Spruce Woods, Turtle Mountain, Duck Mountain, Poenan Point, Red Deer Point, Dog Head Point, Grindstone Point, Lake St. Martin, Reindeer Islands under Cedar Lake.

Такий пас на лови коштує для мешканця провінції на дикий дріб одного доляра, на іншу дичину чотирі доляри. Немешканці провінції мусять, коли вони не британськими горожанами, заплатити 50 долярів, британські горожани платять лише 15 долярів.

Час заборони полювати дичину в Манїтобі.

Такий час дотично мусів, сернів, диких кіз, антильопів, ренів та карібу триває від 11 грудня (деценбра) аж до 30 падолиста (новембра). (Можна полювати лише на самчиків тільки в протягу десять днїв рівно: від 30 падолиста до 11 грудня). Видру і бобра на південь від 53 степененя північної ширини не смієть ся убивати зовсім. Заборона убивати видру і бобра на північ від 53 степеня північної ширини лежить в часі між 1 маєм а 31 жовтнем. Риболов - звір, пекан, соболь, куна, канадійська ласиця від першого цвітня до 31 жовтня. Пижмового щура на півночі від 53 степеня північної ширини від 15 мая до 1 падолиста і від 1 грудня до 14 марта. Бранта (маленку дику гусочку), звичайну дику гуску, дику качку, чорноґуші і золоті дощеві свистуни, бекаси і "єловлеґс" від 1 грудня до 14 вересня. Тарміґани, куріпки від 21 жовтня до 30 верервня. Взагалі заборонено стріляти та полювати бобра, видру на південь від 53 степеня північної ширини; дальше не вільно нищити лебедів, диких голубів, "кранес", перепелиць, ріжного ґатунку диких качок, піскових свистунів, фазанів, куропатв; — потім буйволів, елків (найбільший звір з кляси оленевої), вапіті сернів (самичок), лань, молодих їх телят, що не минуло їм року. Заборонено полювати полевих курочок (Prairie chicken) і куропатов (Partridges) від 22 жовтня до 15 жовтня.

З сернів і т. д. можна полювати лише дорослого самчика. Качок можна полювати денно 20 підчас послідних 15 днів вересня, 40 денно в послідному сезоні, диких ґусий десять денно.

Кара виносить суму від 10 до 500 долярів, або арешт.

Саскачеван і Альберта.

Неділями та в часі межи заходом а сходом сонця заборонено стріляти. Дальше не дозволяється полювати на фармі другого без того дозволення. Всі другі застереження, що відносяться до Манітоби мають значіння і тут. Належитість за позволення полювати дикий дріб виносить для мешканця провінції один доляр 25 центів, а за польовання іншої дичини пять долярів. Паси на лови для незамешкалих у провінції виносять за дріб десять долярів, а за цілий сезон, або два доляри 50 центів за шість поочередно слідуючих днів. За іншу дичину двайцять пять долярів.

Час заборони стріляння дичини у Саскачевані.

Заборонятється вбивати чи полювати: Бізона, буйвола, антільона, а також клясу оленів: карібу, муса, елка, вапіті і т. д., в тій части Саскачевану, що простирається на південь від 35 тавншипу. (В тій части, що лежить на північ від цьої лінії не сміється полювати згаданої кляси оленів в часі слідуючого року межи 15 груднем, а 15 падолистом). Звіряток, що не мають року не сміється ні вбивати ні ловити.

Качок і диких гусий невільно вбивати в протягу межи 1 січнем а 15 вереснем.

Не вільно вбити більше як пятдесять одного дня, а більше як двіста пятьдесять в часі сезону. Лебедів зовсім не сміється вбивати.

Журавлів не вільно нищити між 1 січнем а 15 вереснем; білих журавлів зовсім не можна вбивати.

Заборонено полювати бекасів, дощевих свистунів, піскових бігунчиків і т. д., межи 1 січнем а 15 вереснем.

Куропатв, перепелиць, фазанів, полевих курочок і "Sage Grouse" чи "Ruffled Grouse", знаних під назвою "Partridge" або "Canada Grouse" знаних під назвою "Spruce Grouse" не смієть ся зовсім на будуче нищити.

Не можна бити мінку, куну і рибака між 1 цвітнем а 1 падолистом.
Ведру і пижмового щура між 1 маєм а 1 падолистом.

Бобра на півночі "Churchill River" між 1 маєм а 1 падолистом. На південь від згаданої ріки не смієть ся вбити добра перед 31 груднем 1920 року; також лапати не вільно.

Заборонений час стріляти звірята в Альберті.

Заборонено полювати на качки, дикі гуси, лебеді, журавлі, водяні курочки, бекаси, піскові (надбережні) бігунчики, дощеві свистуни, пільні пташки між 15 груднем а 1 вереснем.

Оробки, куріпки, лісові курочки (шешері), фазани, полеві курочки заборонено бити до 1 жовтня 1918.

Анґлійських фазанів взагалі не вільно бити.

Буйволів, елків (або вапіші) загально заборонено вбивати або лапати.

Гірські вівці або кози між 15 жовтнем а 1 вереснем.

Карібу, муса і інші роди оленя від 15 грудня до 1 падолиста. Лише одно звіря з кождого ґатунку можна забити у протягу цілого сезону.

Самички і молоді, що не мають більше як рік, не вільно полювати зглядно стріляти.

Мінку і куну від 1 квітня до 1 падолиста.

Отра і нижмового щура від 1 мая до 1 падолиста.

Бобра не вільно полювати до 1 січня 1921.

Пас на лови для мешканців провінції Альберти коштує у протязі цілого сезону два доляри, 25 центів за дикий дріб а два доляри 50 центів за іншу дичину. Фармер і його сини, що мешкають на своїй власній фармі платять лише один доляр.

Пас на польовання для немешканців в провінції Альберти коштує пять долярів на дикий дріб, а 25 долярів на дич всякого роду, а також 25 долярів за лапання звіряток руками.

Закони ловлі риби в Манітобі, Саскачевані, та Альберті.

Кождий фармер, мешканець, чи Анґлієць, чи Індіянин чи Півіндіянин, що дійсно мешкає в цих дистріктах, має право ловити рибу, але за позволення на те мусить заплатити два доляри. Лише не можна цим користуватися в просторі пів милі при устю ріки і джерелі. На Вінніпежському Озері можна закидати сіть на ловлю риби зимою, коли на те дістанеть ся позвіл.

Величина сітки може виносити 300 ярдів; ловити рибу - осетер (виз) можна 30 ярдового сітею та 12 цалевими вічками; а петругів та бублицю можна ловити сіткою з 5 цалевими вічками. На Ред-Ривері можна ловити золотоочні риби лише 3 цалевими сітками. Позвіл на ловлю риби виносить для чужинців 25 долярів.

Коли хтось витягне сіткою за молоду рибку і зараз не пустить її знова на волю — що він самий мусить доказати — підлягає карі.

"Петрова риба", золотоочна риба, чабак і "Maskinonge".

Від 15 мая до 15 червня рибу виз (осетер); від 15 вересня до 15 мая не можна лапти капаних истругів. Від 5 жовтня до 15 грудня не можна лапати лосося, озерного жируга та "Tullibe".

Заборона ловлі риби простягається між 15 цвітнем а 15 маєм.

На Вінніпежському Озері триває час заборони ловлі від 5 жовтня лише до 30 падолиста, а в Саскачевані і Альберті на півночі від Саскачеванської Ріки і пів лапати капаних пстругів. Від 5 жовтня подолиста. На південь від Саскачеван-

ської Ріки триває та заборона ловлі від 5 жовтня до 15 грудня.

Заборонено стріляти, кидати в воду експльодуючі штофи, та в инший спосіб нищити рибу, як списами, гачками та т. п.

Закон дотичний вогню.

Хто ставить на вільній прерії стирту сіна, то мусить обвести її на округи 60 стіп яким 8 стіп широким заораним або перепаленим колом (валом), котрий для більшої безпеки можна перепалити в присутности кількох мужчин. Таку саму осторогу треба предприняти при створенні більших огненних перепон. Хто цьому противиться, підлягає карі двіста долярів або однорічній вязниці.

Такій самій карі підлягає каждий, що розложить на прерій або в корчах вогонь, який може розширятися і наробити школи сусідам.

Хто для самооборони запалить противний вогонь, який поширяєть ся, не підлягає карі.

Коли вибухає степовий або лісовий пожар, то найблищий сторож вогню, мировий суддя, війт чи громадський радник мусить скоро скликати всіх мешканців дистрікту, що лише можуть робити, до безпроволочного поборювання пожару. Хто відтягається до праці — підпадає карі пяти долярів за каждий переступок.

В Саскачевані і Альберті можна розложувати вогні для чищеня землі й то перед 7 маєм кождого року. Площа яку треба засіяти вогнем не сміє бути більша як 320 акрів і мусить бути обведена на 10 стіп широким ораним колом, щоб вогонь не перейшов на сусідний простір. Такий вогонь мусять стерігти три дорослі мужчини. Хто буде робити противно підпадає карі в сумі сто долярів.

1. Хто розпалює на полі чи в лісі вогонь або кладе вогонь щоби розпікати пятна на худобу, а потім того вогню не згасить підлягає карі в висоті 100 долярів, коли такий вогонь докажеть ся.

2. Хто розкладає вогонь для самооборони, може це робити лише в присутности трьох мужчин і лише тоді, коли його власність є обведена колом виораним на 20 стіп широко. За спротивлення 100 долярів кари.

3. Зелізнодорожні компанії можуть чисто поспалювані всякі буряни на залізній дорозі, але все-ж такий вогонь мусить сокотити (стерігти) чотирі особі з потрібними апаратами до згашення вогню.

Котел молотільні мусить бути віддалений тринайцять стіп від стерти або якогонебудь будинка. Водою наповнена металева посудина мусить знаходити ся під кітлом, щоби кидати в цьою попіл.

Нім розкладиться в китлі вогонь і протягом цілого часу, як котел працює, мусить посудина в комині бути наповнена водою.

Все вугля, потім і іскри мусить ся погасити нім відіде молотільниця (машина до молочення).

Біля машини мусить стояти тенка з водою і дві путні, щоби в разі потреби згасити вогонь.

Коли машина працює мусить апаратик, що стримує іскри, все бути запертим.

Хто противиться цим приписам платить пять долярів кари.

В всякому разі відповідає за вчинені вогнем з машини шкоди сторож машини до молочення; він оминає кару, коли дотримуєть ся горішних приписів.

Зголошення народжень і т. д. в Манітобі.

Всі народженя, шлюби та похорони муситься зголошувати в муніціпального писаря в протягу 30 днів.

При народженні мають повідомити батько, мати, лікар або повитуха, які були помічними при народженні.

Звідомлення про шлюб має подати урядуючий священник чи проповідник.

При смерти має дати відомість батько родини або властитель дому. Лікар, що обходив хорого, має подати причину смерти, при похороні має урядовий священник подати проте відомість.

Формуляри на такі річі можна одержати у начальника почти або у муніціпіяльного писаря. Хто відтягається або пізниться у таких справах підпадає карі невищій як 25 долярів.

В Альберті і Саскачевані.

Всі народження, шлюби, смертні припадки муситься зголосити у муніціпального писаря у протягу 30 днів.

Про народження мусить зголосити батько або мама.

Коли цього не можуть зробити батько або мати то мусять зробити це ті, що щось знають про народження.

Звідомлення про шлюб має подати урядовий священник або проповідник.

Про припадок смерти має донести батько родини або властитель дому, в таких випадках коли хтось поза домом вмер — особа, котра про те щось знає. Лікар, що обходить покійного, мусить подати причину смерти; такий при по-

хороні урядовий священник мусить внести проце звіт.

Формуляри на такі звідомлення можна одержати в начальника почти або в муніціпального секретаря.

Хто спізниться або не хоче виповнити таких звідомлень — підлягає карі грошевій, але невищій як 50 долярів.

Набуття права горожанства.

Кождий народженець за границею може набути право горожанства, коли він мешкає цілком бездоганно вже 5 літ на цій землі, володіє анґлійською або французькою мовою і може доказати, що він від початку війни (1 серпня 1914) був безперестанно горожанином котроїбудь з Брітанією в союзі стоячої держави, або був горожанином невтральної держави, коли йому минуло 21 рік життя і коли він присяг королеви Анґлії вірність. Котрий будь суддя, — що належить до "King's Bench Court" або "County Court" в Манітобі; чи "Supreme Court" або "County Court" в Брітіш Колюмбії, — має право рішати чи прохаючий може дістати і чи має право на горожанські папері. Про це рішення повідомляється державного секретара в Отаві, котрий виставляє остаточне рішення чи прохаючий дістане свій горожанський документ — коли той передше підписав присягу вірности власноручно і виповнив — або ні, за що має заплатити судовогу секретарю пять долярів. На батьковому документі горожанства можуть бути виповнені імена всіх його дітей навіть неповнолітних; так вони разом з батьком одержують право горожанства.

Брітійські горожани, що приходять з Великої Брітанії, або з брітійських кольоній до Канади, є вже по дванайцяти місяцях горожанами Канади.

Закон винятковий.

В Манітобі увільняється слідуючі власности від заставлення; вони є законом хоронені:

Ліжка, домашнє знаряддя в висоті до 500 долярів а також конечна одіж для довжника та його родини. Потрібна пожива для родини на одинайцять місяців; чи богато її є чи троха підчас фантування. Книжки професіоніста. Ручне знаряддя або фармерські прибори до вартости 50 дол. Гомстед висоти 160 акрів, на котрому мешкає довжник, дальше дім, стайні, стодола, огорожа на землі, збіжжя на засів цьої землі в висоті 80 акрів. Три коні, мули або воли, шість коров, 10 овець, 10 свиней, 50 штук дробу, включаючи поживу на 11 місяців, поверх чотирі роки старі коні виключаються лише тоді від зафантовання, коли вони потрібні до вдержання життя довжника. Для не-фармера хоронить закон домівство в вартости 1,500 долярів від зафантовання. Контракта і всякі заключення, після яких довжник зрікаєся таких прав, є неважними. Жбіжжя на пни не можна ані заставляти ані фантувати. Горішні розпорядження відносять ся лише до довгів, котрі поповнено по 1 марті 1894 року. Зглядно давніщих законів остається старий закон, котрий мало що обороняє перед зафантованням.

В Саскачевані і Альберті хорониться перед фантом: Домові знаряддя і т. д. в вартости 500 долярів, а також конечна одіж і пожива на 6 місяців. Книжки професіоніста. Ручні знаряддя та інструменти в вартости 200 долярів. Гомстед в вартости 160 акрів разом з будинками, 4 воли, коні або мули, 6 коров, 6 овец, 4 свині, 50 штук дробу, а також пожива для них від падолиста до цвітня; тори (упряж) для трьох штук до тягла, 1 великий віз або дві карі, 1 косарка або 1 коса, 2 плуги ріжного роду, 1 борона, 1 громадільниця, 1 сівачка, 1 байндер, 1 сани, 1 машиновий свирлик, насіння на 80 акрів (2 бушлі на кождий акер) збіжжя, а 14 бушлів бараболі. Для не-фармера виключається від фанту домівство в вартости 3,000 долярів.

В Маінтобі а також в Саскачевані і в Альберті невиключається від фанту в горі наведених річей (з виїмкою одежі і ліжок), коли їх ціна купна є предметом судового поступку.

Ті що потрібують робітників і робітники самі.

Щоби зробити контракт праці значним, муситься зробити писемну або устну угоду, при якій одна партія годиться платити, а друга сповняти службу на протягу певно означеного часу. Коли господар платить свойому робітникові так довго, кілько той в нього робить, без назначеного часу на відповідження з будь котрої сторони, тоді контракту не треба.

Контракт праці, чи письменний чи устний, між господарем а робітником, є в кождому ремеслі і в кождому занятті, з'обовязуючим, коли він презначений не на довший час як на один рік.

Коли він відноситься до довшого часу, тоді він мусить бути на письмі і мусить бути підписаний обома партіями. Коли він відносить ся на коротший час, але припадає так, що не може скінчитися

одного року, тоді мається його також зробити на письмі.

Добровільний контракт заключений обома партіями не може бути для них довше з'обовязуючим як на 9 років починаючи з днем заключення тої угоди.

Коли контракт наймлення між партіями не є зроблений виразно, то його рівно вважається за зроблений, коли працю виповняється; виключаються такі випадки коли що подібного станеться між родиною як вуйком або родичами.

Як служби сповнювано без заплати то закон припускає, що вони погодилися за таку заплату, яку платиться загально в тій громаді. Але закон не признає жадного подібного контракту між близькими рідними або родичами. В такому разі мусить бути наймлення точно зазначене і контрактом доказане, доки позиваючий зможе підняти скаргу.

Коли інакше в контракті не зазначено то гроші платиться на конці уплилого часу.

Жадна особа, що стоїть в роботі або в уряді, не може бути присилувана докінчити свою угоду, але вона може бути оскаржена о відшкодовання зломлення контракту.

Той що дає комусь роботу і що наймає когось на день, на тиждень або на місяць, не може бути спонуканим давати роботу, але як хтось вже в проситься в роботу то має жадати за те заплати і йому мається заплатити.

Контракт для орударів.

Урядник мусить свою угоду виповнити на кождий спосіб, а щоби вірно сповняти свою службу має він бути не лише пильним, але також працювати з цілою своєю здібностю та увагою. Знаряддя, машини чи всяке його майно, за помічю котрих він працює, або які стоять під його контролею, має він не то що вживати в порядку, але повинен вважати, щоби їх не закраджено. За коні і худобу, яку дають йому до розпорядку, має совісно старатися. Його господар чи шеф платить йому за роботу так само як і за його здібність та його передвиджения. Від нього ожидаєть точности і чемности супроти його роботодавця, і щоби він працював кождого дня з виїмкою неділ і свят. За його свавільне недотримання згоди може привести до того, що його викинуть з служби а до того можуть ще покликати до відшкодовання.

Відправа зі служби, або виповідження.

Коли хтось стає на службу на означений час, на день, на тиждень, на місяць, на рік, — по упливі певного часу може він опустити службу, або й його роботодавець може виповісти йому роботу.

Як контракт робиться на неограничений час а плату виплачується денно, тижнево, місячно чи річно і одна з партій хоче закінчити угоду, то друга з партій оправдана на чес виповідження.

При тижневій платні виповідається тиждень наперед.

При місячній платні виповідається місяць наперед.

При річній платні виповідається три місяці наперед.

Виповідження не мусить бути писемне, але, коли тичеться більшого часу, як тиждень, то краще дати писемну заяву виповідження.

Орударя (робітника чи урядника) можна відпустити зі служби без виповідження, коли тому даєся плату тижнево місячно, яка там вже межи ними угода.

Відпущення зі служби без виповідження.

Орудар має як найточніще сповняти свій обовязок, мусить бути точним слухняним, а всі шкоди які поповнить має старатися направити. Коли він сього не зробить — то його можуть удалити зі служби без жадного попереднього виповідження, коли йому заплатиться належито заслужену платню, і то за:

1. Непослух супроти законного припоручення свойого роботодавця.

2. Грубе, неморальне поведення.

3. Постійне недбальство у заняттях, торзі, предприняттях та, або коли він зараховуванням шкодить у торзі свойому роботодавцю.

4. Нездібність до вищого становища, де вимагається надзвичайних здібностей та знання, або постійне недомагання з причини хороби. Переходяча хороба не може бути підставою щоби віддаляно кого з роботи, коли праця того не вимагає.

Плата, яку в таких випадках виплачується, не потребує стояти в пропорції до часу праці орударя.

Остаюча надгорода муситься також виплатити, але платня незаслужена, ще не мусить бути виплаченою.

Коли в Альберті або в північно західних теріторіях поводить ся орудар неприлично, піячить, або удаляєть ся без відома роботодавця, не повинується приказам, або нищить майно роботодавця, то може його покарати поліційний суддя сумою 30 долярів; коли він цього не може заплатити може бути покараним тюрмою аж до 30 днів.

Неправне відправлення зі служби.

Коли орудар (робітник, урядник) зістане неправною дорогою осунений зі служби, то має право оскаржити свойого роботодавця за зломання контракту й угоди. Коли сей не може подати певної причини, на підставі якої викинув орудання зі служби; тоді може орудар оскаржити свойого роботодавця і вимагати від нього заплати за цілий час, але орудар мусить старатися у протягу того часу дістати десь в іншому місці посаду чи заняття, а коли йому це вдасть ся, то тоді відтягнеться суму, яку він заробить, від відшкодовання. Так отже одержить він дійсну суму відшкодовання, яку втратив через осунення зі служби.

Причина до опущення служби.

Прикази роботодавця мусять при заключенні контракту бути розважними, законними і маються простиратися на тім просторі, де орудар зобовязуеться сповняти свою працю. Машини і знаряддя мусять бути поставленими в порядок і без жадного побоювання брати до вживання. Коли-ж того роботодавець дає нерозважні припоручення і старається, щоби їх перепроваджено, то орудар має повне право опустити свою службу.

Коли робітник ріллі опускає свою службу навмисно, то тим самим губить права на заплату, яка йому моглаб належатися від останнього дня виплати.

Для кожнього орударя, що опускає свою службу перед упливом означеного часу, а має на се право, або як його неправно відправляють, має право домагатися платні за той час, який він працював. А коли він не може подати певної причини або коли його правно відправиться, тоді не може він домагатися платні "pro Rata".

Коли орудар не одержить платні по заключеній згоді, тоді може він домагатися відпущення а також остаточної платні, передаючи сю справу мирному судді, який має в цьому свій рішаючий голос.

Орударі і свята.

Чи орудар є спонуканий працювати в неділі і свята, залежить від заключеного контракту праці і від самої праці. Ріжні праці муситься сповняти кождого дня, як приміром годування і напування худоби на провінції і т. п., коли нема зробленої угоди, що це виключається.

Це саме тичиться до хатних слуг.

Коли не зробиться виразного контракту, то орударі не можуть бути спонуканими, працювати у законні свята, а також не вільно їх удалити зі служби за те, що вони в такі дні можуть собі десь віддалитися від господарства.

Люде, що стоять в службі тиждень, місяць чи рік, мають право на платню і за свята, хиба би інакше звучав їх контракт.

Кілько триває праця дня.

Для фармерських робітників нема стало назначеної довжини праці законом. Коли нема назначеної довжини праці дня для робітника у контракті, то час праці прибірається по звичаєві. До того треба взяти підрозвагу пору року і спосіб праці. Коли орудар не хоче робити, а час праці установляється розважним роз судком роботодавця — тоді можна його віддалити зі служби.

Законне поступовання.

Коли між роботодавцем а орударем приходить до непорозумінь тоді може мировий суддя рішати справу.

Коли мировий суддя принимає свідчі вискази орударя то заразом мусить принимати їх і зі сторони оскарженого.

Як присуджена платня повинна бути сколєктована, то мусить це статися в Онтеріо місяць по скінченні праці. Подібно стається в богатьох провінціях.

Але в Альберті, Саскачевані і північних теріторіях дається на це три місяці. Коли роботодавець спізниться платити довше як три місяці і коли його оскаржиться, або коли він орударя зле трактує або не по законі удаляє зі служби, тоді може орудар внести скаргу на роботодавця у мирного судді або поліційного судді. Цей перепитає справу і прикаже, щоб орударя удалити і щоби дати йому остаючу платню — невище двох місяців. Але скарга мусить відбуватися або в протягу трьох місяців по скінченні праці або в бігу трьох місяців по послідній виплаті. В Альберті, Саскачевані і північних теріторіях мають робітники першенство перед усім на жадання збіжжя аж до висоти 75 долярів.

В Альберті, Саскачевані та північних теріторіях приписує зміна з 1904 року, що мировий суддя, коли після його осуду віддалено орударя зі служби не правно, може зарядити, що крім остаючоїся платні мається орудареві заплатити чотирі тижні наперед.

Коли з переслухування виходить, що роботодавець має противимоги і право на вільну скаргу — тоді мусить мировий суддя відіслати всі папері клеркові найвищого суду ("Supreme Court") де справу рішиться.

Додаток з 1902 року призначує для Брітійської Колюмбії, що коли працює

20 або й більше орударів (робітників) у одного роботодавця і домагається відтягнення їм місячно певної суми з грошей для лікарського лічення, то роботодавець мусить в цьому разі сповнити це бажання. Кождий робітник може імя лікаря, котрий його обходить і суму, яку йому повинносися відтягнути, записувати в книжку. Коли роботодавець не відтягається від цього закону тоді підпадає він грошевій карі в сумі 50 долярів.

Відвічальність роботодавця за ушкодження.

Коли орудар при злій будові якогось будинку або при устрою машини і при браку охоронного пристрою при машині ушкодиться тоді має він право жадати від свойого роботодавця відшкодовання.

Коли робітник ушкодиться припадково без жадної вини роботодавця, тоді не може він вимагати ні відшкодовання ні платні за той час, в якому він працював ані вимагати, щоб за нього заплачено лікаря.

Як якабудь машина або часть машинна уважається одударем не досить безпечною, а він зробить на те уважним, роботодавця, який всеж таки вимагає щоби при тій небезпешній машині працювати, то це є причиною зіставити службу.

Коли станеться в такому роді якесь нещастя, тоді роботодавець мусить відповідати відшкодованням.

Як орудар користується машиною, про яку він знає, що вона не є досить безпешною, а роботодавцеві цього не заявить, то він не може по нещасливому припадкові вимагати відшкодовання.

"Mortgages".

"Морґідж" (гіпотека) — це законне право вірителя на власність посілости його довжника; коли віддасться довг воно тратить своє значіння.

Вірителя називають "Mortgagee" а довжника "Mortagor". Гіпотеку повинно виповнятися завше в дбох примірниках, з котрих дістає одного віритель.

Нім визичиться гроші на таку гіпотеку муситься передусім оглянути, чи титул посілости (Torreus Title or Deed) є вільний від всяких правних вимог. Коли такі є, то перше муситься їх осунути.

Реґістрація. Гіпотека є зобовязаючою, коли вона є виконана, але перша гіпотека, котра є реґістрованою, має також перше право на вимоги зглядно до власности. Примірник такої гіпотеки остається в "Titles Office" дотичного краю, де та гіпотека зістала зареґістрованою, доки вона не стратить значіння (доки її не виможеться).

Точки угоди (Covenants) в такій гіпотеці є слідуючі:

1. Треба віддати всі гроші гіпотеки і відсотки.
2. Добрий титул посілости.
3. Право продавати, міняти, і т. д.
4. Що віритель перебірає посілість безперепонно, коли заплачення не відбулося.
5. Зрештою власність не сміється отяжувати довгами.
6. Що довжник має свої будинки так охоронити, як лише вважає конечним.
7. Що довжник не зробить нічого, що може дальше задовжувати його землі.

Позичкові товариства (Loan Companies) і приватні особи застановляють деколи ще й другі точки угоди, котрі опісля докладніще переводиться.

Особова точка угоди (Personal Covenant)

Майже у всіх гіпотеках зобовязується довжник відплатити вірителю всю суму разом з відсотками. Коли якась посілість затягнена на гіпотеку, продасться, то не достачає, що разом з тим перебірається й гіпотеку. Попередний властитель остається дальше відповідним за довги, а не лише новий властитель посілости. Тогож гіпотека мусить бути або віддана або під печаткою перенесена на другу особу (Release).

Відсотки гіпотеки якоїсь посілости можуть бути зазначені для кождої чиншової стопи. Коли про чиншову стопу не згадується, то вона виносить пять процентів. Коли процентів не заплатиться, то віритель може забрати землю або заявити її пропавшою або продати її або заскаржити за працента.

Коли це де може торкається і товарів або рухомого майна, які також знаходяться і належуть до задовженої посілости, то віритель може їх забрати як покриття процентів.

Лише ті процента, що не старші року, можна вимагати по законній дорозі.

Плачення гіпотеки.

Клявзуля плачення мусить бути точно контрольованою; коли гіпотека є платною, то она може бути без попередної примітки заплачена.

Коли вона є захопленою, а віритель жадає одної части зньої, то довжник може заплатити цілу суму. Колиж платиться лише одну частку відсотками і так приписується у гіпотеці, то довжник може цілу суму лише тоді заплатити, як він шість місяців перед тим повідомив про

те свойого вірителя, або заплатив відсотки шість місяців наперед.

Плачення наперед гіпотеки.

Віритель не може бути спонуканим приняти цілу платню скорше, як це призначено у гіпотеці.

Лише 2 випадки творять виїмки:

1. Коли гіпотека триває довше як 5 років, кромі плачення трьомісячних окремих відсотків.

2. Коли віритель оскаржив довжника за остаточну заплату капіталу або відсотків.

Права вірителя при терміні платности гіпотеки.

Як гіпотека при терміні платности не виплатиться, то віритель може предприняти слідуючі кроки:

1. Він може оскаржити довжника за суму і за процента.

2. Він може його оскаржити і рішенням судовим мати так довго його майно у користаючій посілости, доки довжник не виплатить йому цілої суми і відсотків.

3. Він може його оскаржити, щоби заявити гіпотеку платною, в цьому випадку стає він абсолютним властителем землі.

4. Як гіпотека ("морґідж") має право продажі, то він може зробити закони і кроки зглядом продажі і як цього в тім не заключається, то може продати землю судовою дорогою.

Перенесення гіпотеки.

"Морґідж" може бути перенесений; тоді документ перенесення муситься передати до уряду, де "морґедж" зареґістровано. Той, що перебирає "морґедж" мусить заразом перебрати всі зобовязання і сповнити всі услівя.

Змазання гіпотеки.

Як "морґідж" вже заплачено, то віритель мусить дати доказ змазання документу, або, коли цього вимагають, документ перенесеня ('Transfer of Mortgage'), якого довжник мусить зареґіструвати. Вірителя законно спонукується видати їх, а також віддати всі документа, які він держав відносно "морґіджю".

Право продажи.

Кожда гіпотека занимає рубрику, що земля може бути проданою, коли плата стоїть в залеглости в бігу десятьох місяців. Кромі того мусяться прислати довжникови примітку, в якій дається йому ще десять місяців часу. Аж тоді як цей час промине а він довгу не віддасть, можна землю продати.

Продаж другим вірителям.

Коли землю продасть другий віритель маючи право продажи (Power of Sale), але не викупивши першого "морґіджу" тоді стає той, що купив, на місце довжника, винявши "Personal Covenant".

Заява платности "морґіджу" (Foreclosure).

Як не наступить у "морґіджу" назначеної платні, то суд може по внесеній скарзі приписати землю вірителю. Звичайно дається довжникові шість місяців часу заплатити всі довги разом з відсотками. Кромі того може він також продати землю, щоби виповнити свої повинности супроти вірителя. Коли цього не станеться, то він стратить свою землю, яку йому забере віритель

Не повно виплачені "морґіджі".

Коли якусь землю, на якій тяжить "морґідж", продасться, а продаж не принесе потрібної суми, тоді віритель може свойого довжника запізвати до "Personal Covenant", що його першенство перенесли ще й на другі власности довжника.

"Chathel Mortgages".

Такий "морґідж" є законним першенстром до особистого, рухомого маєтку. Це є гіпотека, перенесення або зафантовання титулу посілости, не посілости власности, котра по заплаченні довгі тратить значіння. Віритель може забрати власність у посідання, як довжник не дотримує услівя зазначеного у "Chathel Mortgages", або коли йому предложена безпешність не видається достаточною. Віритель називається "Mortgage", а довжник "Mortgager".

В "морґіджу" мусять всі предмети бути так точно виписані, що помилення є виключеним.

Реґістрація.

Щоби охоронити майно перед судовим ореченням (judgement) пізніщими купцями та "морґіджом", треба ту "Chathel Mortgage" зареґіструвати, значить зарапортувати таку справу клярковi з "County Court" в дистрікті, де знаходиться власність, і то в Манітобі в протягу 20 днів а в Саскачевані і Альберті у протягу 30 днів. Вона має в Манітобі 2 роки значіння, а зрештою лише один рік. Коли її й тоді не вимажеть ся, то муситься все що року, а в Манітобі все що два роки, відновлювати.

"Морґіджі" відносні до жнив мають право лише на заплату насіння.

Удалення зафантованих дібр.

Зафантовані добра можеться лише тоді переносити на друге місце, коли зло-

жить довірену відпись з "Chathel Mortgage" у суді, де лежить та місцевість, і дістанеться зізволення вірителя на таке удалення.

Час платности.

Коли "Chathel Mortgage" промине, а заплачення не відбулося, може віритель предприняти слідуючі кроки:

1. Може занятися продажею за фантованих предметів самий, або за його припорученнєм може це зробити цівільний поліцай (Bailiff).

Потім мусить він продати ті предмети, а надвишку і готівку "морґіджу" вислати властителеві.

2. Він (віритель) може заскаржити свого довжника за готівку "морґіджу".

3. Він може продовжати "Chathel Mortgage" аж до 20 орків, але завше мусить реґіструвати відновлення.

Підстави до загорнення майна (Займанщина).

Віритель може лише тоді забрати зафантовані предмети у посілість, як "морґідж" є платня або як не дотрималося якоїсь певної угоди, прим.:

1. Зпізнення платні.

2. Удалення предметів з реґістраційного дистрікту без писемного дозволення.

3. Займайщина предметів на виплачення і податки.

4. Виповнення судового оречення (judgement) супроти предметів.

5. Коли довжник старається продати деякі предмети, без позволення вірителя й без віддачі свому вірителью його зиску з такої продажи.

Відновлення.

"Chathel Mortrage" задержує право на 20 років. Але коли її не заплатиться у призначеному часі і тим самим може вона вязати вже трету партію, муситься її все відновляти.

Перенесення.

"Chathel Mortrage" можна переносити. Документ перенесення (Assignment) муситься зареґіструвати в тому самому уряді, де зареґістровано "морґідж".

Трачення значіння.

Коли "Chathel Mortrage" виплатиться, то повинно це зареґіструватися у документі страченних значіннів (Discharge).

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДОТИЧНО ЖЕРЕБЦІВ І БУГАІВ.

Короткий правний титул.

1. Це розпарядження треба коротко називати: — "The Entire Animals Ordinance".

Судова інтерпретація.

2. Де в цьому розпорядженні лучають ся слідуючі вирази повинносяіх після слідуючого способу вияснити:

(а) Вираз "властитель" означає особу, що посідає бугая або жеребця, яких само це розпорядження доторкається.

Вираз "піймач" означає всякого, що злапає бугая або жеребця (оґера), або запре їх на безпешне місце, відповідно цьому припису.

Вираз "пустопашем" означає не бути під контролею властителя, або під прамим постійним надзором пастуха, ані під дахом ні в огорожі, однаково чи огорожа зроблена законно чи ні. Що до "законно зробленої огорожі" — гляди "Розпорядження про огорожі".

Коли вільно пускати "пустопашем" жеребців та бугаїв?

3. Недозволено пускати "пустопашем" (в цілому Саскачевані і Альберті) жеребця, що має більше як один рік.

4. З виїмкою пізніще наведених випадків не дозволяєть ся ніколи пускати "пустопашем" бугая, що має девять місяців або більше (в Саскачевані і Альберті).

5. Не вільно також, щоб ходили "пустопашем" вепрі і барани, що мають понад чотирі місяці, і то від 1 цвітня до 31 липня. Муситься їх тримати в відповідно загорожених котарах, стайнях і т. п., або щоби їх стеріг пастух.

(а) Міністер рільництва може в двох звідомленнях поочеердно слідуючих, виданих в офіціяльній "Gazette", дозволити, що в дистріктах, котрих описується в звідомленнях, можна пустити бугаїв "пустопашем" в часі між 1 червним в році і 31 груднем того самого року; обидві дати вчисляється.

Бугаїв і жеребців, що ходять "пустопашем" можна лапати.

5. (а) Хто бачить бугая або жеребця, яких проти горішно наведених законів пущено "пустопашем" — з виїмкою коли вони находяться в дистрікті череди — має право злапати такого бугая або жеребця і заперти та як найскорше повідомити про те властителя, коли він відомий тому, що злапав його худобину і коли такий властитель в протягу трьох днів, коли він одержав таке повідомлен-

ня, не забере свойого жеребця або бугая, а тому, що злапав, не заплатить пять долярів за труд, а по 25 центів за кождий день за поживу, то має ся вважати такого властителя як провиненого проти закона; його повинносся покарати грошевою карою в висотні 20 долярів кромі належитостей заплачення і годовання такого жеребця чи бугая. Належитости повинносся заплатити, коли вже їх набудеться, тому, що злапав жеребця чи бугая.

6. Коли властитель такого жеребця чи бугая, котрого злапалося після права і законів, незнакомий піймачеві, тоді повинен дотичний піймач в протягу 48 годин по злапанні дати розголошення, після форми "A" яку прилучено цьому розпорядженні, в трьох офіціяльних місцевостях сусідцтва, поприбивавши такі оголошення, а відпис їх заславши до департаменту рільництва для розголошення в двох по очередно слідуючих виданнях офіціяльнії ґазети, а властитель такого жеребця або бугая має мати право одержати свою худобу назад, коли він заплатить піймачеві пять долярів за труд а по 25 центів за кождий день в якому годувалося те звіря і за кошта, що він подав до ґазети.

(а) Кромі подання цього зголошення, що злапано жеребця чи бугая, як тут приписано, має піймач також право подати це розголошення в трьох поосередно виходячих тижневниках; такий тижневник має видаватися в найблизчій місцевости місце знайдення. Заплата може виносити близько доляра. Коли вона не виносить понад доляра, то в такому разі, повинен властитель віддати і ті гроші піймачеві. Коли в такий спосіб злапаний жеребець або бугай опиняться знова в руках свойого властителя який їх забере, або після продажі суддєю татакого бугая чи жеребця, на доказ, що видатки зробилися треба їх звернути піймачеві.

Коли можна продати злапане звіря.

7. Коли 20 днів по першому розголошенні у ґазеті властитель такого жеребця чи бугая не зявиться, або не дасть заплати належитої, про яку в цьому розпорядженні згадується, тоді може мировий суддя на прохання зроблене після форми "B" прилученого пляну, який муситься оправдати присягою, опісля 8 уплившия днів як зробилося розголошення про продаж з наданням часу на трьох ріжних видних місцях було розліплене близько місцевости знайдення (одна з цих розголошеннів) має знаходитися на найблизшій почті, згаданого жеребця або бугая продати або дати їх на публичну ліцітацію а з приходу продажи маєся заплатити всі кошта і належитість для судді та опісля пять долярів і кошта за годовання мається звернути піймачеві, а що останеться треба одіслати міністрові рільництва.

(в) Мировий суддя має безпосередно по продажі повідомити в цій справі департамент рільництва, подаючи докладний опис звіряти, яке продалося та день продажи, а також подати суму грошей, за яку продалося звіря та що з тими грішми зробилося.

8. Всі гроші, які віддасться міністрові рільництва після приписів семого параґрафу, мають вручитися властителеві проданого звіряти, коли він може досить точно доказати міністрові або його урядникам, що продане звіря належало йому, і коли зробить аплікацію в справі цій до ґенерального ґубернатора в протягу 12 місяців по продажі, в противному разі входять ті гроші в касу якогось порядного фонду.

Хто сміє продавати злапане звіря.

9. Суддня, до якого засилається прохання о оповноважнення продати злапаного жеребця чи бугая після приписів цього роспорядження, може або самий продати звіря або через сторожа, котрий одержить в управі стайні для знайденої худоби, і який не знаходиться далеко від того місця, де знайдено те звіря, або коли такого нема, то суддя може повідомити когось писемно, щоби продати таке звіря. Особа, що дістала такий приказ не потрібує більш жадного позволу.

10. Суддя, або яканебудь особа, що дістала приказ після цього розпарядження продати жеребця чи бугая має мати право взяти собі з тої продажі для свого хісна "$2.50 per centum commission" з кождого зиску.

Стайня заставу і дистрікти черед.

11. В якій небудь стайні заставу або дистрікті, яку ставиться після розпорядження дотично теріторій, не сміється ні заперти ні продати ані жеребця ні бугая після приписів цього розпорядження. Коли піймач приведе звіря до такої стайні, там мається його приняти й трактувати законом як звірят, котрими занимається закон про згублених звірят.

Призначення кари і належитостей.

12. Коли властитель такого жеребця або бугая, зістане повідомлений зі сторони мирового судді, що його жеребець або бугай ходять "пустопашем" проти приписів закону, і коли його спонукують

щоби забрав свої звірята і запер, а він того не робить, або відтягається зробити в протягу 48 годин по цьому наказі, тоді потягає він за собою вину і має бути мировим суддею покараний в висоті пятьох долярів, коли жеребець або бугай по часі згаданого часу зістають ще на волі.

ЗАКОН ДОТИЧНИЙ ОГОРОЖІ В ПРОВІНЦІЯХ САСКАЧЕВАНІ І АЛЬБЕРТІ.

Короткий заголовок.

1. Як короткий заголовок цього закону має мати назву "Fence Ordinance".

Брак законно достаточного плота.

2. В разі коли земля не є обгорожена законно достаточним плотом, тоді недозволено вносити скоргу на когось, що от чиясь худоба наробила шкоди, хоч би як велика та шкода була. Також такої худоби не вільно займати.

Що значить "законно достаточний" пліт?

3. Повинноcя вважати кождий пліт, якого описується в слідуючих пораґрафах "законно достаточним" плотом.

(1). Кождий моцний пліт, найменше 4 стопі високий, коли лише складається з слідуючої будови:

(а) Жердок або дощок, не менше як чотирі в числі, яких найнизша часть має мати при землі не вище як 18 цалів, а кожда жердка чи дошка на 12 стіп довга.

(б) Прямо стоячих стовпців, дощок і жедрок, котрі найвище стоять на 6 цалів одні від других.

(в) Колючого дроту і сильної лати верх дротів, найменше двох числом, найнизший віддалений від землі на 20 цалів. Злучуючі палі не можтуь бути дальше віддалені як на 16½ стіп.

(г) З трьох або більше колючих дротів. Найнизший найвище 20 цалів від землі, злучуючі палі не дальше як 16½ стіп.

(д) З неменше як трьох дротів, коли такі злучені палями, що стоять від себе віддалені на 50 стіп, коли меже ними все що сім стіп стоять деревляні підпори, котрі найменше є 2 цалі широкі, а 1 цаль грубі, або лозина або инші колики, котрі найменше мають 2 цалі ширини а 1 цаль грубости, або лозини і коли, котрих промір виносить найменше 1 цаль на найтоншому кінці.

(ж) З двох коликів, які в горі злучені і виглядають так як "А" спочиваючи на землі своїми розкріленими кінцями. Їх мається споїти або гаком або скобою, або підпорою, яка при землі є кріпко прицвячкована, трьома жердками добре те "А" укріпити з одного боку; горішня жердка (поперечка) 4 стопі а долішня не менше як 18 цалів від землі, кромі того треба прибити ще з одного боку одну жердку до "А", а жердка та має стояти не вище як 20 цалів від землі.

(з) З дротяної линви, що злучена з палями, які не стоять від себе дальше як на 35 стіп.

(2) Кождий беріг ріки або інша природна границя, що вистарчають, аби здержати худобу.

Огорожа збіжжя.

4. Пліт, що огороджує збіжжя на пні або ґотове на жаття, можеся лише тоді вважати за "законно достаточний", коли він віддалений що найменше 8 стіп від збіжжя і відповідає горішним законам.

Огорожа стирти (стогів).

5. Кождий пліт, яким обгорожено стіг сіна або стирту соломи можеться вважати за "законно достаточний" коли його зроблено після точки ч. 3. і коли він віддалений найменше 10 стіп стирти чи стога.

Хто платить за граничні плати?

Коли два властителі (пахтярі і т. д.) хотять поставити на межі між своїми власностями спільними силами один пліт, то повинні вони дати кошта по половині. Так само повинні вони робити при репаратурі таких плотів, чи вони властителі чи пахтярі — все по половині мають поносити такі кошта.

Коли властитель чи посідач землі поставить на межі пліт, то властитель чи посідач сусіднього кавалка землі, коли він має якусь користь або вигоду з того плота репаратури таких плотів обох сусідів повинні бути завше рівно полагоджені.

Відвічальність властителів за те що їх худоба ходить по чужих землях.

7. Властитель домашнього звіряти, що заходить на сусіди посілість, яка є обгороджена "законно достаточним" плотом, є зобовязаний, коли така звірина наробить шкоди, всю ту шкоду свойому сусідови винагородити.

Суперечки, що доторкають справ наробленої шкоди і граничного плота.

8. Коли властитель або посідач посваряться, в справі положення "законно-достаточного" плота, або про те де той пліт повинен стояти, або про виміряність суми коштів на той пліт, — з своїм

сусідом; або коли між ними зайде непорозуміння зібрання грошей на репаратуру або поставлення такого плота, або про суму, якої бажає один в другого як відшкодовання за поставлення плота на межі, або коли обі партії не можуть погодитися через великі шкоди накояні звірятами, що вдерлися через "законно достаточний пліт, повинні обидва вибрати собі суддів рішення, яких булоби обовязком ті справи полагодити а спори осунути. Ці судді повинні перше в означений час подати незгідливим партіям відомість про час і місце, де то і коли ті повинні зійтися, щоб залагодити свої спори. В призначений час мають вони зійтися, вислухати партій і їх свідків і рішити справу і в разі коли судді рішення (розсудці) не можуть погодитися, тоді повинні вони вибрати якогось, безпартійного (і тріче), котрий має рішити справу; коли одна з партій вагує погодитися, або залишає вибрати розсуддця в протягу 48 годин, коли йому далося на це завізвання від другої змагаючоїся партії, тоді ця друга невдоволена партія може вдатися до мирового судді, тоді той, коли переконається на підставі присяги одного з довірчих свідків, що таке завізвання було зроблене без жадного успіху, тоді має він призначити розсудця намість особи яка передше на те не годилася або залишала таку справу; той розсудця має поводитися рішучо предприняти всі кроки після тут наведених приписів і мається все до чиста подати, як би той другий розсудця був вибраний партією, яка відтягалася від вибрання, або не хотіла вибирати.

(а) Цю вказівку іменувати розсудця треба вважати як рубрику розпорядження в справі розсудця (Arbitration Ordinance), а приписи такого розпорядження зістають для нької в значінні.

(б) Рішення розсудця, відносно певного місця для плота, який малобся поставити або котрий вже поставлено, не може мати на титул посілости дотично землі жадного впливу і може бути звязуючим супроти часу, де сумнівний граничний пліт істнує як дійсно "законно достаточний" пліт.

Виїмки для дистріктів стайні заставу і черед.

9. Жадне услівя в попередних приписах не сміє бути так виложене, щоби могло виглядати, що воно ограничує якимсь способом комусь право забирати худобу з якогось дистрікту стайнів заставу і черед, або заводити в стайню заставу худоби; дальше не сміється ограничувати вимагати або побирати відшкодовання наведеного способом цього розпорядження.

Плоти почерез замкнені дороги.

10. Кождого є обовязком, що будує в поперек дротяний пліт почерез дорогу, якаб була в офіціяльному користуванні без посередно найменше три місяці перед збудованням дороги, треба положити на цей пліт жердку там де дорога перехрещуеться. Ця жердка повинна простиратися на дві лозині на боки від середини дороги.

11. Заголовок 77 консолідованих розпоряджень з 1898, заголовок 21 розпоряджень з 1899 і заголовок 23 розпоряджень з 1900 року, — цим стають скасовані.

Заразливі хороби.

1. Це розпорядження треба коротко називати: "The Public Health Ordinance of Alberta".

2. Заразливі хороби такі: віспа, вітрова віспа, шкарлятина, дифтерія, азійська холера і всі ті хороби, які заявив заразливими "Lieutenant - Governor - in - Council"

3. Дім в якому живе особа, що терпить на заразливу хоробу, може бути обходжена лише лікарем або людьми які ходять коло хорих. Інші особи, що не стоять під кварантиноче можуть це лише тоді робити, коли одержуть на це позволення від урядника здоровля.

(а) Дім, в котрому лучився припадок заразливої хороби, не може бути ні проданим ні винаймленим, доки в ньому не відбудеться дезінфекції.

(б) Діти, що слабували на заразливу хоробу, або мешкали в домі, де була якась з осіб заразливо хора, не сміють йти до школи, хиба учитель дістав від лікаря посвідку, що ті діти, і їх одежа, були в відповідний спосіб переведені через дезінфекцію.

Хто таким розпорядженням міг би противитися зістане покараний грішми в сумі 100 долярів і всіма коштами, або три місячною тюрмою, або також грішми і тюрмою. З цего виключаються всі особи, котрі удаляються з дому з тою ціллю щоби закликати лікаря.

(в) Лікар, що ходить коло зараженої особи, або урядник здоровля. може передати ту особу в лазарет (больницю) або ізольований дім.

4. Мешканець дому, в якому лучиться припадок заразливої хороби, мусить зараз на приказ лікаря з подвіря або урядника здоровля прибити картку на дверях, зазначуючи імя хороби. Карта не

сміє бтуи меншою як 4 до 6 цалів і мусить зістатися доти, доки не перепровадять в хаті дезінфекції. Хто цьому не буде повинуватися підпаде грошевій карі у висоті 50 долярів.

"The Noxorious Weeds Ordinance" (Alberta).

1. Це розпорядження титулується коротко як: "The Norious Weeds Ordinance".

2. Слідуючі рослини вважається за шкідливий бурян: Tumbling Mustard фальшивий лен, Tansy Mustard, Wormseed, Ball Mustard, канадійське та російське перекотиполе, Blue Bar, дикий овес, волохач, "королівський бурян", і т. п.

8. Комісар Департаменту Рільництва буде від часу до часу назначувати урядників та іншпекторів, котрі за тим глядіти будуть, щоби цього розпорядження всі притримувалися. Комісар означає так само обовязки та винагороди для таких урядників і іншпекторів.

4. Кождий властитель або пахтяр мусить буряни на своїх посілостях чисто винищувати. Хто цьому буде противитися підлягати буде грошевій карі в висоті 100 долярів, а також буде спонуканий заплатити всі кошта.

(а) Коли офіціяльна дорога тичиться до якоїсь посілости, то власititель, чи пахтяр є зобовязаний вичистити від бурянів половину тої дороги.

5. Коли інспектор за примітить в засіяному полі буряни, то може спонукати властителя скосити все збіжжя у протязі певного часу (15 днів по такому спостеріженні) і спалити його, або обгородити поле 10 днів по молоченні збіжжя, або спалити солому, висіяне збіжжя і буряни.

(а) І на незасіяному полі мусить властитель до пять днів по замітці інспектора знищити ввесь бурян.

(б) Коли і залізна дорога заросла буряном — тоді інспектор повідомляє о цім формана, котрому віддано певний кусень землі під контролю, щоби знищити увесь бурян, що форман до пять днів мусить зробити.

В всіх випадках напослуху занарядження інспектора карається грішми до 100 долярів і грошевими коштами.

6. Торговля збіжжям, насінням травки і трави, в яких находять бурян, недозволена.

7. Молотільники мусять свії машини, коли вони перемолотили на одному місці, чисто перечистити нім вони перевезуть машину на свіже поле. Кромі цього муситься на кожду машину наліпити картку, на котрій мають бути виписані дотичні закони і то так, щоби кождий міг їх виразно бачити.

Простір Землї.

Африка	має квадратових миль	11,622,619
Америка Північна	" " "	8,589,257
Америка Полуднева	" " "	7,570,015
Австралія	" " "	3,312,613
Азія	" " "	17,206,000
Европа	" " "	3,872,571
Північні підбігунові околиці	" " "	5,081,935
Разом поверхня землї має квадратових миль:		57,255,000

З того: —

	Квадратових миль.
Плодовитої землї має бути	29,000,000
Степів	14,000,000
Пустині	4,681,000
Підбігунових ледових земель	6,970,000

НАСЕЛЕНЭ СЬВІТА.

Африка	має мешканців	142,751,000
Америка Північна	” ”	140,084,000
Америка Полуднева	” ”	56,337,775
Австралія	” ”	16,228,591
Азія	” ”	872,522,000
Европа	” ”	464,681,000
Разом всіх мешканців на земли є:		1,692,604,366

ЯК КОЛИСЬ ЧИСЛИЛИ ЛІТА І ЯК ЧИСЛЯТЬ ЩЕ ТЕПЕР.

Епоха — се важна подія, від якої числять час. Такими епохами є на пр.: — сотворенє сьвіта, заложенє міста Риму, народженє Христа, утеча Магомета до Медини і т. д. Від тих і подібних инших епох числили або тепер ще числять літа.

Час, який минає від якоїсь епохи, називаєть ся ерою. Тому ми маємо на пр.: християнську еру — значить численє літ від різдва Христа; магометанську еру — численє літ від хвилї, коли Магомет утік з міста Мекки до Медини, т. д. Від найдавнійших часів аж до нинїшних були або ще є ось- такі ери: —

Грецька ера від сотвореня сьвіта (числено від року перед Христом) 5598.

		Почала ся.
Цивільна ера Царгорода	Перед Христом	5508
Александрівська ера	” ”	5502
Юліянський період	” ”	4713
Сьвітова ера	” ”	4008
Жидівська, від сотвореня	” ”	3761
Ера Авраама	” ”	2015
Ера грецьких Олімпіяд	” ”	776
Римська (від заложеня Риму)	” ”	753
Метонський круг	” ”	432
Сирійсько-македонська ера	” ”	321
Маккавейська	” ”	166
Тирійська	” ”	125
Сидонська	” ”	110
Юліянський рік	” ”	45
Еспанська ера	” ”	38
Августівська	” ”	27
Загальна християнська	” ”	1
Від упадку Єрусалиму	” ”	69
Магометанська ера	” ”	622

Деякі з тих ер мали лише місцеве значінє; так на пр. ера сидонська і тирійська були уживані лише в містах Сидон і Тир. Римська ера — спосіб численя літ від заложеня міста Риму — була з початку також лише місцева, але з розвитком римської держави почали її приймати щораз численнїйші народи, аж в кінци вона стала загальною, так як на пр. тепер є ера християнська.

В Греції загально уживана, а опісля поширена і на Схід, була ера Олїмпіяд; значить Греки в старинї числили літа від свого першого загально народного

ігрища, називаного Олїмпіядою. Сї Олїмпіяди повторялись що чотири лїта і лучили всїх Греків в одну родину. Тому для них уведенє житє Олїмпіяд було такою важною подією, що від сього вони числили лїта.

Теперішна християнська ера зачинаєть ся 753 роком від заложеня міста Риму. Инакше кажучи, Христос народив ся 753 року від заложеня Риму. Колиж з часом число християн стало зростати і наконець вони прийшли до сили, рішили ся числити лїта від народженя Христа. І тому рік народженя Христа принято за перший рік, а всї инші давнїйші подїї почали числити яко такі, котрі збули ся перед Христом. Так отже тепер ми кажемо, що Христос народив ся 1-го року, а місто Рим заложено 753 року перед Христом. А колись писали: — Рим заложено першого року, а Христос народив ся 753 року від заложеня Риму.

Тепер християнська ера є уживана між усїми цивілїзованими народами, бо для цїлого сьвіта нема жадної иншої важнїйшої подїї, як народженє Христа.

СТАТИСТИКА РЕЛЇҐІЙ НА СЬВІТЇ.

Християн на цїлій землї є:	564,510,000
Ісповідників Конфуція	300,830,000
Магометан	221,825,000
Гіндусів	210,540,000
Анїмістів	158,270,000
Буддистів	138,031,000
Шінтоїстів	25,000,000
Жидів	12,205,000
Неозначених ісповідників	15,280,000
Всїх ісповідників релїґій є:	1,081,981,000

З помежи християн є: —

Католиків	272,860,000
Оріентально - православних	120,000,000
Протестантів	171,650,000

СТАТИСТИКА НОВОЇ ЕВРОПИ.

Після найновіщої статистики, територія й населеня новоутворених европейських держав представляєть ся в числах як слїдує (ті числа є менше або більше точні, бо границї теперішних держав все ще зміняють ся):

Держава	Простір в km^2	Населеня в тисяч.
Росія	4,200.000	78.000
Франіця	551.000	39.000
Україна	551.000	36.000
Еспанїя	505.000	20.900
Німеччина	477.000	60.000
Швеція	488.000	5.850
Фінляндія	377.000	3.200
Італія	312.000	38.000
Румунїя	299.000	15.500
Польща	247.000	23.200
Югославія	250.000	12.100
Данїя	145.000	3.100
Греція европейська	142.060	5.200
Чехословаччина	141.000	13.000
Болгарія	98.000	4.000
Норвеґія	323.000	2.200
Велика Британїя	304.000	46.000
Портуґалія	92.000	6.250
Мадярщина	87.000	7.500
Австрія	84.000	6.800
Білорусь	50.000	4.430
Литва	50.00	2.500
Лотва	60.000	2.000
Естонїя	44.000	1.100
Швайцарія	41.300	3.900
Голяндія	34.200	6.900
Бельґія	29.500	7.600
Альбанїя	26.000	780
Західна Тракія	12.000	300
Европ. Тракія	10.000	1.400
Люксембурґ	2.600	270
Терит. Мемля	2.500	120
Терит. Сари	1.600	650
Терит. Ґданська	1.500	300
Терит. Задару	600	50
Лїхтенштайн	160	11
Сан Маріно	61	11
Терит. Реки	21	60
Монако	15	25
Андора	450	5

TANLAC

ПРИРОДНИЙ ЛІК

Тенлек був призначений з початку для лїченя жолудкових, печінкових і кишкових недомагань. Рівночасно однак, є він сильним відбудовуючим тоніком і витворюючим тканки тїла, з чого цїлком природно слїдує, що кождий лік, що спричиняє належите стравленє поживи і докладнє усуненє з'ужитих материй, мусить проте мати далекоідучий і незвичайно благодатний вплив на цїлий орґанізм.

Тенлек є чисто ростинним средством, бо є екстрактом з получень найблагодатнїйших корінців, зел і кори, які є лиш звісні науцї, змішаних разом для викликаня як найлучших вислїдів. Він не містить нїяких мінералів або усипляючих медицин. Є се домовий лїк, однаково добрий для дїтий як і для дорослих.

ЯК УЖИВАТИ

Дві чайні ложки Тенлеку в одробинцї води 3 рази денно перед їдженями, спричинить, що будете їсти лучше, лучше спати, лучше чутись і лучше працювати.

Як тонік і перечищаюче орґанізм средство він тїшить ся загальною симпатією і небувалою розпродажию по цїлих Злучених Державах і Канадї. Він є ідеальним скріпляючим і відбудовуючим тїло средством, позаяк він витворює здоровий апетит до пожиточної поживи, скріпляє і оживляє орґани травленя і спричиняє, що чуєте ся знова сильні, повні енерґії і здорові.

Людський орґанізм, крім прочищеня і скріпленя Тенлеком, набирає сили і живучости, позаяк сей лїк, крім сего що збогачує кров, оживляє орґанізм, усуваючи — що як видає ся робить він скоро — нервовість, нестравність, не присвоюванє поживи, болї голови, болї в крижах, ниркові недомаганя, загальне ослабленє, і многі инші недомаганя, які є так загальні серед тисячий на пів слабих, пригноблених мущин і жінок.

Десятки і тисячі мущин і жінок усяких звань житя, терплячі на жолудкові, печінкові і ниркові недомаганя, деякі з них на довготревалі, як рівнож тисячі слабих, худих, нервових мущин і жінок видимо на краю упадку сил, посвідчили публично, що вони вповнї відзискали первісне здоровлє, силу і вагу, уживаючи сего средства.

Єще инші, які видавали ся досить здоровими, однак які терпіли на нестравність, болї голови, короткий віддих, завороти голови, обложений язик, поганий віддих, запір, негарну краску скіри, втрату апетиту, безсонність в ночі а страшне скучливе пригноблююче почутє заявляють, що вони цїлковито вилїчились з тих непокоячих признак і відзискали здоровлє і щастє через уживанє Тенлеку.

Цїна $1.15

ПРОДАНО ПОНАД 25,000,000 ФЛЯШОК.

МОЖНА ДІСТАТИ У: —

HOME REMEDIES SALE,
850 Main Str. — Winnipeg, Man.

ФІЛЇЇ:
10226—101 St. — Edmonton, Alta.
1708 Rose Str. — Regina, Sask.

НАПИСАВ Д. ДОЛИНСЬКИЙ.

Боротьба за Волю.

(ОГЛЯД ПОДІЙ ЗА ЧАС ВІД ЖОВТНЯ 1920 ДО КІНЦЯ ВЕРЕСНЯ 1921).

I. СПРОБИ ГРОМАДСЬКОГО ОБЄДНАННЯ.

Неоднородний протибольшевицький фронт. — Змагання до громадського обєднання. — Основання Всеукраїнської Націон. Ради у Відні. — Приготовання підкопу під Всеукр. Нац. Раду. — Чвірка: Ґреков - Макаренко - Кривецький - Андрієвський і їх декларація. — Непорозуміння між представниками Західної і Східної України. — Кінець В. Н. Р. — Рада Республики в Тарнові і її почáтки. — Універсал Ради Республики до українського народу. — Парляментарне міністерство В. Прокоповича. — Постанова про фінансово-економічну політику У. Н. Р. — Праця Ради Республики. — Партійно-особисті невзгодини і заник Ради Республики.

Жовтень 1920 року був важенний своїми подіями. З одного боку Поляки підписували в Римі попередній мир з большевиками, а з другого боку велася збройна боротьба проти них силами Головн. Отамана С. Петлюри, Б. Савінкова (ґен. Балахович і Перемикін) та південноросійського правительства під проводом ґен. Вранґля. Найповажнійшим противником большевиків був без сумнїву ґен. Вранґель. Отже він став тим осередком, до котрого тягнулися всі инші, менші сили, що змагали до очищення хочби частини бувшої російської імперії від большевиків. Гол. От. Петлюра шукав способів, щоби увійти в близче порозуміння з Вранґлем та з представниками козацьких республик Кавказу, Дону і Терека. Але в головній кватирі Вранґля гостював уже голосний зі своїх московських виступів Моркотун, голова "Українського Національного Комітету" в Парижі. Він вспів вже зговоритися з урядом Вранґля та погодився з ним на отсих основах: 1) Визнання засади федерації яко підстави майбутньої російської держави, 2) послідовна реалізація земельної реформи на тих областях (України), які будуть здобуті військами Вранґля і 3) рішуча відмова з боку Вранґля переговорювати з українськими самостійницькими орґанізаціями.

Гол. Отам. Петлюра хоч не був в порозумінню з ґен. Вранґлем, тільки з другою російською протибольшевицькою силою, з Б. Савінковим і його військовими орґанізаціями, все таки уважав тодішній час відповідним для боротьби з совітськими військами. Значна частина української области була вже обсаджена військами ґен. Вранґля, військові відділи Б. Савінкова наступали на Білорусь, а С. Петлюра перейшов Збруч і здовж Дністра дійшов за Ямпіль, крок за кроком випираючи большевицькі війська. Та нагло заскочили війська У. Н. Р., великі несподіванки. Совітська Росія і її філія — Радянська Україна підписали в Ризі

дня 11 жовтня 1920 р. передвступний мир і — увільнившись від польського фронту, всі свої сили кинули проти Вранґля. Війська півдевно-російського уряду, що були обсадили значні простори України, стрінула та сама доля, що попереднього року армію Денікіна. Вони — як кажуть большевики — скотили ся в Чорне Море. Після того весь натиск червоної армії звернувся проти Петлюри. В листопаді 1920 р., постигла армію У. Н. Р. велика катастрофа. Вона була приневолена відступати на територію Східної Галичини під "опікунчі" крила польської влади. Тут зажадали від неї Поляки згідно з постановами своєї попередньої мирової умови з большевиками зложення зброї. Польська військова влада мала намір "здепонувати" (як в 1919 р., в Камянці), себ-то попросту забрати ціле військове майно У. Н. Р., та в тому перешкодив їй французький ґенерал. Військо У. Н. Р. в силі около 20 тисяч людей інтерновано в ріжних таборах, як: Ланьцут, Каліш, Олександрів і т. п. Уряд У. Н. Р., спинився спершу в Станиславові, але забарив там недовго. Польській владі було невигідно держати його на українській території. Могла явитися небезпека, що той уряд під впливом польської адміністрації у Східній Галичині міг з часом визбутися своїх "союзницьких" симпатій. А це у всякім разі не лежало в інтенціях Поляків — тим більше, що мир з большевиками не був ще оконечний, отже Наддніпрянці могли ще пригодитися Польщі. Треба було відгородити Наддніпрянців від місцевих, східно-галицьких впливів, а що вони не проявляли охоти добровільно покинути Станиславова, то їх силою переведено до Тарнова, котрий вже мав деяку традицію як осідок Гол. От. Петлюри.

Після останньої катастрофи і останнього дотепер українського збройного і орґанізованого виступу проти большевиків на Великій Україні — в політичних та громадських колах загострилося почуття відповідальности за дальшу долю визвольної боротьби, за дальшу долю Батьківщини. Виявилося, що всі спроби поодиноких осіб чи партійних гуртів не довели до нічого. Стало ясним, що український нарід тільки тоді міг вдержатися проти своїх ворогів, коли виступав одноцільно, зорґанізовано — чи то під проводом Української Центральної Ради чи Українського Національного Державного Союза. Після стільки невдач зродилося стихійне змагання розпорошених сил — як основи до дальшої акції. І от ця воля до обєднання створює аж два орґани, котрі ставлять своєю метою піклуватися національно-державною справою, а саме: Всеукраїнську Національну Раду у Відні і Раду Республики в Тарнові.

Дня 27 грудня 1920 р., заступники українських політичних партій та орґанізацій суцільної української території, отже Галичини, Буковини, Великої України та Кубані, приняли постанову про основання міжпартійного політичного обєднання під назвою "Всеукраїнська Національна Рада". Уложено статут цього всеукраїнського обєднання, означивши число всіх місць в Раді на 75. З того на Велику Україну припало 45 місць, на Західну Україну 18 місць, на Кубань 7 місць і на міжтериторіяльні орґанізації 5 місць. До Всеукр. Нац. Ради приступили всі українські політичні партії крім комуністів, крайних соціялістів революціонерів, соціяльних демократів і найправійших елементів. Таким чином у Всеукр. Нац. Раді зійшлися заступники трьох територіяльних державних одиниць, що в процесі національно-визвольних змагань самоозначилися в окремі державні орґанізми. Не ставлячи своїм завданням перебирати державні функції котрогонебудь з тих державних орґанізмів, Всеукр. Нац. Рада поклала своєю метою усувати заострення між державними осередками тих орґанізмів та допомогати справі визволення українського народу. Всеукр. Нац. Рада символізувала собою Соборну Україну і під тим оглядом її значіння було дуже велике. Одночасно була це вільна трибуна для всіх, що стогнали в ярмі ворожої окупації або находилися в надто важкій "союзній опіці".

Засади діяльности Всеукр. Нац. Ради, котра розпочала свої наради 4 січня 1921

знайшли свій вислів в постановах, принятих на першій сесії Загальних Зборів Ради дня 12 лютого 1921 після основної дебати в днях 2, 3, 4 і 12 лютого. Ті засади заключаються в усонованню і закріпленню отсих постанов: —

I. Правно-державне становище українських земель.

а) Українська Народня Республика.

Україна на основі переяславського договору з 1654 року з московським царем ніколи de jure не переставала бути незалежною державою, а фактично була цього позбавлена односторонними актами зі сторони московських царів на протязі XVIII., століття шляхом насильства.

По розпаді колишньої російської імперії Україна волею українського народу через Українську Центральну Раду відновила на основі своїх історичних прав та принципу самовизначення народів свою державність і проголосила себе універсалами Ради з дня 7 (20) листопада 1917 року і 9 (22) січня 1918 року суверенною, незалежною Українською Народньою Республікою.

б) Західно-Українська Республика.

По розпаді колишньої Австро-Угорської монархії західні українські землї, що входили в її склад, оголосили себе через Українську Національну Раду, рішенням з дня 19 жовтня 1918 року Незалежною Західно-українською Республікою, відновляючи своє старе державне право колишньої галицької держави.

в) Зєдинення Західно-української Республіки з Українською Народньою Республікою.

Ухвалою Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 р., в Станиславові проголошено зєдинення Західно-Української Республіки з Українською Народньою Республікою.

Сей акт стверджено також осібною постановою Всеукраїнського Трудового Конґресу дня 22 січня 1919 р., в Київі, та законом тогож Конґресу з дня 28 січня 1919 р., про тимчасовий устрій Української Народньої Республіки.

При цім принято застереження Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 р., про державні права Західно-української Республіки до часу вирішення справи злуки Всеукраїнськими Установчими Зборами.

Незалежно від цього козацькі республіки Дону і Кубані, заселені в переважній або значній части Українцями, заявлялись за Союзом з Україною та були Україною взаїмно визнані.

Констатуючи отсе правно-державне становище українських земель, Всеукраїнська Національна Рада заявляє, що ідеалом українського народу є зєдинення всїх українських земель в одній суверенній соборній державі, розуміючи соборність яку спілку держав на певних державно-правних умовах.

II. Міжнароднє становище й українська справа.

З огляду на те: —

1. що висунуті світовою війною, російською революцією і розпадом російської та австро-угорської монархії національно державні проблеми ще досі в переважній части не злагоджені;

2. що прилучення до новоутворених, зглядно територіяльно збільшених, існувавших перед тим держав чужих національно територій, не скріпляючи внутрі тих держав, творить зародки не тільки внутрішніх заколотів в тих державах, але й оружних конфліктів в міжнароднім маштабі;

3. що держави антанти, не противлячись імперіялізмови деяких новоутворених держав, а з осібна Польщі, стали в суперечність до проголошених ними самими принціпів самоозначення і національної єдности поневолених народів;

4. що таким своїм поступованням держави антанти, в уділ яким припало ліквідувати світову війну і політичну карту Европи, на основі самоозначення народів перемінити, не тільки не позискали симпатій цілого ряду народів Сходу Европи, але й викликали більше або менше невдоволення певних кол власної суспільности;

Всеукраїнська Національна Рада ува-

жає, що непевний стан річей на Сході Европи, який може перенестись і на цілу Европу, є наслідок дотеперішньої хибної політики держав антанти та спроневірення ними в ряді випадків принціпу самоозначення і національної єдности народів.

Оцінюючи так міжнароднє становище, Всеукраїнська Національна Рада разом з тим уважає, що цей стан річей містить в собі обєктивні можливости, що українська державна справа буде висунена на чоло міжнародньої політики, як головна національно-державна проблєма Сходу Европи.

III. Спроби реставрації Росії.

З огляду на те: —

1. що російське громадянство взагалі, а специяльно московські большевики, ці спадкоємці російського великодержавства, не можуть примиритися з фактом розпаду Росії і під ріжними претекстами розпочали військові інвазії на новоутворені держави, а Україну це вже в третє безуспішно намагаються окупувати і поневолити та до єдиної Росії втілити;

2. що держави антанти, не зрозумівши в свій час цілком природного розпаду колишньої Росії і поступового значіння сього факту, на протязі 1919—1920 років робили проби, під претекстом повалення большевицької влади, відбудувати єдину Росію, спомагаючи реставраторські заходи російської реакції, на чолі з Колчаком, Денікіним і Вранґлем і відмовляючи всякої помочі Українцям в обороні своєї державности;

— Всеукраїнська Національна Рада уважає намагання і московських большевиків і російської реакції та инших напрямків російських імперіялістів до відбудови колишньої Росії противними свободі і самоозначенню народів, а політику держав антанти в справах бувшої Росії хибною, бо дотеперішнім результатом тої політики було лишень скріплення московського большевизму внутрі і на вні, та обезсилення української національної армії, яка єдина головно ставила досі фактичний опір поширенню большевизму поза дотеперішні його межі.

Колишня Російська Імперія, розпавшись в 1917 році на ряд поодиноких національних держав, в наслідок своєї імперіялістичної політики та внутрішнього централістичного укладу, як також через економічні протилежности поміж поодинокими територіями та вікову національну політику гноблення народніх мас і цілих народів, — нині на завжди перестала істнувати і ніякі сили вже не можуть її відбудувати.

Всеукраїнська Національна Рада вважає цей розпад Російської Імперії цілком природним і відповідаючим інтересам поступу та розвою культури і господарських сил народів Сходу і цілої Европи.

IV. Проти польського посягання.

Відновивши в 1918 році після вікової неволі свою державність, Польща негайно виявила свої імперіялістичні тенденції і користуючись ласкою деяких держав антанти, почала робити спроби поширити свої кордони поза свої етноґрафічні межі.

Польща не визнала факту утворення державности на українських землях колишньої австро-угорської монархії і розпочала війну проти Західно-Української Республики.

Галицька армія героїчно боронила свою батьківщину, поки не були кинуті проти неї зорґанізовані й озброєні антантою дивізії Галєра, що й вирішило боротьбу. Армія Західної України, позбавлена зброї й амуніції, примушена була покинути Галичину, щоб взяти активну участь в боротьбі за волю Великої України.

Мирова Конференція держав антанти дозволила Польщі постановами з дня 25 червня і 11 липня 1919 р. вести військові операції в Галичині аж до Збруча, нібито проти большевиків, що привело до окупації Східної Галичини.

При цім держави Антанти зробили застереження, що в будуччині доля Східної Галичини буде вирішена на основі самоозначення населення, отже справа

державної приналежности цього краю остала для них отвореною, а зверхні пра ва над цею областю колишньої Австрії застерегли ті держави собі.

Дальшу частину з оглядів цензурних в оригіналі годі подати. Говориться в ній про польську господарку в Східній Галичині, константується, що населення українських земель бувшої Австро-Угор щини самоозначило себе 19 жовтня 1918 р., і ставиться відповідні домагання до держав Антанти.

V. Про союз між Польщею й Урядом Української Народньої Республики.

У важких обставинах, коли Велику Україну поневолила Совітська Росія, Галичину окупувала Польща, а боротьба на три фронти — проти большевиків, Денікіна і Польщі — скінчилася невдачею, керовники Української Народньої Республики почали шукати спільників проти головного свого ворога — московських імперіялістів і заключили з Польщею в квітні 1920 року певний союз, для спільної боротьби проти Совітської Росії.

Ця політична комбінація скінчилася одначе повною невдачею, а то тим більше, що Польща, використавши тяжке положення уряду Української Народньої Республики, прилучила до своєї держави значні українські території і узискала инші користи.

В рішучу хвилину Польща, використавши для себе українську військову силу, не додержала умов договору і пішла на мирові переговори з Совітською Росією, без участи уряду Української Народньої Республики, та визнала інсценізовану Москвою совітську владу на Україні Народньої Республики, та визнала інсценізовану Москвою совітську владу на Україні.

Всеукраїнська Національна Рада заявляє, що за договори Української Народньої Республики з Польщею, якими визначено між иншим границі між Польщею і Україною, український народ не може прийняти на себе ніякої відповідальности.

VI. Про політику держав антанти супроти Совітської Росії.

Московські большевики, використавши всякі помилки антанти в їх політиці, вийшли переможцями не тільки на Сході Европи, але встигли поширити в значних розмірах свій вплив також на внутрішнє життя держав Европи та Азії.

Держави антанти, сконстатувавши неможливість шляхом інтервенцій повалити большевицьку владу в Росії та з причини внутрішньої політичної і економічної кризи, примушені нині стати на шлях самооборони і установлення миру з Совітською Росією.

Всеукраїнська Національна Рада одначе переконана, що всякі проби установити мир на Сході Европи, доки там панують московські большевики, не дадуть ніяких результатів, що військові операції припинилися там лише тимчасово, та стверджує, що український народ не припинив своєї боротьби за визволення, противно, ще з більшою силою ніж досі веде боротьбу оружними повстаннями проти чужинців окупантів.

Доки панують на Сході Европи московські большевики, не буде політичного спокою в цілій Европі, а зруйноване війною народнє господарство не можливо налагодити без правильних торговельних зносин зі Східною Европою, чому на перешкоді стоїть власне большевицька політика й економічна система.

Всеукраїнська Національна Рада при цім стверджує, що український народ прагне миру і добрих відносин з сусідніми народами, основаних на взаїмнім невтручуванню у внутрішні діла, та пошанованню принципу самоозначення народів, але цьому стоять на перешкоді імперіялістичні змагання Росії і Польщі.

VII. Про большевицьку окупацію Великої України.

З огляду на те, що Совітська Росія, бажаючи за допомогою того уряду, який тримається на Україні, за всяку ціну утримати Україну в своїх руках на становищі кольонії, щоби експлоатувати її великі богацтва, як то було за царських часів, робить спробу перед опі-

нією Европи, а особливо робітництвом, оправдати окупацію українських земель тим, що проголосила Україну суверенною радянською соціялістичною республикою, сподіваючись цим сфальшувати опінію світу, яка ще не зовсім поінформована про відносини на Сході Европи, —

Всеукраїнська Національна Рада стверджує: —

1. що уряд Радянської України ніколи не був обраний українським народом, лише силою накинений українському населенню Москвою і зложений з чужинців;

2. що український народ безліч разів робив великі повстання проти цього уряду і його системи та продовжує дальше цю свою боротьбу;

3. що українські політичні партії твердо стоять на ґрунті суверенної України з демократичним урядом;

4. що навіть українські комуністи були і нині є проти російської окупаційної армії та терору.

Через те Всеукраїнська Національна Рада отсим заявляє, що всякі договори, підписані цим урядом в імени України і про Україну, з ким би не було і про що не булоб, вважає недійсними, позбавленими законности і Україну та її народ не обовязучими.

VIII. Держави антанти і самоозначення народів в Росії.

Константуючи факт, що держави антанти, признавши de iure деякі нові держави на території колишньої Росії, на своїй конференції в Парижі в січні 1921 р., цим самим признали факт розпаду Росії і стають на правильний шлях в своїй політиці на Сході Европи, та уважаючи, що тільки визнання всіх новоутворених держав на території бувшої Росії може стати базою для установлення там миру, — Всеукраїнська Національна Рада сподівається, що держави антанти признають самостійну державність українського народу, та допоможуть йому установити на своїх землях республиканський лад на основі парляментаризму й організувати національну владу, яка забезпечувалаб йому національно-культурний розвиток та його соціяльно-економічні інтереси.

IX. Українські державні центри.

Зважаючи на те, що в процесі боротьби українського народу за свою волю та державність на українських землях утворилося три державні центри: — У. Н. Республики, Галичини і Кубані, що міжнародне становище їх зовсім неоднакове а відносини з сусідами у них дуже складні, —

Всеукраїнська Національна Рада визнає доцільним, щоби кождий український державний центр автономно провадив в нинішніх умовах боротьбу свою за державність, не втручуючись один в компетенцію другого, але керуючись ідеалом національної єдности і соборної державности.

X. Завдання Всеукраїнської Національної Ради.

Будучи ідейним національно-громадянським центром, Всеукраїнська Національна Рада ставить своїм завданням допомагати усім українським державним територіям в їх боротьбі, впливаючи на кождий державний центр в напрямі плятформи Ради до можливої згоди між ними, щоб підчас остаточного вирішення східно европейської проблеми всі три державні центри однодушно і з однаковими вимогами виступили перед рішаючими чинниками в обороні наших безспірних і справедливих національно-державних прав.

Констатуючи героїзм нашої національної армії, яка в неможливо тяжких умовах провадила боротьбу з усіми ворогами суверенности України, і вірність широких мас народу своїй народности і власній державности, про яку свідчать безперервні протибольшевицькі повстання, та орієнтуючись тільки на власні сили свого народу, Всеукраїнська Національна Рада поробить всякі заходи, щоби по своїм силам і розумінню допомогти народови в його боротьбі та прискорити час його визволення з тяжкої неволі, а нашому краєви забезпечити можливість нормального державного розвитку.

В цих резолюціях представництво трьох українських державних орґанізмів, що вже були конкретно зарисувалися серед східно-европейського революційного хаосу, однодушно дало оцінку минулого, підвело під спільний знамен-

ПЕРША УКРАЇНСЬКА "БОЄВА УПРАВА" 1914.

Стоять з ліва на право: — Проф. І Боберський, В. Темницький, Др. Л. Цегельський. — Сидять з ліва на право: Др. В. Старосольський, Др. Теофіль Кормош, Др. К. Трильовський, Др. Степан Томашівський, Д. Катамай.

ник сучасне та намітило напрямок дальшої праці задля здійснення загально-національного державного ідеалу. Виконавчий Комітет Ради підготовляв оборону українських інтересів на міжнародній арені, та якраз серед тої роботи ненадійно постиг Всеукр. Нац. Раду важкий удар.

Істнування Всеукр. Нац. Ради, котра вспіла добути собі признання на українській теріторії, а повагу серед політичної еміґрації, перехрещувало пляни багатьох чинників. Розуміється, що проти Всеукр. Нац. Ради були всі окупаційні влади на українських землях. Польща, що постійно намагалася — і то не

без успіху — розбивати українську єдність, і тепер повернула свої сили на те, щоби розбити Всеукр. Нац. Раду, щоби роздробити українські сили. Ясно, що проти Всеукр. Нац. Ради був і Гол. От. Петлюра, побоюючись, що Рада створить новий уряд і виступить як єдиний повноправний державний орґан всіх українських земель.

Довший час йшла підпольна робота проти Всеукр. Нац. Ради, одначе ніхто не сподівався, щоби ніж в плечі всадили їй люде, що самі були членами Ради, і виставляли себе оборонцями її незалежности та соборности. Дня 14 марта 1921 року три члени Всеукр. Нац. Ради від партії самостійників-соціялістів: ґен. Ґреков, О. Макаренко і Ів. Кривецький та член Директорії У. Н. Р. О. Андрієвський — поза плечима Ради, без відома инших партійних уґруповань та громадських кол — подали до польського уряду ось таку деклярацію в польській мові, яку подаємо в українськім перекладі: —

Зібрані представники українських партій і уґруповань, зваживши теперішній момент уважають за невідкличне усталити, що слідує: —

I. Уряд отамана Петлюри в теперішньому його складі доказав собою безумовну нездатність до здійснення національного відродження України і звільнення територій від большевицької окупації.

II. Уряд от. Петлюри мусить бути змодифікований і доповнений елементами, які репрезентують сфери народні, політичні і демократичні України.

III. Народній український уряд повинен змагати до увільнення України від большевизму і анархії, та усталити в краю демократично - республиканську систему і суспільний лад.

IV. Народня українська республика мусить увійти в тісний військово-політичний і економічний союз з Польщею і Францією.

V. Животним інтересом української республики є сконсолідована і трівала екзистенція польської держави.

VI. Усі порозуміння і договори, заключені дотепер поміж Польщею і Україною, мусять зберігти свою силу і мусять бути доповнені новими трактатами, корисними для обох держав.

VII. З огляду на те, що справа Східної Галичини є внутрішньою справою польської Річипосполитої, народній український уряд заявляє в тій квестії своє цілковите desinteressement (незаінтересованість, байдужність).

VIII. Зеднані міродатні суспільні національні кола України мусять безпроволочно звернутися до держав Антанти з метою узискати її підмогу і протекторат для справи України, окупованої большевиками.

Ґен. Ґреков, Др. Андрієвський, О. Макаренко.

До цеї декляраціі додано ще й засвідчення, на основі котрого якийсь “Союз партій і політичних українських уґруповань” уповажнює др. О. Андрієвського і підпол. С. Чернушенка вести пертрактації і заключити вступний договір з польським урядом “згідно з постулятами декляраціі Національної Української Ради”.

Якраз в місяць після однодушного ухвалення наведених в горі резолюцій Всеукр. Нац. Ради зявилася ця анормальна деклярація. Очевидно, що це мусіло довести до розвалу Ради. Дня 20 квітня 1921 західно-українська територіяльна ґрупа, заскочена огидною зрадою, відкликала з Всеукр. Нац. Ради усіх своїх членів.

Непорозуміння між територіяльними ґрупами Західної і Східної України почалися вже в половині лютого, коли Президія В. Н. Р. відмовлялася скликати засідання Ради без подання причин. Дня 4 марта самостійники-соціялісти, члени В. Н. Р., несподівано зажадали висилки делеґації Ради до Парижа. Коли у відповідь на це Західно-українска територіяльна ґрупа домагалася від Президії і Виконавчого Комітету Ради негайно приступити до реальної громадсько-орґанізаційної роботи та повести послідовну оборону українського народу згідно з плятформою й основними резолюціями Ради з 12 лютого, то деякі представники

наддніпрянських партій почали ставити обструкційні внесення, а опісля здекомплєтували засідання Виконавчого Комітету. Вкінці 16 квітня виявилося, що деякі члени В. Н. Р. таким поступованням закривали свій ганебний політичний крок на некористь західно українських земель. Чотири дні пізнійше перестала істнувати Всеукр. Нац. Рада. До речі сказавши, наведену в горі декларацію подано тільки підрядному референтови

Полковник Дмитро Вітовський.

в польськім міністерстві закордонних справ. Сам міністер Сапєга не хотів говорити з політичними коміявожерами — мимо того, що вони заявляли свою незаінтересованність в справі Східної Галичини. Цей ганебний поступок в час спаралїжовано, і він не приніс під політичним оглядом більшої шкоди, але західно-українські представники не могли довше пробувати в одній орґанізації із зрадниками, а крім того не було певности, що у відповідній хвилі не повториться друга подібна історія.

Другим громадсько-політичним орґаном, котрий мав розпочати нову добу в історії Наддніпрянської України, була Рада Республики в Тарнові. Після невдатнього походу за Збруч, після самодержавства поодиноких партій, зглядно їх управ, після довгого й розкладового періоду буйно-анархійної отаманщини, серед політичної еміґрації Великої України, що опинилася на польській територїї, зросло й поглибилося змагання до обєднання. Між ріжними течіями, що представляли політичну еміґрацію, активний чинник в українськім державнім будівництві — і правительством У. Н. Р. прийшло до компромісу. Зявилася змога і потреба утворити представницький орґан, котрий згодом, найшовшись на українській державній територїї, мав передати свою владу повноправному народньому представництву. Дня 9 січня 1921 р., появився закон про "Раду Республики". На основі 1-шої статті цього закону Рада Республики являється "тимчасовим зверхним орґаном народньої влади, якому належить повнота влади".

В склад Р. Р. на основі певного ключа увійшли представники політичних партій та громадських орґанізацій (професіональних, економічних, культурних), як також представники національних меншостей. Поза Р. Р. лишилися тільки найкрайнійші праві і найкрайнійші ліві елементи.

Дня 3 лютого 1921 відбулося в Тарнові святочне відкриття Р. Республики. Гол. От. Петлюра в своїй промові намітив шлях, яким має йти законодавча діяльність цього тимчасового передпарляменту. Але хоч Р. Р., по закону й належала повнота влади, то анї Симон Петлюра, що явочним порядком дійшов до влади, ані рада міністрів не спішилися зложити до її розпорядимости або хочби затвердження своїх урядів. Зрозумі-

ло також, що Рада Респ., утворена на чужій території, в Польщі, котра від 1919 р., стоїть у найбільш ворожих відносинах та має невирівнані рахунки з найбільше свідомою і політичною зрілою частиною українського народу, не могла мати свободи вислову конечної до холодної оцінки минулого і намічення правильних шляхів своєї дальшої діяльности. Складаючись з політичних еміґрантів без потрібних навіть на прожиток засобів, була вона залежна від свого уряду, котрий знову веґетував в повній залежности від польського уряду. Серед таких умов праця Ради Республики не могла бути вповні направлена тільки на користь українського народу, але мусіла рахуватися з добрими гуморами посторонніх чинників. Зрештою, робота Р. Р. мусіла бути обмежена тільки — так сказатиб — до теоретичного вияснювання питань національно-державного характеру.

Дня 12 марта 1921 Рада Республики видала Універсал до українського народу, в котрім — привівши дотеперішні зусилля коло державного будівництва, невдачі боротьби за волю і незалежінсть українського народу та причини тих невдач, заповідала недалекий поворот на Велику Україну війська і уряду. “Знайте — писало ся там — селяне-хлібороби і всі громадяне України, що час вашого визволення недалеко. Ваше правительство й військо на чолі з Головним Отоманом Симоном Петлюрою находиться на чужині, але вони не тратять надії на Самостійну Україну. Щоб обєднати всі громадські сили, які мусіли йти з армією на чужину, скликано Раду Республики України, в якій працюють для добра українського народу представники українських народних і демократичних партій та громадських орґанізацій.

“Рада Республики є найвищою владою, яка зараз порядкує і буде порядкувати всіми справами України після повороту українського війська на рідну землю, аж поки сам український народ вільними голосами не вибере представників до Всеукраїнського Зібрання України — Перляменту.

“Народ України без ріжниці національностей повинен знати, з чим прийде українське військо та українська власть на Україну.

“Рада Республики і Правительство, яке перед нею відповідає за свої діла, хотять визволити Україну з під власти чужинців, московських комуністів та їхньої червоної армії. Рада Республики бажає створити Українську Народню Республику самостійною і ні від кого незалежною, як того хоче український народ.

“Рада Республики хоче, щоб після звільнення України від чужих напастників сам народ України був хазяїном в своїй хаті — Українській Самостійній Республиці.

“Рада Республики в згоді з попередними законами і постановами Українського Правительства заявляє, що вся земля на Україні повинна належати трудовому селянству. Робітники України, які там мучаться під кровавою властю російських комуністів, повинні знати, що Рада Республики хоче установити громадянські права і свободу робітництва, одібрані у нього неситими большевицькими комісарями.

“Рада Республики стверджує своє непохитне бажання забезпечити робітникам України найцінніиші придбання революції — 8-ми годинний робочий день і закони про охорону праці.

“Рада Республики, Правительство і військо українське хотять принести всьому народови України, без ріжниці національної приналежности, демократичний, народоправний порядок і спокій, замість різні та взаїмного винищення, як це робить большевицька власть.

“Народе український, ти, що кладеш своє життя в оружній боротьбі з московськими грабіжниками! Селяне, робітники і всі громадяне, борці за волю України!

“Готуйтеся до повороту Вашої єдиної законної власти на Україну!

“Збирайте силу на той час, коли Вас Рада Республики і Правительство України покличуть на трудну і рішучу боротьбу з російськими завойовниками - кому-

ністами. Не робіть неорґанізованих повстань, які иноді більше шкодять собі, чим ворогові.

"Збирайте велику силу і виступайте на ворога після наказу Українського Правительства, яке через своїх посланців дасть розпорядження в той час, коли буде треба. Будьте готові на всякий час до боротьби. Весна й літо 1921 р., мають рішити волю українського народу, чи буде він ще далі рабом Росії, чи вижене з своєї землі московських грабіжників і створить свою сильну і самостійну державу — Українську Народню Республику.

"Рада Республики певно, що після тяжкого московського знущання та поневіряння під чужою властю український народ заодно з Радою Республики, Правительством і військом таки виборе собі вільне і самостійне життя в своїй Незалежній Народній Республиці."

Офіційна законодавча праця Р. Республики трівала від 3 лютого до 26 квітня 1921. Порядок тих праць коротко такий: Після відкриття вибрано відповідні комісії, дня 20 лютого обрано президію в складі: голови Ради Ів. Фещенка-Чопівського, другого заст. голови П. Пилипчука і першого секретаря С. Бачинського (під кінець марта Пилипчук і Бачинський вийшли з президії, а на їх місце увійшли инші). Дня 2 марта ухвалено законопроект про переміну залізних шляхів на Україні з широкоторових на вузкоторові (европейські); 4 марта ухвалено законопроект про амнестію для політичних злочинців; 12 марта принято текст поданого нами універсалу Р. Республики до Українського Народу, а 25. марта ухвалено "Відозву до Народних Представників Держав Світу". На дальших засіданнях вислухано звіти про діяльність уряду, зложені А. Лівицьким і Ніковським.

В межичасі повстало парляментарне міністерство під проводом Вячеслава Прокоповича, в котрім — окрім відомого А. Лівицького — видну ролю відгравали члени партії соціялїстів-федералістів Саліковський (внутр. справи) та Ніковський (закорд. справи). Дня 25 марта голова парляментарного правительства В. Прокопович зложив декларацію свого кабінету, в котрій головну вагу поклав на дисципліновану і пляномірну працю в тіснім єднанню з Р. Республики. Через недостачу місця мусимо поминути цю декларацію, хоч все таки вона буде цікавою для історика українських державних змагань і еміґраційного життя. На останньому офіційному засіданню (дня 26-го квітня) асиґновано 20 міліонів карбованців на допомогу жидівським біженцям з України, постановлено продовжити повновласти членів Р. Р. (котрі кінчилися 3 серпня), ухвалено створити Малу Раду Республики та принято таке внесення про припинення дальших офіційних засідань Р. Р.: "Через неприяючі політичні обставини, що утворилися після ратифікації (затвердження) мирового договору між Польщею і большевиками, засідання пленума Р. Р., і Малої Ради на теренах Польщі припиняються. Уповноважити Президію Ради Республики призначити час і місце наступного засідання пленума Р. Р., і сповістити про це депутатів".

Найцікавійшою з усіх тих, розуміється поки-що тільки паперових, постанов і законопроектів Р. Р. є затвердження декларації уряду У. Н. Р. про основи фінансово-економічної політики. Рада Республики, принявши 25 марта до відома декларацію кабінету В. Прокоповича, затвердила її економічно-фінансову (12 квітня 1921 р.) частину окремою формулою, констатуючи, що: —

1. економічний розвиток України є можливий лише при умові повної самостійности Української Народньої Республики, що своє політичне життя базуватиме на загально прийнятих в Европі принціпах парляментаризму та демократизму; а економічне — на засадах притягнення до відбудови краю всіх творчих і живих сил та чинників, як українських, так і чужоземних з повним забезпеченням цим чинникам нормальних умов розвитку, що їх прийнято в цілому культурному світі;

3. аґрарна реформа в майбутньому має переводитися в повній згоді з соці-

яльним світоглядом українського народу на принціпах дрібної земельної власности, обмеження якої, як і остаточні форми та деталі цілої земельної реформи визначить Всенародний Парлямент України вже на рідній землі, а Уряд зараз вже має вести в цьому напрямі підготовчу роботу".

Ця постанова є о стільки важна, що виявляє ту зміну, яка під впливом подій доконалася у соціяльнім світогляді наддніпрянського громадянства, викинутого большевицькою окупацією поза кордони рідної землі. Важка дійсність розбила всі утопії що до насильного ущасливлювання народа шляхом усуспільнення всіх варстатів праці. Після невдатних спроб соціялізувати землю, фабрики, машини, приноровлюваних Центр. радою, після хаосу доби отаманії, після переконання, що ніяким чином не вдасться зробити конкуренції большевикам че-

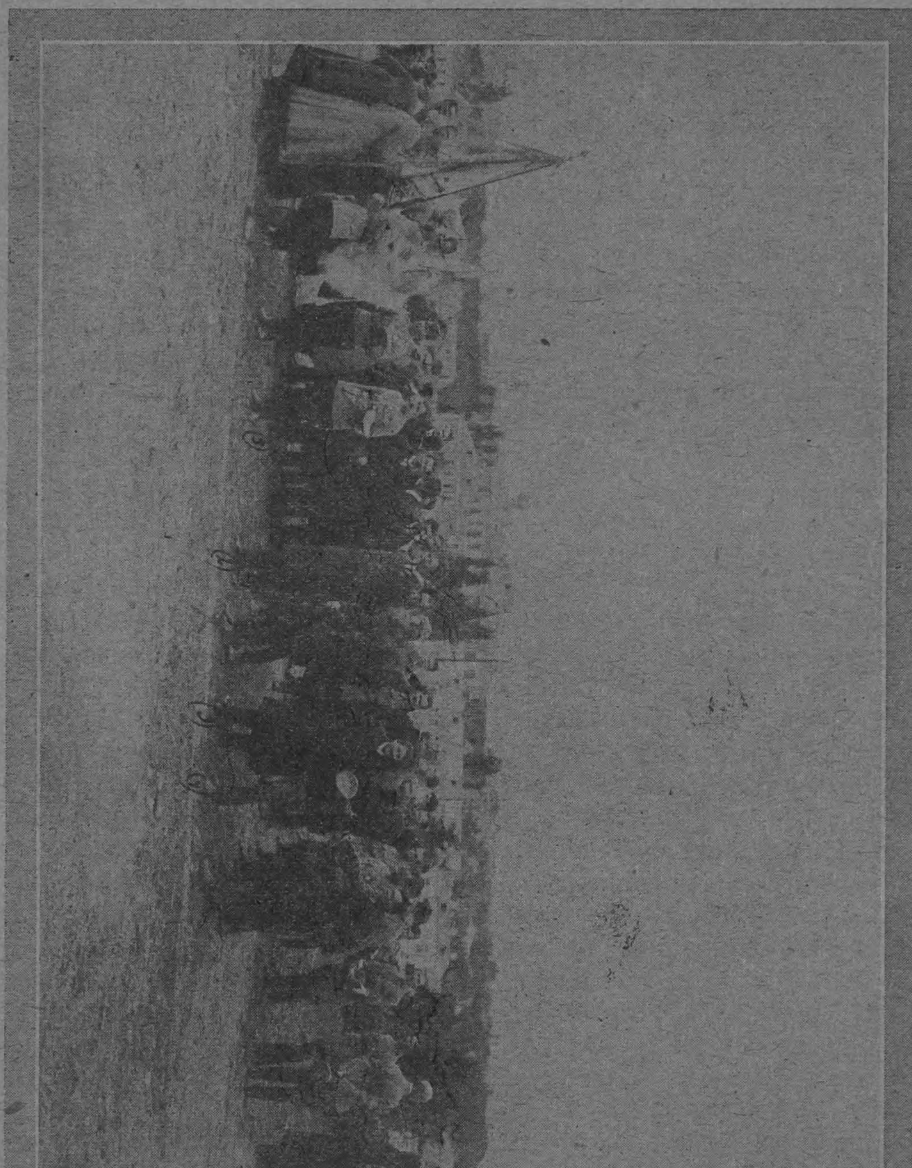

Присяга Українського Правительства.

рез кидання найкрайнійших кличів, українська демократія повернула до дрібновласництва "в згоді з соціяльним світоглядом українського народу". Правда, українська демократія ніколи й не була соціялістичною в розумінню негайного і насильного перестрою соціяльного ладу, одначе вона постійно виявляла здержливітсь виступити активно серед борунів революції. Аж тепер на еміґрації вона, уособлена Радою Республики, стала на шлях приватної власности, прийнятий в цілому культурному світі, відмовляючись тим самим і осуджуючи всякі різкі соціяльні експеріменти.

Хоч 26 квітня Р. Р. припинила свої офіційні засідання "на теренах Польщі" тільки часово і поручила Президії в иншім часі і місці скликати Р. Республики, то це — чого тоді ніхто не сподівався — була вже лебедина пісня Р. Р. — Польща, під покровом котрої веґетував уряд У. Н. Р., по трохи матеріяльно піддержувала наддніпрянську еміґрацію, уживаючи на ту ціль дрібну частину тих міліярдових багацтв, які польське військо вивезло з Великої України — як союзник Гол. Отам. Петлюри. Та ділялось це тільки так довго, як довго серед невиясненого положення на Сході Европи, як довго в боротьбі проти большевиків була потрібна Польщі армія У. Н. Р. Та після підписання в марті 1921, а опісля й затвердження риського договору, уряд У. Н. Р. і його армія стали тягарем для Польщі. Польський уряд нагло призабув, скільки він винен армії У. Н. Р., за здержання большевицького напору, призабув і за всі крайно шкідливі для українських інтересів договори, призабув і на ті багацтва міліярдових вартостей, що їх забрав "в депозит" і вкінці почав відмовляти урядови У. Н. Р. всякої допомоги. В таких умовах становище уряду з його інтернованою армією і тимчасомо евакуованими урядовцями стало крайно траґічне. Уряд У. Н. Р. все таки не тратив надії і вислав до Варшави міністрів А. Ніковського і Стемпковського та віцеміністра Б. Юзефського, щоби вони здобули від польського уряду потрібні матеріяльні засоби. Одначе ці висланці нічого не добилися у Варшаві. Їм відмовили. Повернувши з нічим, Ніковський, Стемпковський і Юзефський (два останні Поляки) подалися до димісії. Наступила кріза кабінету, котру постановив використати С. Петлюра і його поклонники (партія народніх республиканців), щоби позбутися невигідної для свого мало освіченого абсолютизму Р. Республики. Більшість Ради була невдоволена і з попередньої зовсім невидатної роботи А. Ніковського. Та Ніковського почала обстоювати йогож партія (соціялістів-федералістів), котра нагло найшлася в ізольованому становищі. У відповідь на це С. Ф. загрозили відкликанням всіх своїх міністрів і членів партії з президії Р. Р., що й наступило. На чоло кабінету почали висувати С. Тимошенка, але проти нього виступили С. Ф.; на його особу не погодився і С. Петлюра. Таким чином після виступу С. Ф. з Ради ця остання втратила конечну для важности нарад скількість членів, а через те й фактично перестала істнувати. С. Петлюра повернув до попередніх своїх прийомів. Увільнившись від Ради Республики, призначив кабінет з партії т. зв. народніх республіканців з П. Пилипчуком і Ол. Ковалевським на чолі. У цей кабінет вскочив і А. Ніковський як міністр закордонних справ, виступивши попередньо з партії соціялістів-федералістів, котрої був окрасою.

Як бачимо, обі спроби обєднання, у Відні і в Тарнові, покінчили ся невдачно. Вони не тільки не зблизили до себе політичної еміґрації, не тільки не вирівняли пропасти між двома вітками одного народу, але полишили по собі гіркоту, а подекуди й жовч та привели до ще більшої розтічі думок. Це одначе не може й не повинно бути страшаком для всіх добре думаючих елементів української політичної еміґрації все таки пробувати обєднатися, спрямувати в одно русло наші змагання на шляху визвольної боротьби.

II. РИСЬКИЙ МИР.

Боротьба Польщі із своїми сусідами. — Польська політика у відношенню до Схі-

дної і Західної України. — Визнання Радянської України. — Риський мир. — Гранична лінія між Польщею і Совітською Федерацією. — Скільки української території і населення найшлося під польською владою? — Инші статті мирового договору. — Безвиглядність риського мира.

Від першої хвилі свого державного відродження вела Польща війни на всі боки з усіма своїми сусідами. Історія привернення Польщі до державного життя переповнена конфліктами з Чехами, Німцями, Литовцями, Білорусинами і Українцями. Збройна боротьба Польщі найдовше трівала на Сході. Тут її противниками в першу чергу були Українці, а опісля Совітська Росія. Свого українського противника позбулася Польща своїм історично-випробованим способом, підступом, приманою, обіцянками, прилещуванням з одного боку, а збройним походом при пристосованню всіх засобів воєнного террору з другого. Користуючись істнуванням двох українських урядів: східного і західного, Поляки приноровили перший спосіб до Східної України, що зовсім не перепинювало їм йти слідом наддніпрянської армії на Волині і Полісю, — коли та випирала большевиків, — і займати суто-українські области. Другий спосіб приноровлено до Західно-Української Народньої Республики. Вправді Галицьку Армію виперто за Збруч при підмозі французько-польських сил ґен. Галлера, вправді та армія згодом була здесяткована тифом і безвпинними боями з большевиками, вправді значна частина тої армії гинула в польських таборах полонених і інтернованих, та це зовсім не вирішило під правним оглядом східно-галицької справи в користь Польщі.

Инакше малася справа з Великою Україною, стисненою з галицьким урядом і його армією в малім чотирокутнику біля Камянця. Осінню 1919 р. уряд У. Н. Р. піддався під польський протекторат. Його висланці зложили у Варшаві 2. грудня 1919 р. відому деклярацію, котрою зрікали ся значної частини західно-українських земель в користь Польщі, а дня 22. квітня 1920 р. заступники уряду У. Н. Р. і Польщі підписали формальну умову, якої перша стаття має такий текст: — "Признаючи право України до незалежнього істнування на території в границях, як будуть вони очеркнені на північ, схід і полудне на основі умов У. Н. Р. з межуючими з нею з тих сторін сусідами, — Річпосполита Польська признає Уряд і Директорію У. Н. Р. з головним отаманом п. Симоном Петлюрою на чолі за верховну владу У. Н. Р.". Поруч варшавської умови з 22. квітня 1920 р. заключено між Польщею і урядом У. Н. Р. ще окрему економічно-торговельну умову і військову конвенцію. Збратані війська Річпосполитої Польської і п. от. Петлюри спільно робили маєву виправу на Київ, спільно відпирали червоні війська за Дніпро, спільно повертали з невдачного походу і спільно опиралися большевицькій навалі вже на польській території. В голоснім "чуді над Вислою", в перемозі над большевиками велика є заслуга і армії У. Н. Р. Ця подія стала поворотною точкою у відношенню Поль-

щі до свого союзника — Української Республики. Поволи Польща починає призабувати свого союзника, його великі під кождим оглядом жертви і послуги і приступає до переговорів з большевиками, лишаючи уряд У. Н. Р. на леду. Після деякого підготовання дня 11 жовтня 1920 р. підписано в Ризі перемиря і прелімінарний (вступний) мир між Польщею з одного боку і Совітською Росією та Радянською Україною з другого без участи представників У. Н. Р. Правда, в урядових колах У. Н. Р. довго й широко говорилося про те, що в переговорах мусить взяти участь також союзник Польщі, одначе через надзвичайну зручність відомого А. Лівицького польська дипльоматія вивела в поле уряд У. Н. Р. З друкованого в пресі листа сен. С. Шелухина до Гол. От. Петлюри довідуємося, що польський віцемін. Ян Домбскі мав умову і згоду представника українського уряду у Варшаві (себ-то самого А. Лівицького) на визнання Радянської України. Таким чином Польща в квітні 1920 р. визнала офіційно Українську Народню Республику, а в жовтні того самого року Радянську Україну.

Підписуючи перемиря в Ризі із Совітською Росією та її посестрою Радянською Україною, Польща пустила Петлюру з його невеличким військом на власну руку здобувати щастя. Але цей похід скінчився в листопаді 1920 р. повною катастрофою. Уряд У. Н. Р., як вже було згадано, — насильно помандрував до своєї примусової "столиці" Тарнова, а обеззброєне військо до таборів інтернованих.

Між Польщею і Совітською Росією почалися підготовання до заключення остаточного мирового договору. Дня 18. марта 1921. справді підписано в Ризі мировий трактат між Совітською Росією та Радянською Україною з одного боку і Польською Річпосполитою з другого. Згодом (28. квітня 1921) скріплено цей трактат виміною ратифікаційних (затверджуючих) грамот в Минську.

Риський мир до живого захоплює інтереси й права українського народу, тому уважаємо нашим обовязком трохи довше спинитися на ньому. Мировий трактат 18. марта 1921 р. виготовлений у трьох мовах: російській, українській і польській. Всі три тексти трактату є в рівній мірі автентичні і всі вони мають підписи відповідних мирових відпоручників (за Сов. Росію — Йоффе, за Радянську Україну — Ю. Коцюбинський, за Польщу — Я. Домбскі). Поруч урядів російського, українського і польського бере участь в трактаті також уряд Радянської Білоруси, але не безпосередньо, тільки через представників Совітської Росії. Трактат складаєть ся з 26 статтей і займає 35 сторін друку. Найважнійшою для нас є 2-га стаття трактату, котра означує межі Польщі на Сході. На початку 2-гої статті є — немов на сміх — зазначення засади самоозначення народів. Спираючись на цю засаду, Польща і Росія визнають незалежність України і Білоруси. А тепер погляньмо, як приноровлення прикрасної засади переведено в дійсности, придивімся, чи постанови риського договору, оперті на праві самоозначення, справді відповідають кличам про національну справедливість. Лишаючи на боці польсько-білоруську границю, зупинимося тільки над польсько-українською. Згідно з 2-гою статею вона починається на північній межі Волинської ґубернії, дещо на схід від річки Ствиги, правої притоки Припяти.

Відсіля йде спершу в загальнім напрямі до залізниці Сарни-Олівськ, перетинаючи її між стаціями Остки та Сновидовичі, лишаючи за Україною села: Войтковичі, Собічин, Михайлівку і Дудки Сновидовицькі, а за Польщею села: — Радивиловичі, Гачків, Біловежську, Біловеж та Сновидовичі. Далі в загальнім напрямі на село Мишаківку, лишаючи за Україною села: — Майдан Голишевський, Задереве, Марямпіль, Жолни, Кльонову і Рудню Кльонівську, а за Польщею села: — Дерть, Окопи, Нетреву, Воняче, Перелисянку, Нову Гуту і Мишаківку. Звідси до устя річки Корчика, лишаючи с. Млинок за Україною. Відтак горі рікою Корчиком, лишаючи місто Корець за Польщею. Опісля в загаль-

нім напрямі на село Милятин, лишаючи за Україною села: — Піддубці, Киликиїв, Довжки, Нараївку, Уласянівку і Маріянівку, а за Польщею села: — Богданівку, Черницю, Крилів, Гайково, Довгу, Фрідерлянд, Кураський Поруб і Милятин. Далі здовж дороги зі с. Милятина до м. Острога, лишаючи села: — Мощанівку, Кривин і Золовє за Україною, а села: — Мощаницю, Бодівку, Вилбовно, місто Острог і дорогу за Польщею. Потім рікою Вілією до с. Ходаки, що остає по боці Польщі. Відсіля в загальнім напрямі на м. Білозірка, лишаючи за Україною села: — Вел. Боровицю, Степанівку, Північні та Південні Баймаки, Лиски, Сивки Волоські, місто Ямпіль, с. Дідківці, Вязовець і Кривчики, а за Польщею села: — Боложівку, Садки, Обори, Шкроботівку, Панківці, Ґрибову, Лисогірку, Молодьків і місто Білозірку. Опісля до р. Збруча, лишаючи дорогу і с. Щаснівку за Польщею. Вкінці здовж ріки Збруча до її устя до Дністра.

Але колиб навіть не вдумуватися в докладне означення граничної лінії, то вже такі імена, як Сарни, Острог і ріка Збруч, показують, що розграничення між Польщею і Радянською Україною проведено само серединою суто-української території, що про ніяку етноґрафічну границю, а тим самим і про самоозначення народів тут не може бути й мови. Риська польсько-українська границя розшматовує живе, суспільне тіло українського національного орґанізму. Ця границя віддалена від справжньої польсько-української етноґрафічної границі на сотки кільометрів. В середній ширині на просторі Ярослав-Острог виносить це віддалення в повітряній лінії 270 км.; в північній ширині Біла-Турів 330 км.; а в полудневій ширині Попрад-Збруч аж 400 км.

Тепер ще погляньмо, скільки української землі і українського населення припало Польщі на основі риського договору.

З 12 повітів Волинської ґубернії опинилося по польськім боці 6 повітів цілих та частини з 3-ох инших. До повітів, котрі цілі перейшли під польську владу належать: Володимир Волинський 6.430 км.^{2} простору, 381.300 душ населення, з того Поляків 8.4 прц., Українців 72.1 прц.; Ковельський 7.382.3 км.^{2} простору, 293.100 душ населення, з того Поляків 4.6 прц., Українців 72.5 прц.; Луцький 7.467.8 км.^{2} простору, 360.100 душ населення, з того Поляків 9.7 прц., Українців 67 прц.; Дубенський 3.958.5 км.^{2}, 274.-200 населення, з того Поляків 6.5 прц., Українців 68.2 прц.; Кремянецький 3.-328.8 км.^{2} простору, 302.200 населення, з того Поляків 3 прц., Українців 80.7 прц.; Рівенський 8.611 км.^{2}, 391.000 населення, з того Поляків 9.2 прц., Українців 60.5 прц.; около три четвертини Острожського повіту, около 2.300 км.^{2} простору, 183.000 населення, з того 6.6 прц. Поляків, 76.7 прц., Українців; кусень Овруцького повіту около 700 км.^{2} простору з около 23.000 населення, з того Поляків 1.4 прц., Українців 83.4 прц.; вкінці округ Корця з Новгородсько - Волинського повіту ок. 300 км.^{2} простору з ок. 20.-000 населення, з того Поляків 5.2 прц., Українців 65.5 прц. Значить з давньої Волинської ґубернії припало Польщі 40.548 км.^{2} простору з 2,227.90 душ населення, з чого Поляків 7 прц., Українців 69.7 прц.

В Риськім мирі припала Польщі ціла Ґородненська ґубернія, а в ній три повіти з українською більшістю: Більський, Берестейський, Кобринський. Отсі три повіти Городненської ґубернії займають 13.701 км.^{2} простору і мають 715.600 душ населення, з чого 12.1 прц. Поляків, а 61 прц., Українців. До того приходить іще й ціла Холмщина. Коли до української території зарахуємо тільки ті повіти Холмщини, що мають українську більшість, а саме: Холмський, Більський, Володавський, Грубешівський, Константинівський і Томашівський, то це винесе 10,445.7 км.^{2} простору і 841.000 душ населення, з чого 24.4 прц. Поляків і 53 прц. Українців.

Та на тім не кінець. Совітська Росія з Радянською Україною і Польща поділилися не тільки землями, що були складовою частиною бувшого російського цісарства, але — повівши границю по річці Збручу — большевицькі дипльома-

ти (Йоффе і Ю. Коцюбинський) дали Польщі в дарунку ще й Східну Галичину, котра була складовою частиною був. Австрії, отже ні Москалі, ні Поляки, ні "радянські Українці" не мали найменшого права розпоряджатися нею. Таким

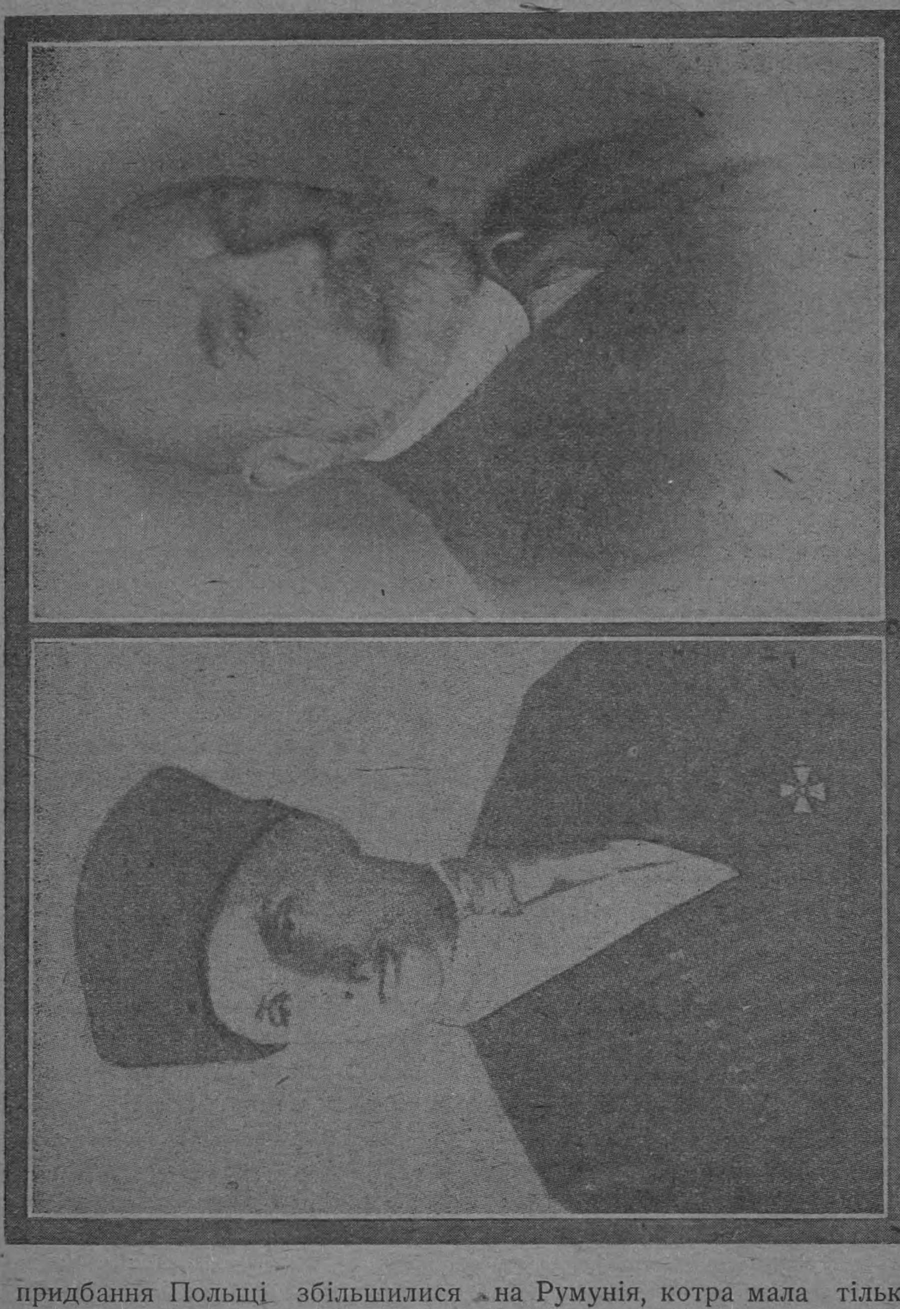

Гетьман Павло Скоропадський, Граф Михайло Тишкевич.

чином придбання Польщі збільшилися ще о 54.577 км.^{2} простору з 5,378.650 душ населення, в тім около 16 прц. Поляків і ок. 70 прц. Українців. Зібравши все разом, бачимо, що Польщі припайовано в риськім мирі із суто-української території 135.192 км.^{2} землі із 9,566.000 душ населення, з того 6,160.000 (16.8 прц.) Поляків і 1,703.000 инших (Жидів (ок. 13 прц.), Москалів, Німців і Чехів). Таким чином українська територія, що відійшла до Польщі є більша, як передвоєнна Румунія, котра мала тільки 131.000 км.^{2} і 7 міл. населення.

Отже Польща, спираючись на право самоозначення народів і визнавши на тій підставі незалежність України й Білоруси, забрала на Сході 135.192 км.^{2} україн-

ської землі із 9,566.000 душ населення, а так само Радянська Україна і Рад. Білорусь, заступлені московською дипльоматією, з легким серцем погодилися на четвертовання живого орґанізму українського й білоруського народів. А найцікавійше то це, що те "самоозначення" відбулося без участи, без "згоди" і навіть без відома заінтересованих народів.

В 3-тій статті мирового договору Польща зрікається на будуче своїх претенсій на всі области, якими володіла вона на Сході до першого розділу Польщі (1772 року), і які лежать на схід від новоповеденої граничної лінії. О скілько ходить о уряд У. Н. Р., з котрим Польща 22. квітня 1920 р. заключувала подібну умову, то з цього погляду цікаво є 5-та стаття договору, яка декляруе ось що: Обидві укладаючі договір сторони взаїмно ґарантують повну пошану суверенітету другої сторони й утримання від усякого втручання в її внутрішні справи з окрема від аґітації, пропаґанди й усякого роду інтервенції або сприяття цьому. Оби дві, укладаючі договір сторони обовязуються не створювати й не підтримувати орґанізацій, які мають своєю метою збро йну боротьбу з другою стороною, або чинять замах на її територіяльну цілість, або підготовляють повалення її державного чи громадського ладу шляхом насильства, так само, як і орґанізацій, що надають собі ролю уряду иншої сторони або части її теріторії. Зважаючи на це, сторони зобовязуються не дозволити перебування на своїй теріторії подібних ор ґанізацій, їх офіціяльних представництв і инших орґанів, заборонити вербування, а також звод на свою територію й перевозку через свою територію збройних сил, зброї, бойових припасів, амуніції й всякого роду військових матеріялів, призначених для цих орґанізацій.

Чи щирим було це зообовязання з обох сторін, треба що найменше сумніватися. Представники обох сторін хитрували. Бож ясне, що Сов. Росія і її філія — Радянська Україна котрі через III. Інтернаціонал у Москві по всьому світу ведуть аґітацію проти істнуючих правительств і міщанського устрою, котрі здвоєними силами ведуть пропаґанду большевицьку, не можуть хиба відмовитися від такоїж аґітації і пропаґанди в Польщі. А також і польський уряд, котрий велику вагу привязує до подій на Сході, що найменше до тепер підготовляєся до хвилі розвалу комуністичного ладу, а то й не був від того, щоби його прискорити. Аж в останнім часі (жовтень 1921) польський уряд піддався вимогам Москви і Харкова та зобовязався видалити із своїх границь 18 Москалів і Українців (а між ними і бувшого свого недавнього союзника Симона Петлюру), відомих з чинно-ворожого відношення до совітського ладу. Та ледви, чи це поможе щонебудь. Навпаки, можна сказати, що ні, бо політично-соціяльні устрої в Росії (з Україною) і в Польщі взаїмно себе виключують, різно розходяться, а через те мусить між ними трівати боротьба в ріжних формах аж до остаточного повалення одного з них. Таким чином 5-та стаття мирового договору має більше святочний і чисто теоретичний характер, а через це є одною з тих, що підмулюють вдержання і закріплення мира між Польщею і хаотично-революційним Сходом Европи.

Стаття 6-та договору являється у всяких мирових умовах звичайною постановою. Вона управильнює питання про право опції.

Стаття 7-ма забезпечує (розуміється, поки-що тільки теоретично) свободу культурного і релігійного життя національних меншостей на теренах під владою Польщі, а саме: Українців, Москалів та Білорусинів а на областях Росії, України й Білоруси такуж свободу Поляків, як національної меншости.

Статті від 8—23 та додатки до них управильнюють ріжні взаїмовідносини між умовлюючими сторонами, котрі для нас не представляють особлившого інтересу, як: взаїмна відмова від коштів війни і воєнного знищення, взаїмний розрахунок за утримання полонених і дбайливість за воєнні могили, обопільна амнестія за політичні злочини, реевакуація (повернення) вивезених річей, виплата Польщі Росією й Україною 30 мл., карбо-

ванців золотом, повернення в Польщу зелізнодорожного майна, вивезених з Польщі по р. 1772 культурних та історич них цінностей, звільнення Польщі від всякої відповідальности за зобовязання бувшої російської імперії (від державних довгів бувшої Росії) і т. п. Годиться тут зазначити, що версальський трактат з 1919, в котрім визначено західні межі Польщі, якраз навпаки предвиджує відповідальність Польської Річипосполитої, о стільки вона була складовою частиною бувшої Росії, — за зобовязання бувшої російської імперії.

Ось так в найзагальнійшому нарисі приглянулись ми змістови риського договору з 18. марта 1921. котрий "самоозначив" український і білоруський народи і то тим способом, що серединою українських і білоруських земель повів граничну лінію між Польщею і Совітською Федерацією. У відношенню до України тут повторився другий Андрусів (1667 р.), коли то Польща й Московщина поділили між себе українські землі.

Годиться іще згадати, що Совітська Росія все ще зберігла перед світом деякі признаки приличности, притягаючи до переговорів Україну і Білорусь, між тим коли Польща виступила як чисто анексіоністична держава. Одна частина Поляків залюбки покликується на риський договір, на визначені инм границі і заключує, немов то через поведення лінії Збруча між Україною і Польщею закріпленою за Польщею правне посідання Східної Галичини. Все це не відповідає правді, бо Східна Галичина не могла бути предметом риської умови вже хочби через те, що не належала ні до Польщі, ні до Росії, ні навіть до України, тільки до Австрії. А про бувші складові частини Австрії рішають великі союзні держави (Антанта), а не Польща й Росія. Справа Східної Галичини є отже міжнародньою справою. Зрештою, проти якоїнебудь спроби вирішувати долю Східної Галичини в Ризі запротестувала делеґація східно-галицького населення що 7 жовтня 1920 р., з нагоди заключення між Польщею і Совітською Федерацією вступного мира.

III. СХІДНА ГАЛИЧИНА.

Внутрішнє життя Сх. Галичини. — Школа, господарські справи, політичні процеси, Укр. Гор. Комітет. — Культурно-освітні інституції. — Святочні обходи. — Преса і політичні партії. — Міжпартійні Зїзди. — Справа Сх. Галичини на міжнародній арені. — Заходи задля порозуміння і польські проєкти автономії Сх. Галичини.

Внутрішнє життя Східної Галичини розвивалося в наскрізь неправильних умовах. Істнуюча у Східній Галичині влада не тільки не змінила заведеного після обсади своїми військами в 1919 р. способу управи, але його іще значно зміцнила і поширила після підписання і ратифікowання риського договору. В Східній Галичині заістнували зовсім особливші відносини. Міжтим коли Поляки, що становлять найбільше 20 прц., населення, а по части й Жиди, втішаються конституційними вільностями, корінне населення краю (українське) живе у виїмковім положенню. На основі інтерпретації польського віцеміністра внутрішних справ п. Кучиньского у Східній Галичині істнує виїмковий стан, заведений іще Австрією в р. 1914. Хоч той виїмковий стан був заведений в р. 1914 для цілої Галичини, то одначе його приноровлюється тільки у Східній Галичині, і то виключно до українського населення. За виїмком одного віча, уладженого на протязі трьох літ соціяльно-демократичною партією в справі українського шкільництва у Льво ві, до тепер не могло відбутися у Східній Галичині ані одно політичне віче. Заходи "Народнього Комітету" в справі відбуття кількох віч у Львові в пекучих для українського населення справах, заборонила поліція. Взагалі для українського населення не істнує ніяка свобода зборів, ніяка змога прояви політичного жит тя.

Єдиною проявою українського політичного життя була преса, розуміється о стільки, о скільки на це дозволяла дуже остра цензура, котра конфіскувала навіть передруки з польських ґазет, коли вони відносилися до неполагодженої справи

Східної Галичини. Вистане згадати, що на 197 чисел "Українського Вістника" більша половина була сконфіскована, а "Батьківщина" постійно падала жертвою конфіскати. Дня 27. вересня 1921 р. польська влада зовсім закрила найбільший український щоденник "Український Вістник", кілька днів пізнійше та сама доля стрінула тижневик "Батьківщину", а згодом також тижневик "Визволення". Таким чином 4-міліонова українська людність у Східній Галичині лишилася майже без преси, — за виїмком соціяльно - демократичного "Вперед" і перемиського тижневика "Український Голос".

На протязі 1921 року польська влада розширила захоплені собою уповноваження відносно східно-галицької території двома важними актами: покликанням державних службовиків-Українців до служби у польськім війську і поширенням оголошеної в Польщі конскрипції також на Східну Галичину. В першій справі польська влада виходила із заложення, що службовики-Українці, котрі зложили приречення на руки представника польської влади сумлінно виконувати свої службові обовязки, вже тим самим стали горожанами польської держави. Натомість службовики-Українці обстоюють становище, що їх приречення відноситься виключно тільки до сповнюваних ними службових обовязків, але через те вони не затягнули ніякого зобовязання політичного (т. є. підданчого) характеру. В другій справі польська влада стала на становищі, що територія Східної Галичини на основі риського договору, заключеного між Польщею і Совітською Федерацією, є складовою частиною польської держави, отже вона має право переводити тут спис, взагалі управляти Східною Галичиною згідно із своїми інтересами. Українське населення, котре ніяким чином не брало участи в риськім договорі, — навпаки — через своїх представників запротестувало проти установленої там граничної лінії (по р. Збручеви), котре також ніяким иншим способом не виявило бажання належати до польської держави, котре вкінці опирається на міжнародніх постановах (стаття 91 Сан-Жерменського трактату), що до східно-галицького питання спротивилося переведенню конскрипції. Крім того українське населення ще за австрійських часів не мало довіря до конскрипції, переводженої польською адміністрацією через те, що при тім діялися великі надужиття, як це стверджує посол до польського сойму А. Морачевскі в своїй брошурі про польсько-українське розмежовання. Не маючи иншої змоги протестувати в справі відкликання конскрипції, українське населення масово ухилилося від спису. Вправді конскрипцію переведено в значній мірі при помочі нечуваних репресій: арештовань, побоїв, військових експедицій і постоїв, получених із забиранням худоби, збіжя і т. п., та при помочі відомого натиску жандармерії, одначе така конскрипція є неповна і невірна (сотки тисяч Українців записано як Поляків), а через те не може мати жадної вартости.

Також нічого не змінилося в шкільній політиці. Народня українська школа під польською владою зовсім занепадає. На 12 тисяч учителів в Східній Галичині є тільки 3 тисячі Українців; решта Поляки. Українські школи є звичайно одноклясовими, польські за те — більшеклясовими. Всі школи по містах, як народні, так і виділові (за виїмком 4—5) є польські. По українських селах твориться надетатові кляси для кількох латинників і Жидів. В деяких місцевостях переводиться розпорядження урядуючого голови "Звйонзку орґанізації народових Всходнєй Малопольскі" п. др. Марц. Прушиньского, себ-то крім нагального творення надетатових кляс переводиться іще переміну української викладової мови на польську. Кращі українські сили переноситься на Мазурщину. На области Східної Галичини нема ні одного інспектора-Українця, а тих кількох, що істнують номінально, не може виконувати своїх обовязків.

В середнім шкільництві повний застій. В тім самім часі, коли твориться нові польські середні школи, Українці мусять вдоволятися скількістю середних шкіл.

яку здобули ще за часів Австрії. Навпаки, всі учительські семінарії в числі 9, які були утраквістичні (польсько-українські), перемінено на чисто польські. Для Українців створено тільки дві учит. семінарії, а саме: коедукаційні семінарійні курси у Львові і дівочі семінарійні курси у Перемишлі. Ці дві школи для учительських кандидатів, мають заспокоїти потреби 4-міліонового українського населення. Від трьох літ ні одного кандидата учительського звання не принято на державну посаду, так що у Східній Галичині маємо понад 2 тисячі українських учительських сил без посад — в часі, коли з боку польської шкільної влади зменшено скількість учительських сил в українських школах. При тій нагоді годиться замітити, що в Сх. Галичині нема шкільного примусу, який істнував за австрійських часів, отже через те поширюється неграмотність. Для потреб українського населення нема ні одної фахової школи.

До побирання вищої освіти Українців взагалі не допускається. Львівській утраквістичний університет перемінила польська влада на чисто польський, а і вступ до того польського університету зробила вона залежним від признання студентами-Українцями польського підданства та служби у польськім війську. Очевидно, студенти-Українці не могли зробити ні одного, ні другого, а через те не можуть вчитися на вищих школах. Таким чином польська влада насильно перервала зріст української інтеліґенції. Щоби все таки осягнути потрібне в нинішніх часах вище образовання, українські студенти приневолені в голоді і холоді, часто без даху над головою, тинятись на чужині (головно в Чехословаччині і Австрії). Одначе на чужі вищі школи могла удатися тільки частина українського студенства. Понад 2,500 студентів лишилося в краю без науки. І от серед них виринула думка власним коштом оснувати українські університетські курси. А що польська влада вже передтим відмовилася дати дозвіл Науковому Товариству ім. Шевченка, опісля Товариству наукових викладів ім. Петра Могили, а вкінці й Ставропиґійському Інститутови, то українська молодь вже не старалася о дозвіл, знаючи про безуспішність всяких старань, тільки постановила добувати знання тайним, приватним способом. Та це бажання і змагання до знання покінчилося дуже сумно. На початку жовтня 1921 польська поліція арештувала др. Василя Щурата, проф. Михайла Ґалущинського, голову "Просвіти" Івана Кивелюка, др. Степана Федака, ред. Михайла Струтинського, др. Льва Ганкевича, Осипа Голінатого, др. Ст. Барана, з поміж студенства Михайла Матчака, Ірину Макухівну, Софію Паньчевичівну, Богдана Гнатевича, Володимира Бачинського, Евгена Янкевича, Андрія Ластовецького, Ольгу Лисківну, Залужну, Демидчуківну і инших.

На господарськім полі продовжується політика, яку розпочато в р. 1919. Отже від українського населення збирається підвисшені податки і всякі инші правні й безправні драчки, а одночасно польська влада не переводить відбудови знищених сіл і місточок. Б. президент польських міністрів Вінценти Вітос при обїзді Сх. Галичини наказував відбудовувати головно косцюлки. Поруч з тим усею силою пари переводиться кольонізацію Сх. Галичини польським елементом, спроваджeним з Польщі, щоби українському малоземельному і безземельному селянинови відібрати варстат праці і заробітку.

Останній рік, як і попередні, був вельми багатий політичними процесами. Перед грізними обличями трибуналів і перед лавами присяглих у Львові, Станиславові, Стрию, Чорткові і багатьох инших містах пересунулися цілі фаланґи політичних вязнів. Робітники, селяне, інтеліґенти, вояки бувшої Галицької Армії, бувші українські урядовці, учителі, студенти, судовики, адвокати, — всі вони ставали перед лицем польської Теміди. Згадатиб для прикладу хочби процес др. Петра Петрушевича (котрий висидів півтора року у слідчій вязниці), процес др. Теодора Ваня, процес о. др. Степана Юрика, процес "большевиків" в Чорткові, "повстанців" в Станиславові,

"бекешівців" в Стрию і т. д., без кінця. Колиб почислити всі літа тюремної кари, присуджені українським політичним вязням, то вони дадуть в сумі грубі тисячі літ. Перед нами ще великий політичний процес геройських Гуцулів, що вже більше року томляться в коломийській тюрмі та о. Глібовицького з сином і багато инших.

Дня 25 вересня 1921 р., коли у Львові відбувалися "східні ярмарки" (т. зв. тарґі всходнє") під львівським ратушем стрілив молодий студент Степан Федак, син директора "Дністра" др. Степана Федака, до самоходу начальника польської держави Юзефа Пілсудського. Побитий тяжко після замаху Степан Федак, заявив, що стріляв до львівського воєводи Ґрабского, котрий був в товаристві начальника Пілсудского. Цей випадок дав притоку до масових ревізій і арештів з приноровленням усіх поліційних засобів.

Мимо такого крайно невідрадного положення українського населення, українське життя не завмирало, а — навпаки — розвивалося з повною розгоновою силою, спинене аж тяжкими жовтневими утисками. На перше місце діяльних інституцій вибився Український Горожанський Комітет, котрий завдяки видатній підмозі наших американських братів відповідно до своїх засобів вспів поширити свою діяльність на всі поля нашого життя, де тільки зявлялася потреба гуманітарної помочі, де тільки треба було піддержати людське істнування, втишити голод, обтерти арештантську і сирітську сльозу. Поруч секцій, що вже істнували в попередніх роках, отворено ще й нові, як допомоги біженцям з Великої України, охорони воєнних могил тощо. На чолі цеї вельми заслуженої інституції, що займе одну з кращих сторінок нашого лихоліття, стояв невтомний др. Степан Федак. Годиться зазначити, що якраз тоді, коли польська влада на провінції закривала філії Укр. Гор. Комітету, головна централя у Львові з природи річи мусіла перебирати на себе всі завдання льокальних комітетів. Та лиха доля не пощадила й цеї чисто гуманітарної інституції. Дня 16 жовтня 1921 р., польське військо, жандармерія і поліція окружили Руську вулицю, де міститься багато українських інституцій, переведено ревізії, арештовано голову Укр. Гор. Комітету др. Степана Федака і урядника Осипа Навроцького, льокаль Комітету опечатано, а згодом з наказу поліції зовсім припинено діяльність Укр. Гор. Комітету. Ця непомірних заслуг інституція перестала істнувати, а тисячі безпомічних, битих лихою долею людей стало через це без підмоги, захисту і оборони.

На культурнім полі великі заслуги поклало Українське Педаґоґічне Товариство під проводом свого голови Антона Гладишовського і Михайла Галущинського, що з повною посвятою працював в "Рідній Школі". Укр. Пед. Товариство віддало вельми значні прислуги українському культурному житю, удержуючи жертвами нашого громадянства приватні середні й народні школи, видаючи шкільні підручники, що в нинішніх часах треба вважати просто великим подвигом, — удержуючи бурси та взагалі поширючи свою діяльність. Поруч Укр. Пед. Товариства належиться згадка "Взаїмній Помочі Учительській", що під проводом меткого й здатного до всякої громадської посвяти Івана Ліщинського перевела орґанізацію українського учительства, піднесла його до важного фактора культурно-громадського життя, не пропустила нагоди виступити в обороні українського учительства, липневим зїздом учительства виявила його орґанізовану силу та через купно великого дому у Львові створила на будуче міцний осередок своєї орґанізації.

Наше найстарше освітно - культурне Товариство "Просвіта", на протязі останнього року було приневолене всю свою енерґію присвятити подвигненню своїх філій, читалень, взагалі орґанізаційній роботі на полі загальної народньої освіти. Воєнне лихоліття привело до упадку народню освіту, понищило через воєнні ділання, заслання, арешти, переслідування, знищення читальняних будинків, бібліотек, маєтків (у Милованю, Угерцях і Грабівці) не тільки орґанізаційні нитки, але

й основу істнування Товариства. До тогож стало неможливим збирати членські вкладки, а всі субвенції відпали. Мимо того "Просвіта" під проводом свого вельми заслуженого голови Івана Кивелюка, що сам особисто — усунений з Виділу Краєвого і непринятий до судівництва — втратив підставу навіть прожитку, котрого до того всього постигло іще й родинне нещастя, котрий був кілька разів арештований і депортований, котрий і тепер (жовтень 1921) карається в тюремних мурах, отже під проводом сього тяжко життєвими невзгодинами переслідуваного діяча віджила й обновилася "Просвіта". Не тільки не перервано видавничої діяльности, але її іще поширено й поглиблено, розпочато живу акцію за відновленням філій і читалень, в значній мірі впорядковано адміністрацію маєтностей, відсвятковано в грудні 1920 р. 52 роковини основання "Просвіти", а з нагоди 60-ліття смерти Т. Шевченка роз-

УКРАЇНСЬКЕ ПОСОЛЬСТВО В РУМУНІЇ.

Сидять з ліва на право: — Юрко Соколовський, Кость Мацієвич, Вячеслав Прокопович. — Стоять з ліва на право: Олександер Коваленко, Карп. Чоботаренко.

писано 10 лютого 1921 спеціяльним Комітетом, створеним при "Просвіті", всенародню складку на науково-популярне видавництво під назвою "Учітеся, брати мої!", котра принесла суму понад півтора міліона марок. При Товаристві уконституувалася окрема Кураторія Фонду "Учітеся, брати мої!", котра під проводом др. Івана Раковського розпочала вже свою діяльність.

Українські промисловці, купці й робітники згуртували ся в трьох орґанізаціях ("Міщанське Товариство" під проводом Миколи Заячківського, "Зоря" під проводом Юрка Сидорака і "Воля"). Всі ті орґанізації, єднаючи свідомий або приходячий до повної національної свідомости міський елемент, створили основу для дальшої розбудови українського життя в столиці краю.

Наші економічні інституції були приневолені в першу чергу гоїти рани, завдані їм війною і знищенням та заведенням на области Сх. Галичини безвартісної польської (маркової) валюти. Через пристосовання до австр. корон реляції по 70 за 100 (по 70 Мп. за 100 К.) зведено в нівець уділи й резервові фонди наших економічних інституцій. Мимо цього удару наші інституції видержали страшну крізу, в значній мірі зберігли своє майно, так що не тільки ні одна інституція не впала, але повстали ще й нові (головно спілки з обмеженою порукою).

Громадське життя в нашій країні не мало змоги не то розвиватися, але просто проявлятися на зверх. Єдиними зверхніми проявами нашого життя були святочні обходи з приводу 80-літних уродин найстаршого провідника Галицької України — Юліяна Романчука, опісля 60-літні роковини смерти Тараса Шевченка та 5-літні роковини смерти Івана Франка.

Юліян Романчук розпочав свою велику громадянську працю пів століття тому. Був він одним з перших народовців, належав до того дрібного гурта молодих людей, що під впливом Шевченкових творів розпочали добу відродження української нації у Східній Галичині. Національно-політична і культурна історія нашої країни за останнього пів століття тісно звязана з іменем Юл. Ромачука. В 70-тих і 80-тих роках мин. століття не було ні одної роботи, за котру не брався би Ювилят. Він перший в 1879 р., розпочав освідомлювати народні маси в українськім національнім напрямку шляхом популярної преси, основавши тижневик "Батьківщина". Він був теж постійним співробітником "Діла", поміщуючи там на протязі 30 літ свої статті. Перші народні віча та основання першого політичного товариства "Народня Рада" у Львові (в р. 1885) — це заслуга Юл. Романчука. Від 1883 р., коли Ювилят увійшов до галицького сойму, розпочалася його парляментарна діяльність, котра з малими перервами трівала аж до розвалу Австрії в 1918 р. Початок посольської діяльности Юл. Романчука припав на переходову добу, коли наше громадянство було в стадії ідеольоґічної переоцінки, котра ясно виступила з хвилею відділовування на Галичину могутнього інтелекту Михайла Драгоманова. Юліян Романчук вправді вибився на чоло народовців, але його політика мусіла бути з натури річи мало ясна. В р. 1890 наступила відома згода з Поляками, звана "новою ерою", котра мало що принесла українському народови, а за те намагалася запрягти українську масу в хомут польської державности. Два роки пізнійше Юл. Романчук зірвав з "новою ерою" і перейшов до опозиції. Тимчасом в лоні українського громадянства відбувся значний процес в напрямку втягнення маси в чинну політичну роботу. Основана в 1890 р., радикальна партія кинула в маси нові суспільницькі кличі, котрі не лишилися без впливу на партію народовців. Коли згодом рад. партія розкололася, значна частина найдіяльнійших її членів з др. Евгеном Левицьким, др. Вол. Охримовичем і Ів. Франком враз з народовцями створила в 1899 р., нову, велику й могутню партію під назвою: національно-демократичної, нині — народньої трудової. Тут найшовся Ювилят, котрий все ішов з молодими. Вибраний в 1907 р., до першого парля-

менту загального толосовання, став головою "Українського Клюбу". Згодом уступив з політичного проводу (його місце заняв др. Кость Левицький), занявши місце віцепрезидента посольської палати. В р. 1918 дожив Юліян Романчук хвилі, яка певно не мріялася йому в молодечих снах, хвилі відбудови української державности на землях Ярослава Осмомисла, Романа Вел., і короля Данила. Він то 10 листопада 1918 р., відбирав присягу від Державного Секретаріяту, першого правительства Західно-Української Народньої Республики.

Свято 80-літних уродин Юл. Романчука обходила ціла наша країна. Відбувалися концерти в його честь, з яких найвеличавійший був у Львові, витали його старі й молоді без ріжниці партій і суспільних уґруповань. До редакції "Українського Вістника" надійшло понад 150 привітів від уряду З. У. Р., від представників наддніпрянського громадянства, від політичних партій, професійних союзів, культурних і економічних інституцій та поодиноких осіб.

Незвичайно величаво обходжено 60-літні роковини смерти Тараса Шевченка. Ювилейний Комітет під проводом др. Володимира Бачинського розвів широку акцію, яка вповні вдалася. Не було майже ні одної місцевости в краю, в котрій не відбувся би концерт, академія, святочний вечір, виклад про життя і значіння Т. Шевченка або панахида. Можна сміло сказати, що ці Шевченківські обходи зачеркнули ширші круги, як це було в 1914 р., з приводу 100-літних уродин Ґенія. Святочну промову на великім концерті у Львові виголосив др. Володимир Бачинський. В парі з тим злучено всенародню збірку на фонд "Учітеся брати мої"!, котра — як вже згадано — дала понад півтора міліона марок.

Святкованню 80-літних уродин Юл. Романчука присвячено лютий і першу половину марта, решту марта, квітень і май присвячено Шевченківським обходам. Під кінець мая (в днях 28 і 29) обходжено вельми святочно українським Львовом 5-літні роковини смерти Івана Франка. Комітет для вшановання памяти Івана Франка дня 10 мая розписав складку на збудовання гробниці і виставлення памятника Іванови Франкови. З жалем треба зазначити, що тлінні останні останки набільшого сина Галицької Землі були зложені у чужій винанятій гробниці. Найбільший робітник-каміняр, поет, повістяр, публіцист і учений, що весь свій вік віддав у жертву народови, навіть по смерти мусів бути "у наймах у сусідів". Хоч як пізно це сталося, то вже 28 мая перенесено тлінні останки до власної гробниці на найкращім місці Личаківського цвинтаря, а другого дня (29 мая) відбуло ся посвячення гробниці при небувалім здвизі народа. Святочну промову виголосив арт. маляр Ів. Труш. Біля могили Івана Франка зібралися непроглядні маси народа, школи, товариства, делеґації, повівали синьожовті прапори; на могилі зложено безліч вінків, з яких звернули на себе увагу: терновий вінок з китицею червоних маків від Української Галицької Армії і вінок з кільчастих дротів від інтернованої Армії У. Н. Р.

На протязі останнього року аж до закриття "Українського Вістника" і репресій в звязку з університетською справою — значно віджило було партійне життя. По своїм силам і в рамках допустимих особлившими відносинами на території Сх. Галичини рухалися всі партії. Партійний уклад у Сх. Галичині майже не змінився через війну, за виїмком появи большевицького гурта. Українська народня трудова партія (давнійша національно-демократична), як до війни, так і тепер — мимо важких переходів і ударів — була найсильнійшою і наймогутнійшою. Крім партійних орґанізацій вона фактично проводила і проводить майже усім культурним рухом і розпоряджає все таки міцною економічною орґанізацією. Партія спирається головно на селянстві і заступає в першу чергу його інтереси, але в її орґанізацію входить до 80 прц., всеї української інтеліґенції. Крім того трудова партія по однорічній перерві (після закриття "Діла" в грудні 1918 р.,) розпоряджала кількома пресовими орґанами, як: — "Громадська Думка", опісля "Українська Думка", а вкінці "Український Вістник" (найбільший український щоденник). Крім того в посіданню партії був популярний тижневик "Батьківщина" і вкупі з Українським Народнім Обєднанням Великої України теоретичний тижневик "Визволення", а з провінціональних орґанів в руках партії був тижневик "Український Голос" в Перемишлі. Сьогодня з всіх тих орґанів лишився тільки "Український Голос". На початку червня (3 червня 1921 р.), відбувся зїзд мужів довіря трудової партії, в якім взяли участь всі визначнійші діячі партії: бувші соймові і парляментарні посли, члени Укр. Нац. Ради, редактори і партійні орґанізатори. В правно-дежавному питанню зїзд заняв становище однозгідне зі становищем офіційного галицького представництва. Цей зїзд дав спромогу навязати пірвані подекуди орґанізаційні нитки і відновити партійну орґанізацію.

Друга що до своєї чисельности партія, українська радикальна партія, значно розчленована через створення др. Кирилом Трильовським в р. 1919 окремої селянсько-радикальної партії та через відступство кількох її помітних членів від національно-політичної ідеї, не могла виявити більшої діяльности. Робота радикальної партії була припинена не тільки пануючим в Сх. Галичині режімом, й недостачею партійного орґану. Спроби відновити "Народ", а опісля "Громадський Голос" не увінчалися успіхом через катеґоричну відмову і послідовну заборону польської влади. Крім того великою перепоною у віднові живійшого життя радикальної партії була недостача поважнійших партійних діячів в столиці краю, у Львові. Всеж таки радикальна партія відбувала засідання своєї Головної Управи, на яких займалася орґанізаційними справами та становищем до партійних і національно-політичних відступників.

Трета партія, — християнсько суспільна, не маючи ні орґану, ні не ведучи взагалі ніякої діяльности поза більш репрезентативного участю її членів в деяких політичних виступах, не находила опори серед мас. Зрештою, про це тяжко сказати щонебудь певне, бо від хвилі обсади Сх. Галичини польськими військами важко було увійти в безпосередню лучбу з масами що до партійних нюансів, а якраз христ., суспільна партія належить до таких партійних ніжностей.

Ці три партії творили один національний фронт, відбуваючи спільно Міжпартійні Зїзди, яких екзекутивою є Міжпартійна Рада. Досі відбулося таких Міжпартійніх Зїздів два; перший в днях 3 і 4 червня 1921 р., а другий 3 вересня 1921. На цих зїздах докладно обговорено політичне положення внутрішнє і загранични, присвячуючи головну увагу вирішенню правно-політичного становища Сх. Галичини згідно із засадою самоозначення народів. Перший Міжн. Зїзд висловився проти всякої польської або московської орієнтації, запротестував проти страшного режіму на Холмщині і Волині (проти переслідувань православної церкви, військової кольонізації, спинювання української культурної і економічної орґанізації переслідування українсь-

ких громадянських діячів, польонізації через школу і державну адміністрацію, та постановив увійти в близче порозуміння з політичними орґанізаціями Холмщини і Волині); дальше висловився за зменшенням політичної еміґрації, візвав

ВИЗНАЧНІ УКРАЇНСЬКІ ОФІЦИРИ.

1). Сотник Т. Рожанківський. 2) Ґенерал Сергій Дедьвіг, стоїть коло него сотник Станислав Камінський. 3). Франц Кікаль.

до несення помочі наддніпрянському козацтву і урядництву в польських таборах і еміґраційних "ґеттах", одобрив становище "Українського Студентського Союза" в університетській справі, запротестував проти погноблення українського шкільництва і вказав на страшний санітарний стан в краю та візвав до самочинної його поправи. Крім того Міжн. Зїзд звернув увагу на незавидне становище української преси через повне позбавлення свободи слова. Вкінці Зїзд піддав критиці повне занедбання з браку істнуючої влади суспільної опіки над українським населенням та запротестував проти кольонізації Сх. Галичини польським

елементом, спроваджeним з поза меж нашої країни.

Другий Міжпартійний Зїзд, що — як і перший — визначався повною однозгідністю думок, повним єднанням у всіх засадничих справах, крім політичного моменту міжнародного характеру займався справою переведеня нового адміністраційного поділу Сх. Галичини польською владою ("воєвідства"), покликанням урядовців-Українців до служби у польськім війську і університетською справою. У всіх тих справах ухвалено протестуючі резолюції. Крім того Зїзд постановив оголосити загальне національне оподаткування на українські національно-культурні потреби.

Поза рамками українського національного обєднання лишилася українська соціяльно-демократична партія, котра ще в марті 1920 р., виступила із Укр. Нац. Ради без подання причин і від того часу мимо всіх заходів відмовлялася постійно простувати одним шляхом з українськими національними партіями "з засадничих і тактичних причин." Соціяльно-демократична партія, здобувшись на власний щоденник "Вперед" і маючи сяку-таку змогу проводити орґанізаційну роботу, помітно зміцнила свої ряди і навязала по містах орґанізаційні звязки. Одначе вона до тепер не виявила твердої політичної орієнтації. Від національного становища, яке вона нераз заступала і обороняла на рівні з иншими українськими партіями, вона переходила на чисто соціяльний ґрунт ("боротьба кляс"), від однозгідности з українськими національними партіями Сх. Галичини що до осягнення національного ідеалу перекидалася вона на концепцію С. Петлюри (відбудова української державности при помочі Польщі), а звідсіль до оборони Радянської України і істнуючого там ладу. Розуміється, що ніхто не повинен різно виступати проти того, що укр. соц. демократія Сх. Галичини все таки уважає Радянську Україну за основу української державности, за підставу до дальшої розбудови тієї державности, та прикро вражає недостача притичної думки, чи неохота критикувати страшний режім, який завела К. П. Б. У. (Комуністична Партія Большевиків України) на Великій Україні. Під тим оглядом галицькі соц. демократи різко розходять ся з наддніпрянськими соц. демократами, з котрими були в р. 1919 поєдналися в одну всеукраїнську партію.

На области Східної Галичини істнує іще Комуністична Партія Східної Галичини, котрої орґаном є "Наша Правда" у Відні. Та ця партія, зложена з частини наймолодшого покоління, головно з осібняків, котрі на власні очі не бачили іще комуністичного устрою, поки-що проявляє свою діяльність тільки підпольною пропаґандою своїх ідей, одначе її істнування помітно дається відчувати.

Крім цих партій, побудованих включно з соц. демократичною на українських основах (з виїмкою Комуністичної Партії Східної Галичини, котра неґує національну підставу і є збудована на територіяльнім підкладі), треба згадати іще т. зв. русофільську або московофільську партію, що сама називає себе "русско-народною партією". Розвал Росії та відродження українського народу до національного і державного життя в значній мірі причинилися до безпредметовости тієї партії. Значна частина її визнавців перейшла в український табор, друга зайняла позицію якоїсь особлившої польонофільської русскости (Ів. Лісковацький, о. Костецький) а третя ґрупа молодих, обстоюючи єдність з російським (московським) народом, від часу до часу проявляє симпатії до українства. Одначе мимо тієї загально руськости, яку проповідує "руская народная партія" під ідейним проводом молодих, що в своїх руках мають оба партійні орґани ("Русь" — по московськи і "Воля Народа" — в народній мові етимольоґією), — не слідно надто великого зближення з російською культурою хочби в справі правопису. "Русско-народная партія" до нинішнього дня не приняла нової російської фонетики, а деякі спроби під тим оглядом покінчилися невдачею. В один час помітка була серед провідників молодих охота зблизитися до українства одначе після повороту з Росії др. М. Глу-

шкевича наступило деяке остудження. Все таки в лоні ґрупи молодих відбувається якась ферментація, переоцінка цінностей, як в питанню національнім, так і державно-правнім. В маю 1921 р., відбувся у Львові зїзд мужів довіря цеї партії і в справі розвязки східно-галицького питання заняв українську точку погляду.

Ось так в найзагальнійшім нарисі представлялись би внутрішні відносини у Східній Галичині. А тепер годиться іще звернути увагу на справу Східної Галичини — як питання міжнародного характеру.

В жовтні 1920 р., коли в Ризі йшли переговори між Польщею і Совітською Федерацією про заключення мира і поведення граничної лінії, явилася там делеґація Укр. Нац. Ради під проводом д-ра Костя Левицького і 7 жовтня передала президії конференції протест, зазначуючи, що вона не зголосилася до участи в мирових нарадах, бо ні Польща, ні Совітська Росія з Радянською Україною не є управнені до розвязки правно-державного становища Східної Галичини. Проти того, що совітська делеґація під польським натиском згодилася приняти таку демаркаційну лінію, на основі котрої Східна Галичина знайшлася по польськім боці, — галицька делеґація заложила протест, відмовляючи комунебудь права розпоряджатися територією Східної Галичини. Якенебудь рішення в східногалицькій справі, підприняте без згоди Укр. Нац. Ради Східної Галичини, а через те й без згоди українського населення, являється знасилуванням права про самоозначення народів і тому не може воно мати ніякого значіння.

Від того часу справа Східної Галичини на якийсь час притихла на міжнародній арені. Та президент Укр. Нац. Ради Східної Галичини і його уряд не занедбували тої справи. В численних нотах до держав антанти і скаргах та представленнях до Союза Народів представляли вони відносини у Східній Галичині та домагалися покінчення із станом непевности через вирішення східно-галицького питання згідно з домаганнями населення та правом про самоозначення народів. Крім того наші земляки в Зєдинених Державах Північної Америки та в Канаді не тільки безпосередньо інтервеніювали у своїх урядів, урґуючи в справі поперти для державних справ своєї старої батьківщини, але в численних меморіялах і телеґрамах звертали увагу держав антанти на анормальний стан, в якім находиться Східна Галичина. Також москвофільські орґанізації вносили відповідно протести. Це все приневолило Секретаріят Союза Народів виготовити меморіял для Ради Союза з представленням стану східно-галицької справи. В тім меморіялі Секретаріят Союза Народів стверджує ось що: “В договорі, підписанім в Сан-Жермен (ст. 91), Австрія зрезиґнувала з усіх своїх прав до Східної Галичини в користь союзних і заприязнених держав. Польща згідно з рішенням Найвищої Ради була уповажнена заняти Галичину по Збруч, причім це уповажнення “не пересуджувало в нічім рішення, яке мала видати пізнійше Найвища Рада в справі політичного статуту Галичини”. Иншим рішенням з 11 липня 1919 р. Найвища Рада уповажнила польський уряд “установити цивільну адміністрацію у Східній Галичині після заключення із союзними і заприязненими державами умови, якої постанови мали забезпечити цій країні автономію”. Проєкт автономії, який мав надати Східній Галичині автономію під польським мандатом на 25 літ, понехано з кінцем грудня. Від цього часу Східна Галичина фактично находиться в стані окупації. До союзних і заприязнених держав належить взяти під увагу документи в справі долі мешканців цього краю, бо ці мешканці не користають навіть з прав меншости, які їм забезпечено би, колиб вони належали до польської республики. Рада Союза Народів безумовно зверне увагу союзних і заприязнених держав або Раді Амбасадорів, де ці уряди є репрезентовані, на документи, які їй надіслано”.

В наслідок внесених меморіялів і скарг та представлення Секретаріяту занялася справою Східної Галичини Рада Союза

Народів на своїм засіданню 23. лютого 1921 р. Реферував цю справу президент Гіманс. Після довших нарад Рада приняла одноголосно отсі ухвали: —

I. Постанови мирового договору про права національних меншостей в Польщі не можуть бути приноровлені до Східної Галичини, бо вона лежить поза межами польської держави;

II. Постанови про виконання мандатів і про контролю Союза Народів над мандатарями не можуть бути приноровлені до Польщі, бо Польща не одержала мандату адмініструвати Східною Галичиною;

III. Не можна також в цім випадку приноровити приписів гаґської конвенції, бо в часі коли заключувано конвенцію, Польща не істнувала ще як держава;

IV. Польща є тільки фактичним військовим окупантом Східної Галичини, над якою суверенна влада належить до держав антанти (ст. 91 договору в Сан-Жермен).

Супроти цього Рада Союза Народів постановила предложені їй постуляти в справі правного становища Галичини і пануючих в цій країні відносин відступити Раді Амбасадорів.

Ґенеральний Секретар Союза Народів виготовив свій меморіял Раді Союза Народів 26 січня 1921 р. Місяць пізнійше — дня 23 лютого наступила подана в горі ухвала Ради Союза Народів що до правного становища Східної Галичини, а другого дня представник Бельґії Гіманс зложив Раді ще окремий звіт про положення Східної Галичини. Гіманс, покликавшись на безліч зажалень, які приходять до Союза Народів від українських орґанізацій і представництва, спинився головно на тім, що повинен зробити Союз Народів. "Коли для ствердження правного положення Східної Галичини, — говорив він — що тепер фактично находиться під польською військовою окупацією, заглянемо до трактату, підписаного в Сан-Жермен, то в арт. 91 читаємо, що Австрія переказує всі свої права до тої провінції головним союзним і заприязненим державам, котрі пізнійше мають рішити про її долю. Ізза недостачі формального і означеного мандату Польща — за згодою головних союзних і заприязнених держав — заняла і дальше окупує Східну Галичину. Отже до тих держав, що виконують тимчасому суверенну владу над тією територією, належить перевірка всяких зажалень в роді тих, котрі до нас спрямовано, як також витягнення із них всяких практичних заключень, які видаються їм вказаними. Нашим обовязком є отже передати їм документи, котрі ми одержали. Ми повинні на повищі документи звернути увагу головних держав, що підписали трактат в Сан-Жермен. Найкращим до того способом буде переказати "dossier" Конференції Амбасадорів, в котрій є репрезентовані ті держави, як також закомунікувати наш звіт і нашу резолюцію урядам тих держав, як також польському урядови".

Місяць пізнійше (29 марта 1921) Секретаріят Союза Народів справді переслав голові Конференції Анбасадорів Юліянови Камбонови "dossier" в справі Східної Галичини з окремою нотою.

Згодом (в квітні 1921) Секретаріят Союза Народів видав окремою публікацією письмо президента Укр. Нац. Ради Східної Галичини, др. Евгена Петрушевича, в котрім міститься подяка Раді Союза Народів за її рішення в справі означення правного становища Східної Галичини.

Президент Укр. Нац. Ради Східної Галичини др. Евген Петрушевич відкликувався на кожду подію в краю і робив дорогою нот відповідні представлення державам антанти, домагаючись вирішення правно-державного становища Східної Галичини і привернення в краю правного стану. Одначе ці всі представлення находили невелике зрозуміння в урядів великих держав, занятих своїми власними справами. Аж 6 липня в англійській палаті громад льорд Сесіль поставив запит до премієра Льойда Джорджа, а саме, щоби він вияснив: — 1) який є тепер правний стан Східної Галичини? 2) до якого міжнародного тіла належить тепер ця справа? 3) чи зроблено яку спробу, щоби запевнити вислів волі населення

цього краю в будучім вирішенню його долі згідно зі становищем, заявленим 25 червня 1919 р.? і 4) чи правдиві є донесення, що Поляки творять там свої кольонії? У відповідь на це з місця заявив Льойд Джордж, що Східна Галичина є тепер під військовою окупацією Поляків силою постанови Мирової Конференції з 25 червня 1919 р.; що її оконечна приналежність досі ще не вирішена, одначе арт. 91 Сан-Жерменського мирового договору переносить права Австрії під розпорядність держав коаліції, отже Найвища Рада Мирової Конференції є компетентним до того тілом, щоби виконати це рішення; що досі ще не підпринято заходів задля запевнення волі населення цього краю при поладнанню справи Східної Галичини — згідно з політикою, заявленою 25 червня 1919 р., і що правдиві є донесення, що Поляки приміщують свої кольонії на території Східної Галичини.

З цього виходить, що Анґлія рахує Східну Галичину окремим від Польщі орґанізмом. Так само ставляться до цеї справи і Зєдинені Держави Північної Америки, що видно хочби із закону про обмеження іміґрації до Зєдинених Держав. Число іміґрантів окремо визначено з Польщі, а окремо із Сх. Галичини (з Польщі 20,019, з Східної Галичини 5,-781), причім додано до того таке урядове пояснення: "На основі договору в Сан-Жермен Австрія втратила Східну Галичину, яка досі не приділена до ніякої держави". З цього видно, що Америка стоїть на становищі окремішности Східної Галичини.

Та мимо цього Найвища Рада не полагоджувала справи Східної Галичини, в котрій дальше панував анормальний стан, незабезпечений правними відносинами. Це приневолило президента др. Евг. Петрушевича безвпинно пригадувати державам антанти болюче східно-галицьке питання. В межичасі для улекшення вирішення тої справи уряд през. Петрушевича випрацював проєкт конституції для Східної Галичини, який розіслано урядом держав антанти. На основі цього проєкту Східна Галичина малаб бути невтралізованою республикою на взір Швайцарії. Всі три народи, що заселюють Східну Галичину, отже Українці, Поляки і Жиди малиб бути державними націями. Мовами державних урядів малиб бути всі три мови, а кождий урядник був би обовязаний знати що найменше дві з тих мов. Внутрішньою урядовою мовою булаб українська мова. Всі горожане республики посідалиб однакові права. Законодавчим орґаном Галицької Республики булаб Державна Рада, вибрана на основі загального, рівного, безпосереднього, тайного і пропорціонального виборчого права. Державна Рада малаб президента і трьох віцепрезидентів, з котрих один мусів би бути Поляком, а один Жидом. Проєкт конституції Галицької Республики обіймає всі конституційні свободи та предвиджує перехідні постанови.

Також приватною дорогою роблено старання, щоби приспішити полагоду справи Сх. Галичини. Дня 14 липня француський президент міністрів Бріян приняв на авдієнції митр. ґр. Андрія Шептицького і прирік, що аліянти вирішать в короткім часі справу Східної Галичини згідно з голошеними ними кличами.

Всеж таки справа не рушила з місця. Від часу ухвалення лютових резолюцій Радою Союза Народів два рази збиралася Найвища Рада, з кінцем квітня і в першій половині серпня. Та квітневе зібрання Найвищої Ради було присвячене питаню німецьких відшкодовань, а серпневе справі Горішнього Шлеська. Ці справи відсунули галицьке питання на дальший плян. І знову треба було пригадувати державам антанти, що справа Східної Галичини невирішена, що вона находиться у важкім положенню. Під цим оглядом багато причинилися до актуальности східно-галицької справи наші заморські брати, особливо горожани Канади. Вони спричинили, що дня 13 вересня порушено справу Східної Галичини на Зборі Союза Народів. Дня 10 вересня прибула до Женеви делеґація Української Нац. Ради, зложена з др. Костя Левицького, др. Степана Витвицького і о. Йосафата Жана, котра зі свого

боку поробила відповідні заходи у представників світових держав. Порушив галицьку справу на Зборі Союза Народів делеґат Канади **Догерті.** Згадавши, що цею справою займалися вже Рада Союза Народів в лютім та що мимо того доля Східної Галичини ще невирішена, говорив він: "Підношу цю справу тільки тому, щоби звернути увагу на факт, що населення Східної Галичини дожидає нетерпеливо рішення. Не мені, ані Зборови Союза Народів пересуджувати саму справу. Рада ступила на одиноко можливий шлях. Але дозволю собі піддати увазі цього Збору, щоби ми висловили бажання, аби рішення в тій справі було прискорене. Коли населення підносить ті домагання, — я не висказую свого погляду, чи вони узасаднені, чи ні, — то воно без сумніву має право, щоби його вислухано і щоби покликаним трибуналом було видане рішення. А ми — здається — не виставимо себе на притику, коли дозволимо собі висловити бажання, щоби те рішення прийшло скоро. Я почуваю себе спонуканим підняти ту справу з приводу факту, що в нашій канадійській країні серед населення маємо велике число Українців, які разом з нами збудували канадійську державу, яких ми шануємо як цінних горожан і які дають нам запоруку їх дальшої допомоги для того краю. Почуваю своїм обовязком підняти отсю справу ще й тому, бо наші Українці звернулися до канадійського правительства, щоби воно звернуло увагу на факт, що їх брати у своїй вітчині нетерпляче дожидають вирішення питання про їх національне і політичне становище". Два дні пізнійше (15 вересня) голова канадійської делеґації поставив на Зборі Союза Народів отсе внесення: — "Збір Союза Народів висловлює бажання, щоби Рада Союза Народів звернула увагу Найвищої Ради на потребу означити в близькій будучности політичне становище Східної Галичини" Це внесення передано без дискусії ініціятивній комісії, котра його ухвалила і відіслала до політичної комісії. Дня 22 вересня відбулася широка дискусія над цим внесенням. Представники ріжних держав висловлювалися в східно-галицькій справі. Найрішучійше і найгорячійше попирав його льорд Роберт Сесіль, делеґат полудневої Африки, вказуючи, що справа Східної Галичини є великої ваги, що вона є справою мира. Після довгої дискусії політична комісія без жадного спротиву з боку хочби одного делеґата ухвалила таке внесення: "Збір Союза Народів висловлює бажання, щоби Рада Союза Народів звернула увагу головних союзних і заприязнених держав на потребу управильнити в близькій будучности правне становище Східної Галичини". Це внесення одноголосно приняв 27 вересня 1921 р. повний Збір Союза Народів, а дня 2 жовтня 1921 р. ґраф Іші, президент Ради Союза Народів, із відповідною нотою переслав його урядам головних держав антанти, а саме: Анґлії, Франції, Італії, Японії і Зєдинених Держав Північної Америки.

Становище міжнародніх чинників до справи Сх. Галичини приневолило польський уряд, котрий зовсім не виявляв охоти застановлятися над цею справою, поробити кроки, щоби зльокалізувати це питання, як внутрішню справу Польщі. Вже 28 серпня 1921 р. польський міністер закордонних справ Конст. Скірмунт звернувся до одного із старших українських діячів, щоби той посередничив в навязанню переговорів із урядом през. Петрушевича, котрого до тепер польський уряд не признавав ніяким чином. Мін Скірмунт зазначив, що польське правительство є готове так уладнати справи у Сх. Галичині, щоби українське населення бачило свій власний інтерес в приналежности до Польщі. Одначе през. Петрушевич взагалі відмовився від переговорів з Польщею, зазначуючи, що справа Сх. Галичини є міжнародньою справою, що сувереном Сх. Галичини є держави антанти і галицький уряд може мати до діла тільки зі своїмувереном. Та на цім не покінчилися польські заходи. Зараз після передання державам антанти резолюції Союза Народів з 27 вересня, французський уряд через свого амбасадора звернувся з нотою до польського уряду, вказуючи, що рішення

Зборів Союза Народів не виключує можливости офіційної інтервенції з боку аліянтів в справі Сх. Галичини, щоби там привернути порядок та стан законности. Тому французький уряд радить Польщі не дожидатися інтервенції аліянтів, але вже наперед дати Сх. Галичині що найменшу таку автономію, яку виготовлено для Виленщини. Наслідком цеї поради в польських урядових колах розпочато горячкові приготовання для виготовлення польського урядового проєкту Сх. Галичини. Як має виглядати проєкт автономії польського уряду, поки-що невідомо. За те відомий нам проєкт автономії Сх. Галичини польської партії соціялістичної (П. П. С.), виготовлений пос. Нєдзялковским. Щоби для грядучих поколінь лишити зразок, як мав би виглядати польський соціялістичний проєкт автономії, спинимося над його точками. Отже на основі цього проєкту в склад автономної Сх. Галичини малиб увійти два воєвідства — Галицьке і Подільське (на основі нового адміністраційного поділу, внесеного в пол. соймі), в котрій увійшлиб отсі повіти: Бережани, Бібрка, Богородчани, Борщів, Броди, Бучач, Городенка, Городок, Гусятин, Долина, східні громади дрогобицького повіту, Жидачів, Жовква, Заліщики, Збараж, Зборів, Золочів, Калуш, Камінка стр., Коломия, Косів, Львів місто, Львів повіт, Надвірна, Перемишляни, Печеніжин, Підгайці, Рава руська, Радехів, Рогатин, Рудки, Скалат, Сколе, Снятин, Соваль, Станиславів, Стрий, Теребовля, Тернопіль, Товмач, Турка, Чортків, — разом 42.532 км.², 4,074.261 душ населення. Таким чином із сутоукраїнської території польський соціяліст без обиняків відкраяв до Польщі отсі повіти: Дрогобич, Ліско, Мостиска, Перемишль, Самбір, Сянок, Стрий Самбір, Чесанів, Яворів і Ярослав, не говорячи вже про західні громади березівського повіту зах. громади горлицького пов., зах. громади грибівського пов., зах. громади кросненського пов., деякі громади Нового Санча і Ясла.

Але вертаймо дальше до проєкту. Отже мешканці Сх. Галичині, котрі через таке покраяння Сх. Галичини і загарбання цілого нафтового басейну були би вже польськими горожанами, мали би всі горожанські права, т. зв. брали би участь у виборах до варшавського сойму. Для потреб автономічного законодавства і контролі автономічної адміністрації істнував би окремий краєвий сойм. В обсяг автономічного законодавства входилиб справи: язикові, віроісповідні (за виїмком тих, які дотикають закордонної політики, шкільні, освітні льокальної адміністарції, орґанізаційного поділу Сх. Галичини, орґанізації адміністраційних, автономічних, повітових і громадських урядів, поліційні справи, публичних робіт, суспільної опіки, льокальних зелізниць, електричної та моторової комунікації, рільництва, за виїмком основної земельної реформи, боротьба з лихвою та епекуляцією, піддержка кооператив та загалом економічного життя. Сх. Галичина — як автономічна територія, мало би власний буджет і краєві фінанси, до яких впливали би певні означені податки і доходи з означених жерел. Начальна адміністрація автономної території складалась би з державного підсекретаря (віцеміністра) для справ Сх. Галичини і представника центрального Уряду (намісника), і Краєвої Ради вибираної краєвим соймом пропорціональним голосованням. Права польської меншости на всіх полях публичного життя були би забезпечені рядом подрібних приписів. Урядовими мовами булиб польська й українська рівнорядно. Ніякий закон краєвого сойму, ніякий крок автономічних урядів не міг би в нічому нарушувати конституції Польщі та загально державних законів.

Так виглядає польська соціялістична автономія. Але й проти такої автономії звернулися всі східно-галицькі Поляки, а між ними й східно-галицькі польські соціялісти, погрожуючи силою здержати введення якоїб то не було автономії. Розуміється, що корінне (українське) населення Сх. Галичини спокійно вижидає вирішення долі своєї країни на міжнародній арені.

IV. ВЕЛИКА УКРАЇНА.

Україна рос. кольонією. — Большевики і укр. національне питання. — Економічна політика. — Укр. село і розвязка земельної справи. — Робітництво. — Радянський устрій і комуніст. режім. — Духова культура. — Українізація церкви. — Большевицький режім і насел. України.

Осінню 1920 р., червона армія, зліквідувавши Вранґля, Петлюру, Балаховича й Перемикіна, втретє заняла цілу українську територію (за виїмком земель, що найшлися під польською і чеською владою). Серед українського громадянства зроджувалися надії, що большевики все таки дечого навчилися в хуртовині війни, що вони, позбувшися своїх ворогів, инакше будуть ставитися до української справи, що вони тепер визнають повну державну й національну незалежність України — розуміється — в рамках радянського устрою. Та сталося якраз навпаки. Захопивши всю українську територію, большевики перш усього перевели в грудні 1920 р., злуку України з Росією. На основі цеї злуки Україна в дійсности стала російською кольонією з деякою автономією. Да компетенції російського уряду увійшли справи війська, фльоти, фінансів, зелізниць, почт і телеґрафів, зовнішньої торговлі, праці й народнього господарства; за урядом України залишилися справи судівництва, внутрішньої адміністрації, справи здоровля, харчеві, освіта, земельні і закордонна політика. Одначе й справи, що залишились за урядом України, є залежні від загального напрямку російської політики. Цей договір про злуку ратифікував зимою 1921 р., всеукраїн. зїзд рад у Харкові. Критика цього трактату з боку Авдієнка, члена У. К. П., (Української Комуністичної Партії) викликала погрози з боку Хр. Раковського.

Українське національне питання уважають большевики дрібно-буджуазним, протиреволюційним і назадницьким. Українська мова є тільки толерована в публичних урядах. Звичайно в урядах — за виїмком дрібних містечок, де урядовцями є самі Українці — уживається російської мови — як "общепонятной" (загально зрозумілої), Зрештою, що до уживання мов в урядах є декрет В. У. Ц. В. К. (Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету) з 1919 р., про рівноправність обох мов (російської й української) на Україні, а зовсім зрозуміло, що большевицькі урядовці (здебільшого Москалі або Жиди) воліють послугуватися російською мовою, як учитися української. Часами большевицька влада навіть наказує послугуватися українською мовою (як нпр. в кінці 1919 р. Народній Комісаріят юстиції в Харкові) одначе совітські урядовці не слухають таких наказів. Дуже часто за українгьку мову, котра вважається признакою туги та утаєного змагання до самостійности, переслідується, так що прилюдно мало хто відважується говорити по українськи. Російські большевики проводять на Україні таку саму русифікаційну політику, як це діялося за царських часів. Русифікаційною установою є перш усього червона армія, а опісля всі спільні, а в суті річи тільки виключно російські комісаріяти (міністерства). Відношення большевиків до України й українства найкраще характеризує орґанізація самої пануючої партії. Її основою є Р. К. П. (Російська Комуністична Партія). Російські комуністи дозволяють на істнування окремих комуністичних партій чи секцій. На території Совітської Федерації є окрема комуністична партія польська, литовська жидівська і т. д., але для України істнує тільки урядова К. П. Б. У. (Комуністична Партія Большевиків України), т. зн. російська комун. партія, побудована на територіяльній основі. У. К. П. (Українська Комуністична Партія), котра обстоює незалежність Радянської України, є переслідувана большевицьким урядом, а що найбільше толерована. Так українська партія боротьбістів (лівих соц. революціонерів), котра теж стоїть на большевицькій основі, але що вона обстоювала самостійность Радянської України, то її люто переслідувано, аж поки вона не розвязалася і не перейшла до К. П. Б. У.

В економічній політиці большевики

супроти України опираються виключно на економічних інтересах Росії. З України вивозиться в Росію під ріжними претекстами і шумними кличами все, що має яку-небудь цінність, отже: харчі (для прохарчовання російського пролєтаріяту), машини (для елєктрифікації Росії), сирівці (для російських фабрик), кращі паровози, ваґони, зареквіровані у "буржуазії" "излишки" (зайві лишки), як: золото, срібло, вартісна валюта, дорогоцінности, одяг і т. п. Таким чином все, що можна було заграбити на Україні, помандрувало в Росію. В заміну за це Україна не одержує від Росії нічого за виїмком червоної армії на прогодовання і карні експедиції, чрезвичайок, хлібних реквізицій і т. п. Зрештою, бідна Росія, голодна й винищена, нічого й не може дати Україні.

Большевицька влада має одначе одну велику заслугу перед українським народом. Вона знищила велику земельну власність (московську і польську) і тим дала змогу українському селянству прийти в посідання землі. Инша річ, що тут большевики тільки кинули клич, а вже самі селяне добули землю. Не обійшлося при тім без великих шкід для народнього господарства. Через знищення економій з їх живим і мертвим інвентарем та зразковими рільничими культурами і рільничим промислом (головно цукроварень) наступала значна відсталість господарської культури. Та цим большевики не осягнули нічого задля проведення своєї соціялізаційної політики на Україні. Землю взяв кождий хто був в даній хвилі сильнійший і посідав сякийтакий інвентар, а майже усе українське селянство виступило проти всяких соціялізаційних спроб. Для здійснення своїх замірів большевики постановили розбити, розслоїти село і направити бідних, без земельних непосідаючих проти посідаючих. Із безземельних і бідняків потворили вони т. зв. Комнезами (комітети незаможних), котрих обовязком є обняти сільську адміністрацію, шпіонувати і тероризувати посідаючих. В дальшім процесі село почало ставити більш однородним. Сільські дуки (звані на Вел. Україні кулаками або куркулями) добровільно або зі страху перед переслідуваннями відступили малоземельним або без земельним надмір своєї землі. Таким чином в селянській верстві Великої України наступило майже соціяльне вирівнання. Селянська маса в цілости стала власницькою і як така заняла неґативне становище до большевицької влади, котра тільки грабила селян, а їм в заміну нічого не давала. Комнезами стали з того часу прибіжищами тільки ледачих елєментів, сільських лінтяїв і дармоїдів, котрих обовязком стало виконувати шпіонажу в користь большевицької влади.

Селянська маса, ставши власницькою, не тільки звернулася проти соціялізаційних (спільницьких) замислів большевиків, але взагалі проти їхньої політики. І того неґативного становища не могла ніяким чином зломити большевицька влада. Навпаки, весною 1921 р., большевики були приневолені відступити від своєї програми і піти на уступки перед селянами. Вони були примушені закріпити приватне користування землею за селянами на 9 літ, замінити т. зв. розверстку (розкладку) на натуральний податок та лишити селянам свободу розпоряджатися довільно тими останками рільничих продуктів, котрі залишаться після зложення натурального податку. В звязку з цим намагаються большевики задля припинення спекуляції відновити знищену ними кооперацію, котра була величезної ваги економічним і культурним чинником України.

Що до инших суспільних верств, то вони находяться в незавидному положенню. Робітництво розпорошилося. Одна його частина повернула на село, обзавелася там сяким-таким хозяйством і не думає вертати до знищених фабрик, ані до голодних міст; друга частина, що колись була засібнійшою (посідала власні доми біля фабрик), залишилася при фабриках, одначе там віддається вона головно такій дрібній праці, щоби свої витвори (як ножі, різаки, запальнички тощо) могли негайно вимінювати за сільські продукти; трета частина віддалася спекуляції і вже придбала деяке майно,

а через те перестала бути складовим елементом пролетаріяту, але перейшла на становище посідаючої (дрібно-власницької) верстви; четверта частина пішла на большевицьких урядників.

На цій то частині колишнього робітництва спирається радянська влада. В своїй основі, по свойому пляну радянська влада являється найбільш поступовою і демократичною. Полягає вона на тім, що вся влада, починаючи від села, а кінчаючи на державі — повинна спочивати в руках сільських, волосних (громадських), повітових, ґуберніяльних та державних рад, вибраних населенням відпоручників (послів). Ці ради повинні збиратися періодично на основі нових виборів за кождим разом для нарад над біжучими громадськими справами. Постійну владу виконують вони через вибрані з поміж себе виконуючі комітети (виділи). Одначе на ділі радянської влади на Вел. Україні нема, зглядно вона є, але фальшована. Владу на Вел. Україні виконує горстка комуністів, звичайно чужинців або перевертнів. Вибори до рад відбуваються під терором, так що всюди мусить вийти комуністична більшість. Український селянин є безсильний перед могутністю чрезвичайок й тюрем. Ніякої рівности нема, ані загального голосовання. Одного відпоручника до рад вибирає 1,000 червоноармійців, або 10,000 робітників, або 250,000 селян. Тому то звичайно вибраними є чужинці (Москалі, Жиди), котрі находяться в червоній армії, в совітській бюрократії і серед напливового робітництва. На сьогорічнім всеукраїнськім зїзді рад на 1,200 відпоручників селяне мали всього 375 представників. Всі ухвали і вибори до виконавчих комітетів відбуваються на основі внесків комуністичної партії, так що приява инших, некомуністичних відпоручників є тільки декораційною, бо вони й так не можуть мати ніякого голосу. Через те й склад радянського уряду є виключно комуністичний. До цього уряду належать: Раковський, голова Ради Народніх Комісарів і комісар закордонних справ. — Кон, комісар внутрішніх справ, — Гринько, ком. освіти, — Гуревич, ком. здоровля, — Мануїльський, ком. земельних справ, — Владиміров, ком. внутрішнього торгу, — Скрипник, ком. інспекції, — Корніїв, ком. обезпечення, — Терлецький, ком. юстиції, — Фрунзе, ком. праці. Члени президії (виконавчий комітет): Раковський, Петровський, Мануїльський, Чубар, Лебідь, Кон, Затонський, Полоз, Іванів, Єрмошенко, Антонов, Терлецький і Кабаненко.

Господарка большевиків, котрі обіцювали кождій людині створити найкращі умовини праці і прожитку, довела до повної руїни господарського життя. Знищено в значній мірі рільництво через ріжні соціялізаційні експерименти, а зовсім знищено торговлю, промисловість, кооперацію та транспортові засоби (зелізниці), а нового нічого не витворено. Що було готове, нагромаджене цілими десятиліттями, те зужито, розграблено, зруйновано, — і на тім мусіли спинитися большевицькі експерименти. Між селом і містом урвався звязок. Селянин не має необхідних засобів до життя і господарювання (нафти, соли, коси, серпа, плуга), а міський мешканець одягу та хліба. Большевицькі гроші втратили всяку вартість і за них мало що або ніщо не можна вже набути. Кождий, хто має щось до позбуття, то тільки в дорозі виміни за реальну вартість. У фабриках знищено машини, недостача хліба для робітників, а палива для фабрик не дозволяє приступити до урухомлення промислу.

Серед таких умов людське життя зійшло до звіринного животіння. Заробітків нема, вартість гроша упала до зера, держава оплачує своїх робітників якнайгірше. На найскромніший місячний прожиток треба соток тисяч, а їх нема. Через те всі випродують останки своїх річей, але й тому вже прийшов край. Инші спритнійші помагають собі спекуляцією, котра мимо дуже важких переслідувань прибрала кольосальні розміри. Правда, большевики створили безплатні захисти для дітей, розпорядилися, що безплатним має бути лічення, безплатні голярні, безплатні помешкання, та це все лишається тільки безплатною мрією, ко-

ли нема ліків, харчів, одягу, обуви, палива і так дальше.

Не світло представляється на Великій Україні і стан духової культури. Народня школа, т. зв. єдина трудова школа, оперта за американськими зразками на комбінації теоретичного навчання з практичними заняттями, не сповнює свого завдання через знищення шкільних будинків, недостачу підручників, а навіть звичайних приборів до писання. Учительство по більшій части сидить в концентраційних таборах за "контрреволюцію", а зрештою воно так лихо матеріяльно ситуоване, що нема ніякої змоги сповнювати свої обовязки. Те саме можна сказати і про середню школу і про позашкільну освіту. Зреформовані інститути вищої освіти (університети) поставлені в дуже нужденне становище під духовим і матеріяльним оглядом. Професори й студенти замість віддаватися науці, увесь час приневолені перш усього роздобувати для себе поживу. Богато говориться про українізацію школи. Важко про те сказати щось певного, але всі біженці з Радянської України однозгідно стверджують, що українізація вправді істнує, але більше на папері. Не тільки не друкується ніяких українських підручників, але давні підручники, видані за часів Центр. Ради й Гетьманщини, десь зникли. Також не появляються нові книжкові видання. В Українській Академії Наук десятки наукових творів приготовлено до друку, одначе вони не можуть побачити денного світла через недостачу паперу і матеріяльних засобів. Всеукраїнське державне видавництво від часу до часу випустить якийнебудь літературний твір в дуже обмеженій скількости примірників, а зрештою появляються тільки малі брошурки комуністичного змісту. У всіх більших містах (звичайно ґуберніяльних появляються большевицькі ґазети на українській мові; вони з правила мають назву "Вісти" або "Більшовик". Ніякі инші ґазети некомуністичного напрямку не можуть виходити. Свободи слова і зборів нема для некомуністів (навіть зближених до комуністів, навіть для українських комуністів); за тею свободою в повнім обємі користуються большевики.

До релїгії ставляться большевики, як до старого пересуду. Вони відділили церкву від держави та школи, полишаючи її на становищі инших освітно-культурних орґанізацій. Це мало для церковного життя на Великій Україні незвичайно додатне значіння Українське громадянство, для котрого всюди істнує тільки заборона, не маючи змоги в якімнебудь иншім ділі проявити народньої енерґії, проявило її в українізації церкви. Почався рух, якого змаганням є вирвати церкву, що має так велику вагу в життю кождого народу, з рук російського духовенства і визволитися від московського патріярхату. Цей рух вийшов з Київа і в короткім часі здобув велику популярність серед селянства. На Київщині утворилося вже до 800 українських парафій; вони постійно зростають і в инших ґуберніях. В українській національній церкві заведено такі зміни: усі відправи відбуваються на живій українській мові, а церковні пісні на народніх мотивах. Духовенство і церковний причт є виборні. Поза церквою священики не мають обовязку носити духовну ношу, а так само мають свободу женячки на рівні із світськими людьми. В маю відбувся в Київі український церковний зїзд, на котрий явилося понад 3000 відпоручників. Цей зїзд усунув епископів-русифікаторів, на київську метрополію назначив полтавського архієпископа Партенія, а для обсади инших епископств вибрав 10 кандидатів, в тім одного світського (б. премієра Чехівського). Московський патріярх Тихон, затрівожений цим рухом, звернувся до вищої церковної гієрархії на Україні, зложеної головно з Москалів, окремим посланням, в котрім виявляє свою згоду на автокефалію української церкви та годиться на її українізацію. Задля перекладу священних книг на українську мову створено окрему комісію з представників вищої духовної гієрархії і членів Укр. Академії Наук, але скоро виявилося, що єрархи Москалі тільки затягають справу, українські члени виступили з неї, і справа пішла своїм

ходом. В серпні виїхало вже трьох кандидатів на українських епископів до Тифлісу, щоби там одержати свячення від автокефального грузинського патріярха. Таким чином церква на Україні, що довгі часи була остоєю русифікації та царської шпіонажі, стає розсадником української національної свідомости.

Большевицький режім на Великій Україні держиться виключно терором, зелізною дисципліною комуністичної партії і червоною армією. Одначе населення не має довіря ані до большевицького уряду, ані до радянського ладу. Тверда школа большевицької влади причинилася до небувалого зросту національної свідомости серед селянства та зрозуміння державної незалежности і розриву з Росією серед всього населення Великої України, не виключаючи навіть українських Москалів і Жидів. Проречистим доказом відношення населення до большевицької окупації і політики є безнастанні повстання, які безвпинно стрясають Великою Україною. Що якийсь час зявляються нові повстанчі керманичі, які борються з большевицькою окупацією. Можемо занотувати імена отсих повстанчих отаманів, що проявляли діяльність на протязі 1921 року; Мордалевич (15. червня перейшов до большевиків), Сірко, Левченко, Волощенко Юрко, Коленський, Струк, Кінський, Богатиренко, Чехович, Зеленчук, Матвієнко, Перенко, Довгаленко, Лошин, Тютюник (молодший), Подоляка, Голуб, Василенко, Сокіл, Павлів, Кущ, Шуба, Сокира, Сірошапка, Литвиненко, Махно, Гладченко і богато инших. Розуміється, що повстанчі акції, проводжувані в ненормальних часах загальної суматохи, не все мають чисто ідеольоґічний характер. Часто проявляється і бандитизм. З цього скористали большевики і прозвали увесь повстанчий рух "бандитизмом" та створили окрему комісію для "боротьби з бандитизмом" під проводом відомого В. Затонського.

Не улягає сумніву, що боротьба українського народу з большевицькою владою буде продовжуватися, не улягає також сумніву, що побідником з неї вийде український народ, котрий перш усього мусить пережити національну революцію, і аж опісля прийде черга на соціяльний переворот, котрий певно піде иншим шляхом як большевицький.

* * *

На цім кінчимо огляд подій. Нашим бажанням було присвятити ще кілька сторінок Буковині, життю політичної еміґрації, життю наших земляків в Америці та доповнити в огляді статті про Підкарпатську Україну та Холмщину і Волинь. Не можемо здійснити нашого бажання через недостачу місця. Може вдасться це зробити на другий рік.

Останній рік не був роком боєвих ефектів і тріюмфів, але увесь український народ на всіх просторах українських земель вів глуху, але вперту боротьбу із своїми гнобителями. Він не подався і не зломився; не втратив надії на кращу будущину, не втратив віри у свої сили. А хто стоїть муром і не подається, той — навіть програючи серед несприятливих умовин — кінець кінців мусить вийти побідником.

Спомини зі Станиславова за часів української влади.

Ще за часів австрійських були в Станиславові дві кадри, а іменно: кадра 95. п. п. і 20 п. п. Кадра 95 п. п. перенесла ся до Станиславова у вересни 1918 р. Оба полки чисто українські. Старшин Українців було досить богато при обох полках, при кадрах однак мало, бо як звичайно Українцями затикано всілякі діри. Командантами сих полків були переважно Поляки, або Німці, що давало ся Українцям в знаки, бо і звідки взяти старших старшин з Українців? Наша суспільність дивила ся тоді на активних старшин, як щось найнисшого, що однак пізнійше вийшло нам на шкоду.

В жовтни 1918 р. вже кождий знав, що Австрія пропала. По польських часописях появили ся статі о "ліквідаційній комісії", яка має приїхати до Галичини і много инших статей зі зазивом до Поляків, аби були приготовані на переворот в Галичині.

Предвиджуючи розпад Австрії починають Українці (при полках) і в місті орґанізувати ся. При 95 п. п. були тоді отсі старшини при кадрі: сотн. Русин, пор. Байрак, чет. Калинович, хор. Др. Гаморак, хор. Тимчук і я. (сотн. Русин виїхав службово на пару днів до Відня). І так в помешканню пор. Байрака відбуваємо щоденно наради і вислід тих нарад такий: — Кождий з нас має ту сотню, в якій він є, приґотовити по можности як найліпше до перевоту, о котрім доходили до нас від часу до часу слухи зі Львова. Я мав приготовити до сего сотню скорострілів. Завдяки великого привязаня і довіря зі сторони стрільців до нас старшин удається нам се перевести в скорім часі, так що впротягу двох тижнів кождий з нас має свою сотню з'орґанізовану, яка є готова в кождій хвилі вхопити за оруже на даного приказ. Пр. при сотні скорострілів все оден стрілець стереже скоростріли, про шо командант сотні немає понятя.

На однім зібраню в пор. Байрака постановляємо: з'єднати і Німців старшин для наших замірів. Се удається нам досить легко, бо Німці переважно відносять ся прихильно до нас. При кінци жовтня 1918 р. відбуваємо першу, спільну нараду в кімнаті нашого команданта шовіністи Поляка майора Рупчинського (якому і не снилося о тім). Ніколи не забуду сего дня, яке враження робить сей факт на нас, бо тепер ми знаємо, що в разі перевороту ми побідники!

На дворі страшна слота так що і живої души не побачиш, лиш від часу до часу ми по одному йдемо на збори.

Німцями проводить капітан Лаєр. Він перший промовляє до нас і каже, що всі старшини Німці ґотові нам помочи в борбі з Ляхами. Подаєм руки оден другому з'обовязуємося все тримати в тайні, щоб Поляки не довідалися. Зараз приступаємо до річи і на сій нараді постановляємо таке:

1). До кождої сотні має бути приділений оден старшина Українець і Німець.

2) Четар Калинович має старатися о лучбу з Українськими Січовими Стрільцями в Чернівцях і зі Львовом.

3). Чет. Дідейчук зістає з нинішним днем приділений до провіянтури і має старатися все вхопити в свої руки.

4). Кожда сотня (себто Українці стрільці) має бути готова кождої хвилі до бою.

5) В случаю перевороту арештувати всіх старшин Поляків.

6). Поручник Байрак дбає о лучбу з укра-

їнським населенням міста Станиславова.

7). Ввійти в злуку з 20. п. п.

8). Сотник Лаєр має старатися перетягнути на нашу сторону німецький батальон т. зв. "Assistenz - Battallion", (який був тоді в Станиславові).

По скінченю наради о 12-ій год. в ночи знова поодиноко розходимося. Переведені точки 1-шої, 2-гої, 3-тої, 6-тої удається дуже легко, бо адутант команданта кадри четар Бравмілєр є також на нашій стороні.

Переведенє точки 7-мої не удається, бо перше там є ще меньше Українців старшин, як 95 п. п., а по друге нема там такої орґанізації.

Переведенє точки 8-ої удається також завдяки сотника Лаєра.

Найбільші трудности справляє точка 4-та, а іменно: При кождій сотні є досить богато Жидів та Поляків, тому всяка праця в національнім дусі є дуже трудна. Та мимо сего удається і сю точку перевести, яка є найважнійшою. Се сьвідчить о великій національній свідомости галицького стрільця.

І так йде приготованє до перевороту своїм ходом. Вже кождий чекає, коли прийде та радісна хвиля? З українським населенєм міста Станиславова сходимося на наради в "Руськїй Бесіді" і забезпечуємо їх, що війско в данїй хвилї стоїть готове до розпорядимости.

1. ПАДОЛИСТ 1918 Р.

Вже пару днів велике напруженє межи старшинами Українцями, а Поляками, яке ще більшає на 1. падолиста. 1. падолистт є вільним днем від військових вправ, томи все сидить по кошарах. Перед обідом скликає командант кадри майор Рипчински старшинські збори, на яких остерігає нас головно Українців перед політикою, бо мовляв "ми австрійські офіцери, а не політики. Нас політика нічо не обходить і ми мусимо бути вірні цісареви". Се були єго слова, Довго та богато він говорить, однак єго слова для нас — се горох об мур.

По обіді о 4-тій годині на звук алярмової труби збирається весь запасний кіш на площі перед командою. Виходить сотн. Русин і промовляє до нас: "Стрільці-Українці! Щойно тепер надійшла радісна вістка, депеша від Української Національної Ради у Львові, що Австрія вже не істнує і що на українській земли повстала українська держава! (Слава!!! Хай живе Україна!!! одним голосом загудів весь кіш).

Не будемо вже провадити війни о скали (італійський фронт), о цісаря, бо єго вже нема, однак мусимо боронити нашу землю перед кождим ворогом. Ніхто чужий не сміє панувати в нашій хаті. В своїй хаті своя правда і сила і воля. Обовязком кождого стрільця Українця є лишити ся дальше при війску, яке від сеї хвилї є своїм, національним війском і то так довго доки ми не збудуємо свою міцну державу і доки не заведемо в ній лад і то не лише в Галичині, але і на Великій Україні — від Сяну аж по Дон."

Зі всіх сторін гуде грімке: Ми остаємо і ллється пісня:

Вже воскресла Україна... і
Ми поляжем, щоб волю і славу,
Рідний краю здобути тобі!

Радість, яку годі описати, а і нема часу нарадуватися вісткою, бо вже чекає праця. Чоловік стає неначе машина, лиш в нутрі душі відчуває якесь задоволенє, якого так довго чекав і за яке неодні так тяжко страждали. Кождий з нас чує могучий поклик в душі батька Тараса:

"Вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кровю волю окропіте"...

Твої ідеї, батьку Тарасе, сповнили ся. Не на дармо страдав Ти, з голоду та холоду гинув в царській тюрмі. Україна воскресла! Український 40 міліоновий нарід розірвав зелізні пута, якими був скований 600 літ і тепер стає на рівні з иньшими народами. Се наслідки твоєї праці і ми клонимо голови перед Тобою. Ми йдемо Твоїми слідами і певні, що дійдемо до цілі, бо наші серця переповнені Твоїми ідеалами. Ми докажемо чиї ми діти! Для нас нема жадних перепон! Ми мусимо збудувати свою державу. І ті власне ідеї помагають нам в будові держави, хоч не оден з нас не відповідає свому становиску, але за те він є щирим, совісним, українським робітником. Кождий з нас знає, що з єго праці виростуть овочі. Щоб діти наші не стогнули вже в кайданах і не проклинали нас, кождий сповнює свій святий обовязок і єму жертвує себе самого. Вмерти нам нестрашно, бо щож може бути приємніще, як самопосвята для добра свого народу?

Зараз відділюється Українців стрільців від Жидів та Поляків. Послідних відпускається домів, а Українцям стрільцям видається нові

однострої. Всі скидають "розетку цісаря", а на її місце приходить синьо-жовта кокардка. Одна хвилина часу, а військо зовсім інакше виглядає. З далека пізнати, що український стрілець, борець за волю свого народа! Приємно подивити ся з якою гордостию наші стрільці припинають собі "національні відзнаки". Не обходиться і без балачок: То файно що цісаря вже нема. Другий знова каже: Ну, а якто буде без цісаря? Хто буде нами правити? Хто? відповідає другий: Україна! Так! Україна! В нашого стрільця являється це слово початком і кінцем всего!

В тій хвилі відходять наші стрільці на службу, як охорона на зелізничий дворець, почта, каси та ріжні маґазини і т. д. Розносяться звуки української команди, як приємно почути її в своїй рідній мові!

В місті повстає "Національна Рада", з котрою ми спільно працюємо аж до одержаня приказів від нашого правительства. Всі уряди переберають Українці в свої руки. Поляків усувають. Одні Жиди урядники зістають дальше по урядах за попереднім зложенєм заяви, що будуть вірно служити Українській Народній Републиці. В одній годині стає Станиславів українським містом.

Команду нашого полка перенимає сотник Русин. Всі Німці переходять на нашу службу. Кождий з нас кидаєся з великою охотою до праці, бож се праця для себе, для свого народа. Перед годиною був австрійським жовніром, а тепер українським. Поляки заховуються зовсім спокійно, бо бачать, що ми з'орґанізовані, однак точку 5-ту не переводиться, що пізнійше вийшло нам на некористь.

Так минає час і чоловік навіть не знає, коли то все так скоро сталося. Наші стрільці стоять на стійках по 48 годин, а часом і більше, бо замало є людий на обсадженє всіх варт. Німецький батальон робить також службу.

Мимо тяжкої праці ніхто не відчуває змученя, бо кождий радий, що може працювати в користь свого народа.

Найтяжша служба є на зелізничім двірци. Вид на двірци такий:

Наші стрільці вертають з далекого італійського фронту, яких Мадяри по дорозі цілком обрабували. Все зголоджене, босе та голе. Аж страшно подивитися. Се бідний стрілець, який більше як 4 роки воював по скалах і якому нераз заглянула смерть у вічі. Всі до 30 літ остаються в Станиславові вступаючи до українського війска, а старші ідуть домів.

Вертають російські полонені з таборів домів, яких також не пожалували Мадяри. (Богато з них умирає на стації). Їм видається зараз каву, консерву та хліб і доперва тоді відсилається їх дальше.

Дальше вертають транспорти Чехів, Мадярів, Німців і то оден за другим з Великої України і то по більшій части уоружені; їх зараз розоружується і аж тоді їдуть они дальше.

Що пару хвиль приходить сьвіжий потяг. До сего треба досить праці та війска. Польські робітники при зелізницях, яких було кілька тисяч відтягнулися від роботи, тому муситься і на них уважати, бо кождої хвилі можуть зробити якесь заворушенє на двірци. Однак завдяки совісного сповненя обовязку йде все дуже гарно, а сповняє тут сей обовязак: 1. старшина, 1 сотня піхоти, 4 скоростріли і 30 жандармів.

В місті цілковитий спокій. Польське населенє заховується спокійно, бо бачить, що якісь заворушеня з єго сторони, будуть сейчас здавлені, бо по нашій стороні сила. При сотні скорострілів все стоять два тягарові авта, а на них по два скоростріли, щоб кождої хвилі були на місци потреби. Крім того одна сотня з полка має все "поготовлє" і стоїть в кошарах так, що за пару хвилин є готова до бою. Що дві години йдуть 12 стрільців із сеї сотні на стежу по місті і слідять за кождим рухом. В місті заложується поліція, яка також все патрулює по місті.

Команда міста видає такі прикази: всі кофейні, реставрації можуть бути отворені тільки до 10-ої години вечером. По 10-ій годині вечером устає весь рух в місті і ніхто з населеня не сміє по згаданій годині ходити по місті, хиба що хто має нічну перепустку від команди міста. (Наглі випадки, як по лікаря і т. п. і т. п.).

Дальші прикази команди міста такі: взивається цивільне населенє міста Станиславова, аби ті що посідають якого-небудь рода оруже, зложили єго до 24 годин на команді міста. Сей приказ обовязує з хвилею єго проголошеня. В кого в разі трусу знайдеться оруже по упливі сеґу речинця, той буде відданий полевому судови.

Всі чужинці мають опустити Станиславів найпізнійше до 15. XI. 1918 р.

Команду нашого себто 95 п. п. перебирає сотник Лаєр, а сотн. Русин обнимає Окружну Команду. Сотн. Лаєр береться серіозно до орґанізації полка. Що-дня напливають новобранці з околиць Станиславова. Видно старших людий, молодих 18 літних хлопців, які йдуть цілими гурмами до війска. Ніхто з них не знає "асентерунку". Не чекають они дома, аж хтось прийде по них; йдуть самі, бо кождий з них розуміє вагу хвилі:

Або добути
Або дома не бути!

Приходять і зовсім молоді, які не надаються ще до військової служби і їх хочуть відослати домів, однак ніхто з них не хоче вертати домів. "Я хочу також служити Україні", каже оден. Другий знова: " в нашім селі жадна дівчина не хоче говорити з тим хлопцем, який сидить дома." Иньший знова каже: "мене мій батько не називав би своїм сином, наколиб я вернув домів." Таке кажуть ті, яких хотять відослати домів. Як приємно почути такі слова від селянської дитини. Так треба виховувати народних борців. Маючи таких борців України ніхто не побідить!

За сими борцями йдуть їх батьки та матері. Не йдуть они, а властиво їдуть фірами, а на фірах повно всякого добра як хліб, безроги, кури та баньки з молоком. Дальше видно стадо худоби, яку селяне женуть. Се все подарунки для українського стрілецтва.

Питаю їх: де ви то все везете? Де? Для вас всіх аби Ви могли добре Ляха бити! дістаю відповідь. Ніхто не наказує селянам се робити, они самі се роблять! Все добро передають до військового маґазину і настає хвиля прощання.

Батьки та матері прощаються зі своїми синами і наказують їм таке: "Слухайте своїх командантів. Се вже не є австрійські офіцери, а ваші братя. Як побєте Ляха, вертайте домів". І дівчата прощаються з молодцями і не одна, хоч не любить єго обіцює єму, як побє Ляха, вийти за него. Які чудні сцени! Не надармо йде праця наших діячів.

Стрільці підбадьорені прощаються зі всіма і не чути тих плачів, а противно на обличу кождого стрільця являється радість і гордість, що він є українським жовніром. "Як сповнимо наш обовязок, тоді і вернемо до Вас". Се послідні їх слова. Селяни відходять домів, а стрільці по кошарах.

Всіх стрільців зараз заприсяжнено перед синьо-жовтим прапором, що будуть вірно служити і боронити Українську Народну Республику. Їх розділюється по сотнях. Зараз починається їх вишколювати і праця в сім напрямі дуже гарно розвивається, бо кождий перенимає ся нею. При сотні скорострілів учимо новобранців про всі складові части скоростріла по українськи, що єму тепер дуже легко научити-ся.

Завдяки здібности сотника Лаєра полк наш в кількох днях є дуже гарно зорґанізований. Тому що сей чоловік здобув собі почесну сторінку в історії українського народу, згадаю дещо про него: Сотник Лаєр — Німець, австрійський, активний старшина. Жовнір в повнім значіню сего слова. Ще за часів австрійських оказує велику симпатію до Українців і все відноситься до Українців дуже прихильно. Він приказує ще за часів австрійських всім старшинам говорити до нашого стрілецтва тільки в українській мові, бо мовляв 95 п. п. се чисто український полк. З Українцями є він все в злуці, а з 1. падолистом переходить на службу Української Народної Республики. Кождої хвилі можна бачити єго і єго адютанта чет. Бравмілєра при праці. На кождім кроці і то навіть в пізну нічну пору оба працюють, а чет. Бравмілєр навіть ночує в канцелярии. Дай Боже таких богато людий українському народови!

В січни 1919 р. стає отаманом По зорґанізованю нашого полка відходить отаман Лаєр на більшовицький фронт, де переберає бриґаду. В борбі з большевиками видержує аж до відвороту Галицької Армії з під Львова. Тоді кидають його бриґаду на польський фронт і підчас відвороту Армії в 1919 р. в маю дістає ся він до польської неволі. Поляки тримають єго пару днів в тюрмі в Скалаті, а потім два польські жандарми ніби переводять єго до Тернополя, однак по дорозі перед Борками великими розстрілюють єго. Цілком обрабувавши єго, лишають жандарми голий труп в окопі.

Наші селяни найшли труп. Обмили, бо тіло було зовсім з кровію. Дістав дві кулі в голову. Та замало було бандитам ще і пальці на руці обтяли єму. Дальше селяни убрали трупа в нове біле і похоронили при дорозі українського героя. На гробі поставили дубовий хрест, а на

хресті таблиця з написею: "Тут спочиває український майор замордований і обрабований Ляхами дня 4. VI. 1919 р." Так сумно скінчив своє житє отаман Лаєр. Се був справжній герой! З. Є. П.

Тимчасом починають і старшини вертати з італійського фронту і кождий з них голоситься до військової служби. Вертають також голі та босі і зголоджені і неоден навіть невідпочавши по такій страшній дорозі хапаєся за працю. Про дім, про відпустку (бо є і такі які вже роками не бачили своєї рідні) ніхто навіть не згадує. Кождий перенятий вагою хвилі і охочо служить свому народови, бо то чого він домагав ся ще в ґімназіяльній лавці для свого народу, сповнилося тепер!.

До полка приходять майже щодня цивільні з околиць по кріси та амуніцію, якої они потребують для самоохорони, двірців зелізничих і т. и. Їм все видається.

При полку що-дня праця. Всі старшини спять при сотнях. Кождий занятий, що хвилини вільної нема. Дня 11. падолиста, 1918. відходить з нашого полка одна сотня 150 людий і 4 скоростріли до Ходорова розоружити польський 80 полк піхоти, який вертає з України і до сеї пори не зложив оружа.

Полк дістає приказ о 11-ій годині перед одом, а пів до дванайцятої в обід сотня вже відходить. Вечером того самого дня обсаджує сотня і скоростріли "зелізничий шлях" коло Ходорова і чекає на потяг, яким має приїхати 80 полк. Десь за годину чути з далека що потяг надходить. Все здрігнуло і кождий тримає кріса в руці зверненого в сторону потяга. Аж ту свиставка машини зовсім близько і потяг надбігає на місце, де сотня чекає на него. В тім моменті розпочинається з нашої сторони стрілянина, але зараз то саме і з ляцької сторони. З обох сторін заграли скоростріли, а з польської обізвалися гармати та міни. Ніч, темно. Видно огонь з цівок скорострілів, та експльозії ляцьких шрапнелів над нашими головами. Стрілянина не перестає. Поляки є дуже добре зорґанізовані і майже в кождім возі мають скоростріл, а що 4-тий віз піхотонську гармату, або міномет. То все не страшне для наших стрільців і ніхто не важиться податися ані на крок взад, хоч страти є великі. Від часу до часу чути плачі та зойки ранених.. Чути як наші скоростріли стріляють до возів і дошки відлітають з ляцьких возів...

Тоді Поляки почасти висідають з возів, кого не поцілить наша куля і розпочинається рукопашний бій. На штики! Гура! Гура! Гура!

Тому що Поляки перевисшають силою, ми мусимо уступити і то вже в малій скількости. Більше, як половина наших братів лишаєть ся на полю битви... — мертвими.

Розоружити 80 полк не удає ся і він їде дальше. На другий день раненько, як лиш починає свитати збираємо трупів на полю битви. Пізнаємо наших, Ляхів. Є богато їх, однак польських трупів два рази тільки, що наших. Крім того Поляки забрали богато своїх трупів зі собою і всїх своїх ранених. Наших ранених ще в ночи відставлено до Станиславова. Зі старшин поляг в сій битві четар Герасевич, черновецький студент прав. Єго тіло виглядає страшно. Зовсім голий, тіло порізане, що годі пізнати. Так поводиться польська армія з трупами!

Се був перший бій наших стрільців з Ляхами і хто бачив єго переконався, що наші стрільці не відкажуть послуху та хоробрости ніколи!!! Горстка людий проти цілого полка, який все мав: гармати, мінометн та множество скорострілів!

В половині падолиста приходить до Станиславова запасний кіш У. С. С. і закватеровуєся на Діброві в мурах, де колись сидів Січинський. 95 п. п. є закватерований зараз близько Діброви, а іменно в артилерийських кошарах. При обох полках праця розвиваєть ся дальше. Тепер новобранців приділюється по більшій части до У. С. С., бо наш полк вже повний.

Десь коло 20. XI. 1918 р. відвідує наш полк секретар військових справ полковник Вітовський і називає наш полк 2-гим стрілецьким полком, а У. С. С. І. У. С. С. полком. Наш полк себто 2 стр. дістає похвалу за Ходорів. Того самого дня вечером о 11 годині зібранє всїх Українців старшин (але тільки Українців). На зібраню промовляє перший полков. Вітовський і каже таке: "Те, що я сегодня бачив в Станиславові свідчить, що ви працюєте! Не меньше свідчить о вашій праці і цей факт, що тисячі польських робітників примушені спокійно заховуватися. Для певности потреба для Станиславова ще більше війска, чим тепер він має. Інакше стоїть справа зі Львовом: борба не устає. Наші стрільці борються, мов льви, однак Львів удержати ми не в силі. Львів не удержиться, він впаде, але се нічо. Годі нам

здобувати одну каменицю за другою, бо до сего потреба масу війска і коштує це дуже богато жертв! Ми окружимо Львів і не допустимо до Львова жадної поживи, ані одної картофлі і тоді Львів буде примушений нам піддатися.“ Се промова полковника Вітовського. На сій нараді постановляємо як найскорше дати Львовови поміч. І так 30. XI. 1918 р. відходить зі Станиславова перший курінь під командою сотника Галевича до Львова. Сей курінь складається: 3 сотні піхоти і одна сотня скорострілів. Сотня піхоти числить до 200 люда. Дві сотні дає запасний кіш У. С. С. і 4 ручні скоростріли, а одну сотню піхоти і 4 тяжкі скоростріли дає 2 полк. З великою урочистостию відходить сей перший курінь до Львова, однак до самого Львова він не доходить, бо Львів є вже в польських руках і розпочинається облога Львова.

Від тепер відходять зі Станиславова майже що тижня курінї зі скорострілами і батерії гармат під Львів. Станиславів дав до 40 курінів на фронт. Станиславів дає поміч також Великій Україні посилаючи туда часто більші частини війска.

В січни 1919 р. заложуєся в Станиславові 1-ший полк піхоти, се давний 58 п. п., артилерійський вишкіл і артилерийська школа.

З упадком Львова переноситься наше Правительство до Станиславова і Станиславів стає столицею Західної Области Української Республики.

Аж любо подивити ся на теперішнє місто. Не давно тому слабо де можна було почути українське слово, а тепер на кождім кроці. Всі улиці міста мають українські назви. Головна ул. називаєся: ул. Шевченка, давна Ґолуховського — тепер ул. Хмельницького і т. д. Навіть давну ”кофейню Австрію“ охрещують ся на ”Одесу“. Являють ся українські гроші ”гривні“. Що за радість! Гривні йдуть на рівні з австрійськими коронами. Нема ріжниці межи вартостию гривні а корони. Кождий Українець принимає тільки гривні, аби тимсамим поставити їх висше корони. Житє в Станиславові досить тане, а в порівнаню до Наддніпрянщини дуже тане. На торгах селяни принимають також тільки гривні і через се гривня йде в гору.

Аж ту приходять до Станиславова біженці з Великої України. Отаманові Петлюрі не поводиться у війні з більшовиками, тому єго частини уступають перед більшевиками. Більшовики занимають Каменець Подільський, тому Станиславів повний біженцями. Приходять сюда і старші офіцери петлюрівські, як ґенерали. Сі люди приносять зі собою богато гроша і їм житє в Станиславові видається дуже тане. За що небудь платять они по 40 разів більше. Пр. за чорну каву в кофейні, яка коштує найбільше 3 гривні, они платять 50—100 карбованців. За кімнату в готели на одну ніч, яка коштує 5 гривен, они платять до 300 карбованців і т. д., і т. д. Тому то по їх приході ціни в Станиславові йдуть дуже до гори, а гривня стоїть нисше корони, бо гривен повно в Станиславові.

Тимчасом праця йде своїм ходом. Станиславівська поліція і розвідчий відділ слідить за кождим рухом Поляків. Завдяки доброго провадженя обох відділів команда міста є поінформована про найменьші дрібниці. Нераз робляться труси по домах Поляків і знаходиться в них оруже і то там якраз, де вказує донос.

По відході от. Лаєра на фронт команду нашого полка перебирає отаман Кніттель.

Надходить семий місяць завзятої війни. Маґазини з амуніцією та одностроями вичерпують ся. Недостає всего! Східна Галичина і то не ціла, бо спорий шмат землі обсаджений Поляками, видержує 7 місяців в завзятій борбі з Ляхами, які дістають велику поміч від Франції, та більшовиками. Чимало війська забирає обсадженє румунської границі. Мимо того всего галицький стрілець держиться; Поляки кидають на фронт свіжі сили. Се армія ґенерала Галлєра, яка приходить до Галичини з Франції і она перериває фронт під Львовом. Зі Станиславова відходить оден курінь за другим під Львів, аби залатати діру і напевно булоби удалося її залатати, наколиб Румуни не заняли Покутя. Сей послідний факт причиняється в найбільшій мірі до відвороту Галицької Армії. З одної сторони Поляки, а з другої сторони Румуни. Галицька Армія має оден вибір — відворот над Збруч, бо по утраті Покуття, Галицька Армія тратить джерело, з якого черпала дотепер найздоровійші частини війська.

В послідним моменті орґанізується курінь із зелізничників - Українців і одна сотня відходить на фронт. Рівнож і дівчата орґанізують свою сотню.

Фронт відступає дальше на схід. Починається евакуація Станиславова. Дня 24. мая в суботу по обіді Державний Секретаріят забира-

ється зі Станиславова, що спричиняє велику паніку в місті. На другий день 25 мая (неділя) робить відворот все військо зі Станиславова, а іменно запасний кіш І. У. С. С., І. п. п. і 2 п. п. артилерийська школа та обозна валка. Треба згадати, що два дні передтим оголошено мобілізацію до 42-ох літ.

Дня 25. мая хоч неділя, приходить богато людий і то по більшій части старші і голосяться до війска, однакож годі їх уоружити.

Калік розпускається домів, бо они нездібні до маршу, але богато з них йде разом з нами, бо мовляв: "нічого в дома лишатися. Може і я каліка стану в пригоді Україні." Хорі з лічниць також прилучуються до нас і з нами разом роблять відворот. Куда Ви? питаю ся їх. "Куда ви, туда і ми! Всім разом вмерти негірко", дістаю відповідь.

Ті, які не можуть встати пращаються з нами із сльозами в очах і наказують нам, аби ми сповнили наш святий обовязок і видержали до послідного чоловіка, бо в противнім разі ми будемо відвічальними за ті могили, які появилися на українській землі, за каліки і на нашім сумліню будуть лежати плачі дітий та вдів, які дармо вичікують своїх мужів та татів з української війни.

Чути глухі звуки десь зпід землі... Се тисячі голосів українських героїв, які полягли за волю України. І они також завзивають нас до сповненя обовязку словами: "ми стежимо за кождим рухом вашим і кождий з вас буде мусів колись зложити перед нами обрахунок совісти, тому бороніть любу Україну! З крови пролитої за волю України виросте нове племя, якого ніхто не побідить!"

Так, Братя! Ми сповнимо наш обовязок! Хиба по наших трупах ворог дійде до своєї цілш. Не заживемо ми на волі на українській землі, то заживуть наші діти, які все будуть гордими, що они сини тих батьків, які українську волю окропили своєю кровією. Ся хвиля останеться невмірущою в души кождого з нас. Кождої хвилі являється она чоловікови перед очима, Що переживаємо в сій хвилі, годі описати. Обличе стрільця каже, що діється в єго души. — — — —

Цивільні, які не можуть покидати Станиславів пращають також словами: "вертайте, але побідниками. Де би ви не були ми все духом з вами."

З околичних сіл приходять старі батьки з фірами. Куда ви дядьки? питаю їх. "Йде мій син, йду й я. Буду вас возити. Полякови не хочу служити," дістаю відповідь. Приходять і такі, які спакували своє добро на фіри, а до фір привязали корову, чи телятко і також вибирають ся з нами.

Богато родин і зі Станиславова відходить з нами. Богато судиїв, ґімназияльних професорів голосяться до військової служби і йдуть з військом.

В місті великий рух. Ріжні вісти ходять. Одні кажуть, що Румуни вже під містом, другі знова, що Румуни занимають лиш по Коломию і т. д. Годі зорієнтуватися. Цивільне, польське населенє заховується спокійно. Так минає час до полудня. О 3-тій годині по полудни опускає місто війско, одні роблять відворот на Галич, другі знова Нижнів, не знаючи, чи не впадуть у ворожі руки.

В Станиславові було досить маґазинів, а забрано їх лиш по части. Харчевий склад, який був уміщений коло зелізничого двірця зістав зрабований цивільними людьми, себто польським та жидівським населенєм. Рівнож і на двірци зелізничім полишилося богато майна, бо годі було то все вивезти задля браку машин.

Артилерийський склад, який знаходився поза містом — Кнігинин— почасти спалено, а дещо забрано зі собою. З кождої канони повитягано замки і закопано їх в землю.

І так сумно опустили ми дотеперішну столицю Західної Области У. Н. Републики, однак

..Вернуться ще тії Стрільці Січовії!
Задрожить тоді Варшава!

Н. Н.

Мусить якось ріжнитися.

Крутяк (до піяка): — Не можете покинути того поганого пиянства. Не розумію, як може чоловік пити так без міри, коли вже не має спраги!

Піяк: — А чим би розумний чоловік ріжнив ся від дурної худоби?!

Українські аматори товариства ім. Т. Шевченка з Нар. Дому коло Величкі, околиця Гефорд, Саск.

Члени укр. товариства ім. Тараса Шевченка в околици Гефорд, Саск.

Український фармер в Гефорд, Саск. Василь Паскиливиц з родиною; має секцію землї, своюмолотільню і автомобіль.

Д. Сїкора,

Оден з дуже дїяльних Українців в околици Радісон, Саск., куда прибув 1908 р. на фарму на якій й досї фармерує. За його старанєм зорґанїзовано укр. шкільний дістрікт і побудовано школу, як також вибудовано Укр. Нар. Дім. Тепер занимає уряд концільмена 3. Дів. в муніципалї Редбері Нр. 435.

Іван Савишен зі своєю женою з Гефорд, Саск. Він побудував Нар. Дім ім. Т. Шевченка на Гефорд.

Український Народний Дім в Сен Джулієн, Саск.

Бє глухо дощ о шиби...

...Бє глухо дощ о шиби, холодний вітер віє зловіщо, а чорні хмари так і нависли, мовби на віки хотіли придавити, придусити собою сонце, так закрити його недопустити щоб воно сияло. Воно не сміє звеселяти собою ні землі, цеї поневоленої, знищеної, окраденої, ні рабів, цих бідних, змарнілих, пригноблених. Ні, їм так краще, вони так не бачуть цілого нещастя, а коли засіяє сонце, коли всміхаєть ся в його проміннях природа, —тоді допервa пізнають ціле своє горе й муки, а їх серце щемить болючо питанням: чому? чому-ж то ми вже не можем раз також всьміхнутись до золотих лучів сонця; чому воно світить лиш цим деревам і квіткам, а на нас забуло? Колиж воно заблисне і нам, це довго ожидане, вимріяне сонце Волі і Свободи, коли?

... Геть від них сонце; їм так краще... без тебе! Або всміхнись і до них, засяяй і їм, принеси їм вже раз цю так горячо бажану Волю — або краще сховайсь; не рви на шматки їх зболілих, скровавлених серць...

..Бє глухо дощ о шиби, а у їх грудях відбиває заковане серце; холодний вітер віє зловіще, а у їх грудях будиться мисль: Хто цему винен? Хто нас обікрав, поневолив? Хто спричинив тільки нещастя? Хто? О! горе йому, горе, не зазнать йому долі ні щастя ніколи!!! Заважать колись, ох заважать колись ці сльози і болі, і прийдеть за них тяжко заплатити! А коли, коли прийде цей день відплати? — питаєть ся втомлене серце....

Потерпи ще, пожди... незабаром...

..Бє глухо дощ о шиби, холодний вітер віє зловіщо.

Хатина бідна, стара, на бік перехилилась, не одно бачила, не одно пережила. Не одна буря перешуміла над нею, не один грім вдарив в стріху...

Смеркаєсь. У хаті лежить старий Лисунь. Блимає світло в куті. Дивоглядні та страшні тіни розпростерли своє панування. Кожда з знає якусь історию і одна другій розповідає страховинні річи...

"...І цего старого не ощадили"?

".... Ні."

". . І на його білу голову піднесли руку?"

". . Ой так... І піднесли руку і окровавили сиве волосся й поломили старі кости...."

"... Ох страшно... Прокляття цему, хто це вчинив — загомоніли тіни. "Нехай караєть ся до віку! Прокляття!"

Вдарив глухо дощ о шибу, завив дико вітер і поніс проклін у темну ніч...

В кутику, біля ліжка сидить Василь, дванацятилітний хлопчик, онук Лисуня. Його послідний скарб. Його сирітка нещасна. Він був для него всім; ясним сонцем в темних і похмарних днях старости, розрадою у хвилях болю і сумних споминів. На кого лишить отсю дитину? Кого будуть втішати його ясні очі?...

Нераз бувало, вбіжить Василь до хати і скрикне: "Дідусю, дідусю, ось нова книжка, пан учитель дав — ходіть "будемо читати". І читає молодий хлопчина, а дідусь сидить біля нього і слухає його чистий голос. А скінчивши, Василь каже: "Яке це гарне дідусю, правда? А знаєш чому? Бо воно наше українське, тому воно таке миле!"

І покладе головку на дідове рамя, задивить ся то в синє небо, то в темний гай, або десь у простір і думає щось довго... тихо... Нагло зриваєсь і паленіє: "Дідусю, і я стану козаком, надіну жупан, припну шаблю, сяду на коника і страшно пімщусь на ворогах! Відберу цю землю, цей зелений гай, цю синю річку і здобуду волю й долю свойому народові!!"

— "Цить дитинко, успокій ся... почують, відберуть книжку — ще й побють!"

"... Ще й побють..."

...Вже рік минув як прийшли тії Ляхи у їх село, так, вже довгий рік болів, знущань і недолі. Що сліз, що крови?!... Морозом проймає ціле тіло на згадку цих страшних днів...

... А там, на горі, ось у цему спаленому дворі завзято боронили ся наші; кінчив ся день, криваво заходило сонце, а у дворі не стало нікого! Усі, усі поклали молоді голови в геройському бою за волю своєї України. Ні один не лишив ся живий, не один. Краще згинути їм від куль, чим померти голодовою смертію в тюрмах, або каратись до віку з поломаними кістьми. І вибрали смерть над усе... "Не піддамось?!" крикнув старшина... "Ні!" гукнули хлопці. І здивувались Ляхи, звідки тільки завзятости. "Спаліть їх!" впав при... підпалено з усіх сторі. Згорів величний. Остались тільки мури, сторчать комини. А коли в ночі випливе срібний місяць зза хмар, заворушать ся мури, виповзують тіни, заскриплять старі тополі —тоді то будять ся молоді сини, розмовляють з своєю ненькою - землею, потішають її заплакану. Тоді там, на тих згарищах — руїнах усі присягають: їх дух помстить усі кривди, обітре сльози, загоїть рани і вирве злодіям — украдену матір. "Пімстять", шепчуть тіни і далеко несеть ся ця присяга. Сховавсь місяць за хмару, загуділи спалені мури і скриплять старі тополі: "Пімстять, пімстять"!

— — — — — — — — — — — — — —

"Василю" — затремтіли старі губи — "ходи, покладь головку ось тут, на мою грудь, так. .. ось тут біля серця... лекше засну"...

Безсильно закривають ся втомлені дідові очі, лице палить від горячки, а малий Василь згадує ті страховинні події останнього року, які вони з дідом пережили і згадує ще страшне.. жахливе, це найновіще нещастя, яке постигло їх так недавно... передвчера...

... Ось там у цьому зруйнованому дворі любили вони з дідом пересиджувати. Василь приносив нові книжки і часописи від пана учителя і читав їх дідови... Там, у цьому зруйнованому замку, сідали оба на обсмалених камінях, дідусь підпирав голову рукою, а Василь читав... Тихо там було все, тільки сонце сияло па румовищах і тільки вітрець повівав від часу до часу, поривав на свої крила слова хлопчини і думки діда і уносив їх понад верхи топіль, що легко колихались від його подиху... Тихо там було і затишно; свої люди там не заходили, чуже військо оминало і нічо не ворушило тихого сну героїв що спали під цими руїнами, поважних дум діда і палких мрій хлопчини...

... Там вони були передвчера. Посідали як звичайно на каміннях і читали, не запримітивши що з другої сторони підкралась до них сторожа ворожого війська, якої командант вже давно зачав підозрівати старого дідуся о якісь "непевне кованя", там на згарищах двора, а нині захотів остаточно переконатись о слушности своїх "підозрінь"...

... Василь скінчив читати і поклав книжку; сумом потяглось його личко і погасли ясні очі. Поволи заходило сонце, а вітер грав ся з волосям золотим хлопчини і білим дідовим...

"Скажи дідусю, розкажи мені ще раз про наше терпіння і муки, щоб я не забув їх ніколи... Розкажи, дідусю ще раз про наших козаків — Запорожців, про Стрільчиків — молодців, розкажи!...

.. І став дідусь розказувати... Поклав поморщену руку на золоту головку хлопчини, котрого молоді, ясні очі впили ся з жадобою в дідові уста...

"І так, дитино — кінчив дідусь своє довге оповідання — цвила колись на Україні воля і слава, богацтво і щастя. Аж прийшла неволя, вкрились степи могилами, розвіяв вітер козацькі кости по цілій Вкраїні, забагрянів Дніпро від молодецької крови і поніс її в Чорне Море... Утихомирилось. Нарід закріпощений працював мов чорний віл від рана до ночі. "Праці, тяжкої праці йому дати — втішались вороги — щоб не мав він сили ні часу думати про якусь там волю". І гнули ся спини. Горбились в заранню молоді плечі, похнюпились голови. Здавалось, він не всилі щось думати-діяти, І так літа минали"...

"А що далі діду, що далі?"

"Настала велика війна, страшна жорстока, зруйнувала ще більше наш край, знищила, скосила самий цвіт народу, лиш самі старці і діти остались..."

"А далі" —

"Тиж сам бачив... Прийшов 1918 рік. Пробудивсь нарід, Піднеслись згорблені спини, голова випрямилась: "Скиньмо престоли, прожені м панів — Ляхів, жертвуймо діти і внуки, а добудемо волі, цеї золотої волі!" і жертвували

синів і внуків. Пішли ці, що ще живі оста-лись пішли усі...“

”Щож далі, дідусю, де вони?“

”... Вони? — Тут, під румовищем привалені, і там у цих безчисленних, по всій Україні розсіяних могилах; у шпиталях гниють і тюрмах карають ся...“

”А воля, діду, де воля?“

”Вона закована, потоптана, вона завмерла!“

Поклав хлопчина голову на дідове рамя, а в його очах перлять ся слези...

”А хто її розкує дідусю, хто пімстить її, хто?

Випрямивсь старий, заблестіли старі очі, затремтів голос: ”Прийде хвиля, що знов розвалять ся тюрми, розкують ся заковані, повстануть діти і внуки, прилучать ся правнуки і настане день розрахунку! А за ним прийде воля і усміхнеть ся славна Україна...“

... — Зашелестіли корчі... Це що.. Господи! ворожа патруля!... Вони чули все!..

З піною скаженої злости прискочив провідник патрулі до старого...

— Ти бунтовніку стари! — замахнувся кольбою раз, другий і третий... Встав дідусь і закровавилось сиве волосся...

Втихло довкола... Сховавсь срібнолиций за хмари, патруля відходить поспішно, а ще з далека чути проклони її провідника, стогне дідусь і ридає Василь...

— — — — — — — — — — — — — —

... Дрожить рука старого на голові хлопця... ”Василю... прощай, я йду вже... йду... Остань вірним сином своєї землі, кохай її поневолену, пімсти скривджену... Пращай дитино, я... йду...

Бє глухо дощ о шиби, холодний вітер виє зловіщо, а в маленькій, низькій хатині заходить ся спазматичним плачем Василь, що припав устами до холодної руки мерця..

ГАНУСЯ.

Вечеріє. Легонький вітрець колише в садочку дерева, а вони шумлять чогось так смутно, так дивно, мабуть якусь тайну йому шепочуть. І тихо несеть ся їх шепіт далеко, далеко. Цить ...соловій співа... Як жалісно як сумно, ох який біль заливає душу! Чому, чому горем прибита твоя грудь? Чому? Соловейку - півче, чарівнику втихомирись! Не втиха...

І біль і жаль і сум несуть ся далеко... далеко...

В маленькій хатині, в постелі лежить мала десятьлітна дівчинка. Розпалене личко і білі, спалені горячкою губоньки свідчать, як дуже терпить мала Гануся. Темними, спокійними очима глядить на матір, що біля неї заливаєсть ся слізми. В кутику опершись о лавку, з пальчиком в бузі стоїть малий Михась і дивить ся раз на Ганусю, раз на маму. Личко скривилось, очка блищать, ось, ось заплаче на цілу хату.

Гануся звернула головку.

”Михасю, — закликала тихенько — ходи.“

Усміхнув ся, приступив до ліжка, виймив пальчик з бузі і питає:

”Ганусю, тебе болить ще головонька?“

”Ні, вже не болить... Михасю, іди... злови мені... метелика... такого, як я люблю — ти знаєш — з такими... блискучими плямками.. іди Михасуню“.

Побіг. За хвилю вернув ся.

”Там темно, метелики вже сплять. Я завтра тобі принесу, богато, богато, піду з Івасем, він вміє ловити.“

”Завтра... мені вже буде цілком добре... Я піду з вами...“

Тяжко заридала мати.

”Мамо, не плач... мене не болить вже головка, мені нині... так добре...“

Втихла. Стомлена примкнула очі... Ах, як вона любить метелики, і білі, і жовті, і маленькі сині, усі, усі, — а передовсім ті темні з блискучими плямками. Як вона їх любить!... Сухі руки простягла в гору... Метелика.. метелика — шепочуть спалені усточка. Вона їм кривди не зробить ніколи. Ох, як плакала вона раз дуже, як сусідський Гриньо вирвав крильце метеликови! Вона його поховала у садочку. Завтра вона там піде подивить ся на маленьку могилку. Посадить цвіточки, бо вона їх так дуже любила, жила лиш ними...

Втомилась головка від зворушення, личко скривилось з болю...

— ”Ганусю, люба моя Ганусю, дитинко кохана, промов хоч словечко своїй мамі!“ —

... Вона чує, але промовити не всилі...

...Коло неї богато метеликів... Вона зловила одного, принесла домів і поклала до скляночки,

такої гарної скляночки, зеленої із синіми незабудьками... Хто дав її цю скляночку?.. Ах, вона вже знає, пригадала собі... Її дарував цей пан, офіцир, наш Українець, що мешкав в них цілий місяць. Він такий добрий був! Як гарно говорив вечір з татусем про Україну велику, богату, про красний Київ, про синій Дніпро... А як зачав розказувати про козаків, страшних Татар та Турків, про злих Ляхів — та Ганнуся в куточку слізми заливалась, а ідучи спати молилась за цих козаків, що в неволі повмирали, за цих що їх кости й могили розсіяні по усій Україні й за цих, що ще згинути мають...

... Кров у виски вдарила, личко поблідло, перлинки поту зросили чоло. Ох! Як болить її головка...

"Ганусю, моє щастя, не опускай бідну маму, поглянь на мене, дитинко моя єдина..."

Піднесла повіки і глянула спокійно своїми темними, глибокими очима на матір. Алеж вона не всилі дивитись, не в силі... Примкнула знова...

... Май... Тихий, пахучий вечір... У садочку соловій співає якісь чарівні пісні. Ганусі серце дстискаєсь від якогось незвісного болю. Її здається що соловій самі сумні пісні співає. Чому її так здасть ся?

... Тут в садочку вони все вечеряють; він, цей офіцер так любить тут вечеряти, татусь рівнож, а Ганнуся—що вже й казати, вона хотілаб так усе, вічно, ціле життя вечеряти і слухати цего пана і дивитись в його тихі, сині очі. Він її все цілує в головку на добраніч. А нині, чи нині так само буде?... Він такий добрий... Він дарував їй медалик з ланцушком...

Піднесла руку щоб його дістати, але нема в неї сили, ручка впала побіч... Як дуже болить її головка... дуже....

...В садку вже цілком стемнілось. Зірок богато — ціле небо вкрили...

... Вони все ждуть "Його" нема. "Щось зле" — каже татусь мамі. А Ганусі затремтіли сльози на очах. Не прийшов... і в головку не поцілував... Її так дуже боліло це мале серденько...

... Ніч... Ганнуся спить й не спить. Ні, це щось сталось. Ось — і вона сіла на ліжку — чути стріли. Ой... більше, що раз більше їх паде і гуркіт страшний... Ось знову... Так стріляють! Ганнуся добре знає, чула вже нераз. Ох, як страшно! — й дрібними руками закриває ушка, — десь недалеко... А коло серця так щемить, так болить; ці кулі так калічать, розривають, убивають людий! О Боже! Як страшно!

... Хтось біжить садком... вже в сінях... Двері відчинились. "Він", цілий розпалений, задиханий і.. ах Боже мій... права рука перевязана хустиною, а кров з неї так ллєть ся, так ллєть ся! Це не сон, ні, Ганнуся добре бачить, не спить. Це він зранений. Забрав дещо з своїх річий. "Прощайте любі" — закликав — не журіть ся! Ми ще вернемось назад, відібєм цю нашу дорогу землю! Прощай моя маленька Ганусю — і блідими устами поцілував її в головку — ми вернимось ще маленька!" Пішов.. Довго і гірко плакала тоді Ганнуся...

Відвернула головку, а по розпаленім личку поплила слізонька одна... друга... трета...

... Рано. Ганнуся пробудилась. Ах Боже, Боже, чому вона тоді пробудилась?! Нехай булаб снила во віки про него, про козаків і любу Вкраїну! Чому вона тоді пробудилась, чому?!

Скрикнула з болю. Розхилила спалені усточка, горячка, страшна горячка її мучить... О, Боже, як дуже болить її головка! А горячі матерні сльози падуть на її розпалене личко... Лиш вона цего не чує, не бачить нічого. "Води" — ледви чутно промовила. Напилась. Їй тепер лекше, добре їй тепер.

...І ось вона бачить у хаті повно чужих людий. Похмурі, злі очі переколюють її серце на скрізь. Вона боїть ся цих людий. Ревізія!... Шукають чогось. Питають ся за оружжям, грозять, кричать. Ах, як вона здригаєть ся від цего крику! Михась плаче. І вонаб заплакала, заридала, щоб було чути далеко, далеко, — але треба бути відважною казав усе "він". І Ганнуся не плаче, тільки серце її бєть ся. Дармо чогось шукають. Забрали усі річи "його", забрали татусеві книжки і часописи і, о Боже, Боже милостивий — забрали її татуся, її любого татуся!!

Підкинулась. Сіла на ліжко. "Татусю мій, татусю" — лебедить дріжачими усточками. Впала безсильно маленька головка, а серце ледви бєть ся.

... І Ганнуся бачить як ведуть татуся і учителя і доброго, старенького сусіда Миколу і богато иньших. Вона біжить з учителевою Марусею і Івасем, біжить за ними. Маруся плаче, а вона не в силі, вона лиш кличе: "Татусю мій, татусю!..." Він обертаєсь до неї і Ганнуся бачить його бліде лице, але зараз же вдаряє

його жовнір з цілої сили в плечі. Ах! Ганнуся закриває собі оченята. Ні! вона вже не буде кликати. Минули вже й цвинтар, минули село, минули друге аж в третім спинились. Тут відчинили ворота якогось будинку і о Боже! там татуся замкнули. Він оглянув ся, кивнув рукою, ах, вона не забуде ніколи його сумного погляду...

"Татусю мій, татусю" — шепочуть бліді усточка... А мамі серце краєсь...

... Ганнуся і Івась били дрібними руками об двері і плакали, кричали: "Пустіть нашого татуся, пустіть його нам!" Прискочив жовнір:— "Марш з тонд!" крикнув і трутив їх дужими руками. Івась задержав ся дерева, але Ганнуся впала і вдарила головкою об камінь. Ох! як її тоді заболіла головка, як дуже!.. Вона нічого не тямить, нічого не знає, що з нею опісля сталось. Вона спала... довго, довго спала...

Аж нині обудилась. Бачить маму, свою добру маму заллялу слізми і маленького Михася зі сумними очками. Простягла до них малі руки.. Нагло... її очі розширились, грудь піднеслась... "Де татусь!" — скрикнула болісно і підвела головку... Нема... Упала головка, на бік, похилилась, а бліді усточка шепотіли: татусь... садок... метелик...

"Ганнусю! моє ясне сонічко, чому зайшло так скоро для мене, — рида мати — озовись, поглянь!"

Цить, мамо, цить... Не буди своєї Ганнусі, подивись на її личко, осяяне щастям. Не буди її! Нехай снить о козаках, о гарній Україні, о своїм татусю... рожевім садочку... любім метелику...

ХИТРИЙ КУМ.

— Слава Йсу!
— Слава на віки!
— А деж то ваш чоловік є? —
Хитрий куму кум питає,
Сам під носом усьміхаєсь...
Бо він свого кума - брата,
Оставив в сальоні свата...
— Та пійшов десь до сто фарсів!...
Адіть! Нагрілам ковбасів,
І пирогів наліпила,
Свинські ноги застудила;
А його десь чорт тримає;
Коли верне лихо знає.
Всадив кум люльку у зуби,
Слинка йому тече з губи;
Рад би з душі погоститись,
З кумонькою звеселитись...
"Треба втяти мені штучку,
Заселить на бабу ключку".
— Так то, кумцю, так з хлопами...
Ви самі тут — він з бабами
Кути в ярдах витирає,
Свій заробок розкидає...
Шкода лиш вашого віку
Тратить з таким чоловіком!
— Дивіть самі, куме милий,
В мене вже нема нич сили;
Цілковито з тіла спала...
Нужда би його забрала!...
Не така я давно була;
От що з мене зробив ґула.
— Правда, кумцю, я те знаю!
Ще як нинька памятаю,
Як дівкою ви гуляли,
Як хлопці оком кидали...
І тепер правди не скрити —
Вас би хоч весь вік любити.
— Цитьте, куме, не жартуйте,
Тай крови мені не псуйте,
Скиньте ковт, тай розгостіть ся,
Нате чарку — звеселіть ся,
Годі на старого ждати...
Що Бог дав, мем споживати.
Кум до стола присадив ся,
Та на добре розгостив ся:
Ковбаса, дреглі і фляшка —
Всьо на верха, а нанашка
Ще й пироги в миску трепле:
— Їджте, куме, поки тепле.
Вже десь добре по півночи
Прийшов старий — їсти хоче.
А баба давай кричати:
— Пійдеш з хати, біснуватий!
Там на ярдах твоє право!..
— — — — — — — — — —
Чи кому таке ся склало?

Молотїльна Василя Пескливица.

Хата українського фармера в Саскачеванї І. Котляка, котрий разом з родиною прибув до Канади 1907 р.

Українська церква і дзвіниця на Сен Джулїен, Саскачеван.

Mater Dolorosa.

Недалеко від села, поміж ярами й дикими кущами стоїть хата Кузихи. Подіравлена кулями, з подертою стріхою й вибитими вікнами, виглядає бідно. Колись добре велось у цій хатині. Весело було. Був і садок вишневий і цвіти коло хати. Грались діти у траві а срібний їх голосок і ніжний сміх зливав ся зі співом жайворонків та шумом филюючого Дністра і ніс ся далеко над золотими нивами і зеленими дністровими лугами. А прийшов вечір, сонце поволи ховалось між ярами, дерева кидали приємні, холодні тіни; пастухи гнали худобу один грав на сопілці, а инші співали. Радість вступала в серце людини..

... Вертав чоловік з поля... Тоді то Кузиха виходила з хати й гукала: "Діти, діти, вечеряти!" Тай посипались головки чорні і білі, весело блищали оченята, рожеві губочки отвирались, а Івась — збиточник, на одній нозі поскакуючи все своє: "вече-е-ра." А Кузиха щаслива пригортаючи їх до себе шепотіла:— "Щоби повиростали, а буде де стару голову притулити."

Та не довго блестіло щастя, не довго... Прийшла хмара, зірвалась буря і загребала це щастя, на все, на віки...

"Війна, війна" — стревожено гомоніли люди, "підуть чоловіки наші, підуть сини і внуки, так, підуть боронити обидженого цісаря і державу". І пішли. А з ними пішов і її чоловік. Що не наплакалась, не помогло. Мусів!

А до села доходив якийсь гук, мовби громи били, зразу слабий, а з часом щораз сильнійший. А згодом і кулі зачали падати. Люди втікали в ліси, ховались в дебри, в ями. Втікала й Кузиха з дрібними дітьми. Та ще й не добігла до ліса, як найстарша її, Оленка крикнула, за грудь вхопилась, впала і вже більше не підвелась. Ах, боже! чому мене не вбила тоді куля, чому?! — плакала усе Кузиха. Поховала своє дороге тілко там, у чорнім лісі. А кулі били день і ніч...

Утихло. В село прийшли чужі війська, вернули люди домів. Не пізнали рідного села; в того хата розбита, в того стодола згоріла, а в того лише комин сторчить між попаленими деревами. Добре, що хоч хата осталась в Кузихи всьо иньше згоріло до тла; але верне її чоловік — потішалась — минеть ся лихо, і знова буде добре, але правда — вже не так, як бувало; її усе болітиме серце за любою дитиною.

"Війна вже кінчить ся" — кажуть люди — "Австрійці вже аж під Краків втікли; вже вернуть наші діти і чоловіки, вернуть незабаром." Але де там! Минула ще одна осінь і зима, настала весна. І знову утихло. В село прийшли Австрійці і люди свобіднійше відітхнули... І бігли питатись: "А де мій Никола? а де Іван? Гриньо? Вони не розуміли, якісь Мадяри чи Німці, ще й злі були як їх питались. А з часом зачали арештувати тай десь вивозити людий.

"За що? Що сталось?" — питають бідні опущені люди. "Він зрадив цісаря". — "Та як? Коли?" "Не знать — зрадив," і за то піде до вязниці або застрілять як скажену собаку, або ще й гірше, повісять мов розбишаку...

Жах огорнув нещасних. О Боже! відверни від нас цю кару — молились — змилосердись над нещасними Твоїми дітьми! Одначе Бог не милосердивсь...

Змінились часи. Але минає рік, два, а війна не кінчить ся. У Кузихи богато змінилось. З весною прийшла в село якась недуга, забирала дітий, молодих і старих. Не минуло й Кузихи і в неї забрала, та аж двоє. Згорбилась із журби Кузиха, хоч молода ще, а сивіє. Лишивсь її тільки один найстарший збиточник — Івась. Алеж бо він вже й виріс! Йому минув

14. рік, вже й не збиткує, так як перше.

Минув ще рік, а війна не кінчить ся. Кузиха жде свого чоловіка. Приїде на "урльоп", вже три роки як не бачились. А діти — залялась гіркими сльозами — вони не побачать свого батька ніколи. Там, в темнім гробі спочили їх чорні і білі головки. Не пригорне їх батько до своїх грудий, не привезе гостинця.

Минуло літо, Кузиха все жде. Не приїхав і не пише. "Напишім Івасю, в Червоний Хрест". — Так і зробили. Дістала Кузиха відповідь: "Im Felde gefallen"...

— — — — — — — — — — — — — —

Весна. Пахнуть цвіти, співають птички, бавлять ся діти, шумить Дністер. Але не так, як колись. Ой, не так...

На порозі сидить Кузиха і гріє ся до сонця. Цілу зиму хорувала. Чом не вмерла? По що жиє? Зором блукає довкола... когось шукає... Деж він? Де її чоловік? Не йде вечеряти? Ні, його нема і вже не буде... Деж він? Десь у пустім поли вітер кости розвіває, або в чорнім лісі дикі звірі тіло розривають. Боже! чому я осталась, пощо жию?... А сльози текуть... текуть...

Ось садок вишневий, не цвите? Ні! О лядаєсь кругом. Нема їх? Нема? Вже не побачить їх головки білі і чорні, що визирали із зеленої травички мов цвіти... І там їх нема?! Не грають ся із срібними филями Дністра?! — А деж вони? Вони — ось там... О Боже! Я піду до них, їм темно і зимно, пусти мене до них, пусти! Нехай пригорнусь, згрію!...

Оперла голову на долоню, а сльози текуть...

Її зір паде на доріжку і вона крізь сльози бачить стан високий, чорні кучері, румяне, молоде личко. Сеж її Івась з другом пращаєсь, а вона з горя забула, що має для кого жити. Боже, не карай нещасну матір, прости її, заховай її для него...

Весняний вітер граєсь з завчасу посивілим волоссям і сушить гіркі вдовині сльози...

... Минула весна і літо і прийшла осінь 1918 року. Кузиха вірить і не вірить; вже цісарів нема ніяких, панів не стане, а всі собі будуть рівні... Так Івась її каже. Він щось більше каже. Наша земля з цим Дністром, золотими нивами, темними лісами і зеленими лугами — стане свобідною. Ми визволимо її з під тяжкого чужого ярма, злучимось з російською Україною і буде одна велика, богата і щаслива земля, та наша Україна, аж до моря простягатись буде. Зацвите воля, не стане панів ані злих Ляхів, всі будуть собі браття. Все це знає Івась, йому розповідають тоті Стрільці, він з ними подруживсь. Ой любіж бо ті Стрільчики, любі. Як зійдуть ся вечір і заспівають — то ціла хата дрожить, здасть ся тобі, що десь гармати грають, то знов затягнуть сумної, аж серце холоне, ось, ось, хвиля — і перестане бити; то знов веселої, що хоч старому, а гуляй, бав ся до нестями... То за неньку стареньку, за батька сивого. То за Україну велику; дівчину чорнобриву... І несеть ся і пливе їх пісня далеко, широко, а серце щемить довго — довго..

.. Минула осінь, зима і знов вернула весна, а з нею нове горе...

Сидить Кузиха в садку а думки, одна другі перебиває... Тут між цими деревами бігали її діти... а там, у травичку заховалась золота головка й гукала: "ку-ку!" Тут вони грались а їх звінкий сміх ущасливлював її душу. Нема! — минулось... нема.., а сльози пливуть по зівялому в заранні лиці. І цей послідний пішов від неї, і це одно, однісеньке щастя з нею розпращалось: "Пращай мамо, пращай не журись ся, я вкоротці верну, вільний, свобідний мов цей орел, верну до Тебе. Не плач — потішав, — кати-Ляхи знущалиб ся надмною молодим, я йду з ними, зі Стрільчиками"!

...Машерують і співають:

"Ой у лузі червона калина похилила ся!"..

"Пращай!" — махнув шапкою, і пропав у тумані пилу...

— — — — — — — — — — — — — —

І знов встала Кузиха, три неділі хорувала... Добрі люди ратували... Пощо? На що? В неї вже серця немає, з болю скаменіло, її кращеб у гробі спочати, там побіч своїх любих діточок; вонаб пригорнула ті чорні і білі головки, огрілаб, пестилаб і спалаб щасливим сном... Але Івась, прецінь він в неї лишив ся, один, однісінький, для него вона ще мусить жити. Він обіцяв ся що верне, а з ним валя, не стане панів ні Ляхів, а всі будуть собі братами...

— — — — — — — — — — — — — —

І знов стріляють, знов падуть кулі на село — але люди вже не втікають в ліси. Вони вже не дорожать своїм життям... Пощо? На що? Нема хати ні родини деб' нікого не бракло, всюда когось не стає. Не вбила ворожа куля, забрала недуга, або в тюрмі погибає. І доки так, доки будемось карати на білому світі? Колиж вже, колиж заяснів зоря щастя, визволення, бідно-

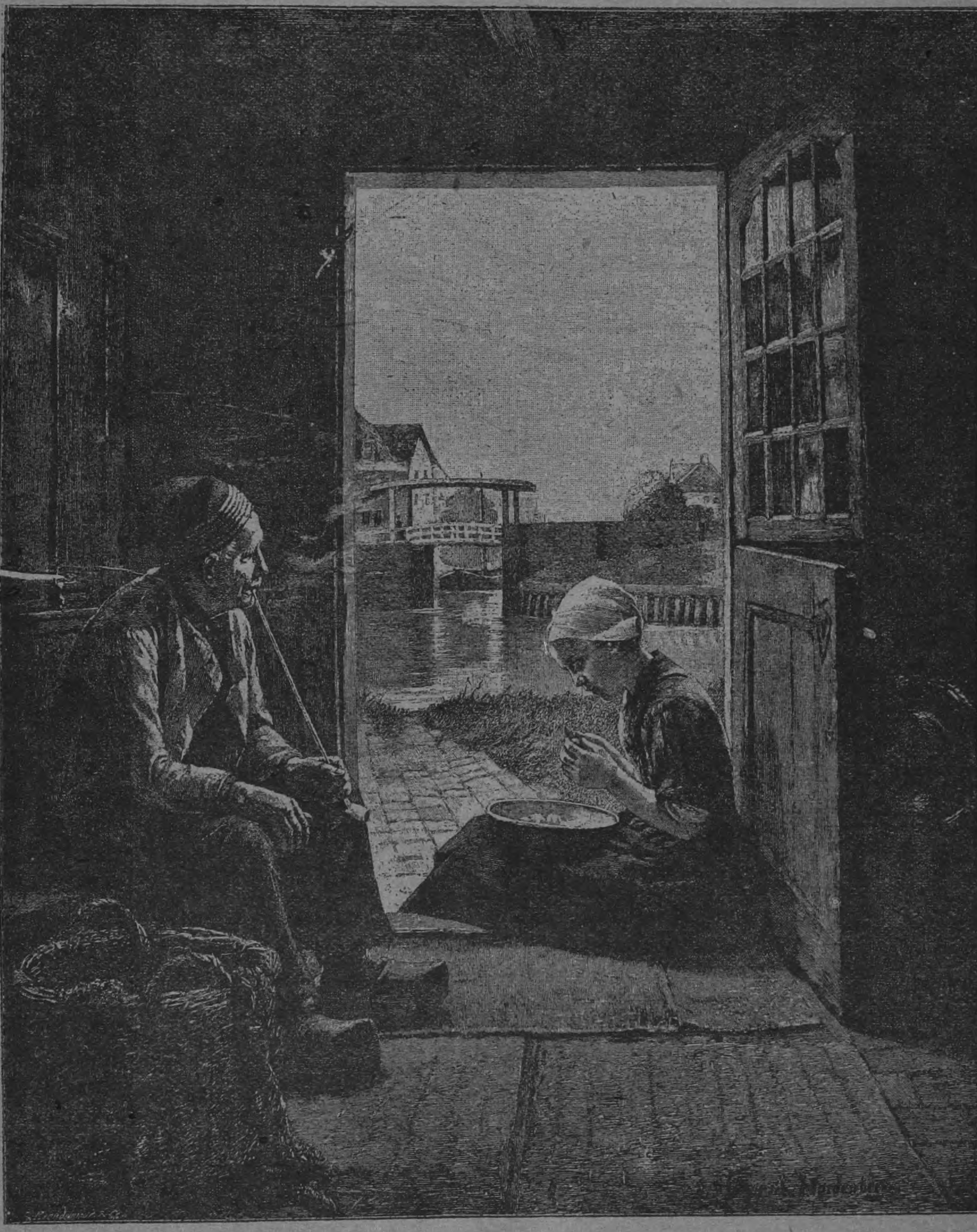

ВЕЧІРНИЙ ВІДДИХ.

му, поневоленому народови? Чим провинивсь Він, за що його так тяжко караєш доле?..

І знов у село прийшли чужі люди, прийшли ворожі Ляхи. Бодайби не діждали!!! І знов забирають людий, усіх, молодих і старих невинних людий... А бють,... страх, як бють і дітий малих і сивих старців і жінок, усіх, усіх. Так, так і до крови бють і на смерть убють!... Нам не забути цього, ні! Ось сива голова, сива, залляна кровю, а тут руки здорові, молоді — сковані ланцюхами, аж сині, а рани поотвирались. А там на землю кинули, копають, бють кольбами, калічать людську дитину.

— "Гайдамака пшеклєнти" — кричить молодий жовнір ще вус не зісіявся і бє в лице поважного старого чоловіка, а инші кепкують: раз — два,... раз-два... Ні, нам не забути цего ніколи! Плаче вдова з дрібними дітьми: забрали послідну корову; а там коня, річи, убрання, а в декого і послідний кусник хліба...

— Бодайби не діждали...! —

Май... Рожевий, пахучий цвіт яблінок і білий вишень, груш та черешень, розкинувсь по усіх садках, зеленіють луги, співають пташки, бавлять ся діти. Але не так, як було колись, не так... Всюди бачиш сум і біль... І цвіти похилили головки — зажурились; птички не співають, а жалують ся; а діточий сміх не звінкий, ні — а давлений, жахливий...

... Сидить Кузиха під хатою, згорбилась і ще більше постарілась. Померклими очима блукає по сріблистих филях Дністра, чи не купають ся там її діти? Не поблискує їх здорове тіло до сонця?... Ні, їх там нема. А може тут, вигляне золота головка, закличе "ку-ку" і скриєсь? А може?!... Ні, і тут їх нема. А може на доріжці стоїть Івась чорнявий? Може... Ні, і там нікого нема... Пусто... Вона сама, сама! Вже рік як пішов, а вона все жде...

. . . Він обіцявсь що верне, а з ним воля; не стане Ляхів, панів, повстане вільна Україна і всі будуть собі братами...

... Верне...

... Теплий вітер віє з гаю і сушить гіркі вдовині слези...

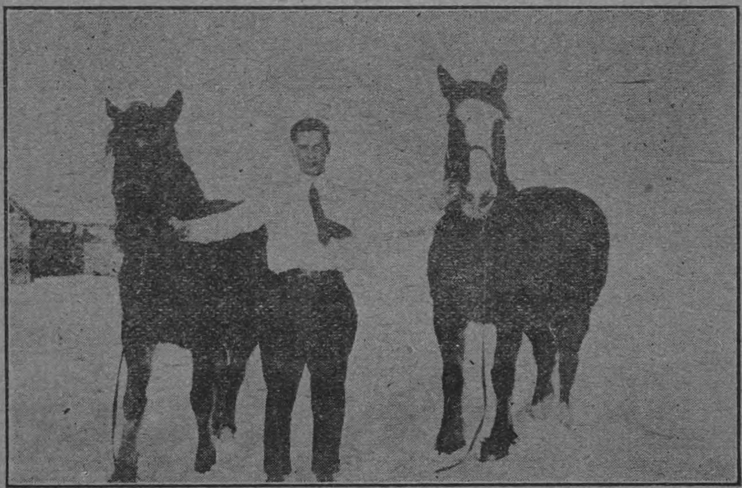

Д. Бортко, фармер (кавалєр) з околиці Гефорд, Саск. Плекає дуже гарні коні.

Україна триста років тому.

Після славних століть самостійного істнування в княжий період український народ, роз ділений на кілька князівств, почав потроху губити свою самостійність. Західня частина його земель одходить до Польщі, а східна до Литви. У другій половині XVI. в. Польща і Литва тісно і остаточно звязується в одну велику державу — Річ Посполиту. Тоді ввесь український народ робиться підданим Польщі.

Тяжко прийшлось українському народові під кормигою Польщі, і тим більш, що в східних частинах України, котрі були до сього часу в руках Литви, він користувався в досить значній мірі своїм давнім правом — наслідком ще княжих часів.

На сей час у Польщі припадає розцвіт культури. З початку XVI. в. Польща, як і инші краї Західньої Европи, пережила де-які впливи протестантизму — релігії досить толерантної до инших вір. Але в другій половині XVI віку цей протестантський рух затихає, і в Польщі з'являються отці єзуїти — католики. Вони захопили в свої руки освіту краю і через це зробились найбільше впливовою силою в польській державі. Головною метою єзуїтів було знищити всі віри, крім католицької.

Дуже скоро знищивши протестантизм у Польщі вони взялись до віри українського народу.

Єзуїти вміючи і досить добре, як для того часу, ставили шкільну освіту. Усе польське панство почало оддавати своїх дітей до єзуїтських шкіл. Слідом за польським панством пішло панство Литовське і Українське, бо нігде було вчити дітей, крім шкіл єзуїтських. З такої-ж школи українські діти виходили католиками.

Перехід українського панства у католицьку віру вимагався, правда, не тільки тим, що польська освіта і культура взагалі була сильніща в цей час, більше всього тими значними правами, котрими користувалось польське панство. Наслідком переходу українського панства до католицтва було те, що в кінці XVI ст. майже не осталось серед українського народу своїх інтелігентних сил; народня маса лишилась сама без школи і освіти, без культурних проводирів перед лютим ворогом — польською державою з єзуїтами.

Польська держава всіх заходів вжила, щоби завести кріпацтво на польськім праві по всій Україні, а єзуїти користуються силою держави, аби привернути український народ у католицьку віру.

Але український народ, позбавлений своїх інтелігенських клясів, знайшов серед себе силу, котра дала великий опір домаганням Польської держави і католицької віри. Ця сила була озброєна освітою — братства, і мечем — козацтво.

Братства походять з дуже давніх часів — з початку християнства в наших землях; походять з того звичаю, що на храмове свято парахвіяне храму складаються чи грішми, чи харчами, щоби приняти і почастувати людей инших парахвій, що прийшли на свято. По багатьох місцях України ще й тепер буває, на храм варять мед.

Згодом за гроші, що зібрались для храмового свята, почали засновувати при церкві благодійні інституції, головним чином "шпиталь" — для слабих, старих і калік, і просвітні — школу, де-б малі діти або й дорослі могли-б вчитись початкам знаття.

Як-тільки з'явилась небезпека з боку католиків, почали засновуватись братства скрізь по Україні і Білорусі, що вже про храмове свято мало дбали, а дбали про те, щоби поширити просвіту серед людности і дати опір заходам католиків.

Одним із перших славніших братств було Львівське, коло церкви Успенія. Його складали

головним чином львівські міщане, люде переважно заможні. Вони так пильно дбали про те, щоби запомогти народові школою, впорядкуванням друкарні, виданням книжок, що антиохійський патріарх Иоаким надав йому надзвичайно великі права в 1586 р. Всі брацтва повинні були укладати своє життя на зразок Львівського брацтва; брацтво повинно було стежити за життям церкви і духовенства; коли знайде який-небудь непорядок в церковному житті, або неморальність в житті духовенства, то повинно було звертати увагу на це владики.

Але великі права, надані патріархом брацтву мали і прикрі наслідки: владики, котрім не приємний був контроль церковного життя з боку міщан — братчиків, покидали свою паству. Правда, що і переслідування за віру і безправне становище православного духовенства також сприяли тому, що українські владики повертали очі до Риму.

З початку XVII віку український народ був позбавлений не тільки своїх княжих і взагалі шляхетських родів, а й вищих духовних особ — митрополітів, єпископів. Зоставались сільські священики, але переслідування з боку католиків були такі сильні, що не скрізь можна було їм і службу Божу правити; траплялося, що священиків вигонили, церкви-ж оддавали в оренду жидам, або запечатували.

Православній вірі і тісно звязаній з нею українській народності загрожувала небезпека. Але брацтва дуже пильно взялись до шкільної справи і наслідком цього було те, що і серед української людности почали з'являтися люде освічені, переважно люде чернечого стану, котрі могли боротися з домаганнями прихільників Рима, могли з'ясувати хиби в розумінню релігії католиків і своєю проповіддю і писанням книжок добре впливали на тих, що починали хитатися.

У великій пригоді цьому культурно - національному рухові став один з Українських князів—Константин Острожський, який заснував друкарню і школу в Острозі. Школи та друкарні при брацтвах засновувались і в инших містах України і Білорусі. Найбільшою красою була все-ж школа Львівського брацтва, в котрій здобували вищу духовну і загальну освіту.

Таким чином утиски релігії сприяли ширенню братських орґанизацій, освіти, письменства релігійного, книжки. — Це був меч духовний.

Але одного духовного меча було не досить, бо Єзуїти в своїй діяльності користувались і допомогою держави, не зупинялись перед неправдою, насильством і не цурались иноді меча справжнього. Нашій людності треба було оборонятися і такою зброєю.

Таку зброю дала **козаччина.**

Козаччина була теж явищем дуже давнім. Ще в княжі часи на Вкраїні було багато бродячого сміливого люду, що мешкав на пограниччі держави і вів боротьбу з хижацькими ордами, турецькими або татарськими. Але тільки в кінці XV віку вперше зустрічаємо в джерелах історії назву — козак. Козак і козакування в ті часи це — заняття людей; це назва, котра показує, що робили ті люде, які звались козаками. Вони козакували, себ-то, на літо ходили в ті місця, де з отарами овець і иншого скота ходили татари, і там озброєні ловили рибу, полювали на звіра, розводили бджіл і ин., а иноді і грабували татар, турків, поляків, москалів, що ходили або переходили ті місця, де були козацькі "уходи". В осени вертались до зімніх осель в села і пограничні міста.

Поки українській людності жилося в Литовській державі більш - менш спокійно, козаків було дуже не багато, хоч певного числа з'ясувати неможливо. Але як тільки Литва обєдналася в одну Річ Посполиту з Польщею, і Польща почала заводити свої порядки скрізь по Литві і Вкраїні, то й в козаки пішло більше люду.

Тікали в козаки посполиті селяне, що не хотіли терпіти надзвичайно тяжкої панщини; тікали міщани, котрі не могли зносити утисків городського урядування, що було в руках католиків; тікали в козаки люде всякого стану, особливо багато в кінці XVI і початку XVII віку, що не могли терпіти переслідувань за прадідівську віру.

В недоступних ні для польського війська, ні для татарських орд островах, оточених багнистими плавями, нижче порогів Дніпра, селились ці вільні козаки, і козаком зветься тепер людина, що не хоче коритися порядкам польської держави, що мешкає, забившись у козацьку громаду спочатку теж для наскоків на володіння кримської і турецької держав.

Помалу серед козацтва прокидається думка про те, щоби мати легальне остановище і одержати від польської влади потверження прав на

самоврядування і заняття. Польський уряд бачив у козацтві значну силу, котрою можна було иноді скористуватись і для держави. Він через це потверджує козаччині деякі права вже в другій половині XVI ст. на те, щоб козаччина боронила кордон од татар і турків і давала допомогу Польщі, коли це потрібно буде. Але своїх обовязків, що до нагороди за службу, поляки завше не виконували і иноді, боячись козацької сили, досить вороже ставились до козаків. Були такі, котрі хотіли до щенту знищити козаччину. Наслідком цього було недовірря козаків до Польщі.

Коли-ж збільшилося переслідування української людности за віру, і людність в великому числі почала йти на Запорожжя, козаки змінили свою думку, що до своїх завдань і обовязків.

Раніш це переважно буйні грабіжники татар і турків, потім оборонці польських границь від татар і турків; тепер вони стають оборонцями віри і народности проти утисків католицької Польщі.

І коли заходи Польщі коло заведення польських порядків — кріпацтва переважно на Вкраїні збільшили до небувалого числа козаків, то релігійні утиски зробили цих добичників оборонцями віри і разом з тим національними героями, бо в ті часи не вміли люде ясно відріжнити поняття національности та віри.

Втакому стані була Україна в кінці XVI і початку XVII ст., триста літ тому. Позбавлена своєї української інтелігенції і вищої церковної ієрархії, вона виробила з себе дві сили: освітню —в брацтвах і оружню — в козаччині.

Обидві ці сили визвані до життя однією причиною — переслідуванням віри і національности. Але спочатку існують вони окремо і незалежно одна від одної. Настільки незалежно, що один сучасник, говорячи про козаків 1580 року, каже, що вони магометанської віри.

Навіть теріторіяльно козаччина і просвітний рух були далеко. Брацтва і освіта взагалі ширяться в Галичині, на Волині, почасти Поділлю; також в Білорусі. Київ, найближчий до Запоріжжя великий центр України, довго ніякої ролі в просвіті не відограє. Він, позбавлений свого значіння ще з княжих часів, тільки потроху оживає в мірі того, як побільшується кольонізація на південь від Київа, переважно козацька.

Нове життя в Київі помічається з самого початку XVII. ст. центром просвітного руху в Київі стає Київо-Печерська лавра, котру славно оружньою рукою оборонив архимандрит Никифор Тур од наскоку католиків і їх прихильників. Перед в освітньому рухові все-ж ведуть переважно галичане: Елисей Плетенецький, наступник Никифора Тура, Захарій Копистенський, ігумен "сукцесор" (визначний наступник Плетенецького). Тарасій Земка, Павма Бернида, Лаврентій Зизаній і Іов Борецький. Вони пишуть книги в оборону віри, напр. "Палинодія или книга оборони кафтелической, святой апостольской или всходней церкви и святихь патріархов." Копистенського, або "книга о вєрі единой св. соборной апостольской церкве", що приписують тому-ж Копистенському. Лаврентій Зизаній перекладає Бесіди Златоустого, толковання Андрія Кесарійського на Апокаліпсіс і инш.

Року 1615-го печерські отці купують друкарню; починається друк книжок настільки інтенсивний, що протягом 1617—31 років з Київської друкарні виходить більше книжок, ніж з початку руху і до того часу на всій Україні. Першою книжкою був "часословець" 1617 р. Рівночасно велике видання "Анѳологіона". Наскільки широко була поставлена справа видавництва видно з того, що Плетенецький заснував для друкарні фабрику паперу на Тетереві і думав завести свою відливарню літер. Книги печерської друкарні виходили оздоблені гравюрами, котрі готували все вчені за кордоном люде. Це було новиною, бо дуже мало книжок виходило з ілюстраціями до сього часу.

В тому-ж самому році, 1615, коли отці печерські засновують друкарню, жінка Мозирського Маршалка Галшка Гулевичівна записує фундацію 14-го листопада, в якій призначає свій двір "у Київі на Подолі і добра свої властні дідичні, з правами і вільностями шляхетськими... на манастир, також на школу дітям шляхетським і міським і на инші способи богоугодного життя, а також на гостинницю странникам духовним".

У звязку з дарунком Галшки Гулевичівни прискорюється заснування у Київі брацтва, що вже було задумане перед тим. Брацтвом засновується в кінці 1615 і початку 1616 року. При брацтві засновуєть ся "школа наук еллинословенского и латино - польського пи-

сьма". Вона орґанизується на взірець Львівської. Першими ректорами Братської школи були Іов Борецький, потім Мелетій Смотрицький, з 20 року Касіян Сакович. Разом з братською школою засновуєтся манастир Богоявленія по волі фундаторки; манастир Богоявленский робиться патрональним манастирем брацтва.

Богоявленске брацтво скоро набірає значної сили. В нього вписуються всі значніщі мешканці Київа. Печерський просвітний гурток теж люде і инших міст. Але найбільшу втіху зробив брацтву славний гетьман війска Запорожського Петро Конашевич Сагайдачний, що вписався в брацтво зо всім своїм військом запорожським.

В військові запорожському з початку XVII віку помічаєтся краще розуміння своїх національних завдань. До того-ж з початком віку воно остаточно виробило свою орґанізацію і має не один раз потверження своїх прав од короля.

В ці саме часи Польща воювала з Москвою, і їй необхідна була допомога з боку козаків. Козаки під приводом Конашевича Сагайдачного ходили в Московщину в "Смутное время" і після нього. Дякуючи цьому, козаки мали досить тривале становище в Польській державі.

Це військо з своїм гетьманом вписалось у брацтво Київське. Це було найбільше важним явищем три століття тому.

Петро Конашевич Сагайдачний походив з Самбора в Галичині. Вихованець Острожської школи, він був щирим оборонцем "старожитньої" віри і розумів, як ніхто більше, значчіння освіти. Це вплинуло не тільки на те, що він ввійшов в круг інтересів брацтва, зробився тою силою, на котрій брацтво могло опертись в своїй діяльності.

І військо запорожське знало тоді ціну освіти і в ці часи дійшло до великого розуміння свого значіння для релігії і національности.

"Будучи синами тої-ж соборної апостольської східньої церкви, — пишуть козаки в одній заяві в 1610 р., іменем всього війська козаків запорожських, що з любви своєї до розмноження слави Божої і народу християнського, і до храмів Божих, церков Господних, всякими прикрасами їх наділяють, прикрашають і поміч чинять, —іменем тих всіх товаришів, що пробувають на службі Річі Посполітій при його кор. милості, ми разом з їх милостями панами, з народом тої православної віри, релігії старожитної, хочемо стояти при духовних особах, які не відступили і не відкинулися її, і против завзяття напастників на нашу старожитну православну релігію головами своїми її боронити."

В 1615 — 20 роках зробилось те, чого бракувало. Дві великі сили, що робили нарізно своє діло, — просвітня і оружня злились тепер в одну національну силу. Центром просвітного руху зробився природній і і історичний центр України — Київ. Козаччина, що пізнала свої національні і релігійні обовязки, наче притягнула до себе центр освіти, і люде освіти перейшли до Київа, побачили в козаччині силу, що може бути в Польській державі умовою істнування віри і освіти.

Наслідки цього з'єднання були видні дуже скоро. Як уже сказано вище, під впливом історичних обставин український народ позбавлений був своєї ієрархії. З кінця XVI ст. церква православна лишилась без вищих пастирів. Сільські батюшки не могли правити в більшій частині через переслідування; та й мало їх було, бо нікому було посвятити нових батюшок.

І от військо запорожське вкупі з Київським брацтвом вживає заходів, щоби відродити вищу ієрархію.

Сагайдачний ще в своїх походах в Москву ввійшов в зносини з патріархом Єрусалимським Теофаном. Під козацькою охороною прибув Теофан до Київа. Тут таємно од польського уряду "в брацькій церкві поночі, при чім вікна церкви були забиті дошками і завішені, щоби світло в церкві не притягало чиєсь уваги" — посвятили владик на головні українські і білоруські катедри: Ісаю Копинського, ігумена київського братського манастиря — на епископа перемишльського, Іова Борецького, ректора братської школи, на митрополита Київського Мелетія Смотрицького — на архиепископа Полоцького. В славному Терехтемирові патріарх посвятив славнозвісного ігумена Єзекіїля Курцевича — на епископа володимирського; в Білій церкві ігумена черницького манастиря Ісаакія Борисковича — на епископа Луцького; в м. Животові на Браславщині ігумена мілецького, Паїсія Іполитовича — на епископа Холмського; приїздного владику Авраамія — епископом Пінським.

З великим гнівом зустріли католики звістку про такі події. Вжили всіх заходів, щоби зни-

щити посвячення, але зробити нічого не можна було. Правда, новопосвячені владики не могли навіть виїхати з Київа на свої катедри через небезпеку від поляків. Але це було питанням часу. В Київі за ними стояло славне військо запорожське.

От головні події, що припадають на друге десятиліття XVII в.

В ці роки помічається особливо інтенсивна робота в усіх галузях національного життя. Київ робиться знову найкращим і найславніщим центром усієї України, шириться письменство, переноситься до нас західні течії в мистецтві (напр., в будівництві).

Якийсь настрій відродження істнує всюди і особливо яскраво відбивається в літературних полемічних творах, в заходах орґанизації освіти і церкви, настрою козаччини і верств, що її складали.

Хто хотів-би ознайомитись більше з цими віками, нехай прочитає книги проф. М. Грушевського "Культурно - національний рух на Україні в XVI—XVII віці" і "Історію України-Русі" т. т. V—VII.

ХВ. СЛЮСАРЕНКО.

К. С. ПРОДАН.

ПРО МОЛОЧИЙ.

Тому що надійшли питаня від кількох господарів з ріжних околиць, щоби я "подав" про молочий, я скажу дещо про него.

Сей бурян завдає найбільше клопоту господарям в Західній Канаді. В протягу яких двайцятьох років він дуже розповсюднив ся в богатьох околицях. Хотяй є ще околиці, де про него ще не знають, але коли судити після скорости з якою він розходить ся, (яких 20 миль на рік) можна сподіватись, що він незабаром і там буде. Він спричиняє шкоди на кількадесять міліонів долярів що року в самих західних провінціях Канади. А все се тому, що коли його мало було, люди не зважали на него, але лишали його аби більше розводив ся. От він і розвів ся.

Молочий не лише що зменьшує урожайність землї тим що забирає вогкість з неї беручи поверх 500 тонів води кождого року і тим самим заглушує користні ростини такі, як: пшениця, овес, ячмінь і инші, але робить землю дешевшою. Господар, котрий знає сей бурян, приїхавши в околицю, де він є, не схоче платити великої цїни за таку землю. Се тому так, що виницити такий бурян — забере богато часу і працї, котрі потягають за собою велику суму гроший.

Прикмети.

Хто раз бачив сю ростину, не забуде її. Деякі люди називали його диким соняшником, бо й справдї його цвіт виглядає так як у соняшника. Билини ростуть від пів фута до пять футів і є крихкі. Листє є зубчасте з колючками. Листки залежать богато від землї і обставин в яких вони ростуть. Цїла ростина є переповнена білим молочним соком. І хотяй сей сок є гірким, то проте конї, худоба і вівцї люблять його їсти.

Корінє.

Корінє є тонке та довге. Воно розростає ся на всї боки попід землею яких 3 або 4 цалї глубоко. На одному корінцеви може рости кільканайцять ростин а на одній ростинї від одної до пять головок або цвітів. Корінє істнує з року в рік росходячись все далї й далї.

Цвіт.

Цвите ясно жовтим кольором, так що його легко видно в полю, бо звичайно він є від двох до пятьох цалів вищим від збіжа. Найбільше цвите у початках або в половинї липня, а насінє достигає зараз по появленю ся цвіту.

Насінє.

Насінє є маленьке, брунатної барви з богатьома рубцями, котрі є вздовж него. Звичайно зараз по достигненю насінє має кільканайцять тонких білих шовкових ниток, котрі є у формі парасолї. Завдяки сему пухови насінє розносить ся вітром або водою по кілька миль. Насінє сходить майже все як лише достигне, бо здібність сходженя або попросту сего насіня

є 95 процен, але насіннє, яке посходить в осени звичайно змерзає. Кажуть, що найменьше 60 процент сего насіня сходить в осени, а решта весною. От се ще бодай в части є відрадою .

Як нищити.

1. Треба запобігати щоб не росходив ся далї.

2. Нищити там де є.

Запобіганє.

Для сего не треба позволяти насіню достигати. Се робить ся скошуванєм там де він є, а ростини палить ся, щоб насінє не достигло. Скошуванє не нищить молочию на тім місци де він є, але навіть помагає йому краще розростатись в коріни. Бо так як в деревинї підрізуєть ся верх, аби красний та гарний верх був з богатьома гілями, так і в молочиєвих корінях. Скошуєть ся його лише тому, щоб насінє не запаскудило поля господареви, котрий пильнує і не закапарує. Отож і закон боронить того, хто вміє сам боронитись, а той хто не дбає, лишаєть ся на поталу.

Так само не треба волочити поля, де мочій є латками, бо найменьший клаптик корінця наколи попаде в добру землю дасть змогу вирости новій ростинї.

Коли перевозить ся молотїлка з нечистого поля, треба уважати щоб вона була добре вичищена, тай те місце треба пильнувати зо два роки. Наколи зауважить ся молочій, треба винищити.

Заглушуванє.

Пробували його глушити травою що називаєть ся "бром ґрес" (Bromus inermis) але сї спроби були безуспішні, бо бурян є богато більше витревалий чим ся трава.

Один корч.

Коли зауважить ся один корч, найкраще його вирвати а корінє викопати і все попалити. Можна навезти купу соломи або свіжого гною і накрити його. Але треба щоб купа була найменше шість футів впоперек та чотири висока.

Латка або колесо.

В таких випадках можна навезти купу соломи або гною. Лише треба наложити грубо, тай щоб краї купи були яких шість футів поза краями латки молочию. Се робить ся задля того, щоб корінє не могло дістатись до соняшного світла.

Будівничий чорний папір. — (Tar Paper).

Часто латки є такі великі або їх є так богато, що анї гною анї соломи не можна настарчити. Щоб сему зарадити, можна настелити сего паперу так, щоб краї його були найменьше пять або й шість футів. В папери не повинно бути дїр, бо якабудь часть світла викличе ростину молочию, що зіпсує увесь захід. Папір можна присипати землею щоб вітер не подер. Сей папір повинен бути там найменьше одно літо.

Паринина.

Сей спосіб є найпевнїйшим на полях, де можна робити машинерією. Роблено її в три способи: —

Перший спосіб. — Зорано в червни, зараз звалковано і потому переоблювано культіватором з широкими лемішами. Сей спосіб є найбільше задоволяючим. Привалкована земля є в найкрасщім станї аби культіватор з широкими лемішами попідтинав всї корінцї і билини молочию. Валкованє так само спричинило затриманє вогкости, що побільшало урожай, який в Манїтобській Рільничій Колеґії був: — 51 бушлів і 45 фунтів пшеницї з акра.

Другий спосіб. — Поле було зоране в осени а в літї переоблюване культіватором з широкими лемішами. Видаток з сего поля був 50 бушлів пшеницї з акра.

Третий спосіб. — Поле було оброблюване лише культіватором. Перший раз оброблене було 15-го травня (мая). Культіватором переоблювалось так зчаста, що поле було завше чорне. Лемішї йшли від трох до чотирох цалів глубоко. На сім поли солома було коротша, бо земля була сухійша, а зерно повнїйше. Видаток був 48 бушлів і 10 фунтів.

Уваги.

При оброблюваню паринини в цїли знищеня молочию, треба тримати поле завше чорним. Не треба ждати аж поки зазеленіє і тодї доперва орати, або переробляти культіватором. Се задля того, щоб не дати молодому молочієви дихати. Листє у ростин є органом диханя і травности. Отже як молочий не матиме листя, корінє буде виснажене та знесилене. Як морози притиснуть, воно не витримає і змерзне. Так само треба конечно уважати, щоб поле лишилось чорним на зиму, бо як лишить ся бодай трохи зеленим, робота цїлого лїта пропаде марно, бо всего молочію не винищить.

ся. Дехто замість того щоб, що раз переробляти культіватором — робить так: — раз переробить культіватором, а другий раз боронами заволочить. Сей спосіб виглядає так гей би то хотіли здурити молочий. Але мабуть ті що так роблять ошукують себе самих, бо при зволоченю листє, яке мало вийти на верх, за день або й два прикрилось тимчасово землею, але корінє робить ся слабшим. Правда, волочене є дуже користним зараз по культіваторови, бо борони витягають корінці на сонце, де вони вянуть, висихають і тратять свою витревалість.

Сподіюсь, що сих кілька стрічок станутъ в пригоді Українцям господарям, а про иньші буряни скажу иньшим разом єсли хто з хліборобів запитає.

ЗОЛОТІ СЛОВА ВЕЛИКИХ ЛЮДИЙ.

Сильна постанова, це найбільша мудрість. — (Наполеон).

Людям не бракує сили, але волі. — (Віктор Ґіґо).

Кождий сам очеркує свою вартість; ми великі або малі, відповідно до нашої волі. — (С. Смайлс).

Щасливий це, хто найшов відповідне для себе знання. Хай не жадає иншого щастя. Має працю, котра є ціллю життя. Знайшов її і сповняти-ме її. — (Карлайл).

В міру цього, як сповняти меш твій обовязок, пізнаєш яка твоя вартість. А щож є твоїм обовязком? — Праця, котрої вимагає від тебе дана хвиля. — (Ґете).

ДОКАЗИ! Письма з многих країв говорять про чудові висліди

Що раз більше зростаюча популярність Gin піґулок є так великою, що до нас не лише напливають безнастанно листи з усїх частий Канади, що доказують їх скуточність, але також і люди з инших країв доносять про чудові висліди, які вони осягнули при помочі сего средства.

З тропічних околиць.

Джорджтовн, Демерара,
Британська Ґуяна.

Пишу отсю коротку посьвідку для перечитання загалу, щоби повідомити його про знамениту поміч, яку я осягнув завдяки вашим знаменитим Gin піґулкам.

Коли я почав заживати сего средства, моє здоровлє було в дїйсности зруйноване і я не міг схилити мого карку, щоби зігнути ся і щонебудь піднести з землї, не відчуваючи притім болїв в крижах. Я був того переконаня, що не буду міг більше сповняти мої роботи, однак при успішній помочи ваших піґулок, я є в станї сповняти мою роботу дальше. Я раджу кождої особі, навіщеній сею недугою, заживати Gin піґулки. Вони варті своєї ваги у золотї.

(Підписано) Daniel Emanuel Dias.

З підбігунових околиць.

Нордерн Трейдінґ Ко.
Арктик Ред Ривер,
McKenzie дистрикт.

Менї кілька разів радили тутешні доктори медицини виїхати "деинде" і піддати ся операції на пісок в нирках. Богато з моїх тутешних приятелїв поручали менї Gin піґулки. Я почав відтоді уживати Gin піґулки і вони вилїчили мене цїлковито і вилїчили також мою жену з незвичайно болючих болїв в крижах. Я не можу досить навихвалюватись Gin піґулок перед загалом.

(Підписано) Jas. E. Nagle (Mgr.)

З Індіяни.

Гвайтінґ, Інд.

Коли я післала за послїдним пуделком, була я цїлковито окалїчила з причини ревматизму, а моє лице напухло так погано, що я могла ледви дивитись очима; однак по зажитю около 6 піґулок я почула ся дещо лучше, а по кількох днях, я не відчувала більше нїякого болю, і тому я є тої гадки, що вони є дуже добрими піґулками. Я поручила їх деяким з моїх приятелїв. Я не думаю нїколи оставатись без них.

(Підписано) Mrs. Ed. Deans.

З Ямайки.

Боґ Уок,
Ямайка.

Я був клерком в склепі, в Ямайцї, однак мусїв покинути моє становище по причинї ниркових недомагань. Я купив від місцевого аґента одно пуделко Gin піґулок, і заки я скінчив азживати його зміст, я почув ся значно лучше, і був в силах вернути до свого занятя. Я поручив їх приятелеви, який находив ся у подібнім станї і він заживав їх, з тим самим добрим вислїдом.

Могу Вам заявити, що я пробував в Ямайцї богато лїків, заки я одержав Ваші піґулки. Я могу без найменшого ваганя поручити їх кождому, позаяк я знаю, що вони зробили для мене.

(Підписано) Thomas Price.

З Анґлїї.

Tiverton Rd.,
Bournbrook,
Birmingham.

Около десять лїт тому назад працював я в Монтреали, і тоді почали мене болїти крижі. Менї поручено Джин Піґулки. Я перебув всего 6 місяців в Монтреали, коли я вернув назад до краю. Піґулки сї помогли менї дуже богато і я рекомендував їх соткам людий в ріжних сторонах Анґлїї і Скотляндії і я раз дав велику скількість джин піґулок людям, які хорували на крижі.

Вм. Осбод з Селлї Овк, Бірмінґгем, терпів від довшого часу на ревматизм і набренїнє ніг. Я дав йому 12 піґулок і вони принесли йому таку полекшу, що він просив мене, постарати ся для него про три пуделка і в протягу послїдних дванайцятьох місяців він нїколи не чув нїяких болїв більше. Я постарав ся о ваші піґулки для иншого чоловіка, який хорував на ісхіяс а тепер він є здоровий. Многих инших людий познакомив я з вашими піґулками і вони вислали замовленє за дальшими пуделками та заявляють, що вони не остануть нїколи без них. Я післав саме за трема пуделками для осіб, яким я їх саме поручив.

Я вдячний вам і вашим піґулкам за пільгу, яку вони принесли менї і многим иншим, яким я їх поручив.

(Підписано) Wm. Holles.

УВАЖАЙТЕ НА ВАШІ НИРКИ.

Коли ви терпите на болї голови, болї в боцї, або в крижах, заворот голови, умученє, або осади піску, тоді є ясною річию, що ваші нирки не виділюють належито троячих матерій.

Щоби уникнути таких поважних недуг, як ревматизм, ісхіяс, постріл, камінь в міхурі, мусить ся привернути ваші нирки до нормального функціонованя а кров мусить бути прочищеною.

Джін піґулки уреґулюють нирки, облекшать запаленє і принесуть тривалу пільгу.

НАША ҐАРАНТІЯ.

Ґарантуємо, що звернемо гроші, видані за купно аж до 6 пуделок, єсли вони не принесуть вам полекші. Цїна 50ц. пуделко, 6 пуделок $2.50 у всїх аптиках. Посилаємо вам БЕЗПЛАТНУ ПРІБКУ з приписами ужитя у вашій мові. Згадайте про сей календар, коли пишете до нас.

Home Remedies Sales

848-852 MAIN STREET Dept. 7 WINNIPEG, MAN.

1708 Rose St., Regina, Sask. — 10226—101 St., Edmonton, Alta.

Володимир Бирчак.

ХЛОПЕЦЬ З ЧОРТКОВА.

Ніяк не забуду!

В хвилях суму, чи трівоги, він все приходить менї на думку і я бачу черти його лиця. І його слово глибоко врило ся в мою душу. Читаю пригноблюючі вісти з поля битви, і знов його бачу. Читаю лайливі статї українських часописей і — його хочу побачити й забути погану, грубу лайку усїх самоїдів! — Слухаю лайливі приватні порахунки високих державних мужів і знов — він менї на думцї! В ночі не береть ся сон моїх віч і знов — його бачу! Так йде вже другий рік!

Хтож був той він?

Я й сам не знаю його імени. Мав десь записане те імя в дневнику й згубив! Та чи річ в імени? Хоч і не відоме менї його імя, розкажу про нього.

Ми переходили Збруч коло Скали дня 16-го липня 1919 року. Чудовий день. Сонце пражило, на небі ні хмарки, вітрець не повівав. Ясно та погідно. Коли в такий день відбуваєть ся весіля, говорять старі свахи: щасливі будуть молодята увесь вік, бо Господь зіслав у день їх свадьби чудове веремя!

. . . Чудове веремя!

Та ми не обходили весіля. Галицькі війська не мали муніції. Ляха розбили коло Бережан, загнали ся майже під Львів і — вертали ся. Не стало бобу! І ми переходили Збруч. Всї казали: ідемо по муніцію! Перед Різдвом вернемо! З побідою вернемо домів! З побідою!

Над Збручем зіскочив я з воза й хотів зірвати на спомин крівавої хвилї пару цьвітів. Ще галицьких! Знайшов полин і бодяк над Збручем коло Скали. Зірвав і те та сховав на спомин. Гіркий полин і колючий бодяк.

За Збручем ми стали спочивати.

Через малий, недавно збудований міст переходили несчислимі маси людей. Ішли довгі ряди наших військ. Кілька було між ними таких, що йшли в походї від 1914 року по нинїшний день? Галичину перейшли вони вздовж і вподовж! І Угорщину! І були в Італії, Бельґії, Францції, Українї й широкій Росії! Аж в останнїх місяцях станули на своїм українськім фронтї! Били ся під Львовом, робили відворот від Львова по Борщів, а потім назад гнали польські війська перед собою знов під Львів і знов вертали ся без муніції — за Збруч. Вертали зголоджені, обдерті, деякі босї, та з чолами піднесеними в гору! Ішли по чорний біб!

Перейшли цїлу Австрію, Німеччину, Бельґію, Сербію, Україну, Польщу, Албанію, Румунію і Росію! Багато з них було в російськім полонї, в далекій Сибірі, в Туркестанї, були залогою і в Єрусалимі! Ріжні світогляди, ріжні культури поприкріплювали ся до них та пустили своє корінє, але вернули з кінцем 1918 року на рідню землю і всї стали тут жити одною думкою, одним новим сном. Витратили сили по всїх закутинах Европи, а навіть Азії, проливали кров за всїх і вся аж з кінцем 1918 року стали на своїй рідній землї й собі будувати хату... Нинї відступали по той чорний біб, що дає волю!

За військами та між ними їхали довгі

ряди збігців. Кого тут не було?! Їхали урядовці тої держави, що валила ся, попи, міщани мужики — втікали всї ті, що не хотіли пережити хвилї ганьби, нї хвилї не бути під чужим ярмом. Вониж вже були на волі! Їхали матері з малими дітьми. — Мужі і рослі сини були в війську. Ішли дївчата в військових одностроях, з крісами на плечі. Ішли селяни з клунками. Мовчки та поволї. Над Збручем звільняли усї хід, якби якісь невидимі нитки тримали нас всїх і не пускали на другий бік Збруча. Ми всї ще чекали, що може, і ще може станеть ся якесь диво і ми не будемо мусїти переходити!

Але ми перейшли!

. . . Коли було вдивити ся в ту масу військ і вдумати ся, щезала дійсність, а являв ся сон. Здавало ся, що се не відворот галицької армії в 1919 роцї — а се давні галицькі полки встали з перед віків! З перед тисячу літ встали полки, що з Олегом ходили на Царгород, що воювали за часів Василька, Володаря, Ярослава Осмомисла, Романа, короля Данила... Воскресли по тільки — тільки сотках літ до нового житя, нової боротьби!

З нашого товариства став хтось нарікати, що ми розбиті і пропало все. А другий відповів: —

— Чи тому десять, пять, а навіть тому два роки ти снив, що на свої очі побачиш живі галицькі полки?! Що встали із мертвих?! Із давнїх городів, з Перемишля, Львова, Теребовлї?! Правда: Нинї вони розбиті — але вони є! жиють! Не мають мунїції? — але вони її знайдуть і знов на своїх крісах винесуть волю!

Клонив ся день. Сонце заходило. Через міст на Збручі та вплав через брід переходили дальші полки Старі жовнїри, що то робили вже не один відворот, не раз кричали при приступах "гур-ра"! і нераз кровавили ворогів та нераз обливали кровю своє тіло — нинї плакали. Переходили Збруч, звертали свої очи на другий бік, де покидали свої родини. Затискали зуби й кулаки!

Перейшла нова сотня. Сотник підійшов до нас.

— Дайте закурити! А то вже цїлий день не курив! І хлїба нинї я не бачив!

Знайшов ся хліб і пару папіросів. Закурив. Лице його випогодило ся й він каже: —

— Бачите того малого? — і вказав на малого хлопця, що крутив ся між жовнїрами. — То він!

— Хто він? — спитали ми.

— Він! Його історія ось така. Був послугачем в аптиці в Чорткові. Малий хлопець зі села, що скінчив мабуть першу клясу ґімназійну. Мовчаливий, пильно сповняв прикази і вірно служив — як всї наші люде. Властитель відносив ся до нього — от як до слуги. Чи хлопець був Українцем, чи Поляком? — властитель — сам Поляк — не питав. Що могло йому на тім залежати? Властиво він і не припускав, щоби хлопець там дуже акцентував свою приналежність. Усю війну служив хлопець в аптиці та нїколи й не виявляв "жадного наклону до полїтики" — як аптикар потім менї казав.

Аж одного дня стало ся дивне диво. Поляки дійшли аж до Чорткова, та ми наперли нечайно від Борщева, насипали їм за шкуру бобу й пігнали їх далї. От тодї й стало ся із хлопцем щось дивне. Умив ся, причесав ся та причепурив ся як до церкви, натерхав свій наплечник тай каже до аптикаря.

— Я йду!

— Куди?

— Кудиж?! Я Українець — в українське військо.

Аптикар здивував ся.

— Ти Українець?! Аджеж ти був так довго в мене й того не казав! Пощо тебе там?!

— Іду воювати! Бити Ляхів, що лїзуть на нашу землю!

Аптикар розсміяв ся.

— Ти воювати?! Щож ти один поможеш Українцям?!

— Один?! — відповів хлопець — Пане аптикаре, ви важите ліки і одно зерно сюди, або туди — рішає про жите або

смерть! Так і в часї битви та війни часом один рішає про всю виграну! Ануж тим одним, що переважить, буду я! — Наплечник на плечі тай пішов!

— Отсе той, що я показував його! докінчив сотник.

Ми покликали до себе хлопця. Станув здоровий, жвавий хлопець, міг мати яких сїмнайцять, або вісїмнайцять лїт. Кругле лице й слабий чорний заріст. Орлиний ніс й живі палкі очі. Усміхав ся. Вже був на пів по військовому. Військові завитки й широкі військові штани, мужицька вишивана сорочка й шапка з тризубом. Станув перед нами і як старий булавний ударив закаблуками.

— Чого ти вступив до війська? — спитав мій товариш.

Лице хлопця усміхнуло ся і прибрало дивний вираз. Немов говорив.

— Ось інтелїґентний чоловік і таке дурне питаєть ся!!

— Вступив — промовив по хвилї — бо так було треба!

. . . Видано приказ. Сотня рушила. І він пішов з ними.

Від тої хвилї минуло вже досить днів та місяців, а безіменний хлопець і його слова, яких він перед нами не хотїв повторити, а які промовив тільки раз в житю — не сходять менї з думки. Часом і снить ся він менї. Кріпко збудований, кругле усміхнене лице й живі палкі очі. Не один! А сотки, тисячки таких самих як він за ними стає в боротьбу... І десь чую у снї його слово, якого я не чув від нього, та яке звучить усе менї в ушах...

Перевязка.

(Із записника Українського Січового Стрільця).

. . . Наставали инші дни і плили сумно, одностайною ходою, без важнїйших випадків. В них переконав ся я, що я перечислив ся зі своєю певностию, начеб по операциї мойому житю не грозила вже нїяка небезпека. Вправдї затроєня крови доеї не було і уплив якось до тижня не показував ся, але пересилене і рани, які ще побільшили ся при операциї, не давали запоруки щодо удержаня мене при житю. Я належав в шпитали до найтяжше хорих і коло мене мусїв хтось сидїти цїлими днями та ночами. Самої розбитої кости витягнено при операциї звиж 8 цм. і лїкар нїколи не вірив, щоби сей брак колись в нозї наріс. Сеж була фізична неможливість. Та днї плили, — а за ними з кождою хвилею наповнювалась чаша нових терпінь. Я горячкував страшно. Опісля повторяло ся се вже періодично і я дуже мало памятаю про перші тижнї в стрийськім шпитали (він був тодї ще в российській управі). Що найбільше вбило ся менї в тямку, се памятні перевязки! О, се були пізнїйше найстрашнїйші хвилї для мене. Як бояв ся я сих перевязок...

Бувало зближаєть ся 2-га год. до полудни. Директор С... перейшов вже по всїх салях і назначив мене при візитї до перевязки... Я просив ся — благав, щоби хоч раз лишив мене... Нїщо не помагало!

Сестра Олена знала вже мої примхи і приготовила менї до перевязки велику чарку руму. Стоїть він червоний на столику при моїм ліжку і жде на свій час.

Приходять санїтарі. Я прошу ся, щоб легко брали, — гощу папіросками, — чеколядою і яблоками... Усїм, що маю... Відтак беру дріжачою рукою за чарку і перехиляю на силу в уста... Ох терпкий — терпкий, аж в очах слези повставали! Але се нїчого! Трунок мене затуманить, не буду чути так дуже болю.

Санїтарі беруть мене легко на руки й кладуть на ношї. Хтось зі служби або лекше ранених жовнїрів придержує две-

рі, щоби не стукнули о ноші — бо тоді страшно у нозі заколе — а вони сї дві найлучші істоти на кулї земській — як тодї їх не називаю, як солодко було не кличу — чіпають ся рівночасно руками за поручі носилок і ступають: раз, — два, раз, — два, і т. д... Ноші хвилюють і я з ними, а на тїлї трясу ся — хрань Боже!...

Та ось вже операцийна саля. Хтось відчиняє двері і мене вносять й ставляють коло білого стола...

Заки мене знесли з першого поверха на долину, червоний рум уже сповнив свою задачу. Я дуже пяний і лиш всьміхаю ся в боязни.

"Грубий директор" — так знав я д-ра С-а, аж покі не пізнав його лучше — вже жде з закоченими білими рукавами та тільки смієть ся з далека до мене. Підношу крихту голову і кланяю ся. Він: "Сервус, стара гістеричко! Як там зі здоровлєм? Чи лучше?"...

Любив мене як батько і піклував ся мною як рідним сином. І я любив сю чесну душу й тому не обиджував ся, коли звав мене по свойому. Та повторюванє подібних питань раз у раз, мене злостило, бож він знав хиба найлучше про стан мого здоровля — тим більше, що саме недавно був на візитї і о те саме питав ся.

Я відповідаю звичайно "так", або бовкну щось пяними устами. Він наче й не чує. Подає поважно руку на привитанє, витягає папіроску, всаджує менї в зуби й сам подає огонь...

Лікарі мають звичайно свої штучки на зєднуванє собі пацієнтів. Часом про око марною дрібничкою приєднують собі хорого так, що він стає вірити в його добре серце, в щастє його рук і дав би ся не раз в кусні порізати. Про се переконав ся я не лиш на собі, але бачив й чув теж саме від других.

Др. С-к найперше назвав тебе старою гістеричкою, або яким иншим епітетом, подав папіроску, сам запалив її тобі і... тебе таки з папіроскою в зубах кладуть на білий стіл...

Він сам щось оповідає про Москалів то про Австрийців, або бере стару служницю Катрю на "бас" — так що чоловік хоч — не хоч мусить його слухати, бо він і жадає сего від себе. Ти пяний та заслуханий в нього забуваєш на хвилю, що дієть ся з тобою, а він... тимчасом вже на добре пораєть ся коло твоїх ран.

Часом, коли всадить тобі пенсету, або довгі ножиці у рану — ти закричиш і просиш ся, щоб не встромлював так глубоко, а він — ніби й слухає тебе, здаєть ся, звільняє, а в дійсности дальше своє робить. Ти кричиш, бо годі не кричати, коли він перепихає тобі через ногу, де найбільше тїла — майже при самім клубі, довгі ножиці з шматою ґази — та він зараз і тебе перекричить і ніби насварить та сейчас виводить свою знану те-

орию: "Перебули ми баєама, то перебудемо й терем-кутю"...

Питає тебе, що значать сї слова, іспитує з латини, наче професор на годинї... і ти дивиш ся, а ґаза вже по другій сторонї рани і тільки червона кров з чеколядовою ропою спливає по нїй до білої мисочки...

По тім накладає на рани сьвіжої ґази і грубо вати. Санїтарі піднимають тобі легонько ногу в гору, лїкар окручує її кілька разів біндою. Опісля знов обвиває ватою, кладе легко ногу в довгу бляшанну шину та обкручує бандажем — від пояса аж по пяти... Небавом ти й готов.

Санїтарі беруть тебе обережно на руки, здіймають з білого стола і кладуть на ноші. Прикривають тебе пильно ковдрою, директор винимає знов папіроску, всаджує тобі в уста і сам подає знову огонь та також закурює. Добрі чоловічки чіпають ся рівночасно ноший, директор випускає синї клуби з уст і мов Зевес серед хмар, накивує тобі пальцем в ґумовій рукавичцї та наказує бути чемним: "Лиш не мародувати менї" — чуєш було уже по заду себе — "а то буде буба"... Степан і Павло ступають раз-два, раз-два, а ноші разом з тобою... лиш густь — густь — густь — густь... За хвильку й ти вже знову на салї і тілько просиш ся, щоб легко тебе на ліжко клали...

Ґеодор Бобків.

Іван Раковський.

Вік нашої землї.

Коли станемо на широкім полї і поглянемо кругом себе, то здавати ся нам буде, що вся земля, на якій стоїмо, то якась величезна безмежна плита, що простягає ся ген там аж до неба; а довкола сеї плити кружляє сонце, місяць і звізди, а на нїй поля управні людською рукою, міста і села здвигнені і заселені людьми, та гори, лїси і моря, заграбані також їх загрібущими руками. І почуємо в собі таку надземну силу і велич, і здавати ся нам буде, що все те, що живе на сїй земській плитї, всї ростини і звірі, ба навіть сонце, місяць і звізди сотворені для нас, для нас людий, панів усеї земної тварі, всеї вселенної.

Таке розумінє устрою цїлої природи називаємо антропоцентричним, — і на нім стояли всї некультурні народи аж до новійших часів. Треба було ждати тисячі лїт, заки з'явились такі ґенії як Коперник, Ґалїлеї, Нютон і Кеплер, котрі доказали, що земля, се куля, як і всї иншї звізди, і обертаючись довкола себе раз на 24 години кружляє по лїнії еліптичній разом із иньшими такими як вона кулями довкола ще більшої, могутзвізд і піддалась всемогучим фізичним законам, що кермують усею природою — а з нею повалив ся і чоловік із свого царського становища і став звичайним сотворінєм природи, цїнним для неї не більше, як і найменьша комашка або невидима бактерия. За тими многоважними відкритями ідуть відкритя численних иньших соняшних систем та пильні розслїди будови і устрою поодиноких звізд і цїлих систем, а увінчанєм тих розслїдів була знана нам усїм гіпотеза Канта і Ляпляса. Цїла вселенна після сеї гіпотези була колись виповнена однородною материєю зложеною з незвичайно дрібних однородних частинок — атомів. Посеред тої однородної маси атомів потворились з часом чисельні ядра, коло котрих почали чим раз то більше згущуватись атоми; так повстали у всесьвітному просторі велитенські ґазові маси, з яких кожда з осібна занимала далеко більший простір, як пр. нинїшня наша со-

няшна система***). Ті ґазові маси почали незвичайно скоро обертати ся довкола свого осередка, а посеред них потворились знов нові ядра, довкола котрих почала ґазова маса ще більше згущуватись і обертатись. Тим способом потворились менші ґазові кулї, що крутять ся довкола свого осередка і обертали ся дальше довкола первісного ґазового свойого ядра. Одно із тих численних ядер, се наше сонце, а третя з ряду ґазова куля коло него, се наша земля.

Ся ґазова куля густїла дальше, зробила ся плином, а вкінці ствердла в цїпке тїло і остигла звільна до тої температури, яку маємо нинї. Нинї гладке колись її лице поморщилось, пообкидувалось струпами і бородавками — горами і долинами, а на тирхавій, збутнїлій поверхнї її тїла гнїздять ся мілїярди ростин і звірів висисаючи з неї животворні соки.

А вона зціплена і закостенїла із старости, глуха на весь біль і сльози своїх сотворінь, німа на всю їх радість і журбу, байдужна на всї їх ідеали і підлоту котить ся автоматично мов заклята по раз зачеркненій дорозї і остигає звільна дальше. Коли підняти питанє про вік нашої землї, то мусимо висловитись докладнїйше і означити виразно, який вік маємо на думцї: чи питаємо, кілько лїт минуло вже від тої хвилї, коли її атоми буяли ще свобідно посеред одностайної всесьвітної материї, чи від тої хвилї, коли вона була ґазовою або плинною кулею, чи може питаємо про те, як довго вже вона сціпнїла на своїй поверхні?

Бажаю тут представити проби розвязки сего остатнього питаня: як давно вже, від коли сціпенїла поверхня нашої землї і остигла до тої степенї, що з горячої ще по нашому розуміню, а пересиченої вохкістю атмосфери злились на землю перші безмірні дощеві струї, а в утворених сим робом перших теплих іще праокеанах почали витворюватись перші слїди орґанїчного житя? Відповіди на се питанє, звязане тїсно з проблємом повстаня землї, шукають люди, можна сказати, від перших починів думаня, а виразом сього були численні народні оповіданя і леґенди та казки космоґонічні всїх народів. Але ті перші наївні поясненя не мають нїчого спільного з наукою, проте мусимо над ними перейти до дневного порядку.

Коли схочемо наукою відповісти на питанє про довговічність нашої землї, то не сьміємо оглядати ся на нїякі космоґонічні леґенди некультурних народів, анї числити ся з казками записаними людьми, що не мали понятя про ґеольоґію — хоч би вони були посьвячені тисячлїтною традициєю. Так само не вільно нам дати себе пірвати поезиї самого проблєму і мріючи фантазийні мрії питати про те чарівних зір і гір небосяглих та синїх — тих безперечних сьвідків минувшини нашої землї — бо вони мовчать мов закляті і нїколи не зрадять повіреної їм тайни. Нам лишаєть ся лиш одно: узброїтись усїм материялом, який подає нам нинїшня наука і розслїджувати пильно саму мертву земську кору і те, що знаходимо в нїй і на нїй, і з сього доходити до певних висновків.

Першим, що таким науковим шляхом пробував розвязати сю віковічну загадку, був Готтон (Hutton, 1788) основатель новійшої ґеольоґії. Його погляди, оперті на ґеольоґічних дослїдах, можна звести до ось яких спостережень. Коли потворились праокеани, то від сеї хвилї ріки, вливаючи ся до них, наносять ненастанно враз зі своїми водами незмірні маси намулу, піску, ріни і осаджують на днї моря. Через те дно моря мусить чим раз більше підвисшуватись, а вода океанів мусить переливати ся, чи радше пересувати ся на иньше місце. Тим способом пересувають ся океани раз-у-раз і до тепер, так що нема майже одної пяди землї, що колись бодай раз у свойому істнованю не лежала би на океану. Доказом сього численні скаменїлости морських звірів, що знаходимо майже на кождім місцї нашої землї. Такі осади на колишнїх днах океанів тверднуть під напором своїх власних мас і під впливом внутрішнього тепла землї міняють ся в тверді скали, що вигинаючись і заломлюючись під напором свого

власного тягару і ціпененія, то раз підношені в верх, то знов обнижувані в діл вульканічними силами, творять безмежні доли та могутні гори — на те, щоб дощева і річна вода знов змила їх та зрівнала, приготовляючи тим терен на дно будучого глибокого океана. Сей основний факт новійшої ґеольоґії, стверджений безчисленними доказами. Але се явище відбуває ся так звільна, що по цілих столітях навіть і не слідно майже на поверхні землї ніякої зміни. Щоби проте обличє нашої землї могло приняти таку подобу, яку має тепер, треба на то не тисяч, не міліонів, але такого ряду лїт, що на нього в нас людий нема нї числа, нї назви нї навіть думки. Дуже доброю ілюстрацією сего величезного протягу часу можна вважати славний приклад Ніяґари.

Як звісно, велика ріка, що лучить зі собою два озера Ірі і Онтеріо, творить коло Niagara Falls і Cliffton величавий водопад, де з висоти 50 метрів спадає в діл що секунди 30,000 тон води. Така велитенська маса води бє о камінне своє ложище, кришить і розбиває його і мов пила врізує ся в нього, хоч звільна, та всеж без упину і з рівномірною скорістю. Через те і водопад мусить постійно йти в зад приближаючись чим раз більше до озера Ірі, із якого випливає сама Ніяґара. І справдї від водопаду аж до Квінставну, тоб-то через 12 кільометрів пливе Ніяґара провалом глибоким около 60 метрів, вирізаним очевидно звільна самим водопадом. Жерела історичні подають нам навіть зовсїм докладно, що давнїйше водопад був значно низше — а з сього дасть ся обчислити, що рік-у-рік посуває ся водопад о 33 стопи в зад, — значить, при Квінставні був він 36 тисяч лїт сьому. Понад старими силюрськими верствами в яких пливе Ніяґара, лежать верстви найновійшого віку, а проте приклад Ніяґари, простудіований безсторонним ґеольоґом Ляйелем, вказує нам, що теперішна доба, чи радше хвилина віку нашої землї треває вже коло 36 тисяч наших людських лїт.

Або ось другий факт. Нинїшні ґеольоґи розріжняють 12 головних епох (т. зв. формаций) віку нашої вже сціпенілої землї. В однїй із них т. зв. формациї Юрайській розріжняє Nayшayг 30 періодів (фаз), а з них кождий, як доказує Пенк, тривав що найменьше пів міліона лїт. Нинїшні науки природничі відзначають ся змаганєм до висловленя всїх явищ, відносин і величини в природї математичними взірцями і числами. Проте таке необмежене подане віку нашої землї не могло припасти до вподоби теперішнїм ученим. І ось цїлий ряд їх займаєть ся розвязкою сього завданя. На першім місцї мусимо тут згадати про ґеніяльні помисли великого Уиллїяма Томсона, піднесеного за свої заслуги в науцї до шляхецького стану з назвою льорда Кельвіна.

Звісна річ, що наслїдком сили притяганя сонця і місяця рухлива маса води океанів переливає ся в сторону звернену до сонця і місяця, а утворена тим способом могутня хвиля наслїдком обороту землї посуває ся вперед, творячи знане явище припливу і відпливу моря. Але повстанє і поступовий рух тої хвилї припливу океанів викликує величезне тертє, що з свого боку немов гальма при колесї спиняє оборотовий рух землї, а через те сей рух стає справдї чим раз повільнїйшим. Опізненє се так велике, що 7,200 міліонів лїт тому в зад скорість обороту землї довкола оси мусїла-б бути два рази більша, а через те сила відосередна на рівнику 4 рази більша як тепер. Коли-б проте наша земля якраз тодї ціпенїла, то наслїдком тої незвичайно великої сили відосередної мусїла би на обох бігунах сплощитись далеко більше, як се бачимо в дїйсности. Колиж проте се сплощенє землї виносить ледви 22 кільометрів, то се значить, що перед 7,200 міліонами лїт земля мусїла бути ще тїлом плинним або навіть ґазовим, і зціпенїла допервa далеко пізнїйше. Се могло статись, як обчисляє лорд Кельвін, приймаючи в рахунок усі можливі обставини, імовірно не швидше, як 1,000 міліонів лїт сьому. Щоби сю границю віку нашої землї означити ще близше,

старав ся льорд Кельвін роз'яснити се питанє ще з иньшого боку. Звісна річ, що коли ми внесемо до холодної комнати якесь горяче тіло, то воно холодне, тратить своє тепло доти, аж доки температура його не зрівнаєть ся з температурою нашої кімнати. Земля наша має в собі ще дуже значні засоби тепла, а перебігаючи по безмежних абсолютно зимних всесьвітних просторах мусить тратити те своє тепло — температура землї справдї обнижуєть ся раз-у-раз, аж доки не дійде до абсолютного зимна. На основі дуже цікавих прояв внутрішнього тепла землї дасть ся обчислити скорість і скількість того обниженя температури, а про те і скількість щорічного утраченя тепла. Опираючись на тих основах доходить льорд Кельвін до висновку, що коли земля тратила і давнїйше стілько-ж тепла як тепер, то 40,000 мілїонів лїт тому взад температура землї мусїла виносити 10,000° С., значить, земля хиба мусїла бути тодї ще масою ґазовою, а що найменьше плинною, а зціпенїти не могла аж яких 100—200 мілїонів лїт тому в зад.

Основу дослідів льорда Кельвіна можна в коротцї представити ось як. Всякому звісно, що наша земля в нутрі теплїйша як на поверхні. Температура її зверхньої верстви виносить пересічно 15° С., але поступаючи від поверхнї землї до нутра, замітимо, що при кождих 30 метрах в глуб збільшає ся температура о 1° С. Значить, в глубинї одного кільометра маєть ся постійна температура 48° С. Се явище пояснюють фізики тим, що земля по сціпнїню чим раз більше остигає. Очевидно, що ся ріжниця внутрішного тепла нашої землї і температури її поверхнї чим раз змельшуєть ся, а колись вона була незвичайно велика: поверхня землї була вже доволї холодна, а зараз під поверхнею температура була ще незвичайно висока. Дослїди Барі (Barus) над утратою тепла у стопленого диябазу, а Роберта Остена (Roberts-Austen) над температураю топленя деяких скал, як ґранїту і базальту, доказали, що брили тих скал огріті до температури 4000° С, і нагло остуджені до 15° С, остигають так звільна, що по трех днях (25,920 сек.) в глубинї 1 cm. під поверхнею температура виносить іще 48° С. Прояви остиганя землї мало можуть ріжнитись від проявів остиганя згаданих скал; і земля так само, аби остигнула до того степеня (щоби в глибинї 1 cm. від поверхнї температура виносила 48° С), потребувала на се по сціпленю 3 днїв часу. Нинї вона остигла вже так, що температуру 48° С, має аж у глубинї 1 кільометра (100,000 cm.), значить у віддаленю 100,000 раз більшім, а проте і часу потребувала на се $100{,}000^2$ разів більше (длятого, бо мірою провідництва термометричного є $cm.^2$ sec.). Отже $100{,}000^2$ sec. = 316,888 лїт, а проте вік землї виносить 259,200 × 316,888, доб-то коло 100 мілїонів лїт; та увзглядняючи всякі неточности Кельвін обнижує се число до 20 мілїонів. Докладність того обрахованя стверджують дослїди Гельмгольца, який на основі механїчної теорії тепла і контракції мраковинної маси соняшного

систему доказав, що вік сонця яко тіла розсіваючого сьвітло і тепло не переходить числа 20 мілїонів лїт.

Зовсім иньшого способу уживали для обчисленя віку землї учені Пенк і Ляппаран. Як уже повисше згадано, ріки змиваючи землю наносять до моря бобогато намулу, піску і ріни, але очевидно, що сей річний намул не розсипаєть ся по цїлому днї всіх океанів. Він осаджує ся дуже близько берегів так, що той осад творить рід пояса, який мов широкі рами обнимає береги всіх континентів і островів. Грубість того пояса збільшаєть ся з кождою хвилею, але ширина остає ся незмінною, а поверхня його по дослїдам Меррея і Ренара виносить 80 мілїонів квадратових кільометрів.

Всї осадові верстви на землї походять із того осадового пояса; знаючи проте 1) скількість материялу осадового, що його наносять до моря щорічно всї ріки або і самі морські хвилї (коло 10 кубічних кільом.), 2) пересїчну висоту нинїшних континентів (се є 73 метрів), 3) грубість усїх верств осадових усїх формаций (се є 50 кільометрів), обчислюють Пенк і Ляппаран час, якого потребували ріки і морські хвилї, щоб осадити так великі верстви осадові т. є. вік нашої землї на 150 мілїонів лїт. Здавалось би, що дух людський уже зовсім вичерпав ся на тім полї і не знайде нового способу розвязки нашого питаня. Але ось з початком минулого року виступив др. Евген Ромер, один із наймолодших польських учених, з новою методою обчисленя віку землї. Щоби зрозуміти вагу тої методи, мусимо задати собі вперед питанє, звідки взялись моря і ріки, та чому море солоне? Коли атмосфера і поверхня первісної землї остигла вже до тої міри, що водяна пара, яка доти уносила ся в атмосфері, могла вже замінитись на плин, полились на землю великанські струї хемічно чистої води. Води сї зібрались в найнизше положених місцях творячи праокеани, яких вода нїчим не ріжнить ся від струй первісних рік. Та від тої пори обставини змінились. Моря парують. Та пара скроплює ся в видї дощу на землю, а просякаючи крізь найверхнійшу верству землї збирає ся в струї, що злучують ся в ріки і вливають ся до моря. Протїкаючи крізь ті верстви розпускає і забирає з собою вода богато мінеральних частий, а передовсїм соли, якої богато находить ся на всїй землї. Сї мінеральні части входять з річною водою до моря, а коли морська вода парує, вони лишають ся, а через те кожда нова струя річної води, впливаючи до моря, збільшає скількість мінеральних частий, а тим самим і соли в морській водї. Коли візьмено на увагу, що о скілько менше випарує води з моря, о стілько меньше буде хмар і о стілько меньше впаде дощу на землю, а через те відповідно зменшить ся й скількість води в ріках, і навпаки, то прийдемо до переконаня, що скількість води в океанах і в ріках не може анї збільшити ся анї зменшити ся; натомість збільшує ся раз-у-раз скількість соли в морській водї. Знаючи докладно скількість води в океанах і скількість тої води, що ненастанно бере участь у згаданій висше циркуляциї, можемо дуже легко обчислити, кілько треба часу на те, аби вся маса води в океанах відновилась. Кріммель і Меррей обчислили, що се дїє ся що 52,-217 лїт. А що, як доказав Бішоф, один лїтр води морської тепер має пересїчно 27 ґрамів соли, а 1 лїтр води річної девять тисячних ґр., проте скількість соли в морі 3,000 разів більша як в річній водї, значить, стількож разів мусїли відновитись води океанів. Проте вік землї виносить 52,217 $\times$ 3,000 = 158 мілїонів лїт. Отсе погляди сьогочасних учених на довговічність землї. Послугувались вони в своїх дослїдах найдобірнїйшим матеріялом, який лише могла подати нинїшня наука і тою найбільшою силою мізку, на яку міг здобутись сучасний чоловік. З усїх тих дослїдів виходить, що від хвилї, коли наша земля сталась можливою на житло ростин і звірів, минуло вже коло 100 мілїонів лїт, а ся поражаюча згідність у результатах дослїдів веденних найріжнїйшими методами вказує нам, що се обчисленє віку землї мабуть

дуже зближує ся до правди. Та всеж таки всї ті обчислюваня опирають ся на даних повних тілько в приближеню і тому богатьом ученим вони не промовляють до переконаня. Ось недавно славний ґеольоґ сер Арчібольд Ґейкі (Geikie) виступив із рішучим протестом против такого передчасного обмежуваня віку нашої землї. Передовсїм звертає ся він против поглядів льорда Кельвіна, які мають найбільше прихильників і розголосу. Сер Ґейкі виказує довільність і неточности в обчисленях Кельвіна і викопує з забутя погляди Готтона, попираючи їх усїми доказами, якими розпоряджає новітна ґеольоґія і які стверджують повільність повстаня осадів і ґеольоґічних перемін. Та Ґейкі не зважив ся заперечити зовсїм здобуткам дослїдів Кельвіна. "О скілько я міг виробити собі погляди на сю справу, — каже він, — то 100 мілїонів лїт вистарчає на сю часть історії землї, яка записана в уверствованих скалах земної кори. Але коли палєонтольоґи знаходять, що такий протяг часу за тїсний для їх вимогів, то я зі становища ґеольоґа не можу бачити жадної причини, для чого-б не було їм вільно сю границю розширити так, як се вони вважають конечним для розвою орґанїчного єства на землї. "Поміж доказами довговічности нашої землї згадав сер Ґейкі мимоходом один момент, на який до тепер нїхто ще не звернув достаточної уваги. А що нам ся справа видаєть ся незвичайно важною, тому на закінченє застановимось іще хоч коротко й над нею. Се — розвязка питаня довговічности землї зі становища біольоґії* .

Житєм ростин і звірів у природі займаєть ся осібна наука, т. зв. біольоґія. Ся наука вчить, що всї нинїшні роди ростин і звірів не істнували від першого дня істнованя нашої землї, а лише розвинулись звільна із родів меньше досконалих, а ті з іще меньше досконалих, так, що всї нинїшні роди ростин і звірів походять від одного роду первісних ростин і звірів дуже простої і незложеної будови і дуже зближених до себе, або може й зовсїм ідентичних. Як усї нинїшні так і ріжні від себе раси псів виплекали люди із одної первісної породи диких псів, а всї так ріжнородні відміни рожі із одного роду полевої рожі, так само всї ростини походять від одного роду праростин, а всї звірі від одного роду празвірів. Доказом сього — ембріольоґічний**) розвій звірів і ростин, а також численні скаменїлости ростин і звірів і вкінцї той факт, що чим старші ґеольоґічні верстви, тим меньше досконалі звірі і ростини, яких скаменїлі останки знаходимо в них. Безперечний факт, що сей розвій відбуває ся ще нинї, що ще й тепер ненастанно видосконалюють ся звірі і ростини; певне також і те, що обставини, в яких жиють нинїшні ростини і звірі, далеко иньші як в первісних добах істнованя нашої землї, — та про те ми не маємо найменьшого права думати, що сей розвій колись відбував ся далеко скорійшим темпом, як відбуває ся тепер. А тепер він відбуває ся назвичайно помалу, так що нам до тепер не звісно, щоб за час історичної доби істнованя людського роду виплекала природа, або й сам чоловік (через домашне плеканє) якийсь новий осібний для себе рід звірів або ростин. Щоби проте ростини і звірі могли дійти вже до такого степеня досконалости, на якому находять ся тепер, мусїла наша земля істнувати може троха довше, як 100 мілїонів лїт. Коли-ж однак хтось надто цікавий на лїта жіночого роду спитає нас доконче, кілько лїт має наша земля, то можемо йому відповісти з чистим сумлїнєм: — "Наша матуся землиця мають уже нївроку 100 мілїонів лїт, бо так сказали панове льорд Кельвін, Пеньк і Ромер", і можемо бути певні, що й сього невеличного числа лїт не потрафить оцінити достаточно його людський мозок.

НЕ ТРЕБА ГОДУВАТИ.

Волоцюга: — Панї, ваш пес відкусив менї кавалок литки.

Жінка: — От добре, що ви менї се сказали. Я мала йому дати отсей кусень мяса, а так, то вже вистарчає для него.

ДО ІВАНА.

За гори, за море,
У далекий сьвіт,
До Тебе Іване,
Ось шлю я привіт.

Ой бо Ти поїхав
За море в веснї
І не написав Ти
Нічого менї.

А я був на верку
В Селисках тогди,
Як Ти у Триєсті
Ждав коло води.

Ой прийшов я з верку,
Сьвятої неділї,
Щоб Тя не застати
Не мав я надії.

Прийшов я до дому
У поганий час,
Бо дощі і слоти
Панували в нас.

Днїстер розіграв ся
І поле залив: —
Знищив людську працю
Й хати повалив.

І студїнь надходить
І великий холод,
А дощі і повінь
Вже віщують голод.

Не буде що їсти,
Й тепер вже нема: —
А що то ще буде
Як прийде зима?

З голоду прийдеть ся
Відай вже вмирати,
Або в сьвіт за очи
Кудись утікати.

Щасливий той буде
Хто за море втік,
Бо тут в старім краю
Вже голодний рік.

І до нас вже навіть
Зазирає лихо,
Тому хоч прийшов єм
Сиджу єще тихо.

Чекати ще буду
Хочби й до весни,
А може що буде
Ще і в осени.

Того сам не знаю,
Й тим ся не клопочу
І ще щось нового
Написати хочу.

Старий був в нас рагуш,
Вже ся розогнив: —
От зняла ся буря —
Він ся завалив.

І ще Ти доношу
Новії мельдунки,
Що муть будувати
По горах фестунки.

Більше ніц нового
Не сталось тепер,
Ніхто у родинї
У нашій не вмер.

Здоровлю Тебе я,
Дорогий Іване,
І щастя желаю,
Як воно там тане.

Відпиши ми друже
Із за соток миль,
Прошу Тя сердечно,
Данилів Василь.

Рідний Син.

(Веселе оповіданє).

Вступили ми колись з кумом Грицьком до коршми. Казав кум кватирку, тай я кватирку, тай знов він кватирку і пємо тай говоримо, тай знов я казав кватирку і кажу: —

— Знаєте куме, моя стара говорила, що папа в Римі живе і є мудрим чоловіком.

— Видно куме, каже він, що ви дурнійший від вашої старої!

— Я скочив тай крикнув:

— А я кажу, що ні!

— А я кажу, що так!

— Ано, на се я нічого не кажу, лиш як не одвину, як го не люну в папу, аж він заточив ся.

— А що? кажу, знаєш тепер де папа?!

— Бєш! — Поспитав кум.

— Бю! — відповідаю йому.

Він настопорчив ся, скочив до мене тай каже: —

— Ано спробуй ще раз вдарити!

— Ну, то я нічо не кажу, лиш як люну подруге в папу, а він горинїж перевернув ся.

Опісля встав, тай забрав ся до хати...

На печі в хаті лежав його рідний син, що тепер повернув з війська.

— Сину, каже, вставай! Твого тата збили!

Ах! як син почув, як не зірветь ся, як не почервоніє: —

— Хто вас, рідний тату, смів бити?!

— Кум Іван в коршмі!

Син скочив до него, як го не пірве за волосє!

— Ходім тату, щобисьте виділи, як я го убю!

І поволїк тата назад до коршми...

Я сидів за столом тай трубив велику гальбу пива.

В ту мить скочив до мене його син й мандрибурчив ся: —

— То ти, — каже — розбишако, мого тата бив?

— Бив! відповідаю.

— Бив?

— Бив!

— Ано спробуй при менї! — каже син.

— Спробувати? — питаю ся його.

— Спробуй!

— Спробувати?

— Ба!

— Ба!

Як не одмахну, як мого кума не трісну в морду, то він лишень звізди побачив.

Син дивить ся на сю операцію, після прибіг до мене тай крикнув.

— То ти псюко при менї мого рідного тата бєш?

— Бю!

— Бєш?

— Бю!

— Ано ще раз вдари!

Менї вже було того за богато, як не поплюю в руку, не одмахну, як мого кума не люну в папу, то він бідака три рази перевернув ся і ясна кров поплила...

В кінци встав він ледви, ледве...

Рідний син скочив до него, злапав за волосє, тай каже: —

— Ходім тату до хати, бо той псюк вас на смерть би убив!

Тай поволїк го до хати...

МОСКАЛЬ І 12 НЕЖИВИХ ПОПІВ.

Був собі піп і мав пасічника. Пасічник мав дуже гарну жінку і піп заходив до неї. Окрім того попа приходило до жінки пасічника 12 инших попиків.

Одного разу жінка змовила ся з чоловіком на тих попів.

Каже: "Ти сховай ся, як піп прийде". Чоловік так зробив. Піп прийшов — але жінка каже: "Сховайте ся еґомость в грубу, бо зараз мій чоловік прийде". Піп сховав ся а чоловік скоро вязку соломи тай підпалив. І піп удушив ся.

Прийшов другий піп. Жінка казала і йому сховати ся в грубу. Чоловік то само зробив і другому. Прийшов третий, четвертий, пятий а вона так само із усіма зробила: всіх дванайцять сховала у грубу а чоловік усіх подусив.

Але чоловік почав журити ся, де їх тепер подіти. — Приходить до него оден дід-Москаль тай каже: "Чого ви господарю так зажурили ся?" А чоловік каже: "Е ви менї не порадите!" Але Москаль зачав його просити, щоби він йому сказав, чого журить ся і чоловік каже: "Я забив попа, коб ви менї його сховали де". Москаль каже: "Я його вже сховаю, але ти мусиш зробити менї чоботи". Чоловік обіцяв. Узяв Москаль попа, тай несе його у Дунай. По дорозї здибає варту. Варта питає ся: "Хто йде?" — "Чорт іде". — Що несе?" — "Попа". Варта його пустила дальше. Москаль прийшов до шевця дивить ся а там піп. Гадав він, що той вернув ся з Дунаю. Узяв Москаль попа, тай знов кинув у Дунай. Вертає до шевця — швець витягнув третого. — "Якже ти заніс його, коли він знов прийшов?" — питаєть ся швець. Москаль узяв його і знов поніс і кинув його у Дунай.

Так позаносив усіх дванайцять — а все думав, що несе тільки одного. Але коли заніс дванайцятого, сів над берегом тай думає собі: "Як піп буде вилїзати, я його хоплю тай таки мушу утопити.

Сидить, сидить тай чекає. Дивить ся, а то йде піп. — То йшов якийсь инший піп на прохід. — Іде тай співає собі понад Дунаєм. А Москаль каже: "А чорти твою мать!... То ти такий!"... — Узяв того живого попа, привязав великий камінь до шиї і вкинув у Дунай. Прийшов Москаль до шевця. — От — каже — уже він не вилїзе!... Я собі трошки сів, а він вилїзає і уже співає і йде назад...! Тепер уже не вилїзе, бо я йому камінь до шиї привязав.

А тепер швець зробив йому чоботи.

У Франції приспівує ся реґулярно волам, що працюють при пільних роботах, щоби їх заохотити до праці, а ніякий селянин не сумніває ся, що звірята прислухують ся його пісні з приятностию.

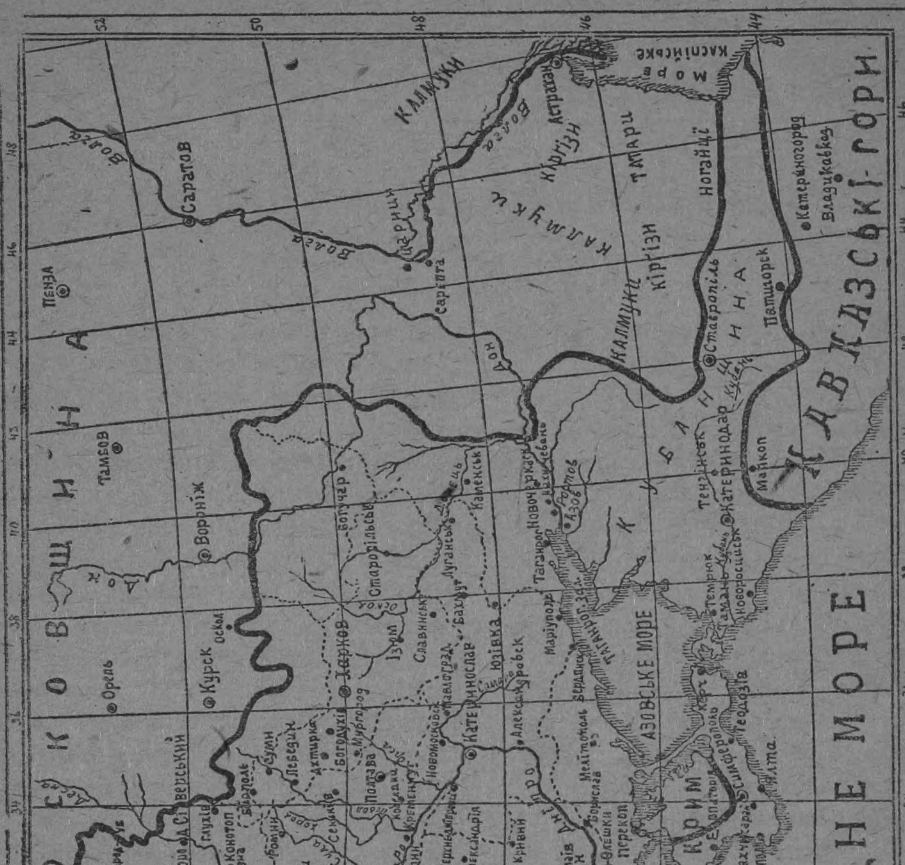

Мапа України — чорна лінія показує границі української землі.

БАТЬКОВА ПРАВДА.

(З уст народа).

Ви читаєте, добродію, звідки беруть ся оті пословиці?

Отже там старі люди їх вкладають. Колись покійний мій батько бувало так нам каже: "Слухайте, діти, страх людий і так робіть". Та оце бувало й розкаже яку небудь казку. От коли хочете, то я й вам розкажу деяку покійного батька. Був раз чоловік, а в него син одинак. От він, умираючи й каже: Диви-ж ся синку, з панами не кумай ся, з жидами не братай ся, жінці правди не кажи, чужої дитини за свою не бери, і собаці віри не давай". Вмер старий а син почав господарити. Пан його так жалує й наставником зробив, а далі і в куми до себе взяв. Не послухав син батька і пішов до пана в куми. Пан його ще більше почав жалувати. От він і думає: не правду казав покійний батько — бач як мені добре, що я панський кум. А в него не було дітий, от він взяв собі челядника за сина. Після того їде пан у гості тай каже: Наж тобі куме того сокола, та доглядай його гарненько". Поїхав пан. От він і міркує: а ну давай переконаюсь, чи правду батько говорив. Взяв того сокола, що йому дав пан і заховав а замість того зарізав когута, приніс до дому і каже до жінки: На жінко та звари одного сокола, але ради Бога нікому ані писни, бо як би ся довідав пан — тоді-б ми пропали".

"Ні голубчику, я не скажу нікому". Чоловік сказав, тай кудись пішов по свому ділу. А жінка зараз побігла до куми, тай каже: кумочко, голубочко, позич будь ласка горщика". На що тобі? — Не можна казати на що! — Як тобі гріх, кумо? "Яж тобі така вірна, а ти мені не хоч сказати". — Вона й розкалала. Кума сказала мамі, мама невістці а невістка рознесла по всему селі; прикажчик зарізав панського сокола. Приїхав пан тай каже до кума: "Де ти сякий, такий подів сокола?"

Що-ж паночку, я виноватий: зарізав та зїв" — Не признаєть ся. Думав, що пан помилує. Але де там. Нан розкричав ся, як біснуватий, а дай каже льокаїв: візьміть і повісьте його!" От він і каже панови: Дозвольте паночку, хоть висповідати ся і з людьми попращать ся". Пан позволив. Приходить до дому надягнув на себе новий кожух, тай нагадав собі, що жид не віддав позичених гроший. Іду пити до жида, та взнаю його правду. Лише показавсь а там і собака — на груди і давай його шарпати, тай відорвав полу від кожуха.

Видко, що покійний батько правду говорив — подумав собі мужик! Приходить до жида, а жид каже: Я в тебе гроший не зичив." З сим і пішов від жида. Прийшов до дому виніс з комори гроші тай каже: "Тепер будемо ділити ся". Взяв тай розкладає на чотири купки. А було їх тільки троє: він жінка і приймак. От приймак дивить ся, а далі й каже: — "Кому се четверта купка?" Се — відповідає старий, — тому, хто буде мене вішати. — О як так, то давай я сам тебе повішу". От тоді він узяв зсипав усі гроші до мішка і каже: Ну, тепер я переконав ся, що батько щиру правду говорив". Пішов туда, де сховав сокола, взяв його і приходить в панський двір. Сокіл як свисне, а пан почув та до льокаїв: Ей, ідіть подивіть ся, неначе сокіл свиснув". Вибігли, дивлять ся — нічого

не чути. "Нема пане нічого мабуть, вам лише так здавалось". А може й справді здавалось — каже пан. — Та він ще се не промовив, а сокіл як свисне! Пан аж здрігнув ся і побіг сам подивити ся: кум його сидить на ґанку і тримає сокола. Пан до кума: "Де ти кумочку його піймав?" — А що-ж пане, оце лише хотів переконати ся, чи правду мій покійний батько говорив...

— Та оповідав йому все як було. От тоді пан заплакав тай каже: "Ну, спаси біг тобі куме, що ти й мене навчив слухати батьківського слова. Робити му і я тепер, як велів мій батько".

ВСЯЧИНА.

БОРОДА, ВУСИ І ГОЛЕНЄ.

Хто носить бороду, той мусить добре її пильнувати, инакше вона занечищує ціле лице. Бороду треба часто мити, чесати і сушити, а щойно тоді вона буде гарно виглядати і не шкодити чоловікови. По вимитю треба запустити бороду спиритусом і то так основно, щоби він дістав ся аж до шкіри і там поубивав всякі бацилї. Коли часто стрижеть ся або голить ся бороду, тоді поодинокі волоски грубіють.

Ще більше треба доглядати вусів. Їх треба не лише мити кілька разів денно — по кождім їдженю, рано і перед спанєм, — але ще й відповідно натирати та пригрівати горячим ручником. Надто чиста помада є також помічна. Щойно в той спосіб плекані вуси набирають гарної форми і додають краси лицю. Коли хто голить ся, то повинен робити се кождого дня, або найменьше що другий день. Дехто нарікає, що через те шкіра дуже нищить ся; але сього нема чого боятися, коли уживаєть ся доброї бритви, коли її держить ся в добрім порядку і коли є вимити бороду по голеню відповідним рощином; дуже дешевий і загально уживаний є перексайд (peroxide).

Щоби приготовити бороду до голеня, треба її вперед намастити відповідно розробленим добрим милом. Уживати все теплої води, бо і шкіра і волосє втягає горячу воду, мякне і стає більше пригожим до голеня. Чим більше часу посьвятить ся на основне намиленє бороди, тим лекше опісля голитись. По склепах легко тепер дістати вже готову пасту до миленя бороди і з нею дуже вигідно в подорожи. Бритву все треба вмочити в горячій воді перед її ужитем.

Щодо удержаня бритви в добрім стані то в тім зглядї є богато простих забобонів, котрі в дійсности не мають ніякого значіня в практиці. Одно треба тямити: держати бритву все чисто і старанно та уміло обтягнути її на ремени. Обтягати треба перед і по ужитю, а опісля висушити і насмарувати солодкою оливою або лоєм. Ремінь до обтяганя мусить бути гладкий — не порізаний — і при обтяганю добре натягнений. Хто не вміє добре натягнути реміня, нехай положить його на гладкім дереві і щойно тоді приложить цілу бритву так як клин і потягає в одну і другу сторону яких 10 до 20 разів. Розходить ся о се, щоби ціла стіна бритви прилягала до реміня, инакше можна її лише затупити. Бритва є острою тодї, коли можна нею перетяти волосок, який держить ся одним кінцем в руці.

При голеню треба держати бритву таксамо як при обтяганю, лише острим кінцем посувати вперед. Притім треба старати ся порушати нею так як косою, або різаком, отже робити скісний рух — вперед і вділ чи вперед і вгору. Тоді і бритва не затупить ся і борода гладше голить ся. Ніколи не ставити бритви застро на лици, лише все плазом.

Машинки до голеня є тепер дуже розповсюднені і зовсім добре заступають бритву. Треба однак їх чисто держати. Дехто однак волить бритву, бо "знає, як голить ся".

ЯК ПОВСТАЄ ЗВУК.

Нераз чуємо, що хтось стукнув, крикнув, або що хтось грає на музичнім інструменті. Кажемо, що всі ті голоси — се звуки. Щось отже мусить бути причиною того, що ми чуємо.

Звуки приходять до нас за помочию воздуха. Коли би ми могли видіти воздух, то ми замітили би в нім такісамі филї, як у водї коли в неї кинути каменем. Коли шершень летить, то він махає крилами дуже скоро і порушає воздух. Крила не видають нїякого голосу, але їх скорий рух викликує скоре дрожанє воздуха і се власне є гудїнє шершеня. Коли ми плескаємо в руки, то воздух порушаєть ся сильнїйше і чути лоскіт, подібно, як у водї повстають більші круги, коли кинемо більшим каменем. Коли би не було воздуха, тодї не повставали би воздушні филї і ми не чули би нїякого звука. Тодї не чули би ми анї барабана, анї людської мови, анї співу, анї музики. Ми були би неначе глухі.

Ага! А чому глухий не чує? Прецїнь же до нього доходять воздушні филї? — Так, але він має знищений орґан слуху, глухий не має ушного барабанця, о який відбивають ся воздушні филї і який подражняє відповідні нерви в нашім мозку.

Коли воздушні филї є правильні, то такий звук ми називаємо музичним. Колиж филї неправильні, тодї ми кажемо: се звичайний крик. Є такі люди, котрі вміють видавати музичні тони; ми кажемо, що вони співають. Инші видають такі звуки, що аж серце здрігаєть ся, а иноді аж уши треба затикати.

Коли ми візьмемо тонкий дріт і розіпнемо його на двох кілочках, а тотім легенько будемо вдаряти по нім, тодї повстають правильні воздушні филї і ми чуємо приємний — музичний — звук. Коли ми скоротимо дріт, тодї звуки будуть правильні, але вже тонші, або "висші", як ми кажемо. Коли візьмемо ґітару, де всї струни є рівні і там зачепимо струну "Ґ", то її голос буде грубий-"низкий" тому, що струна "Ґ" є грубша, хоч тої самої довжини. Се є басова струна. Але коли на ґітарі порухати другу, тонку струну "Ґ", то вона також видасть звук "Ґ", але ніжний, тоненький-"[illegible]кий" тон "Ґ". Ми кажемо, що перша струна "Ґ" має инший ключ, а друга струна "Ґ" має знова инший ключ. Власне на ріжниці ключів полягає ціла музика.

На сїй підставі придумано фортепян, або "пяно", як звичайно в Америцї називають. Там є дроти — струни — ріжнородної грубости і довжини. Коли ми ударяємо по білих ключах ("клявішах"), то сейчас порушаємо в споді молоток, який вдаряє по відповідній струнї. Струна дрожить, порушає воздух, а воздушні филї вдаряють о наше ухо і ми чуємо тони. Є люди, що вміють схопити тони на папір. Писані тони називаємо нотами. Після нот грають, або співають.

Коли ми говоримо, то вдаряємо в нашім горлї також по струнах. В горлї є дві голосові струни. Вони дрожать і видають голос. Наші голосові струни — се чудо. Їх є дві, а ми можемо скорочувати їх і продовжувати і тим способом можемо видавати такі тони, які є у фортепянї. Лише що фортепян має кількадесять струн, а людське горло всего дві.

Щоби знати, як орудувати тими струнами, треба вчити ся. До сього належить наука співу. Голос без науки, без вправи, буде або цїлком, або на-пів диким. Голос образований є голосом музичним.

ПЯНИЙ, А ГОЛОВУ МАЄ.

Пяному впала шапка з голови, а він дивить ся на ню та каже сам до себе: — Не дурний я тебе здоймати, бо як здойму то сам упаду а ти мене не здоймеш! Сиди до дїдька в болотї!

АЗБУКА З ЧАСІВ ПЕЧЕРНИХ ЛЮДИЙ.

Історія переказує, що Фенікіяни винайшли азбуку і передали її Грекам а звідси вона дійшла і до нас. Наколиб нас вчили що Фенікіяни, як купецький народ поширили азбуку і штуку писаня між инші народи — отсе булоб більше правдоподібним.

В дійсности азбука є о много тисяч літ старша чим Фенікіяни, а часи ґрафіки навіть не можна докладно означити. Після передань ґеольоґів — у Франції, Еспанії і Німеччині жили люди в печерах вже 250 тисяч літ тому. Сьміло отже можна сказати, що й тільки літ істнує вже штука письменьства, бо знаходимо там вже образцеве письмо (гієроґліфи), яке розвинулось аж до теперішньої штуки писаня.

На скалах в Еспанії находимо не лише зображенє мущин, жінок і звірят, але і дальший розвій символістики.

Розвій образкового письма на ідеольоґізм а дальше на азбуку бачимо вже в богатьох передісторичних написах в Перзії, Вавилоні, Креті і других осідках людської цивилізації.

Значки на камінях і лушпинах найдено ще з часів камінної епохи, які мабуть перейшли вже формацію до подібної нам азбуки. Находимо там букви E, I, M, O, хоч що правда, могли вони тоді звучати цілком відмінно від теперішних букв. При тім знайдено богато малюнків з найдавнійших хвиль камінної епохи під якими виднїють ся поодинокі букви наче підписи артистів, яко означенє образця.

На полудневий захід від портуґальського острова найдено передісторичні символічні письма найдавнійших народів Крет і Фенікії.

Навіть давні Австралійці, які зраджують ще тепер дуже низький степень цивилізації мали своє письмо.

Африканці також в далекій давнині мали спосіб, гієроґліфічного письма.

МОЇМ СИНАМ.

Людські руки з мозолями
Поважайте, любі діти, —
Деб ті руки перед вами
Не заходились робити: —
Ними вас народ годує,
А не батько, а не мати!
На таких, як ми, працює
Чарівник з людської хати: —
Збудовав панам господу,
Їсти і пити дав доволі,
А за се не бачив зроду
Сам він радісної долі...
Голоду в теплі не знали,
Хлопці, ви! Його ж родина
Гине з лиха та з печалі,
Як іде важка година...
Скільки стратив поту й крови,
Все шукаючи дороги,
Повен братньої любови,
На користь нам, люд убогий!
Поважайтеж люд той, діти,
Чистим серцем сьвято й щиро.
Мужикові пособити —
Ось мета й велика віра!
Де громада терпить муки,
Там не будьте "паничами":
Прикладіть до праці руки
Разом з темними братами!

С. Бердяєв.

Найнизше положені долини: —

Північна Америка: —
Долина Смерти в Каліфорнії лежить понизше морського зеркала стіп: 276
Европа: —
Каспійське море має зеркало низше від прочого океану стіп 86
Азія: —
Мертве море в Палестині низше стіп: 1,290
Африка: —
Пустиня Сагара низше стіп .. 150
Австралія: —
Озеро Торренс в полудневій Австралії низше стіп: 25

МУЖ.

Перший чоловік — повісмо, другий — миканка, третий — клоче, а четвертий то не варт і за терміте.

ШЕВСЬКИЙ ДОТЕП.

Микита (до шевця): — Пане майстер, я таких чобіт з вузкими холявами не хочу.

Швець: — Ага, ви певно хочете таких, що як підете до кума молотити, щоби вам влїз цїлий корець в холяву.

РОЗПОВІЛА.

Проїзжий: — Бабо, де у вас війт мешкає?

Баба: — Їдьте, серденько, просто, там мешкає Андрій Швець, а там — круто соб — Кулина Вакуленкова: її чоловіка торік узяли до війська, — а там провалє, а за провалєм зараз по городї ходить сива кобила, а на приспі лежить сива собака. Оттам, серденько, мешкає війт.

ДОДАТОК ДО РОСОЛУ.

Панї: — Тут маєте сильний росіл для чоловіка; нехай їсть і покріпить ся. Щож поздоровійшав вже трохи?

Іваниха: — Трохи йому лїпше і смак до їди має тепер лїпший...

Панї: — Так? Тут додам вам щось до росолу. Що чоловік волїв би? Кусник мяса, чи макарану?

Іваниха: — Як панї такі ласкаві, то йому придали ся би найбільше які старі чоботиска, бо Бог бачить, що не має в що взути ся.

ВІДВАЖНИЙ.

Прохожий (до нічного сторожа): — Гей, слухайте, там когось мордують!

Сторож: — Та я то чую від пів години. Але не бійте ся, я там піду.

Прохожий: — А коли?

Сторож: — Як тілько почую, що там вже нема нікого...

ТЇШИТЬ ЙОГО.

Дїєть ся на вулиці. Йдуть два студенти медицини Градюк і Пиндюк, в тім нараз надбігає шевський хлопець і показує одному з них язик.

Грядюк: — Диви, товаришу! Той шевчик показує менї язик.

Пиндюк: — І ти тим тїшиш ся?

Градюк: — Розумієть ся, бо шевчикови здаєть ся, що я вже доктор.

ДІБРАНІ ПОДРУЖА.

Савула: — Я нїколи не женив ся би з мудрою дївчиною.

Чичула: — Слушно, подружа повинні бути дібрані.

СКІЛЬКО ЛЇТ?

— Як же менї знати, кілько менї лїт? Як родив ся, то без памяти був; як ріс, то розуму не мав, а як уже до розуму дійшов, то втодїбто й рахувати, та богато лїт минуло.

ЗНАЄ СЯ НА ТІМ.

— Ви пане кажете, що любите мою доньку?

— Люблю, я давби своє житє за для неї я скочив-би за нею з тої скали.

— Слухайте паничу, я самий є порядним брехуном, а двох таких за богато в однїй родинї.

ЦІКАВЕ І ІНТЕРЕСНЕ.

Японський кравець держить своє сукно пальцями від ніг.

* * *

У Перзії супружество тїточних або стриєчних братів і сестер уважає ся одною з найлучше бачених звязий.

* * *

Тибетанці виставляють язик на знак поздоровленя поважаних осіб.

* * *

Плащ з дорогого шовку або сукна видавав ся бути звичайною нагородою при кінних перегонах у 14-ім столїтю.

THE CITY DAIRY LIMITED
THE CITY DAIRY LIMITED

TRADE MARK REGISTERED

KOREEN

Зареджістрована охоронна марка.

Відновлювач Волося
і
Усувач Лусок

Зі старої в тайні держаної рецепти.

На привернене первісної краски і красоти сивому або блїднїючому волосю. Запобігає випаданю волося приспішує поріст нового волося і усуває луску.

ВАЖНЕ.

Держіть Корін у холоднім, сухім місци. По ужитю сей препарат буде постепенно зміняти свою краску. Його скуточність не стратить однак на тім нїчого.

ПОСЛУГУЙТЕСЬ ЧИСТИМ ГРЕБІНЕМ І ЩІТКОЮ.

Незвичайно є важним, щоби ваш гребень і щітка як найдокладнїйше були чисті, підчас уживаня вами сего лїченя. Мийте менше ваше волосе — а за то частїйше ваш гребінь і щітку. Корін не містить нїчого олїйного, що моглоби поваляти подушки або стяжки від капелюха.

ДІЛАНЄ КОРІН-А Є ПЕВНЕ.

Корін ділає помало але певно, позаяк він мусить протиділати занедбаню, що тривало лїтами. Подив викликуючі наслїдки наступлять всегда у такім случаю, де лиш поступало ся докладно після приписів уживаня.

ПРИПИСИ УЖИТЯ.

Перед кождим ужитєм потрясіть добре фляшкою.

НА ПРИВЕРНЕНЄ ОРИҐІНАЛЬНОЇ КРАСКИ І ЖИВУЧОСТИ СИВОМУ І ПОБЛЇДЛОМУ ВОЛОСЮ.

Кінцями пальців втирайте добре Корін у скіру на голові, аж цілковито зістане абсорбований. Уживайте його подостатком, щоби корінчик кждого волоска міг з него скористати і не бійте ся натирати сильно скіру на голові. УЖИВАЙТЕ щоденно, аж до належитого приверненя краски, звичайно, около 6 тижнїв. Опісля уживайте його два або три рази тижнево, щоби задержати на все, осягнені вислїди.

ДЛЯ ЗАСТАНОВЛЕНЯ ВИПАДАНЯ ВОЛОСЯ І УСУНЕНЯ ЛУСОК ЗІ СКІРИ НА ГОЛОВІ.

Уживайте щоденно після висше поданого припису, аж до осягненя успіху, а опісля кождого другого дня.

Цїна $2.00 за фляшку з оплатою почти.
Продаєть ся під гарантією.

Замавляйте у:

Kennedy - Koreen Sale Co.

2140 Broad St. No. Regina, Sask.

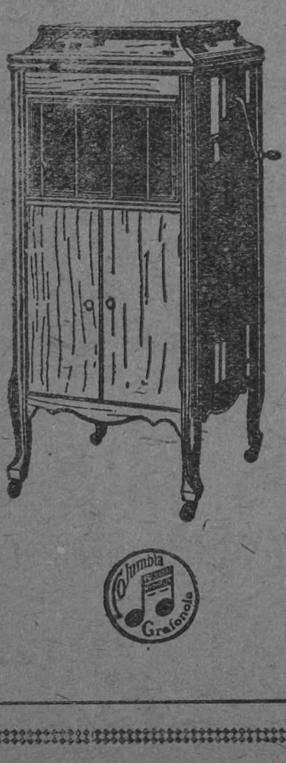

Дра Майлс Медичні Препарати

Дра Майлс препарати є не лиш научно зроблені, але і успішно ділаючі і рідко коли не помагають на ті недуги, на які їх поручає ся. Дра Майлс Препарати продає ся у всїх аптиках.

Запевніть ся, щоби куплене лікарство Доктора Майлс на серце находилось у синій опасці.

ДРА МАЙЛС ЛЇК НА СЕРЦЕ.

Чи може тріпоче ся або бє ся Вам серце? Чи маєте короткий віддих? Чи маєте болї в грудях або під лївою лопаткою? Чи маєте нічні привиди або будите ся в ночи з почутєм душеня або страху? Чи Ваші ноги і кістки в ногах напухають? Чи не омлїваєте часом?

Коли маєте котрийсь або всї з тих симптомів, то ваше серце не є здорове. Тому не зволїкайте. Постарайтесь сейчас про флящину Др. Майлс Лїкарства на серце? Воно помогло в тисячах случаїв серцевих недомагань. Воно поможе і Вам.

ДРА МАЙЛС ТОНЇК.

Сей тонїк помагає відбудувати ослаблений орґанїзм і викликує здоровий апетит. Його зроблено з зелїза і хінїни, з фосфорно-квасною солию; воно легко входить в кров і не почорнить анї не відбере краски зубам.

Заживайте його, коли чуєте потребу якогось тонїку, який би Вам додав сили і енерґії.

Кождий пакетик Дра Майлс Тонїку обвинений жовтою опаскою.

ДРА МАЙЛС ЧИСТИТЕЛЬ КРОВИ.

Уживає ся його з добрим успіхом на скрофули, рожу, ревматизм, заразливе затроєнє крови і скірні недуги.

Сему лїкови дав початок спеціялїст недуг крови і уживав його через многі лїта, заки його предложив до публичного ужитку.

ДРА МАЙЛС ПІҐУЛКИ ПРОТИ БОЛЮ.

Пощо терпіти? Біль є не лише вказівкою, що чийсь стан не є в порядку але є причиною ще дальших непорядків.

Тисячі з соток терплячих находять безпроволочну полекшу через уживанє Дра Майлс Піґулок проти болю. Коли будете відчувати біль, зажийте одну з тих малих піґулок а дізнаєте скорої полекші без ніяких злих наслїдків або небезпеки набутя навички до лїків. Ваш аптикар має ті піґулки. Постарайте ся сейчас про пакетик.

ДРА МАЙЛС ПІҐУЛКИ НА ПЕЧІНКУ.

Ніжне і приятне розвільняюче средство. Приносить полекшу у всїх случаях, спричинених лихим функціонованєм і нечинностию печінки, жолудка або кишок. Дрібні і легкі у заживаню; ніжні і досконалі у діланю.

На Дра Майлс Чистителю Крови образок подібний до помаранчової перепаски.

МАЙЛС ЗАПОРУКА.

Ми ручимо, що Майлс медицини принесуть поміч кождому, що терпить на якібудь з тих недомагань на які ми їх поручаєм. Купіть один пакетик і заживайте відповідно до приписів. Коли Вам не поможуть, занесїть порожне пуделочко назад до аптикаря, у котрого Ви його купили а він зверне Вам гроші.

Home Remedies Sales

850 MAIN STREET — — WINNIPEG, MAN.

ФІЛЇЇ: —

10226—101st STREET, EDMONTON, ALTA.
1708 ROSE STREET, REGINA, SASK.